JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

Obrazné a řečnické prostředky v barokních kázáních B. H. J. Bílovského

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.
Autor: Mgr. Petra Hipská

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji rigorózní práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své rigorózní práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 16. 3. 2020

….....

Mgr. Petra Hipská

Poděkování

Mnohokrát děkuji doc. PhDr. Marii Janečkové, CSc., za odborné vedení, cenné rady, inspiraci a ochotu při realizaci této rigorózní práce.

Dále bych chtěla symbolicky poděkovat PaedDr. Jarmile Alexové, CSc., která mi velice pomohla a poskytla mi cenné rady při zpracování mé bakalářské, částečně i diplomové práce.

ANOTACE

Petra HIPSKÁ,

Obrazné a řečnické prostředky v barokních kázáních B. H. J. Bílovského

Rigorózní práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 141 s., 55 s. textových příloh.

Tématem rigorózní práce jsou obrazné a řečnické prostředky ve vybraných svátečních kázáních B. H. J. Bílovského. Zaměřujeme se na stylistický a lexikální rozbor čtyř kázání a porovnáváme, jak v nich kazatel využívá tropy a figury. Rigorózní práce navazuje na bakalářskou a diplomovou práci, v nichž jsme věnovali pozornost morfologii a syntaxi v jediném kázání K. V. Černého. Cílem této práce je zhodnotit využívání obrazných a řečnických prostředků za účelem splnění záměru kazatele a vliv konceptu na jejich výběr a užití.

Klíčová slova

baroko; obrazné prostředky; řečnické prostředky; koncept

ANNOTATION

Petra HIPSKÁ

The figurative and rhetorical means in baroque sermons by B. H. J. Bílovský

Thesis, Filosofical Faculty of South Bohemian University of České Budějovice, 141 pp., 55 pp. textual supplements.

The rigorosum thesis discusses the figurative and rhetorical means in selected Sunday sermons by B. H. J. Bílovský. We focus on a stylistic and lexical analysis of four sermons and we compare how the preacher uses tropes and figures of speech in those sermons. The rigorosum thesis follows up on the bachelor and diploma theses in which we paid attention to the morphology and syntax in the only sermon by K. V. Černý. The aim of the thesis is to assess the use of figurative and rhetorical means for the purpose of fulfilling the preacher's intention and the effect of the concept on their selection and use.

Key words

baroque; figurative means; rhetorical means; concept

Obsah

Úvod ... 9
1 Baroko a české barokní kazatelství ... 11
1.1 Barokní člověk a barokní kazatel ... 13
1.2 Barokní čeština ... 15
1.3 České barokní kazatelství ... 16
1.3.1 Vznik kázání ... 17
1.3.2 Výstavba kázání ... 18
1.3.2.1 Umělecké prostředky barokních kázání ... 19
1.3.2.1.1 Konceptualismus ... 20
1.3.2.2 Obrazné a řečnické prostředky v kázáních ... 22
1.3.2.2.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky ... 23
1.3.2.2.2 Emfatické specifické řečnické prostředky ... 24
1.3.2.2.3 Názorné specifické řečnické prostředky ... 25
1.3.2.2.4 Dramatické specifické řečnické prostředky ... 27
1.3.2.2.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky ... 27
1.3.2.2.6 Nefigurální řečnické prostředky ... 28
1.3.2.2.7 Ostatní řečnické prostředky ... 28
2 Bohumír Hynek Josef Bílovský ... 30
2.1 Filozofové, teologové a jiné významné osobnosti v kázáních Bílovského ... 33
3 Analytická část ... 38
3.1 Metodologie ... 38
3.2 Transkripční poznámka ... 41
3.3 Kompozice kázání ... 44
3.3.1 Kázání Na den svatého Jana Křtitele ... 46
3.3.2 Kázání Na den SS. mučedlníkův Jana a Pavla ... 53
3.3.3 Kázání Na slavnost svatých apoštolův Petra a Pavla ... 58
3.3.4 Kázání Na slavnost svaté Anny ... 62
3.4 Obrazné a řečnické prostředky ... 69
3.4.1 Kázání „Na den svatého Jana Křtitele“ ... 69
3.4.1.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky ... 69
3.4.1.2 Emfatické specifické řečnické prostředky ... 71

3.4.1.3 Názorné specifické řečnické prostředky ... 73
3.4.1.4 Dramatické specifické řečnické prostředky ... 81
3.4.1.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky ... 82
3.4.1.6 Neverbální signály a jejich charakteristika ... 82
3.4.1.7 Nefigurální řečnické prostředky ... 84
3.4.2 Kázání „Na den svatého Jana a Pavla“ ... 85
3.4.2.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky ... 85
3.4.2.2 Emfatické specifické řečnické prostředky ... 86
3.4.2.3 Názorné specifické řečnické prostředky ... 87
3.4.2.4 Dramatické specifické řečnické prostředky ... 91
3.4.2.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky ... 92
3.4.2.6 Neverbální signály a jejich charakteristika ... 92
3.4.2.7 Nefigurální řečnické prostředky ... 94
3.4.3 Kázání „Na den svatého Petra a Pavla“ ... 95
3.4.3.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky ... 95
3.4.3.2 Emfatické specifické řečnické prostředky ... 96
3.4.3.3 Názorné specifické řečnické prostředky ... 97
3.4.3.4 Dramatické specifické řečnické prostředky ... 102
3.4.3.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky ... 102
3.4.3.6 Neverbální signály a jejich charakteristika ... 102
3.4.3.7 Nefigurální řečnické prostředky ... 104
3.4.4 Kázání „Na slavnost svaté Anny“ ... 105
3.4.4.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky ... 105
3.4.4.2 Emfatické specifické řečnické prostředky ... 106
3.4.4.3 Názorné specifické řečnické prostředky ... 107
3.4.4.4 Dramatické specifické řečnické prostředky ... 113
3.4.4.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky ... 113
3.4.4.6 Neverbální signály a jejich charakteristika ... 114
3.4.4.7 Nefigurální řečnické prostředky ... 115
3.4.5 Shrnutí ... 116
3.5 Lexikum ... 121
3.5.1 Archaismy ... 122
3.5.2 Přejímky z latiny ... 127

3.5.3 Přejímky z němčiny 137
3.5.4 Přejímky z dalších cizích jazyků 140
3.5.5 Shrnutí 143
Závěr 144
Seznam použité literatury a dalších zdrojů 152
Seznam použitých zkratek 168
Seznam příloh 171

Úvod

V rigorózní práci *Obrazné a řečnické prostředky v barokních kázáních B. H. J. Bílovského* soustředíme pozornost na čtyři sváteční kázání, ve kterých sledujeme výskyt obrazných a řečnických prostředků.

Teoretická část přibližuje pojem baroko, barokní člověk a české barokní kazatelství. Dále je pozornost věnována jazyku té doby, kázání a jeho kompozici (výstavbě). Vysvětluje tehdejší nový kazatelský proud, konceptualismus. Inspirativní pro nás je např. studie Milana Kopeckého *K české barokní homiletice*[1], výbor z české sváteční a příležitostné homiletiky v knize Miloše Sládka *Svět je podvodný verbíř*[2] nebo kolektivní monografie *Růže prší krásná … Disputace o barokním jazyku a (chválo)řeči*[3]. Při klasifikaci obrazných a řečnických prostředků využíváme vysokoškolskou učebnici *Kapitoly ze současné rétoriky* Edvarda Lotka[4]. Připojujeme také informace o životě a díle kazatele Bohumíra Hynka Josefa Bílovského a výběrově uspořádaný přehled často zmiňovaných filozofů, teologů a významných osobností.

V analytické části je nejprve transkripční poznámka o přepisu barokních kázání. Jsou transkribována podle *Zásad transkripce českých textů z doby barokní* Josefa Vintra[5]. Kompozice všech čtyř kázání je sledována v rámci horizontálního členění. Mají jednotné uspořádání: motto, argumentum, exordium, hlavní stať a závěr. Následuje stručné podání témat jednotlivých kázání.

V analytické části jsou v rámci vertikálního členění textu vybrány a hodnoceny nejprve sugestivní, emfatické, názorné, dramatické a ozdobné řečnické prostředky. Také k tomuto rozdělení a charakteristice využíváme poznatky z Lotkových *Kapitol ze současné rétoriky*. Sonda je vedena výběrově, volíme jen některé řečnické prostředky a zjišťujeme, zda se objevují ve všech kázáních. Nalezené prostředky doplňujeme příklady z kázání. Neopomíjíme ani neverbální signály (symboly) a nefigurální řečnické prostředky (citace).

---

[1] KOPECKÝ, M. K české barokní homiletice. In: Kopecký, M. (ed.). *O barokní kultuře*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1968, s. 61–74.
[2] SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř.* Praha: Nakladatelství Argo, 2005.
[3] JANEČKOVÁ, M. a kol. *Růže prší krásná… Disputace o barokním jazyku a (chválo)řeči.* Praha: ARSCI, 2016.
[4] LOTKO, E. *Kapitoly ze současné rétoriky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999.
[5] VINTR, J. Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické*, 121, 1998, s. 341–346.

Další kapitola se zabývá slovní zásobou užitou v kázáních. Sledujeme slovní zásobu vymezenou časovou platností, jestli se v kázáních objevují archaismy a historismy, případně, je-li Bílovský tvůrcem nějakého novotvaru (neologismu). Dále si všímáme přejatých slov podle původu a podle způsobu a míry jejich přizpůsobení a také slov vymezených příznakem expresivnosti. S pomocí *Vokabuláře webového* a *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny* (LDHBČ) vykládáme jejich význam, uvádíme zdroj výpůjčky. Stejně jako v části o řečnických prostředcích doplňujeme výklad příklady z jednotlivých kázání. Předpokládáme, že nejvíce výpůjček bude pocházet z latiny, neboť je jazykem vzdělanců a církve, druhým jazykem poskytujícím mnoho kulturních slov je němčina, která ovlivňovala už ranou starou češtinu.

V příloze této práce se nachází transkribované přepisy jednotlivých analyzovaných kázání.

1 Baroko a české barokní kazatelství

Baroko je pojem, jenž není zcela vyjasněn. Odvozoval se od jmen výtvarných umělců, architekta Giaccoma Barozziho da Vignola (1507–1573) a malíře Federica Barocciho (1535–1612), známého jako Il Baroccio, Barozzi, Fiora da Urbino. Po dlouhou dobu se pojem baroko spojoval s portugalským výrazem „barocco“, které znamená „perla nepravidelných tvarů“. Jedná se o kulturní a uměleckou epochu od 2. poloviny 16. století až do poloviny 18. století. Jak v umění, tak v literatuře se prosadilo poměrně pozdě. Za barokní se v 16. století považovalo nezvyklé, podivné a umělé. „O barokní literatuře se občas píše až ve 2. polovině 19. století a literatura „mezi renesancí a klasicismem“ se běžně nazývá barokní až od druhého desetiletí 20. století, kdy se vzrůstajícím zájmem o ni přichází jednak expresionismus, jednak duchovědný směr v literární historii.[6]

Baroko je pojem, který byl do moderního vědeckého myšlení uveden historikem výtvarného umění, švýcarským učencem Heinrichem Wölfflinem. Ve svých knihách, *Renaissance und Barock* a *Kunstgeschichtliche Grundbegriffe*, použil poprvé tento pojem pro literaturu konce 16. století a následujícího 17. století.[7] Barokní období se dá lehce pojmenovat jako doba plná rozporů. Co tedy vlastně baroko je? Jednou z definic, kterou zmiňuje Jan Royt[8], je, že baroko směřuje k poznání Boha skrze tento svět. Tento názor patří Zdeňku Kalistovi a Jan Royt se s ním ztotožňuje, protože baroko má snahu o přiblížení nebe člověku, důraz se klade na materiální stránku a zhmotnění Božího v tomto světě. Temnou stránkou této doby je náboženská netolerance.

Baroko je považováno za jedno z posledních velkých kulturních období, jež mělo v integrální symbióze uměleckého projevu široký mezinárodní charakter. Neslo rysy univerzalismu a zahrnovalo jak literaturu, tak výtvarné umění, hudbu, architekturu, užité i lidové anonymní umění.[9]

V předbělohorském období bylo přibližně 80 % obyvatelstva nekatolíků. V českých zemích bylo baroko ovlivněno situací po bitvě na Bílé hoře, která se odehrála

[6] VLAŠÍN, Š., ed. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 42.
[7] LEHÁR, J. a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 125.
[8] Baroko chtělo přiblížit nebe člověku. *Katolický týdeník* [online]. [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: http://www.katyd.cz/clanky/baroko-chtelo-priblizit-nebe-cloveku.html
[9] KRATOCHVÍL, A. *Oheň baroka*. Brno: Nakladatelství Cesta, 1991, s. 10.

roku 1620. Jak se můžeme dočíst v rozhovoru s Janem Roytem[10], vztah církevní a světské moci byl jedním z velkých problémů této doby. Mnozí si myslí, že církev měla velkou moc, ovšem nebylo tomu tak. V 17. století byla rozhodující moc císařská.

„Konfiskace majetku, kterou byli postiženi stoupenci protihabsburské opozice, a rekatolizace, jež měla za následek nucené vystěhování evangelické šlechty a evangelického měšťanstva, násilně rozdělily českou literaturu na dvě části a deformovaly její publikum: česká pobělohorská literatura má dvě větve – jednu domácí, katolickou, druhou emigrantskou, evangelickou – a v Čechách 17. století není na rozdíl od jiných zemí součástí literárního publika šlechta, šlechtický dvůr.“[11] Jan Royt hovoří o tom, že i v katolickém táboře byly různé proudy. Na jedné straně to byl velmi tvrdý proud reprezentovaný Tovaryšstvem Ježíšovým a na druhé straně proud mírnější, který byl zastoupený kapucíny (kapucín je členem řádu nosícího hnědý hábit s dlouhou kapucí[12]).

Je potřeba mít na paměti, že evangelické stavovské povstání bylo jen součástí velkého evropského konfliktu. Tedy tzv. třicetileté války, která se odehrála mezi roky 1618–1648. Tento konflikt byl výrazem hluboké politické, hospodářské a mimo jiné i duchovní krize Evropy. Samotná bitva na Bílé hoře trvala pouhé dvě hodiny a pro evangelické stavy v Čechách bylo vše ztraceno.

Základním problémem vzniku literatury v pobělohorském období na území Čech bylo její úzké žánrové spektrum a malý rozsah. To bylo způsobeno politickými poměry (nepobýval zde panovnický dvůr, nevycházely některé spisy z důvodu cenzury), ale i ekonomickými aspekty (význam českých tiskáren byl zanedbatelný). V období baroka byly ničeny nekatolické knihy. Ovšem i přesto v jezuitských kolejích existovala knihovna, kde se nekatolické knihy uchovávaly a za určitých podmínek se mohly studovat. Jezuitský řád si uvědomoval pedagogické hodnoty, a proto vydával i díla Jana Amose Komenského, jelikož ho jako pedagoga velice uznával.

„H. Wölfflin stanovil pět dvojic kontrastních znaků (mnohokrát citovaných v literatuře o baroku), jimiž se liší forma výtvarných děl renesančních od barokních —

[10] Baroko chtělo přiblížit nebe člověku. *Katolický týdeník* [online]. [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: http://www.katyd.cz/clanky/baroko-chtelo-priblizit-nebe-cloveku.html

[11] LEHÁR, J. a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 125.

[12] Pojem kapucín. *SCS.ABZ.CZ Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: https://slovnik-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kapucin

lineárnost proti malebnosti, plošnost proti hloubce, tektonická konstrukce proti atektonické, přehlednost proti nepřehlednosti, jednota proti mnohosti.“[13]

Během dvacátých let 17. století můžeme zaznamenat nástup nové barokní literatury. Misionáři stáli před problémem nedostatku náboženské literatury.

1.1 Barokní člověk a barokní kazatel

Výraz „barokní člověk“ je podle Rosaria Villariho[14] výraz neobvyklý, skoro nepoužitý a zcela nový. V dřívějších dobách byl termín „barokní“ přípustný pouze pro umělecké projevy a literární tendence. Ovšem ne pro všeobecné zkušenosti a podmínky v období evropských dějin. O „barokním věku“ se zmínil již italský filozof, historik, spisovatel a politik Benedetto Croce (1866–1952). Chtěl načrtnout základní rysy kultury ztělesňující úpadek a mravní krizi v dobře vymezeném prostoru a období. Pro barokního člověka byla velmi důležitá návštěva poutních míst. Pro církevní představitele byla lidová pouť misijní možností. Pro prostého člověka naopak chvilkou odpočinku od namáhavé práce. Každopádně, jak pro církevního představitele, tak pro prostého člověka, byla duchovním prožitkem a cestou za něčím krásným. Ovšem je nutné zmínit, že kromě duchovního prožitku měla návštěva poutních míst také sociální funkci, jelikož to byla příležitost k seznámení lidí ze dvou různých vesnic. Barokní člověk neměl strach ze smrti.

V současné kulturní historii chybí záměr hledat v období 17. století ucelenou duchovní a intelektuální jednotu. Máme tendenci přisuzovat tomuto období vlastní charakter, specifický způsob myšlení, vnímání a jednání.

Evropa 17. století byla plná bouří a zmatků, útlaku a intrik, byla to doba nepořádku, zkázy, převrácení hierarchie, rozmařilosti. „Zkrátka epocha plná okamžiků velkého napětí, které byly často považovány jednoduše za negativní momenty místo za etapy nezbytné pro dosažení větší společenské a politické rovnováhy a hlubší a všestrannější tvořivé schopnosti.“[15]

Barokní výraz „měšťan“ evokoval celou řadu významů. V severozápadní Evropě se pod tímto označením myslel člověk, který byl obyvatelem města a těšil se určitým

[13] VANČURA, Z. Počátek a konec baroku (K otázce literární periodisace). *Slovo a slovesnost* [online]. 1943, **9** (4), 169–181 [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=506
[14] VILLARI, R. *Barokní člověk a jeho svět.* Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2004, s. 9.
[15] Tamtéž, s. 11.

právům a výsadám. V některých zemích to navíc ještě znamenalo vlastnit legální titul označující jisté postavení a hodnost, které byly spojovány s rentiérskou ekonomickou činností a až téměř šlechtickým životem. Podle dalšího významu, který uvádí Villari ve své knize, označovalo slovo „měšťan“ osobu značných prostředků i značné úctyhodnosti, příslušníka městské elity nebo někoho, kdo k ní neměl daleko. Ovšem zmiňovaný výraz naznačoval také rozličné stavovské vztahy. Pro spodní vrstvu byla měšťanem zámožná osoba s majetkem, která chudinu zaměstnávala. Pro vyšší společenskou třídu bylo toto označení pouhým výsměchem a pohrdáním. Měšťan byl pro šlechtu jen osobou, která byla směšná svými špatnými způsoby, nedostatkem dobrého vkusu a celkovou společenskou nevhodností.

Kazatelství nebylo charakteristickým rysem tohoto období. Jako komunikační prostředek pro šíření Ježíšových evangelií bylo používáno už dávno předtím, ovšem v období baroka vystupuje tento komunikační prostředek do popředí. Věrouku měli šířit ti, kteří více rozuměli správnému výkladu Bible. Již sto let byly rozpory mezi tím, zda kázat stylem jednoduchým, nebo v grand style. Styl jednoduchý byl synonymem pro snahu věci zdůvodnit a přesvědčovat apelováním na rozum. Naopak grand styl byl povrchní a nepodstatný. Tíhlo-li baroko spíše ke grand stylu, měla by se tímto stylem vyznačovat i kázání. Ovšem není tomu tak. Mnoho kazatelů zdůrazňovalo důstojnost a uměřenost při veřejných projevech, u některých najdeme kázání vycházející z ideálu, který zdůrazňoval nutnost vysvětlit. V základech převažující rétoriky byla spíše citová koncepce duchovního života. Bylo totiž nutné vyvolat v posluchači víru, a to znamenalo tuto víru zasáhnout. Katolická reforma využívala prostředky jako „ozdobnou rozbujelost, směřování k nadsázce, odstředivý pohyb, narušení renesanční rovnováhy formy a další prvky vládnoucího stylu“[16]. Tridentský koncil zodpověděl otázku, kdo je pověřen výkladem evangelia, když připomněl povinnost biskupů kázat o nedělích a svátcích ve svých kostelech. Biskupové dohlíželi na to, aby kněží kázali v určených dnech a dbali na jejich kněžskou způsobilost. Kazatelé se vzdělávali v katedrálních či řádových školách. Většinou ale byli vyškoleni v základech liturgické latiny svým vzdělaným preceptorem. To mělo za následek jejich nedostatečnou disciplínu, neznalost a málo příkladné chování. Diecézní semináře poskytovaly vzdělání, které vyžadovalo talent, jenž měl přinést schopnost naplňovat pastorační úkoly. Skutečný profesionální kazatel psal svá kázání předem. První

[16] VILLARI, R. *Barokní člověk a jeho svět.* Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2004, s. 131.

část jeho přípravy, zvaná **inventio**, spočívala v nalezení látky vhodné pro kázání. Ve druhé části, zvané **dispositio**, si rozvrhoval svoji řeč, uspořádával a rozděloval své myšlenky. „Třetí fáze, zvaná **elocutio**, se týkala řečnického přednesu, slohu a řečnického výrazu. Přednes měl být zřetelný, dostatečně ozdobný a dojímavý. V této fázi kazatel do textu doplňoval nejrůznější metafory a alegorie, slovní hříčky a další nejrůznější exornance, které nesouvisely s celkovou výstavbou textu.“[17] Nakonec jen stačilo se řeč naučit nazpaměť, obvykle ovšem se kazatel naučil nazpaměť pouze schéma (formální strukturu, příklady, ideje), pak se snažil zvládnout přibližný text a nakonec se spoléhal na improvizaci. „Barokní zbožnost považovala za vhodné kázat vlastně na jakémkoliv místě. Například v lidových misiích si pouliční kázání dokázala podmanit i ty nejvzdorovitější a dokonce usnadňovala, aby se jich zúčastnili, více či méně utajeně, i stud pociťující kacíři.“[18]

1.2 Barokní čeština

Začátek negativního obrazu barokního jazyka je brán jako počátek novodobé spisovné češtiny. Negativní postoje vznikají jako osvícenské reakce na minulá období. Ve 2. polovině 19. století se v Německu setkáváme s prvními pokusy o rehabilitaci.

Známým kritikem barokní češtiny byl Josef Dobrovský. V jeho knihách se setkáme s názorem, že baroko je tragickým obdobím českého jazyka a literatury. Je úpadkem českého jazyka. Josef Dobrovský spolu s Josefem Jungmannem ovlivnili vnímání barokní češtiny. Teorie o úpadku byla rozvíjena až do 30. let 20. století.

Proč oba autoři mluvili právě o úpadku českého jazyka? Chápali stav jazyka z hlediska zúžení teritoriální, sociální a funkční báze češtiny. Zjišťovali ztrátu povědomí o jazykové správnosti. V jazyce nastalo rozkolísání původní jednotné normy vyspělého humanistického jazyka. Pronikalo do něj mnoho dialektismů, germanismů a nenáležitých neologismů.

Změnu pohledu na barokní češtinu přinesl až Pražský lingvistický kroužek. Ve 30. letech 20. století byl zvýšený zájem o barokní literaturu. Podíleli se na tom především katolicky orientovaní vzdělanci (Zdeněk Kalista, Josef Vašica).

[17] SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř aneb Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století.* Praha: Nakladatelství Argo, 2005, s. 17.
[18] VILLARI, R. *Barokní člověk a jeho svět.* Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2004, s. 148.

Mezi další významné autory, kteří se zabývali barokní češtinou, lze zařadit Bohuslava Havránka, Jaromíra Běliče, Františka Kopečného.

Pojem „barokní čeština“ přivádí k představě fáze vývoje českého jazyka mající svébytné znaky systémového charakteru, kterými se odlišuje od jiných etap vývoje českého jazyka. Termínem „barokní“ se rozumí pouze periodizační smysl. Jde tedy o složité období, v němž se spisovný jazyk ocitl v důsledku pro český národ nepříznivých politických a společenských procesů po bitvě na Bílé hoře.

Nositeli spisovného jazyka té doby byly střední a nižší vrstvy obyvatelstva, tedy kněží a úředníci. Čeština v té době kvete jako jazyk literární. Literatura je prostředkem náboženské agitace, slouží k prohloubení katolicismu. Má funkci nábožensky výchovnou a nábožensky naučnou. Mezi literární útvary té doby můžeme zařadit duchovní píseň, kázání, legendu a duchovní prózu. V období baroka se v Čechách nesetkáme s románem, náročnou epickou poezií či fraškou. A to z důvodu existence negativních výsledků omezení společenského rozsahu.[19]

1.3 České barokní kazatelství

Kázání je duchovní řeč, jež si za cíl klade působit na morálku, náboženské vědomí a vzdělání určitého okruhu posluchačů.[20]

Kázání má své širší a užší pojetí:

1) v širším křesťanském pojetí je jednou z podstatných součástí bohoslužby, je to veřejné zvěstování a výklad božího slova;
2) v užším vymezení se jedná o duchovní řeč, která nejen vykládá, ale i mnohostranně rozvíjí slova Písma a k tomu používá samostatnou logickou konstrukci.

Rozlišujeme různé druhy tohoto žánru. **Podle obsahu** jsou to kázání dogmatická, mravoučná, panegyrická (chválořeči o svatých), biblická, historická a liturgická. **Podle účelu** jsou to kázání naučná (didaktická) a paraenetická (působící na city a vůli, sugestivně přesvědčovací). **Podle** pevné či volnější **spjatosti s biblickým**

[19] Informace k této kapitole jsou čerpány z KOSEK, P. *Spojovací prostředky v češtině období baroka*. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity, 147/2003 Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 31–36.
[20] Poznatky ke kapitole „České barokní kazatelství“ čerpám především z publikace MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka v Praze a Litomyšli, 2004, s. 295–296.

textem rozeznáváme kázání exegetická či homiletická, která jsou výkladem a reflexí biblických čtení při mši a založená na rozjímání či meditaci kazatele, a kázání tematická. **Podle příčiny** je rozdělujeme na kázání tradicí a řádem církve ustálená (nedělní, sváteční, apod.) a kázání příležitostná (pohřební, svatební, apod.).

Nedělní kázání byla přednášena s hlavním akcentem na poučnou a přesvědčovací funkci. Sváteční kázání byla více ojedinělá. Vzájemná provázanost jednotlivých chvalořečí zde nebyla považována za tak důležitou. Funkce přesvědčovací se ve svátečních kázáních objevovala jen zřídka, a to tehdy, zdálo-li se kazateli, že posluchači nevyužívají pomoci daného světce jako přímluvce či opatrovníka. Při příležitostných kázáních se poučení uplatňovalo jen okrajově. Šlo zde především o uměleckou a zábavnou stránku.

1.3.1 Vznik kázání

Kázání je bezesporu jeden z nejstarších prozaických žánrů. „Jeho počátky nejsou známy; vznik kázání bývá kladen mezi 9. – 5. stoletím př. n. l. ve Středomoří a paralelně do staré Indie a Číny.“[21] Samotné utváření žánru souvisí s proměnami postavení člověka ve vztahu ke smyslu bytí.[22]

Kristovo vystoupení v Nazaretu bývá uváděno jako vzor křesťanské homilie. Za zakladatele křesťanského kázání bývá považován Origenes (řecký církevní učitel a teolog, 184 n. l. – 253 n. l.).

Od 5. století dochází k politickým proměnám ve Středomoří. To má za následek změnu obsahu i formy kázání. Za hlavní otázky jsou považovány boží milosti, lidské svobody a ospravedlnění. Křížové výpravy a rozkvět scholastiky a mystiky ve 13. století měly velký vliv na rozkvět kazatelství. Základem se staly dlouhé, abstraktní, teoreticky rozvedené promluvy s mnoha oddíly a pododdíly. Kázání určená lidovým posluchačům jsou doplňována o exempla i vložená rozsáhlejší vypravování z legend. Období evropské reformace v 16. století také velmi přispělo k rozvoji kazatelství. Kázání se obsahově přibližovala dobovým polemickým spisům a velice důležitá byla možnost jejich vydávání tiskem. Vrcholem literárního kazatelství v našich podmínkách bylo období 17. století a první poloviny 18. století. Základem jednoho typu

[21] MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 296.
[22] Kapitola zabývající se vznikem a utvářením žánru kázání vychází především z MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 296–300.

kázání se v katolickém světě staly koncepty, což byly vtipné a překvapivé nápady, rafinovaně rozvité obrazy nebo řetězce obrazů, metafor, alegorií. Koncepty měly posluchače překvapit a rozvinout jejich představivost. Kazatelé chtěli svým posluchačům pomocí těchto konceptů odhalit skrytá tajemství víry, poučit je a také pobavit. Od poloviny 18. století začaly do kazatelství pronikat racionalistické a osvícenské myšlenky. To mělo za následek ztrátu bohaté obraznosti, zkrácení textů i ztrátu bohaté členitosti.

Počátky českého kazatelství pravděpodobně souvisí s působením a dílem svatého Cyrila a Metoděje. Od 14. století se homiletika dostává do popředí českého politického i kulturního života. Je to jeden z prostředků, kterým lze veřejně upozornit na lidské hříchy, ale také na nedostatky a morální krizi celé společnosti včetně církve a panovníka. Vynález knihtisku v 16. století byl velice důležitý pro rozvoj české homiletiky. Původní české kazatelství ve 2. polovině 16. století kladlo důraz na problematiku hříchů a ctností, na otázky výchovy dětí a vztahy šlechty a poddaných. Po bitvě na Bílé hoře nebyly v české společnosti dlouho vhodné podmínky pro vydávání rozsáhlejších sbírek tiskem. Vydávaly se především jednotlivá příležitostná kázání (především pohřební promluvy). Tato pohřební kázání měla v sobě určité ovlivnění konceptuálním kazatelstvím a snahu po expresivním vyjádření. Vrcholu po stránce umělecké i z hlediska podílu žánru na celkové literární produkci dosahují česká kázání ve 20. – 30. letech 18. století. Změna podoby českých kázání přichází od poloviny 18. století. Z počátku se někteří kazatelé vyhýbali antické symbolice. V 60. letech opouštěli koncept, ale přesto některé jeho formální postupy dále využívali. Překlady z německé a francouzské osvícenské homiletiky měly velký vliv na změnu kázání koncem 18. století. Důraz se kladl na racionální jádro sdělení a symbolika byla omezena na co možná nejmenší míru. Mnohé řečnické figury začaly být chápány jako nevhodné či nevkusné.[23]

1.3.2 Výstavba kázání

Každé kázání má svůj úvod, vyložení tématu, odůvodnění, proslov a závěr. Na začátku kázání je pozdravení a úvod k tématu. Správné uvedení tématu a jeho rozdělení na jednotlivé části přispívá k vzájemnému propojení mezi kazatelem

[23] MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů,* s. 296–300.

a posluchačem. Jelikož zdůvodnění je nejdelší část kázání a může obsahovat ne zcela běžná přirovnání, je nutný jasný začátek kázání, aby posluchači lépe pochopili obsáhlejší část. Zkušený kazatel zformuluje své spekulace hned na začátku „zdůvodnění“, aby měl jistotu, že ho ještě posluchači vnímají a nejsou již unaveni. Celá část „zdůvodnění“ vrcholí úvahou a následně přechází kazatel okamžitě k závěru. Závěrem je výčet nejlepších argumentů, které ještě vhodně rozšíří.[24]

V základech většiny kázání se skrývalo poučení. Na každém kázání byla oceňována poučnost, působivost promluv, ale také rozvržení základních témat a poměr v zastoupení věroučných a etických otázek. Ovšem na udržení pozornosti posluchačů při déle než hodinovém kázání, která byla o nedělích a ve svátek, bylo nutné, aby kazatel svou promluvu doplnil a osvěžil zábavnými vložkami.

Základem každé kazatelovy argumentace byly „vhodně zvolené citáty z Písma, církevních Otců a dalších autorit včetně antických autorů a jejich umné propojení s vlastním výkladovým textem“[25]. Také krátké příběhy pocházející z antické, středověké i raně novověké literární tradice byly považovány za plnohodnotná argumenta. Pomocí nich řečník objasňoval abstraktní, obtížně pochopitelnou tezi. Velice důležité ovšem bylo využití uměleckých a psychologických postupů. V kázáních se můžeme také setkat s úryvky z antické nebo křesťanské vysoké poezie.

1.3.2.1 Umělecké prostředky barokních kázání

„Základní umělecké prostředky barokní homiletiky vycházejí z tropů a z hyperbolizace. Obrazné pojmenování je ovšem staré jako umění samo, barokní kazatelé však jeho užívání odůvodňují poukazem na Krista, který mluvil v příkladech a podobenstvích.“[26]

Příznačná dynamika, která je pro baroko typická, je obsažena zejména v metaforách s verbálním jádrem. V kázáních se hojně vyskytují metafory převzaté z Bible nebo jsou podle nich upravené.

[24] VILLARI, R. *Barokní člověk a jeho svět.* Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2004, s. 149–151.
[25] SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř.* Praha: Nakladatelství Argo, 2005, s. 13.
[26] KOPECKÝ, M. K české barokní homiletice. In: *O barokní kultuře: sborník statí*. Vyd. 1. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1968, s. 63.

Autoři používají kontrasty. Ty sloužily k podání iracionálního obsahu v racionální formě a umocňovaly napětí stejně jako paradoxy, apostrofy, řečnické otázky a řečnická zvolání.

Kromě metafor se v barokních kázáních setkáváme s hyperbolizací. Ta vychází z barokní patetičnosti. Autoři, jak tvrdí Milan Kopecký, kupí hyperboly s oblibou do dlouhých synonymických řad a to pak vede k hromadění, které se nezřídka stávalo samoúčelnou hrou.[27]

Dalšími typickými prvky barokní homiletiky jsou podle Kopeckého emblémy a koncept. Emblém bývá někdy ztotožňován se symbolem. Toto spojování je ovšem nesprávné. Emblém není, na rozdíl od symbolu, metaforickým obrazem. Emblém má i větší dosah. Pomocí něj má být řešena klíčová problematika životní filosofie.[28]

1.3.2.1.1 Konceptualismus

V 17. a 18. století se v západní, jižní a střední Evropě kazatelství vyhranilo. Vznikly dva proudy. První proud byl označovaný jako humanistický (též klasický či ciceronský) a výrazně se přikláněl ke starší kazatelské tradici pocházející z 16. století, tedy ke zdůrazňování antických vzorů, uměřenosti ve výstavbě řeči i v použití výzdobných prvků. Pro kazatele orientované tímto proudem byla hlavní srozumitelnost promluvy a vzdělání posluchačů v zásadních otázkách křesťanské víry. Umělecká a zábavná stránka kázání nebyla pro ně tak důležitá.[29]

Autoři spadající do druhého proudu, který je současníky označován za novou rétoriku (též nové umění ostrovtipu) a bývá označován jako konceptuální (též barokní či manýristický), naopak zdůrazňovali nedostatečnost antických vzorů.[30]

„Vznik kazatelského konceptu (z ital. concetto = překvapivý nápad) byl výrazně ovlivněn italskou milostnou lyrikou 14. a 15. století.“[31] Zrodil se ve Španělsku, odkud se šířil do Itálie, Německa a od 60. let 17. století i do českých zemí. Konceptem se rozumí originální duchaplný projev, který měl poučovat, ale také bavit. Hlavními znaky konceptu jsou vtip, duchaplnost, mnohovrstevný a elegantní jazyk. Barokní

[27] KOPECKÝ, M. K české barokní homiletice. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1968, s. 64.
[28] Tamtéž, s. 65.
[29] JANEČKOVÁ, M. a kol. *Růže prší krásná… Disputace o barokním jazyku a (chválo)řeči.* Praha: ARSCI, 2016, s. 14–15.
[30] SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř.* Praha: Nakladatelství Argo, 2005, s. 26.
[31] Tamtéž.

kazatelé využívající koncept měli vytříbený smysl pro napětí, gradaci a pointu.[32] „Pohotové ovládání různých homiletických prostředků a vášnivé osobní zaujetí kazatelovo patří k charakteristickým rysům tzv. konceptuální homiletiky.“[33] „Italský teoretik Emanuelo Tesauro jej definoval takto: „Concetto je hluboká myšlenka božským duchem lehce naznačena, lidským důvtipem duchaplně objevena (vyjádřena) a potvrzena výrokem nějakého duchovního spisovatele.“[34] Podle této definice spočívala konstrukce konceptu ve třech hlavních částech:

1) v podkladu daném úryvkem z Písma;
2) v duchaplném rozvinutí myšlenky silou lidského intelektu;
3) potvrzením ve výroku některého církevního Otce nebo jiného duchovního autora.

Koncept se uplatnil nejen v různých žánrech, ale rovněž i v projevu kazatelském. Po kazatelích byl vyžadován nesmírný rozhled a důvtip. Temperament, vášeň a obrovské zaujetí hrálo také velmi důležitou roli. Nutná byla také píle k neustálému zdokonalování.[35] „Důležitá byla pro kazatele rétorická průprava, umění volit správná slova vzhledem k povaze posluchačstva, proto bylo důležité uvědomit si, pro kterou skupinu obyvatel bude kázání určeno. Aby byla promluva úspěšná, musel řečník obstát ve třech rétorických úkolech, nazývaných povinnosti řečníkovy (officia oratoris). Svou řečí musel posluchače poučit, předat jim informace (docere), zároveň se je snažit pobavit (delectare) a vyvolat v nich silný citový prožitek (movere).“[36] Jak uvádí Vašica[37], v konceptuálních kázáních se dbá na krásu slova a závažnost jednotlivých hlásek z důvodu sloučit poučení se zábavou. Přesto však je stále kladen důraz na intelektuální, rozumovou výstavbu kázání. Z kázání se tak vytrácejí příklady a důraz je kladen na rozumové důvody a na svědectví autorit, jež je ztvrzováno citáty uváděnými v původním, latinském znění.

Mezi konceptuální kazatele řadíme Valentina Bernarda Jestřábského (1630–1719), Františka Matouše Kruma (1685–1733), Ondřeje Františka Jakuba de Waldta

[32] KOPECKÝ, M. K české barokní homiletice. In: *O barokní kultuře: sborník statí*. Vyd. 1. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1968, s. 65.
[33] KOPECKÝ, M. *Staří slezští kazatelé*. Ostrava: Profil, 1970, s. 93.
[34] SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř.* Praha: Nakladatelství Argo, 2005, s. 28.
[35] KUSÁKOVÁ, H. Podoby a proměny žánru kázání v době vrcholného baroka. *Česká literatura. Časopis pro literární vědu* 54, č. 5, 2006, s. 95.
[36] MAROSZOVÁ, J. (ed.) *Vera mundi lumina: výbor dominikánských barokních kázání*. Praha: Karolinum, 2016, s. 41.
[37] VAŠICA, J. Účast Slezska na českém literárním baroku. In: *Slezsko, český stát a česká kultura*. Opava: Matice opavská, 1946, s. 131.

(1683–1752), Antonína Jeronýma Dvořáka z Boru (1711–1747), Tomáše Xaveria Laštovku (1688–1746) aj.[38] Josef Vašica označuje[39] za nejlepšího pěstitele kazatelského konceptu B. H. J. Bílovského. Vašica se dále zmiňuje, že autor sám mluví o svých kázáních jako o konceptech. Individualitu projevuje ironií až jízlivostí. V kázáních ovšem umí být i sebeironický, a to kvůli trpkým osobním zkušenostem. Svůj výklad oživuje dialogem. Na posluchače se mnohdy obrací s otázkou, na kterou si ale sám hned odpovídá, nebo v dialogu dále pokračuje. Oslovuje je zpravidla „lásky vaše", „laskaví polouchači" apod. Má vytříbený smysl pro metaforu biblického původu, projevuje znalost lidového prostředí, často vyjadřuje své vlastenecké smýšlení.[40]

1.3.2.2 Obrazné a řečnické prostředky v kázáních

Edvard Lotko ve své monografii[41] rozděluje obrazné a řečnické prostředky do několika skupin:

1) **sugestivní specifické řečnické prostředky** – je to nejpočetnější a nejpestřejší skupina; prostředky této skupiny nejenže umocňují sugestivnost řečnického textu, ale také podněcují a stimulují posluchačovu pozornost; patří sem především **opakovací řečnické figury** (*anadiploze, anafora, antimetabole, diafon, enumerace, epanadiploze, epanalepse, epanastrofa, epanadost, epifora, epizeuxis, kyklos, pleonasmus, polyptoton, polysyndeton, symploka, tautologie*);
2) **emfatické specifické řečnické prostředky** – jsou méně početnou skupinou; vyznačují se spontánností; emfáze je citovým vzrušením, které v procesu komunikace zasahuje nejen posluchače, ale i samotného řečníka; patří sem *apostrofa, aposiopese, deprekace, exklamace, inverze, řečnická odpověď a řečnická otázka*;
3) **názorné specifické řečnické prostředky** – realizují spolu s jinými základní princip moderní didaktiky, a to princip názornosti; nejčastěji se objevují v projevech naučného a agitačního charakteru; řadí se sem *přirovnání, metafora, aluze, antiteze, antonomázie, apozice, hyperbola, katachréze,*

[38] KOPECKÝ, M. K české barokní homiletice. In: *O barokní kultuře: sborník statí*. Brno: 1968, s. 64.
[39] VAŠICA, J. Účast Slezska na českém literárním baroku, Opava 1946, s. 131.
[40] KOPECKÝ, M. *Staří slezští kazatelé*. Opava: Profil, 1970, s. 93–99.
[41] LOTKO, E. *Kapitoly ze současné rétoriky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, 75–108.

metalepse, metonymie, parenteze, synekdocha; kromě těchto figur sem můžeme zařadit i drobné epické útvary, které mají funkci přirovnávací (*anekdota, bajka, parabola*);

4) **dramatické specifické řečnické prostředky** – bývají obsaženy v každém dobrém řečnickém projevu; vzbuzují napětí a přispívají ke zvýšení přitažlivosti; sem Lotko řadí *antifrázi, dubitaci, gradaci, litotes, návěstí, paralepsi a zřetězení*;
5) **ozdobné specifické řečnické prostředky** – jsou figury a tropy, které svou nápadností a neotřelostí aktualizují rétorický text a činí jej přitažlivějším; zvyšuje se jimi estetické působení; sem se řadí *digrese, enallagé, epiteton, eufemismus, figura etymologica, oxymóron, perifráze*;
6) **nefigurální řečnické prostředky** – jde o zapojení cizího textu do řečnického projevu; cizí prvky, pokud jsou použity vhodně, odstraňují relativní monotónnost autorského projevu a stimulují posluchačovu pozornost; k této skupině řadí Edvard Lotko *aforismus, apoftegma, citaci, gnómu, maxima a okřídlená slova*.

V analytické části této práce se zaměříme pouze na vybrané obrazné a řečnické prostředky. Při jejich výkladu v této části se opíráme o již zmíněnou publikaci Edvarda Lotka.

1.3.2.2.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky

Anafora – je básnická figura, pro kterou je typické opakování stejných slov ve dvou či více po sobě jdoucích větách či veršů. Na opakovaném slově je větný přízvuk.

Epanadiploze – opakování stejných slov na začátku i na konci souvětí.

Epanalepse – v tomto případě jde o opakování stejného slova na začátku věty, tzv. opětovný začátek výpovědi.

Epanastrofa – je pro ni typické opakování stejných slov na konci jednoho a na začátku druhého větného celku. Myšlenky se díky ní pevněji k sobě váží, a tím se zesiluje kompoziční návaznost.

Epifora – je opakem anafory, ale u epifory dochází k opakování stejných slov na konci vět či veršů.

Epizeuxis – rozpoznáme podle toho, že se opakují stejná slova v jedné větě několikrát za sebou bezprostředně, nebo po vložení jiného slova. Naléhavost významu slova vzrůstá jak rytmickou, tak zvukovou podobou.

Polyptoton – je opakování téhož slova, avšak v jiné gramatické formě.

Polysyndeton – je opakování spojek ve větě, především souřadicích. Navozuje se tak názornější představa množství předmětů a činností. Zvyšuje se dynamismus sdělení.

Syntaktický paralelismus – patří k tzv. živým opakovacím řečnickým figurám. Vzniká opakováním stejných nebo podobných syntaktických konstrukcí po sobě následujících. Paralelismus se často posiluje anaforou nebo negací, kterou se zvýrazní protiklady.

1.3.2.2.2 Emfatické specifické řečnické prostředky

Apostrofa – je oslovení nepřítomné osoby nebo neživé věci. Apostrofa je způsobem, jak odvrátit řečníka od posluchače. Za apostrofu se dá někdy považovat i to, když se řečník odvolává na autoritu.

Apoziopeze – je nedopovědění započaté věty z citových důvodů. Nejde o znejasňování myšlenky, ale o získání na její výraznosti.

Deprekace – je řečnické zvolání, které má ráz apelu, má vzbudit soucit.

Exklamace – je zvolání vyjadřující formou zvolací věty emocionální vztah mluvčího k obsahu výpovědi.

Inverze – neboli obrácení obvyklého pořádku slov. Toho můžeme docílit buď přeřazením obsahového jádra věty z konce na začátek, nebo, a to je častější, postavením shodného přívlastku za určované jméno. Inverze má kromě emocionální funkce také funkci archaickou. Dramatizuje text.

Řečnická otázka a odpověď – na řečnickou otázku se nežádá odpověď. Je expresivně zabarvenou větou oznamovací vyjadřující důrazné tvrzení. Řečnická otázka má za úkol udržet posluchačovu nebo čtenářovu pozornost a umožnit řečníkovi být s ním v kontaktu. Má tedy silný kontaktový ráz a zdánlivě vybízí posluchače k reakci. S řečnickou otázkou je spojena řečnická

odpověď. V té se předběžně formuluje problém, a pak se uvádí odpověď jako vlastní sdělení, které problém teprve řeší. Touto figurou se projev dialogizuje.

1.3.2.2.3 Názorné specifické řečnické prostředky

Aluze – neboli narážka je nepřímý odkaz k politickému, historickému, literárnímu, či jinému kontextu začleněný do stavby literárního díla. Aluze odkazuje vždy mimo dílo, ve kterém se vyskytuje. Není čistě literární doménou, setkáme se s ní ve filmu, malířství, divadle, hudbě apod. Používá se pro zvýšení estetické působnosti. Narážka nemusí být vždy rozpoznána. Pokud není narážka odhalena, není to důvodem pro dezinterpretaci díla. Důležité pro aluzi je, že musí být vždy provedena vědomě se záměrem autora. Literární aluze je intertextuálním prostředkem a má nepřímou povahu.[42] Problematikou intertextuality se zabýval Lubomír Doležel (1922–2017), který aluzi považuje za nejdůležitější prvek implicitního významu textu. Aluze je podle dělení Edvarda Lotka řazena k názorným řečnickým prostředkům.

Antiteze – je řečnická figura, která klade do protikladu dva pojmy nebo soudy.

Bajka – je alegorickým slovesným útvarem malých rozměrů. Jejími hrdiny jsou zvířata, resp. věci, jednající jako lidé. Má didaktický záměr a děj vyúsťuje v mravní ponaučení.

Hyperbola – neboli nadsázka je zveličení určitého rysu. Má vlastnost zvětšovacího skla, umocňuje realitu a vytrhuje jevy z jejich banálních souvislostí.

Metafora – častěji se s ní setkáme v uměleckých textech než v rétorických. Metafora přenáší význam slova na základě vnější podobnosti. „Metafora předpokládá kontext, není to operace, kterou provádíme jen na slovech, ale také na myšlenkách. To, co je nám vzdálenější se díky metafoře stává bližší, plastičtější a intimnější. Proto metafora také stupňuje intenzitu

[42] ZAPLETAL, P. Co je aluze. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2008, 51–63 [cit. 2016-08-02]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104916/V_BohemicaLitteraria_07-2004-1_4.pdf?sequence=1

výrazu a emocionalitu textu. Metafora vyplývá přímo z lidské přirozenosti a téměř každé plnovýznamové slovo může být použito metaforicky.“[43]

Josef V. Bečka rozděluje metafory podle sémantických odlišností na:

- metafory substancí (jsou to především konkrétní objekty a citové stavy; mohou mít formu přísudkovou, přístavkovou, neshodného přívlastku, shodného přívlastku, prostého substantiva);
- metafory činností (základní formou je přísudkové sloveso; má tři formy – slovesnou, adjektivní, substantivní);
- metafory vlastností (základní formou je metaforické adjektivum, jež obrazně označuje vlastnost substance pojmenované přímo; může mít formu adjektivní, substantivní – substantivum je v genitivu přivlastňovacím nebo v předložkovém pádě);
- metafory determinací činností a vlastností (formou je metaforické adverbium u slovesa a u adjektiva);
- metaforické vyjádření celé výpovědi a vyšších celků (existuje několik odlišných typů – metaforická platnost je signalizována buď uvnitř výpovědi, nebo paralelním neobrazným vyjádřením, nebo mimo výpověď celkovým kontextem či situací, anebo celou nadvětnou souvislostí).[44]

Metonymie – přenáší význam na základě souvislosti věcné, nikoliv podobnosti.

Přirovnání – „je vystižení a určení jevu na základě jeho vlastností shodných s vlastnostmi jevu jiného.“[45] Přirovnání má tři složky:

1) comparandum – je to, co se přirovnává;
2) comparatum – je to, k čemu se přirovnává;
3) tertium comparationis – je to, co je společné pro obě předcházející složky.

O přirovnání lze z pragmatického hlediska říci, že vyjadřuje nejčastěji hodnocení, ale i postoje nebo intenzifikaci.

Přirovnání bývá naznačeno gramatickým prostředkem. Tím může být nejčastěji prostředek spojovací „jako“, prostředek slovotvorný a také pád.

[43] LOTKO, E. *Kapitoly ze současné rétoriky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 100.
[44] BEČKA, J. V. Metafora ve větě. *Naše řeč* [online]. 1971, 54 (1), 1–14 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531, s. 3–5.
[45] LOTKO, E. *Kapitoly ze současné rétoriky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 99.

Můžeme se také setkat s přirovnáním, které je signalizováno předložkou „nad“. Pocházejí-li z metafor a metonymií, vyskytují se bez komparátoru.[46]

Synekdocha – V tomto případě se jedná o přenos pojmenování jednoho jevu na jev jiný na základě jejich věcných kvantitativních souvislostí. Je zvláštním případem metonymie.

1.3.2.2.4 Dramatické specifické řečnické prostředky

Antifráze – je pojmenování (zpravidla ironické) věci nebo její vlastnosti protikladným slovem.

Litotes – je odstínění určitého výrazu použitím negace jeho opaku. Může být opakem hyperboly a může mít i stejnou funkci.

Zřetězení – jedná se o postupné uvádění logických soudů, které na sebe navazují. Tím zvětšují dramatičnost textu.

1.3.2.2.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky

Epiteton – je zvláštním druhem hodnotícího přívlastku, který na rozdíl od běžného atributu rozsah významu substantiva zpravidla nemění. Pouze zdůrazňuje určitou vlastnost, nebo konkretizuje představy.

Eufemismus – je používán ve chvíli, kdy chceme nahradit výraz drsný nebo výraz, který budí nepříjemné představy, výrazem, který zjemňuje a zastírá nepříjemné konotace.

Perifráze – je řazena k metonymickým tropům. Jedná se o básnický opis, nepřímé pojmenování. K označení jevu se používá obšírnější popis, soubor představ, které se k němu pojí. Je používána, aby se autor vyhnul častému opakování jednoho obratu či k tomu, aby svůj styl zkrášlil.[47]

[46] BEČKA, J. V. Metafora ve větě. *Naše řeč* [online]. 1971, 54 (1), 1–14 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531., s. 2.

[47] *Teorie literatury – Obrazná pojmenování* [online], 1–10 [cit. 2019-07-18]. Dostupné z: Teorie literatury – obrazná pojmenování. Truhla.cz [online]. [cit. 2019-07-18]. Dostupné z: http://new.truhla.cz/gymnazium/wp-content/uploads/TEORIE_LITERATURY_obrazna_pojmenovani.pdf, s. 4.

1.3.2.2.6 Nefigurální řečnické prostředky

Citace – je přesně ohraničené použití cizího slovesného projevu v řečnickém textu.

1.3.2.2.7 Ostatní řečnické prostředky

Personifikace – je druhem metafory. Jedná se o přisuzování dějů a vlastností charakteristých pro člověka předmětům neživým či zvířatům[48]. Za nejčastější typ je považováno ztvárnění abstraktní myšlenky prostřednictvím konkrétní osoby tak, že ztvárnění získá obecnou platnost bez toho, aby ona osoba byla myšlenkou samou. Nejznámější formou personifikace je ta, kdy se jiným než lidským bytostem nebo neživým věcem přisuzují lidské vlastnosti nebo činy. Personifikace umožňuje lépe poznat podstatu jiných než lidských bytostí a plastičtěji zobrazit některou z lidských vlastností připodobněním k charakteru jiné než lidské bytosti. Užívá se nejen v literatuře, ale i v ostatních uměních.

Personifikace, neboli zosobnění, zlidštění spadá svým významem pod metaforu. Je jedním z působivých uměleckých prostředků, a proto není divu, že se vyskytuje jak ve folkloru, tak i v umělé literatuře. Za její nejrozšířenější podobu je považována **antropomorfizace** – jevy a předměty z neživé přírody nebo zvířata dostávají atributy lidské bytosti.[49] Personifikace je typická pro pohádky a bajky.

Symbol – využívá přenášení významu, je konkrétnější a dynamický. Je spřízněný s metaforou a alegorií tím, že znázorňuje formou nějaký další obsah, ovšem na rozdíl od těchto obrazných prostředků zobrazuje vyšší skutečnost pomocí nižší analogické skutečnosti. Náboženské symboly obsahují hlubší náboženské pravdy. Ty se dají takto stručně vyjadřovat. Symbol nelze považovat za jednoduchý obrazný prostředek. Může být mnohoznačný nebo se jeho význam mohl v průběhu staletí změnit. Symboly patří k neverbálním signálům, které můžeme přímo přeložit do verbálního jazyka v rámci konkrétně užívané významové oblasti. [50]

---

[48] KARLÍK P. a kol. (ed.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 314.

[49] Personifikace. *Arts Lexikon* [online]. [cit. 2019-04-13]. Dostupné z: http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Personifikace

[50] SLAVÍČKOVÁ, L. *Srovnání dvou kázání z doby pozdního baroka*. Nepublikovaná diplomová práce. České Budějovice: JU PF, Katedra bohemistiky, 2007, s. 44.

Slovo symbol se odvozuje z řeckého slovesa „symballein“, což znamená „dát dohromady“ nebo „složit“. Slovo „symballein“ se ovšem používalo také v obratech, které opisovaly sbírání, skrývání nebo zastírání. „Znamení, jež se stalo symbolem, tedy šifrovalo, maskovalo zjevný smysl znázornění nebo výpovědi: Nezasvěcený pozorovatel již takto zakódovanou výpověď nebyl schopen chápat.“[51]

Barokní kázání bývají bohatá na emblémy a křesťanské symboly jak ze Starého, tak z Nového zákona. Setkáme se ale také se symboly antickými. K objasnění symbolů využíváme *Slovník biblických obrazů a symbolů* (1999) od Manfreda Lurkera a *Slovník symbolů* (2002) od Uda Beckera.

[51] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 5.

2 Bohumír Hynek Josef Bílovský

B. H. J. Bílovský byl oblíbený katolický kněz, autor českých kázání a česky i latinsky psaných spisů o životech svatých. Narodil se roku 1659 v Hlučíně ve Slezsku a zemřel 7. 12. 1725 ve Velké Slatěnici u Olomouce. Byl vynikajícím homiletikem, který v 1. čtvrtině 18. století pěstoval v českých zemích konceptualismus[52] (viz výše, kapitola 1.3.2.1.1. Konceptualismus).

Do jezuitského řádu vstoupil poměrně pozdě, roku 1677. V letech 1683–1685 vyučoval na pražském novoměstském gymnáziu. Působil také jako profesor poetiky na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě, a to v roce 1686. Roku 1689 přijal v Praze kněžské svěcení. Po ostrých neshodách z řádu roku 1695 vystoupil. Důvodem byly jeho kontakty s pražským světícím biskupem. V letech 1691–1694 působil jako farář v Choustníku. O rok později se stal děkanem v Písku. V roce 1696 se začalo proslýchat, že byl vyhlédnut za vikáře rozlehlého blatenského vikariátu, a to byl důvod, proč se tamější faráři proti tomu postavili a za důvod svých protestů uváděli, že Bílovský se po svém odchodu z tovaryšstva nedovedl přizpůsobit smýšlení farního kléru, proti němuž urážlivě kázal. Musel se děkanského místa vzdát. K jeho jmenování vikářem nedošlo. Roku 1701 byl zbaven beneficia pro pohoršlivý život a nedbalost v duchovní správě a téhož roku se vrátil na Moravu. Od roku 1702 do roku 1708 byl farářem v Letovicích a posléze ve Velkých Slatěnicích. Ve Velkých Slatěnicích (dnes Slatinice) také dožil svůj život.

Prudké osudové změny v životě tohoto autora, stejně jako jeho kazatelská tvorba, naznačují, že šlo o člověka prudkého, útočného, impulzivně jednajícího a náchylného k patosu.

„Kazatelské dílo Bílovského, v němž je těžiště jeho slovesné tvorby, vyrůstalo a zčásti se prolínalo s dílem hagiografickým.“[53]

Pro jeho kazatelskou tvorbu je příznačná nebojácnost, sociální cítění, které se projevovalo odsudky hloupých a nevzdělaných boháčů i soucitem s prostým člověkem, a vlastenecké smýšlení vedoucí k náboženské toleranci. „Bílovský dovedl

[52] KOPECKÝ, M. *Nic stálého přítomného: K literárnímu baroku*. Brno: Masarykova univerzita, Spisy Filozofické fakulty č. 329, 1999, s. 93.
[53] *Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce – 1, A – G*. Praha: Nakladatelství Academia, 2000, s. 234.

názorně vykládat i zaměřit svůj výklad aktuálně, aniž ochudil uměleckou stránku svého projevu.“[54] V kázáních často používal ironii, která mnohdy přecházela až do jízlivosti. Byl sebeironický, za co nejspíš mohly špatné životní zkušenosti. Do svých kázání často vkládal dialogy, aby své texty oživil. Často se na své posluchače obrací s otázkou, na kterou si vzápětí odpovídá sám.[55] Václav Černý se o něm vyjádřil takto: „Bílovský vyniká vzrušeným a barvitým divadelnictvím projevu, svoje kázání zřejmě hrál.“[56]

Všechna svá díla, významné sbírky kázání, české i latinské sbírky poezie, vydal až během svého působení na Moravě. Velice známá je jeho březnická promluva *Nový Cherubín, sv. Ignacius* (1695). Z důvodu obsahu tohoto díla, tedy kvůli obviňování světských duchovních z pomlouvání jezuitů, byl donucen sepsat novou promluvu, která měla název *První a nový farář sv. Josef, Boha člověka pěstoun* (1696). Mezi jeho další práce patří *Ecclesiasticus Cherub neboli Církevní Cherubín, anebo slavný a stálý v ohni a mukách víry a svaté zpovědi zástupce Jan Sarkander* (1712), *Stella nova Serenissimo archi-duci Carolo in Hispaniarum regnum bono omine praevia seu Joannes Sarcander* (1703), *Zodiacus Sarcandri de Skoczowa, Vexilium salutis neboli Praporec spasení sv. kříže* a *Putování nábožné k sv. Cyrilovi a Strachotě*.[57] Roku 1705 mělo být vydáno také dílo *Rogus incombustus*, ovšem je nutno podotknout, že Josef Vašica se tomuto tvrzení brání. Podle něj toto dílo nevyšlo z pera B. H. J. Bílovského, ale bylo napsáno W. J. Puschem von Grünwaldem, a to podle dvou spisů Bílovského, *Stella nova* a *Církevní Cherubín*[58]. Z Bílovského sbírek kázání můžeme dále jmenovat např. *Cygnea cantio* (1720), *Doctrina Christiana* (1721), či *Coelum vivum* (1724).

Coelum vivum je sbírka kázání, která byla vydána v roce 1724 v Opavě (pouze rok před autorovou smrtí). Jedná se o rozsáhlé dílo, v němž se přibližně 60 kázání rozkládá na skoro tisíci stranách. Sbírka je rozdělena do dvou částí:

1) *Nebe svatosvaté anebo: Kázaní sváteční ke cti a slávě nejsvětější Rodičky BOží Marie Panny/ a všech milých vyvolených Božích.*
2) *Kázaní adventní na neděle a svátky v prvním dílu opuštěné.*

[54] *Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce – 1, A – G.* Praha: Nakladatelství Academia, 2000, s. 234.
[55] KOPECKÝ, M. *Staří slezští kazatelé*. Ostrava: Profil, 1970, s. 95.
[56] ČERNÝ, V. *Až do předsíně nebes. Čtrnáct studií o baroku našem i cizím.* Praha: Mladá fronta, 1996, s. 310.
[57] KADLEC, K. *Bohumír Hynek Bílovský*. Sborník Historického kroužku 22, 1921, s. 66.
[58] VAŠICA, J. *Eseje a studie ze starší české literatury.* Opava: Občanské sdružení Verbum a nakladatelství Tilia, 2001, s. 232.

Sbírka kázání začíná latinskou předmluvou. První část obsahuje nejvíce kázání z celého díla, cca 47 kázání. V celém díle se objevuje asi 6 kázání, která jsou věnována Panně Marii. Nachází se zde i kázání velikonoční či vánoční. V první části nacházíme kázání věnované Ignaciovi z Loyoly (*Na slavnost svatého Ignatia Tovaryšstva Ježíše zakládatele*, s. 530–553). Jedno kázání věnoval Bílovský i sám sobě. Nachází se ve druhé části sbírky a jmenuje se *Kazatel starý sobě a starým poslední dělá kázání* (s. 977–991). Nejvíce kázání z celého díla je věnováno různým apoštolům, světcům či světicím. My se v naší práci zaměříme na kázání věnovaná svatému Janu Křtiteli, svatým Janovi a Pavlovi, Petrovi a Pavlovi a svaté Anně.

Bílovského kázáním naslouchal i budoucí nejvýznamnější kazatel českého jihozápadu 18. století a jeden z nejoriginálnějších českých konceptuálních kazatelů. Není řeč o nikom jiném, než o Ondřeji Františku Jakubu de Waldtovi, který se narodil roku 1683 v Písku.

Bílovskému se badatelé věnovali již od konce 19. století. Mezi nejznámější hodnotitele jeho díla patří Josef Vašica, Milan Kopecký a okrajově také Martin Zeman. Podle Vašici[59] jsou Bílovského kázání živá a dobově aktuální. Hovoří o jeho kazatelské odvaze, se kterou se neváhal dotknout i nejošklivějších ran lidské psychiky, ale i o způsobu, jak podat téma názorně a vzbudit zájem svých posluchačů, jak je rozveselit, udivit, roztřást jejich duše. Milan Kopecký[60] píše, že o Bílovském získáme z jeho kázání představu kazatele nadšeného, výmluvného, velmi pohotového, kazatele impulsivního a neobyčejně bezprostředního, který dovede nepříjemně zaútočit. Kvůli své útočnosti a bezprostřednosti si znepřáteloval vážené a bohaté měšťany. „Tyto doklady se vztahují k jeho působení v Písku, kde Bílovského atraktivní kázání prý měla mimořádnou odezvu, neboť prý při nich býval tamější děkanský kostel přeplněn a někteří lidé sledovali kázání i ze žebříků přistavených zvnějška k oknům kostela.“[61]

[59] SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř.* Praha: Nakladatelství Argo, 2005, s. 53.
[60] KOPECKÝ, M. *Staří slezští kazatelé*. Opava: Profil, 1970., s. 93.
[61] Tamtéž.

2.1 Filozofové, teologové a jiné významné osobnosti v kázáních Bílovského

Stejně jako mnoho jiných barokních autorů, tak i Bohumír Hynek Josef Bílovský ve svých kázáních odkazuje na některé Ježíšovy učedníky, významné teology, filozofy, učence, umělce, ba dokonce i básníky či historiky.

Připomeneme o některých z nich alespoň základní informace.

Jan Evangelista

Zpočátku byl učedníkem svatého Jana Křtitele. Později se stal jedním z dvanácti učedníků Ježíše Krista a jeho nejdůvěrnějším přítelem.

V roce 94 byl zatčen a v Římě údajně uvržen do kotle naplněného vroucím olejem. To mu ovšem neuškodilo, a tak byl vypovězen do vyhnanství.

Napsal knihu *Zjevení*, jež obsahuje hluboká tajemství o stavu a budoucích osudech církve.

Zemřel kolem roku 101. [62]

Svatý Augustýn (lat. **Aurelius Augustinus)**

Svatý Augustýn, biskup a jeden z nejvýznamnějších církevních učitelů, se narodil roku 354 v Numidii. Jeho otec byl pohan, matka (sv. Monika) byla křesťankou. Jako dítě nebyl pokřtěn. Studoval v rodné Tagastě, pak v Madauře a nakonec v samotném Kartágu.

V roce 387 byl spolu se svým synem a přítelem pokřtěn. Vrátil se zpět do Afriky. Vytvořil zde klášterní komunitu. Roku 391 byl proti své vůli vysvěcen na kněze a roku 396 byl zvolen biskupem v Hippo. Stal se jedním z nejvýznamnějších biskupů v dějinách křesťanské církve. Zemřel roku 430.

[62] Životopis Jana Evangelisty byl čerpán z Sv. Jan Evangelista. *Královská cesta* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://www.kralovskacesta.cz/cs/texty/svetci/sv-jan-evangelista.html a Jan Evangelista. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Evangelista

Psal pro své přátele, pro potřeby církve, ale také proti donatistům[63], manicheismu[64] a pelagianismu[65]. Vytvořil také velké pojednání o Nejsvětější Trojici. Z jeho díla bylo dochováno 13 knih a traktátů, přes 200 dopisů a více než 500 kázání. Díla *Vyznání* a *De civitate Dei* (O státě Božím) dosáhla největšího ohlasu. První zmíněné dílo je vlastním životopisem až do doby jeho obrácení. Druhým zmíněným dílem reagoval na přepadení Říma gótským vládcem Alarichem v roce 410.

Jeho vliv na západní křesťanství byl silný. Pravidla jeho řeholního života byla přijata mnoha mužskými i ženskými řády. Příznivci sv. Augustýna (augustiniáni) žijí dokonce i v České republice.[66]

Svatý Bernard

Svatý Bernard z Clairvaux se narodil v rodině burgundských šlechticů. Rok narození kolísá mezi 1090 a 1091. Už od dětství směřoval k duchovní cestě. Ve svém rodném městě byl pověřen vybudováním kláštera a následně se v něm stal opatem. Šířil do Evropy cisterciáckou reformu.

Z jeho korespondence se zachovalo více než 500 dopisů. Mají velkou výpovědní hodnotu, zejména z historického, dogmatického a asketického hlediska. Jeho pojednání se rozdělují na spisy dogmatické a polemické (např. *De gratia et libero arbitrio*), asketické a mystické (např. *De gradibus humilitatis et superbiae*), mnišské (např. *Apologia ad Guilelmum*), určené k řízení církve (např. *De moribus et officio*

[63] Jedná se o učení severoafrického biskupa Donata (4. stol. po Kristu) vycházející z toho, že platně křtít mohou jen kněží pravověrní a ti, kteří se nedopustili hříchu. „V době pronásledování byli stoupenci tohoto bludu nadšeným hnutím mučedníků. Augustin argumentoval proti donatismu tím, že stavěl svatost celé církve nad mravní kvalitu jednotlivého kněze.“ (Donatismus. *IEncyklopedie.cz* [online]. [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: http://www.iencyklopedie.cz/donatismus/).

[64] Jedná se o gnosticko-dualistickou nauku perského knížete Maního, inspirovanou mj. buddhismem a zarathuštrismem. Podle tohoto učení existují ve skutečnosti dva rozdílné principy: dobra a zla, světla a temnoty. „Na počátku existovaly tyto principy odděleně. Později temnoty napadly světlo, ale na konec zvítězí světlo. Hmotný svět je plodem temnot. Proto se musí každý člověk ve vlastním životě snažit vymanit duši (dílo světla) z těla, čili z nadvlády temnot.“ (Manicheismus. *IEncyklopedie.cz* [online]. [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: http://www.iencyklopedie.cz/manicheismus/).

[65] Je to nauka nazvaná podle irského mnicha Pelagia (4.–5. stol.). Vychází z toho, že lidská přirozenost je sama ze sebe schopna vyvarovat se hříchu, a tak dosáhnout spásy. Popírá nutnost milosti Boží pro spásu. (Pelagianismus. *IEncyklopedie.cz* [online]. [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: http://www.iencyklopedie.cz/pelagianismus/).

[66] Životopis sv. Augustýna byl čerpán z Svatý Augustin. *Církev.cz* [online]. [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/archiv/100824-svaty-augustin, BAJGAR, Mirek. Svatý Augustin. *Antika* [online]. 2004 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1954 a KING, Peter, J. *Sto filozofů. Život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007, s. 38–39.

episcoporum), biografie (např. *De vita et rebus gestis S. Malachiae, Hiberniae episcopi*) a kázání. Jsou mu připisována i autorství vícera dodnes zachovaných hymnů.

Zemřel roku 1153.[67]

Tomáš Akvinský (lat. **Thomas Aquinas)**

Tomáš Akvinský se narodil roku 1225 a byl katolickým filosofem a teologem scholastické tradice. Pocházel ze starobylého italského šlechtického rodu. Svá studia absolvoval v Neapoli, Kolíně nad Rýnem a v Paříži. Byl členem dominikánského řádu. Seznámil se s Albertem Velikým, dalším významným teologem té doby. Zemřel 7. března 1274.

Tomáš Akvinský byl jedním z 33 učitelů církve, na něhož byl povýšen papežem Piem V. roku 1567. Roku 1323 byl prohlášen za svatého.

Ve svých pracích byl nejvíce inspirován myšlenkami řeckého filozofa Aristotela. Ty ovšem pozměnil do křesťanské podoby. Základní myšlenkou jeho učení je, že každá věc je jednotkou látky a formy a jen díky této jednotě je skutečnost. Prokazuje nesmrtelnost lidské duše. Jako formu státu obhajoval monarchii.

Mezi jeho díla patří *Summa theologická*, na níž spolupracoval s německým učencem Albertem Velikým. Dále je to *Suma proti pohanům* či *Otázky diskutované*. Napsal dokonce i pět náboženských hymnů oslavujících Nejsvětější svátost – např. *Adoro te devote* (Klaním se ti vroucně), *Pange, lingua* (Chvalte, ústa) či *Lauda, Sion, Salvatorem* (Sióne, chval Spasitele).[68]

Origenes

Origenes, řecký církevní učitel a teolog, se narodil kolem roku 185 n. l. v egyptské Alexandrii a zemřel roku 254 n. l. Měl hluboké znalosti řecké literatury, ale jeho otec ho přiměl, aby své úsilí věnoval studiu Písma.

[67] Bernard z Clairvaux. *Theofil.cz* [online]. 2006 [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://revue.theofil.cz/krestanske-osobnosti-detail.php?clanek=505 a Sv. Bernard z Clairvaux. *Životopisy svatých* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://catholica.cz/?id=3848.

[68] Informace o Tomáši Akvinském jsem čerpala z Tomáš Akvinský. *Databazeknih.cz* [online]. 2008 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/zivotopis/tomas-akvinsky-8758, Tomáš Akvinský. *Osobnosti.cz* [online]. Tiscali Media, 1996 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: https://www.spisovatele.cz/tomas-akvinsky#cv a KING, Peter J. *Sto filozofů. Život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007, s. 70–71.

Nekřesťané, kteří toužili získat poučení z Písma, prosili Origena, aby jim pomohl. On pochopil jejich žádost jako své poslání od Boha. Ovšem setkal se také se zlobou nekřesťanů, když ho činili zodpovědným za to, že jejich přátelé byli obráceni na víru a poté usmrceni. Mnohdy unikl jen o vlásek násilné smrti. Origenova nebojácnost natolik zapůsobila na alexandrijského biskupa Demetria, že ho postavil do čela alexandrijské náboženské školy, když mu bylo teprve 18 let.

Stal se významným učencem a pisatelem. Údajně napsal 6 tisíc knih. Jeho nejslavnější dílo je *Hexapla* („šesterka"), text Starého zákona v šestri jazykových verzích. Jedná se o 50dílné vydání Hebrejských písem.[69]

Jan Zlatoústý (lat. Chrysostomos)

Jan Zlatoústý se narodil roku 344 nebo možná později v Antiochii. Studoval filosofii a rétoriku u řeckého spisovatele Libania. Roku 372 přijal křest jako výraz rozhodnutí věnovat se askezi. Stal se poustevníkem, ovšem ze zdravotních důvodů se vrátil do Antiochie. V roce 386 byl vysvěcen na kněze. Stal se konstantinopolským arcibiskupem, vynikl jako kazatel, ale svým kritickým postojem si znepřátelil císařský dvůr i církev. Následoval několikerý exil, poslední na východním pobřeží Černého moře nepřežil. Po smrti ho papež Inocenc I. zařadil do seznamu svatých, římskokatolická církev ho počítá mezi učitele církve.

Je považován za nejproslulejšího kazatele staré církve. Zemřel roku 407.[70]

Svatý Ignacius Loyola (lat. **Ignatius de Loyola)**

Narodil se roku 1491 na zámku Loyola v Baskicku. Zpočátku se pokusil o světskou kariéru, nevyhýbal se radovánkám. Ve věku 30 let se po těžkém úrazu vzdal všeho majetku, odešel od rodiny a žil jako žebrák na španělském venkově. Po svém návratu do vlasti začal studovat náboženskou literaturu, uchvátil ho mysticismus. V roce 1548 vydal *Duchovní cvičení* (exercicia) zdůrazňující hledání Boha ve všech věcech bez nutnosti stáhnout se ze světa, přemýšlivost v činech, učení se, aktivní život,

[69] Origenes – Jak jeho učení ovlivnilo církev? [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/lp-b/2001529#h=14.

[70] Jan Zlatoústý. *IEncyklopedie.cz* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://www.iencyklopedie.cz/jan-zlatoústý/

ale zakořeněný v modlitbě, odpoutání se od světských radovánek, postavení, moci a bohatství.

Ignác z Loyoly je známý především jako zakladatel jezuitského řádu Tovaryšstvo Ježíšovo. Ten se velmi rychle rozšířil po celém Západě, do zámoří a nakonec získal nesmírný politický vliv. V jeho osobě se spojila duchovní hloubka, organizační talent, pastorační horlivost a schopnost vést.

Zemřel v Římě roku 1556. V roce 1622 byl svatořečen. Obvykle bývá zpodobňován s monogramem IHS (Jesus Hominem Salvator = Ježíš Spasitel lidstva). K jeho dalším atributům patří srdce se třemi hřeby.

Sepsal knížku exercicií, ve které seznámil milióny lidí se zásadami svého církevního postoje.[71]

[71] Životopis Ignáce z Loyoly byl čerpán z Ignác z Loyoly. *Jesuit.cz* [online]. 2006 [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://www.jesuit.cz/osobnost.php?id=12 a Sv. Ignác z Loyoly. *Královská cesta* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://www.kralovskacesta.cz/cs/texty/svetci/sv-ignac-z-loyoly.html%20.

3 Analytická část

3.1 Metodologie

Cílem této práce je analyzovat čtyři příležitostná sváteční kázání B. H. J. Bílovského a posoudit, jaký záměr se v nich snažil plnit a jak se mu jej podařilo naplnit po stránce umělecké. Analýza se soustředí na kompozici (výstavbu) kázání a na užité jazykové prostředky, se zvláštním zřetelem k obrazným a řečnickým figurám. Pracujeme s využitím metody analytické, statistické a syntetické.

Stanovujeme si několik výzkumných otázek, na které chceme naším rozborem odpovědět:

1) Dodržuje autor jako jeden z představitelů konceptualismu ve vybraných kázáních koncept?
2) Používá Bílovský v analyzovaných kázáních stejné obrazné a řečnické prostředky, nebo se použité tropy a figury v kázáních liší?
3) Jsou všechna analyzovaná kázání pro dnešního čtenáře zajímavá? Proč a čím? V případě, že nejsou, rovněž nás zajímá důvod.
4) Je umělecká hodnota Bílovského kázání vyrovnaná?

Texty k analýze jsou vybrány ze souboru kázání Bohumíra Hynka Josefa Bílovského ***Coelum vivum et firmamentum dogmatum Christi****, id est: Doctrinales de Gloriosa, ac Immaculata Virgine Panegyrici, per annuas ejusdem Deiparae Solemnitates distributi, nec non: Dogmatica de Sanctis: in singula forum festa, encomia, pro necessaria simplicis plebeculae, et aliorum eruditione accomodata, idiomate boemico edita, et Moraviae nostrae coelo, Quod vitâ, ac morte enarrabat Gloriam Dei, zelantissimo Curatorum Speculo, fideli Dei servo Joani Sarcandro de Skotzovia ad piam munificentisssimi maecenatis mentem sacra, et dedicata, a Sarcandrophilo multis titulis eidem obligato, Godefrido Josepho Bilowsky, Protonotario, et Sacerdote Apostolico, Anno, quo electus est sanCtIssIMVs pontIfeX BeneDICtVs. Cum Approbatione, ac Licentia Ordinarij. Oppaviae, Typis Joannis Wenceslai Schindler* (1724). Vytištěno v Praze „v Královým Dvoře u Matěje Adama Högra, arcibiskupského impressora“. Za latinským věnováním na str. VI. je český titul:

Nebe Svatosvaté anebo: Kázaní sváteční ke cti a slávě Nejsvětější Rodičky Boží Marie Panny a všech milých vyvolených Božích *kterých svátky svatá církev světí / složené a k spasení duší lidských / též k příkladu jejich na světlo vydané / ...Janu Sarkandrovi ...obětované od Gottfrida Jozefa Bilovského ...*

Přepis kázání je pořízen podle digitální kopie exempláře uloženého ve Studijní a vědecké knihovně Plzeňského kraje (dále jen SVKPK) pod signaturou N 158.073. Kontrola byla provedena podle digitalizovaného souboru z Národní knihovny v Praze pod signaturou 54 E 000025.

Z citovaného souboru byla vybrána kázání:

- Na den svatého Jana Křtitele (s. 401–418),
- Na den SS. mučedlníkův / Jana / a Pavla (s. 418–431),
- Na slavnost svatých apoštolův / Petra / a Pavla (s. 432–456),
- Na slavnost svaté Anny (s. 508–530).

Všechna čtyři kázání byla nejprve přepsána z původního písma, novogotické fraktury kombinované se švabachem, do latinky. Většina textu kázání je tedy tištěna novogotickým lomeným písmem, latinkou byly tištěny pouze latinské citáty a latinismy, případně latinské základy slov, zatímco české deklinační koncovky nebo slovotvorné formanty byly odlišeny písmem novogotickým.

Všechna čtyři barokní kázání jsou transkribována podle *Zásad transkripce českých textů z doby barokní* od Josefa Vintra[72]. Přepisu kázání je věnována kapitola 3.2 Transkripční poznámka. Zachováváme původní kvantitu hlásek, abychom eliminovali možnou záměnu významu daného slova. Kromě toho také respektujeme při přepisu konce řádků a stránek, aby přepis co nejvíce odpovídal originálu. Latinské citace a latinská slova píšeme jiným druhem a velikostí písma, než zbývající text. Opět proto, abychom co nejvíce zachovali text odpovídající originálu. Rovněž zachováváme původní interpunkci.

Na kapitolu týkající se transkripční poznámky navazujeme kapitolou 3.3 Kompozice kázání. Zde analyzujeme kompoziční výstavbu jednotlivých kázání. Všímáme si, jestli je dodrženo dělení na jednotlivé části kazatelské promluvy, o nichž se v této kapitole zmiňujeme a o nichž pojednává kapitola 1.3.2.1.1 Konceptualismus. Touto kapitolou chceme zodpovědět stanovené výzkumné otázky číslo 1 a 3.

[72] VINTR, J. Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické*, 121, 1998, s. 341–346.

V kapitole 3.4 Obrazné a řečnické prostředky třídíme a hodnotíme excerpované tropy a figury, jejichž teoretický výklad je podán v kapitole 1.3.2.2. Obrazné řečnické prostředky v kázání. Při jejich výběru a hodnocení se inspirujeme klasifikací Edvarda Lotka (*Kapitoly ze současné rétoriky*).[73] Každé kázání je několikrát důkladně přečteno. Podle Lotkova třídění hledáme v každém kázání obrazné a řečnické prostředky, na něž se zaměřujeme. Každý druh nalezeného jazykového prostředku v krátkosti charakterizujeme, nápomocný je nám také *Encyklopedický slovník češtiny*[74], a vybíráme nejzajímavější příklady. V jednotlivých kázáních se v první řadě zabýváme sugestivními specifickými řečnickými prostředky, pak následují emfatické, názorné, dramatické a ozdobné specifické řečnické prostředky. Věnujeme se rovněž symbolům a citacím. Z názorných specifických řečnických prostředků jsou šíří svého rozsahu velmi zajímavé aluze. V kázáních se jich objevuje poměrně dost, proto je pro snadnější orientaci rozdělujeme do několika skupin. V podkapitole 3.4.5 Shrnutí celkově hodnotíme nejen nalezené prostředky, ale zmiňujeme se i o tom, že opakování je patrné jak v použitých řečnických prostředcích, tak u jednotlivých slov či spojení. Zde používáme metodu statistickou a nejnápadnější opakované prostředky počítáme. V této části se pokusíme odpovědět na výzkumnou otázku číslo 2.

Poslední kapitola, 3.5 Lexikum, obsahuje lexikální rozbor kázání z hlediska stáří a původu slov. Zaměřujeme se na archaismy a přejímky z cizích jazyků (latinismy, germanismy a ostatní), případně dobové novotvary (neologismy). Vybíráme nejzajímavější lexikální jevy z jednotlivých kázání. Latinismy dělíme pro větší přehlednost do několika tematických skupin. Všechny lexikální jevy řadíme abecedně. Všímáme si, kterých přejímek se v kázáních objevuje nejvíce. Na konci této kapitoly uvádíme shrnutí toho nejpodstatnějšího, k čemu jsme v rámci rozboru došli.

V závěru práce připomínáme výsledky, k nimž jsme analýzou dospěli. Shrnujeme odpovědi na naše výzkumné otázky. Podle analyzovaných dat řešíme výzkumnou otázku číslo 4. Hodnotíme jednotlivá kázání, bohatost uměleckých prostředků a lexikálních jevů. Zmiňujeme se také o tom, zda naše práce splnila základní stanovený cíl. V této závěrečné části práce používáme metodu syntetickou.

[73] LOTKO, E. *Kapitoly ze současné rétoriky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 75–115.
[74] KARLÍK P. a kol. (ed.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

3.2 Transkripční poznámka

Latinské citáty a jednotlivá latinská slova jsou, jak již bylo zmíněno výše (kapitola 3.1 Metodologie), psány latinkou a tištěny antikvou. V přepisu je odlišujeme jiným typem písma a zachováváme jejich původní pravopis.

V transkribovaných textech je ponecháno původní členění na odstavce, řádky. Dodržujeme také dělení slov na konci řádků.

Spojení „di“, případně „ti“ před samohláskou je přepisováno jako „ď, ť“ (např. *křestianskou* > *křesťanskou*).

Grafém ***g*** je transkribován jako ***j***, je-li v postavení před samohláskou přední řady u slov domácích. U slov cizích je ponecháno původní ***g***. Stejně tak je transkribován grafém ***y***; stojí-li před samohláskou, transkribuje se jako ***j***.

Koncové ***-j*** i ***-j*** uprostřed slabiky přepisujeme jako dlouhé ***-í*** (např. dne∫∫nj → *dnešní, otewřjti* → *otevříti*).

Zdvojená písmena zjednodušujeme: ***ff*** → ***f*** (*houffy, divvy* > *houfy, divy*), jednoduché ***v*** na začátku slov přepisujeme jako ***u*** (*vpewněného* > *upevněného, vdatně* > *udatně*).

Grafém ***w*** transkribujeme jako jednoduché ***v*** (*otewřjti* → *otevříti, Cýrkew* → *církev*), digrafy zjednodušujeme: ***cz*** → ***č*** (*čas*), ***rz*** → ***ř*** (*řeč*), upravujeme také digrafy psané velkým písmenem s háčkem: ***Cž*** → ***Č*** (*Člověk*), ***Rž*** → ***Ř*** (*Řekové*).

Dvojhlásku ***au*** transkribujeme jako ***ou*** (*slauti* > *slouti, auklady* > *ouklady*).

Zvláštní znaky, dlouhé ∫ a zdvojené ∫∫, ∫s transkribujeme jako ***s*** a ***š***: příklady: *Augu∫týn* → *Augustýn, du∫∫e* → *duše*, znak δ přepisujeme jako **ď** (*dokuδ*→*dokuď*).

Dále při transkripci ponecháváme stejné rozložení předpon ***s-, z-*** jako v původním textu (*stráta, skusit*). Souhláskové skupiny užité v textu rovněž neupravujeme (např. *smrtedlné, obvzláštní*). V textu ponecháváme zjednodušené souhláskové skupiny (např. *s lečíms*). Kvantitu vokálů upravujeme jen částečně tam, kde by znesnadňovala porozumění textu, jinak ji ponecháváme beze změny, i když se odlišuje od dnešního úzu (např. *neřikají, pamatůjte, podlé*).

Ponecháváme všechny hláskové změny proniknuvší z mluveného do psaného jazyka, jako diftong ***-ej*** za původní ***ý*** v základu slov i na konci (*vejstupek, strávenej čas*), diftong ***ou*** na počátku slova za původní ***ú*** (*ouřady*), dále ***í*** vzniklé úžením z ***é*** uprostřed slova i na konci slov (*svatýho*), protetické ***v-*** před *o*.

Novočeským územ se řídíme především při přepisu slov s ***i, í/ y, ý***. Slova s tímto fonémem upravujeme podle novočeských pravopisných zvyklostí. Po sykavkách ***c, z, s*** se v barokních tiscích tisklo ***y*** (*cyzý, sýla*). Ve shodě se zásadami J. Vintra píšeme v domácích slovech po ***c*** vždy ***i***, po ***z*** a ***s*** podle analogie ***i*** nebo ***y***, u cizích slov se řídíme současným územ. Po souhláskách měkkých ***č, ž, š*** přepisujeme také ***i*** (*vš**i**ckni*<*všyckni*). Po souhláskách tvrdých ***h, ch, k, r, d, t, n*** píšeme v domácích slovech ***y***, ale slova přejatá upravujeme podle dnešních pravopisných zvyklostí. Autor i v přejatých slovech psal po těchto souhláskách ***y.*** Přepisujeme tedy *v Krystu,* jako *v Kristu, hystorye* jako *historie.*

Změny provádíme u příklonného ***-by***, které oddělujeme mezerou (např. *žeby → že by, ažby → až by*), příklonné ***-li*** jsme oddělili pomocí spojovníku v případech, kde jde o spojku podmínkovou (např. *není-li to… drahý, chceme-li tedy netoliko nebe*). Tvary kondicionálu ponecháváme v původních tvarech, byť odlišných či nesprávných (*co**by**koliv pochybného se přihodilo*).

Některá příslovce vzniklá ustrnutím předložkové vazby, spojovací výrazy, postfixy zájmen a zájmenných příslovcí přepisujeme tak, že je od sebe neoddělujeme, jako tomu je v textu (např. *na proti → naproti, z hola → zhola, i hned → ihned, jaké koliv → jakékoliv*). Oddělujeme však od sebe předložkové vazby se jmény (př. *bezpřestání → bez přestání*), které jsou v textu psány dohromady.

U složenin, v textu psaných se zvláštním spojovníkem, odstraňujeme spojovník a píšeme je buď odděleně, nebo dohromady (*spolu-apoštol, arch-anjel, samo-spasitedlný → spoluapoštol, archanjel, samospasitedlný*).

Vlastní jména jsou psána velkými písmeny, obsahují-li samohlásku „i“, jsou přepisována do dnešní podoby, tedy místo *Krystus, Izayáš* > *Kristus, Izaiáš*.

Velká písmena jsou ponechána u výrazů náboženských, např. *Bůh, Pán, Duch svatý, Písmo svaté, Spasitel*. Všechna ostatní substantiva jsou psána malými písmeny. Nerespektujeme psaní malých písmen, začíná-li další věta po otazníku a vykřičníku. Píšeme zde velká písmena. Pouze po čárce, středníku a dvojtečce ponecháváme malé písmeno jako v původním textu. Dodržujeme také psaní prvních dvou velkých písmen ve slovech *Ježíš* (*JEžíš*) a *boží* (*BOží*).

Kvantitu samohlásek, jak už bylo zmíněno výše, většinou neupravujeme. Plně odpovídá původnímu textu (např. *čim, jejích, podlé, kázaní*), a to i přesto, že se slova

mohou odchylovat od novočeského pravopisu. Chceme předejít setření barokních jazykových prvků nářečních či mluvených.

Interpunkce v textu je plně respektována, ponecháváme tzv. pauzový systém značený šikmou čárou (/), ale i logicko-syntaktickou interpunkci značenou jako dnes čárkou (,).

3.3 Kompozice kázání

V této části rigorózní práce se zabýváme kompozicí analyzovaných kázání. Nahlédneme do problematiky horizontálního a vertikálního členění textu a zaměříme se na několik použitých stylistických prostředků. Věnujeme pozornost obrazným pojmenováním (metafory, přirovnání), řečnickým figurám opakovacím, řečnickým otázkám a odpovědím, citacím a eufemismu. Nalezené stylistické prostředky jsou doloženy příklady z analyzovaných kázání.

V rámci horizontálního členění textu se zaměříme na samotnou výstavbu kázání. Obecně se hovoří o třech fázích vzniku promluvy:

1) inventio,
2) dispositio,
3) elocutio.

Při první fázi (**inventio**) musel řečník nalézt látku pro kázání srovnávající se s myšlenkami zamýšlené řeči. Základem byla perikopa či jiný citát z Písma. Při výběru látky z Nového zákona byla pozornost věnována především evangeliím a epištolám. Ze Starého zákona byly nejčastěji citovány první dvě knihy Mojžíšovy, kniha Jobova a všechny čtyři knihy královské (obě knihy královské a obě knihy Samuelovy).[75]

Ve druhé fázi (**dispositio**) si kazatel rozvrhoval svoji řeč, uspořádával a rozděloval své myšlenky. Motto (***inscriptio***), citát z Bible, jímž vždy začínala kázání, informuje posluchače o tom, které pasáži z Písma se bude kázání věnovat. Mnohdy se vyskytuje na začátku **argumentum** (krátké představení tématu). Poté následovalo **exordium** (úvod), což byl samotný text kázání. Bylo nutné začít překvapivou a zajímavou myšlenkou vzbuzující zájem publika. Jednalo se o velmi důležitou část, jelikož na ní záleželo, zda si kazatel své posluchače získá. Nebyla žádoucí přílišná délka, úvod měl přitáhnout pozornost k dalšímu pokračování. Ovšem mnozí kazatelé to nedodržovali a exordium bylo v mnoha případech rozsáhlé. V závěru úvodu se mělo objevit nastínění tématu (***propositio***). Vlastní stať kázání se členila na **narratio** (výklad tématu), **confirmatio** (dokazování pomocí citátů z Bible, z děl církevních autorů, prostřednictvím exempel) a **refutatio** (vyvracení námitek). Zde měl kazatel vyložit

[75] SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř.* Praha: Nakladatelství Argo, 2005, s. 16–17.

posluchačům to nejdůležitější, co jim chtěl sdělit. Opíral se o duchovní autority a snažil se vyvrátit protiargumenty. Závěr promluvy (**peroratio** či **conclusio**) shrnoval nejdůležitější myšlenky a byl ukončen prosbou nebo modlitbou a slovem „amen“ („tak se staň“, „budiž“).[76]

Třetí fáze promluvy (**elocutio**) byla zaměřena na řečnický přednes, sloh a řečnický výraz. „Přednes měl být zřetelný, dostatečně ozdobný a dojímavý. V této fázi kazatel do textu doplňoval nejrůznější metafory a alegorie, slovní hříčky a další nejrůznější exornance, které nesouvisely s celkovou výstavbou textu.“[77] Touto poslední fází vznikl celý text řeči. Nyní už bylo jen nutné naučit se promluvu nazpaměť a dodat k ní adekvátní gestikulace a způsob vedení hlasu. Tato fáze se označovala jako memoria nebo memoratio. Fáze přednesení řeči se nazývá ***actio*** nebo ***pronuntiatio***.[78]

Každé naše analyzované kázání začíná mottem vztahujícím se k tématu kázání i argumentem. Na to navazuje úvod, kde řečník stanovuje účel kázání. Řečník připravuje své publikum k tomu, aby slyšelo jeho argumenty v příznivém světle. Úvod slouží také k poukázání na hlavní témata, kterých se kázání bude týkat. Po úvodu následuje hlavní část, která obsahuje výklad, argumentaci a dokazování vztahující se k danému tématu. U Bílovského je hlavní část kázání dělena na latinsky číslované oddíly (Numerus Primus, Numerus Secundus, a další). Celé kázání končí závěrem, kdy řečník připomíná publiku hlavní body svého kázání, shrnuje, co říkal. Často se odvolává na emoce publika, vyzývá je ke společné modlitbě, nebo jen k vyslovení amen.

[76] POPELKOVÁ, H. *Kazatelské umění v období pozdního baroka.* Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2018, s. 25–26.
[77] SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř.* Praha: Nakladatelství Argo, 2005, s. 17.
[78] POPELKOVÁ, H. *Kazatelské umění v období pozdního baroka.* Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2018, s. 26.

3.3.1 Kázání Na den svatého Jana Křtitele[79]

Motto: *Aj já posílám anjela svého před tváři tvou/ kteryžto připravi cestu tvou před tebou.* Je vybráno z evangelia Matoušova (*Mat. II. v. 10*) a naznačuje poslání Jana Křtitele, předchůdce Ježíše Krista plnícího funkci posla, jako tomu bývá u andělů.

Argumentum *Svatý Jan vtělený anjel* jen potvrzuje, co bylo sděleno.

Úvod (s. 401–404) se zabývá vysvětlováním toho, kdo je Jan. Začíná osobním přiznáním a povzdechem *Srdečně toho lituji/ že mně neřikají Jan; a kdybych dnes mohl býti znovu křtěný?* Na své přiznání navazuje řečnickou otázkou, na kterou si vzápětí sám odpovídá. Přeje si být pokřtěn jménem Jan. Toto jméno pro něj představuje symbol lásky, milosrdnosti, jednu z cností, se kterou chce být spojován. V celém exordiu se opakuje řečnická otázka: *Co jest Jan?*, na kterou si kazatel sám odpovídá a jmenuje výtečné vlastnosti Jana Křtitele (*milostný/ samá milost* „láska“).

Vyzdvihuje důležité muže tohoto jména, tedy Jana Křtitele a Jana Evangelistu jakožto miláčky Ježíše Krista a Boha samého. Oba zmíněné Jany srovnává. Jan Evangelista byl, jak již bylo řečeno výše (kapitola 2.1 Filozofové, teologové a jiné významné osobnosti v kázáních Bílovského), učedníkem Jana Křtitele. Následně se stal jedním z 12 učedníků Ježíše Krista a jeho nejdůvěrnějším přítelem. Při srovnávání těchto dvou osobností se opírá o svatého Augustýna, sv. Damiana, sv. Bernarda, sv. Petra, sv. Tomáše Akvinského či Origena (*Co jest Jan? Jan Evangelista: Apostolus, Propheta, Evangelista, Martyr, Confessor, Virgo, Doctor, Cognatus, Amicus, & si quid in Ecclesia dignitatis est, & gratiæ, totum perfectissimé possidet. Jan Evangelista/ všechny titule/ všechny důstojnosti/ a hodnosti má/ svatý Jan Křtitel jest major Domo: nullus major surrexit inter natos mulierum, nad kterého žádný větší nepovstal. Præcellit cæteros, eminet universis, antecellit Prophetas, supergreditur Patriarchas, & quis quis de mulite natus est, inferior est Joanne. Tak jest veliký/ mluví o něm* ***svatý Augustýn****: že předchází proroky/ přemáhá patriarchy/ a všechny syny zemské převýšuje …*/s. 402/). Jan Evangelista byl *„předivný“ prorok*, ale Jan Křtitel byl více než prorok, vyřkl pravdu (s. 402). Oba žili ve zbožnosti a čistotě. Evangelista byl nejjemnější Písma svatého doktor, tak o něm hovoří svatý Damianus (*Jan Evangelista nejsubtilnější Písma svatého doktor: Hoc divinæ sapientiæ dono excelluit Joannes, (tak ho promoviruje a vyvýšuje svatý Damianus)…*; (s. 402). Všichni, již jsou

[79] Svátek sv. Jana Křtitele připadá na 24. června. Byl o 6 měsíců starší než Ježíš Kristus, Stětí svatého Jana se připomíná 29. srpna. (Svatý Jan Křtitel. *Biskupství litoměřické* [online]. [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: http://farnostvb.wz.cz/svatky/jankrtitel.htm).

v úvodu citováni, chválí Jana Křtitele. On je podle nich prorok milostivý, příklad čistoty, moudrosti a důstojnosti. Byl vtěleným andělem s vlastnostmi andělů. Evangelista byl *jazykem Ducha svatého, ústy a výtahem výmluvnosti BOžské* (s. 402). Jan Křtitel byl, cituje podle sv. Augustýna, ***hlas*** *před Slovem/* ***svíce*** *před sluncem* (s. 402). Opakují se hodnotící výrazy u Evangelisty i Křtitele (*Jan Evangelista/ všechny titule/ všechny důstojnosti/ a hodnosti má/ svatý Jan Křtitel jest major Domo: nullus major surrexit inter natos mulierum, nad kterého žádný větší nepovstal … Tak jest veliký/ mluví o něm svatý Augustýn: že předchází proroky/ přemáhá patriarchy/ a všechny syny zemské převýšuje…*, s. 402). Jan je křtitel, jenž byl hoden křtít Syna božího. Augustýn se ptá stejně a odpovídá si: „Je to veliký člověk, větší než svatý Kryštof, světlo pravého slunce." (s. 402). Petr Chrysologus o Janovi říká, že je *hvězda ranní, která slunce spravedlnosti předešla* (s. 403), načež mu odpovídá svatý Bernard, že Jan je *anděl, posel poslaný od BOha* (s. 403). Kazatel si pohrává s významem slova anděl. Jan Křtitel je *anděl věčné pravdy* (*Tak tedy svatý Jan Křtitel byl anjel? Jistě jistě A. A. anjelem byl/ anjelem BOžím/ anjelem nebeským/ podlé svědectví samé věčné pravdy …;* s. 403).

Následně přechází k oznámení tématu: ***A to já dnes****/ co sice samo v sobě jest patrné/* ***na tomto kázaní dokáži****/ potom pak/ ačkoliv dobře vím/ že jenom sám Bůh anjela stvořiti může/* ***nicméně já vám kunst ukáži****/ kterak i vy z dítek vašich/ ano i sami ze sebe* ***anjely můžete sformovati****. První bude ke cti a slávě svatého Jana/ druhé k našemu naučení. Audite, favete* (s. 403). Hovoří o tom, že jim ukáže umění, jak z dítek i ze sebe samotných mohou učinit anděly. Vyzývá posluchače k tomu, aby ho poslouchali a byli mu nakloněni (*Audite, favete*.[80]).

Zpočátku vykládá, jak staří filozofové uvažovali o tom, zda andělé mají tělo jako my lidé. Mluví o Saducejích a Manichejích, s nimiž polemizoval i Platón a jeho žáci, což dosvědčuje svatý Augustýn a Tomáš Akvinský. Dále připomíná, že je v tomto následoval Origenes a Tertulianus, a v čem se mýlili. Nakonec ovšem říká, že podle toho, co říká teologie a víra, nemůže lehce dokázat, že svatý Jan Křtitel byl vtělený anděl. Jelikož proti tomu protestují i svatí Otcové, má velmi těžký úkol dokázat, že svatý Jan byl anděl. (*Mezi předešlýma starýma filozofy/ otázka/ a Disputaci byla; zdali anjelové tělo mají/ jako my lidé? Tak tomu chtěli Saducæi, a Manichæové/ kteří se domnívali: že nejenom nebeští Duchové/ ale i sám Bůh tělo má. S níma o těle anjelův*

[80] V překladu „Naslouchejte a buďte zbožní." (KÁBRT, J. a kol. Latinsko český slovník. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957, s. 48 a 181).

se snášel Plato, a učedlníci jeho/ jak svědčí svatý Augustýn/ a anjelský doktor svatý Tomáš Aquinas potvrzuje. Těch následoval Origenes, a Tertulianus, však velmi omylně: kdyby tak tomu bylo/ lehce bych já mohl dokázati: že svatý Jan byl vtělený anjel/ než poněvadž mně i víra jináč věřiti poroučí/ i Theologie jináč učí/ i SS. Otcové skoro všichni jedním jazykem proti anjelskému tělu protestirují/ kterak tedy já dokáží/ že svatý Jan byl anjel? Který měl tělo jako my/ byl člověk jako my/ z masa/ a krve/ jako my? /s. 403-404/).

Dále hovoří o tom, že kdyby chtěl věřit Origenovi, bylo by to snadné, jelikož ten tvrdil, *že Jan nebyl takový člověk jako my/ než že z anjela učiněn jest člověk* (s. 404). V rozporu je zde Písmo svaté u svatého Jana v I. kapitole. I přesto kazatel přesvědčuje, že dokáže, že svatý Jan Křtitel byl anděl, a podporuje své tvrzení výrokem, že mu s tím sám svatý Jan pomůže díky všem vlastnostem, které má a které sdílí i andělé (*Poněvadž pak jináče zní Písmo svaté u svatého Jana v I. kapitole: Fuit homo missus á Deo, cui nomen erat Joannes, poslán byl člověk od BOha/ kterému bylo jméno Jan; člověk pravil ne anjel;* … (s. 404).

Na konci úvodu se objevuje druhé oznámení (***to tedy pravím já/ a dokáži/ že Jan byl anjelem****/ a že z svatého Jana učiněn jest anjel? Svatý Jan mně pomůže/ který všechny vlastnosti má/ jak anjelové.* ***Což uslyšite*** /s. 404/).

Následuje hlavní stať, kterou Bílovský člení na kapitoly, jež čísluje.

Kapitola *Numerus Primus* (s. 404–408) začíná dokazováním, že andělé jsou nevinní a na rozdíl od lidí nehřeší, kdežto všichni lidé jsou narozeni v hříchu (*První jejich Prærogativa, a první Privilegium, nebo předek nad jinšíma jest:* ***že jsou stvořeni in gratia, v milosti boží****/ a v takové sice milosti/ že první jejich skutek/ nemohl býti hřišný/ anebo že primo infanti temporis Angelici, prvního okamžení nemohli hřešiti … **Ne tak my** ne tak/ **nešťastni lidé**/ kterých všech … jak početí/ tak narození/ stalo se v hříchu in peccato originali, v hřichu prvního našeho otce Adama, tak že **všichni lidé v hříchu jsme narozeni** …*; s. 404 – 405). Připomíná, že Jan Křtitel, nazývaný také pozemský anděl, nikdy nepropadl hříchu na rozdíl od nás lidí, kteří hřešíme a tím propadáme peklu. Stejně jako andělé byl zrozen na tento svět v lásce, ještě v mateřském těle byl posvěcený a požehnaný dle andělského proroctví Zachariášovi (*… Duchem svatým bude naplněný ještě v životě matky své …*, s. 405). Jeremiáš předpovídal: *… dříve nežs vyšel z života matky/ posvětil jsem tebe. Co jest pak jiného naplněným býti Duchem svatým/ a ještě v životě matky posvěceným?* (s. 405).

Boží milost člověk dostává při křtu a je na něm, zda si ji během života udrží. Jsou zde vyřčeny pochybnosti o jejím udržení, vyjeven smutek nad malým počtem lidí s boží milostí. Klade otázku: ***Kolik jest nás*** *(abych pověděl/ co mám na srdci/* ***kteří jsme smrtedlně nezhřešili/ a anjelskou naší sukničku nestrhali!*** Odpovídá si: *Ach jak málo! A jsme my anjelové? Jsme/* ***než černí/*** *jsme duchové/* ***než zli/ ďábelští/ a pekelni*** *…* (s. 405). Věřící jsou odrazování od paktování s „nebožskou stranou", kdy ztrácí Boha, naopak jsou nabádáni, jak se navrátit k Bohu. Vysvětluje, že hříšníci padají z lásky boží, přátelí se s peklem a berou na sebe obraz pekelného raráška. Připomíná kázání proroka Ezechiela. Cituje jeho slova „obraťte se, čiňte pokání, polepšete se": *Obraťte se a odstupte od modlí vaších/ a ode všech pošvrn vašich/ etc. nebo člověk jest člověk …* (s. 406). Tento výrok dále vysvětluje, že člověk nemá být jako nerozumné hovado a nezkrotná bestie (*Poněvadž (takto discutiruje) máme věděti/ že Ezechiel, když na sebe tuto duchovní ambasádu přijal/ že jest kázal k velikým hříšníkům/ hříšník pak před tváři BOží není člověk/ ale nerozumné hovado/ a neukrotitedlná bestie/ ano živý obraz škaredého ďábla … Hříšník obličej boží hanebně/ a křivě/ ze sebe vymazuje/ Krista ze srdce svého vyhání/ a obraz čertův na sebe bere.* (s. 406–407). Smrtelný hřích poskvrňuje duši (*Nic hroznějšího svět neviděl/ ani nic strašlivějšího peklo nemá/ nad duši hříchem smrtelným poskvrněnou/ píše svatý Anzelm …*; s. 407).

Hříšná duše se může obrátit na pokání, proto kazatel vyzývá posluchače, aby se obrátili na pokání, šli ke zpovědi. Učí je, jak činit pokání za odpuštění hříchů, jak se stát lepším člověkem, protože hřešící člověk je neomluvitelný a odklání se od Boha. Očištěním duše se dostáváme do stavu andělského a usmiřujeme se s Bohem. Potvrzuje si to slovy sv. Augustýna. *… **ó duše hříšná**/ jestliže podlé mého kunstu chovati se budeš/ z černého/ v bílého/ ze zlého v dobrého/ z pekelného v nebeského anjelička proměniti se můžeš.* ***Chcete věděti, jaký jest ten kunst? Convertimini, obraťte se na pokání/ litujte hříchu/ polepšte života vašeho/ poslechněte dnešního anjela****/ jenžto kázal na poušti … tak skrze tento* ***druhý křest svatého pokání a svaté spovědi*** *v nové anjely* ***se proměnite****. … Tak o pokání svaté spovědi* ***učí svatý Augustýn*** *…* (s. 407).

Znovu se pak vrací ke sv. Janovi. Připomíná disputaci mezi sv. Tomášem a doktory sv. Písma o tom, kde se narodil sv. Jan. Nejprve v nebi, potom byl na zemi jako člověk. ***Obraťme se zase k našemu anjelovi/ který v milosti boží se narodil/*** *… kde se narodil? …* ***veliká Disputaci povstává mezi svatým Tomášem a Písma svatého***

doktory/ kde jsou anjelové stvořeni? *Někteří se domnívají, že in Caelo Empireo, v nebi nejvýšším. Jiní praví že v nížším, nebo in Siderio, kde jsou hvězdy; v tom pak se všichni snáší/ že je Bůh stvořiti ráčil v některým nebi: ani to Privilegium neschází dnešnímu anjelu/ kteryžto ačkoliv z zemské matky Alžběty/ a Zachariáše otce jest splozený/ však ne na zemi/ ale na nebi jest narozený/* ***a dříve byl v nebi/ než na tento svět přišel*** (s. 408).

Numerus Secundus (s. 409–411) připomíná jména malířů, kteří malovali anděly, mezi nimi i Karla Škrétu[81]. *Dál k anjelům: Aby třebas* ***Apelles****, anebo* ***Xeuxis, Parrhasius, Screta****, ano všichni nejhlavnější malířové z mrtvých vstali/ jinák by nám anjela nevymalovali/ než na způsob nějakého krásného/ červeného/ puclatého/ a bílého mládenečka …* (s. 409).

Vypráví o tom, že andělé nepotřebují žádné požitky, šaty, jídlo ani pití, kdežto my lidé jsme nenasytní, stále hodující a mlsní. To jsou neřesti, kvůli kterým se do království nebeského nedostaneme.

Uvádí příběh Lazarův z Bible: (*A když na dveře zatluče* ***chudý Lazarus****, ani kousek chléba pro něho nemáte? A více psu/ než vašemu bližnímu/ k obrazu božímu stvořenému/ a pro milosrdenství boží almužny prosicímu/ více pravím psu/ přejete. …* ***Hladový jsem byl/ a pro psy dosti jste našli/ pro mne jste nic neměli****/ a jak židé Barnabaše/ tak vy více psa/ jste sobě vážili/ než mne/ …* ***jděte zlořečeni do ohně věčného*** …, s. 410). Přeje takovým oheň pekelný. Jsou zde invektivy proti hřešícím evangelickým boháčům: *Kde jste vy kde evangeličtí boháčové/ nenasyceni* ***břicho páskové/ břichati Bachusové****/ kde jste kteří od ráno až do večera/ od večera až do rána hodujete/ panketýrujete/ žerete/ a noc v den obracujete? A když na vaše dveře zatluče chudý Lazarus, ani kousek chléba pro něho nemáte? … O strach; kde jste* ***nesýtové/*** *kde* ***mlaskačové****/ a* ***mlsni polizačové****/ kteří abyjste snad/ pro jeden/ neb druhý půst/ na břichách vašich panskou podstatu/ a Authoritatem nestratili/ ani v postě od žraní masa se zdržujete … jste vy Janové? Jste vy anjeličkové? …* ***ne BOží služebníci****/ a přátelé/* ***ale čertoví chlapi a otrokové*** …(s. 409–410).

Dále kazatel kritizuje zapírání hříchů před Bohem a jeho zástupci na Zemi, kterým si také odpíráme stav andělský a vstup do království nebeského. Tyto dveře nám

[81] Karel Škréta byl významný český barokní malíř, celým jménem Karel Škréta Šotnovský ze Závořic. Narodil se roku 1610 a zemřel v roce 1674 (Životopis dostupný na Karel Škréta – Významný barokní malíř. *Praque city line* [online]. 2019 [cit. 2019-04-13]. Dostupné z: http://www.praguecityline.cz/osobnosti-prahy/karel-skreta-vyznamny-barokni-malir).

jsou otevřené jen skrze půst. Za příklad je uváděn sv. Jan, který své tělo trápil, aby zůstal stále věrný Bohu a jeho učení (*Pomáhej vám Pán Bůh/ a svatý Jan/ který ačkoliv byl jako anjel/ nicméně mrtvil se/ postil se/ jako hříšník/ slovem nejedl/ nepil/ nešatil se jako anjel …*; s. 411).

V kapitole *Numerus Tertius* (s. 411–415) pokračuje disputace o pravosti anděla. Je nejprve rozebírán stav andělský, který tkví v neposkvrněnosti, nevinnosti a ctnosti. Kriticky se staví k výchově dětí, napomíná rodiče, že neučí děti modlitbám, ale svou výchovou je vedou k požitkářskému způsobu života. *Čim jest pak to pro Pána BOha! Že tak málo anjeličkův máme?* ***Čim jest to/ že vy rodičové*** *tyto časy* ***více čertíčkův*** *mezi syny/ a dcerami vašími než anjeličkův počítáte?* ***Chcete věděti čim?*** *Tim/ že* ***ani oni/ ani vy svatého Jana nenásledujete*** … (s. 412). Rodiče by měli své děti vést k promlouvání s Bohem v modlitbě a ke správné cestě, kterou následoval sv. Jan, a to po celý jejich život. Kritika se rozrůstá přes strany 413–414. Kritizuje panny, které jsou pannami jen podle srdce, ne podle věnce. Děti se zdají být andělíčci, podle srdce jsou ale čertíčci. Kritizuje i mládence. Bůh rodiče trestá za to, že netrestají své děti, vojnou, hladem, morem (***A divíte se*** *že Bůh na nás vojnu/ mor/ hlad/ neourodu/ drahotu posílá?* ***Divíte se?*** *Toto jest metla s kterou vás rodičové Bůh bičuje/ že dítky vaše metlou netrestáte …*; s. 414).

Velký důraz je zde kladen na pravdomluvnost, také jednou z charakteristik andělů, kterým se máme přiblížit a vyrovnat. Andělé jsou pravdomluvní. Tak i Jan Herodesovi řekl pravdu do očí, že nemá mít manželku svého bratra. *A takový pravdomluvný jazyk měl svatý* ***Jan****/ jazyk právě anjelský/ když to i Farizeům/ i králi Herodesovi* ***pravdu do nosu vetřel****/ a s textem*[82] *mu pověděl/ Non licet tibi,* ***nesluší tobě míti/ Herodiadu manželku bratra tvého*** (s. 414).

Kazatel připojuje, že pravdomluvnost někdy chybí i kazatelům a zpovědníkům (*Než ó můj BOže/ jak nyní i mezi kazateli/ i mezi spovědlníky/ málo Janův se nachází/ proč? Pro špatný Respećt, pro bídné/ a někdy pro mokré Interesse.*; s. 414). Zmiňuje se o tom, že kdyby kazatelé hříšníkům pravdu povídali, častěji křičeli, že se to nesluší, není to dovoleno, bylo by lépe na světě.

Přechodem k bajce je prohlášení, že mezi lidmi je mnoho lišek, tedy vychytralých osob.

[82] V LDHBČ jsme zjistili, že slovo „text“ je užito ve významu „čísti, haněti, slovy dotýkati“ (VelSilva).

Numerus Quartus (s. 415–418) začíná bajkou, která vypráví o nebezpečí pravdy, o škodlivosti pochlebování, o výhodnosti chytrosti, lsti a lži. Jak dopadla zvířata na audienci u lva? Medvěd řekl nepříjemnou pravdu, a lev ji nesnesl a roztrhal ho, vlk pochleboval, lev ho však odhalil a stáhl mu za to kůži, liška se vymluvila, že se necítí dobře, že má rýmu, a vyplatilo se jí to, přežila. A kazatel si povzdechne: *To jest mně byla liška!* ***A takových chytrých lišek jest nyní nejvíce na světě/*** *i mezi kazateli/ i mezi spovědlníky/ ano i takových vlkův; málo naproti tomu/* ***málo pravdomluvných medvědův*** (s. 416). Jedná se o paralelu s lidským světem.

Nabádá všechny a zahrnuje i sebe, že máme dobře a rozumně užívat svého života, a to tak, že budeme mluvit pouze pravdu jako praví andělé, kteří by nelhali, ani kdyby je to mělo stát život. V tom by lidé měli následovat jejich příkladu a neuchylovat se ke lži, jen aby si zachránili vlastní život, což má pro Boha velkou váhu. Nejhorší je pokrytectví, to Jan Křtitel nedělal, neobaloval nahou pravdu. Kázání zavírá slovy Jana Zlatoústého a všechny napomíná. *Dobře užívejte stavu vašeho/ který kdykoliv chcete proměniti/ a v anjely jako svatý Jan se obrátiti můžete …* (s. 417). Dává naučení obyvatelům města. Svatý Jan je ochránce a strážce celého kraje, nechcete-li mít neúrodu, hospodářové, vyvolte si tohoto anděla, sv. Jana, za strážce svých polí a pobožným srdcem se mnou k němu volejte (s. 417–418).

V závěru se nachází báseň, modlitba *Anjele BOží strážce náš/ račiž býti ochránce náš/ pole naše létos šetři/ ať nám neškodí povětří/ odvrať od nás krůpobití/ dej všem s tebou v nebi býti*. Shrnuje nejdůležitější myšlenky kázání. Celý závěr je zakončen modlitbou *Amen staniž se tak milý Kriste Pane/ Ať tvého království všem se nám dostane*.

3.3.2 Kázání Na den SS. mučedlníkův Jana a Pavla[83]

Kázání má podtitul: *Proti bouřkám/ a škodlivýmu povětří patronům*.

Motto: *Jazykové jejích nebeští klíčové jsou učiněni.* Dodatek: *Tak o dnešních mučedlnících v hodinkách kněžských se modlí svatá církev katolická*. (Vybráno z Ecclesiastes, jedné ze 24 knih hebrejské bible).

Argumentum: *Svatý Jan/ a Pavel nebo komorníci: A vrat nebeských klíčnici.*

V úvodu (s. 418–419) tohoto kázání se dočteme, že církev svatá vyobrazuje Jana a Pavla trojím podobenstvím. První podobenství je zobrazuje jako dvě olivy, symbol milosrdnosti, čistoty a moudrosti (*Tito dva jsou dvě olivy. A to velmi dobře: nebo jak z olivového stromu/ a z oliv/ od olejníka olej/ tak z nich obouch/ co z dvouch stromův/ krev pro Krista/ a víru jeho vytlačená byla* …; s. 419). Kazatel zde hovoří o Pieriovi[84], pro nějž je oliva symbolem moudrosti a čistoty. I sv. Jan a Pavel jsou považováni za obraz pravé a hluboké moudrosti a panenské čistoty (*A zase jak podlé Pieria jest obraz/ a podobenství moudrosti/ a čistoty/ tak oni nejenom obraz/ a nějaký stín/ ale pravá/ a hluboká moudrost/ též samá panenská čistota byli …*; s. 419). Dále jsou přirovnáváni ke svícnům (Slunce, Měsíc), jelikož osvěcují celý svět. A za třetí jsou představováni jako klíčníci a boží komorníci: *… svatá církev pod podobenstvím klíčův/ řka: Linguæ eorum claves Cæli sunt, jazykové jejích klíče nebe učiněni jsou. To zase velmi dobře a způsobně: nebo jak klíč dvéře otvírá/ a zavírá/ tak oni: Habent potestatem claudere cælum nubibus, & aperire portas ejus. Mají moc oblakama zavříti nebe/ a zase vrata nebe otevřiti* (s. 419).

Tématem kázání je vyzdvižení postav sv. Jana a sv. Pavla a jejich postavení v očích božích i církve, přispět k uctívání obou svatých, kteří mají Bohem svěřenou moc, totiž pomáhat lidem. A to je dále rozvíjeno v sedmi částech hlavní stati kázání.

[83] Bratři sv. Jan a sv. Pavel mají svátek 26. června, zemřeli mučednickou smrtí pro víru. Nechal je popravit římský císař Julián Apostata/Odpadlík (331–363). Julianus. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Julianus

[84] Byl hlavou alexandrijské školy po Theognóstově smrti v roce 282. Měl filozofické vzdělání. Z jeho děl jsou známé: *Tractatus in Hoseam* (Traktát na Ozeáše), traktát z velikonoční vigílie, homilie *Na začátek Ozeáše*, *Na Lukášovo evangelium*, *O Matce Boží* a *O životě sv. Pamfila* (Pierios. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pierios

Úvod je zakončen řečnickou otázkou: *Co já dnes ke cti a slávě jejich/ k našemu pak potěšení/ a naučení zkrátka dokáží* (s. 420).

V části *Numerus Primus* (s. 420–421) se dočítáme o tom, že svatý Jan a Pavel jsou nejvyšší komorníci obdarovaní Petrovými klíči a mají právo rozhodovat o otevírání a zavírání bran nebeského paláce (*... nejvýšší komorníci/ kteří klíčem zlatým obdarováni/ moc mají/ a dovolení palác královský/ a dvéře jeho otvírati/ a zavírati.*; s. 420). Tyto klíče obdrželi od Ježíše a k této funkci patří i spasení duše a žehnání úrodě. Svatý Jan i Pavel mohou bez svolení předstoupit před Boha. *Mají též moc/ a to veliké obdarování/ a milost/ že ke králi/ bez žádané* Audienci *dvéře sobě otevříti/ a před obličej královský předstoupiti mohou. To pak jejich vzáctné privilegium* (s. 420). Toto právo mají i nejvyšší komorníci na Zemi, protože tento zvyk převzali z nebes.

V kapitole *Numerus Secundus* (s. 421–422) poukazuje kazatel na to, že u krále Šalomouna se dočítá o jeho písařích, kancléřích, avšak o komornících nenachází nic. Až teprve v kapitole 4. se dozvídá o jakémsi Bengaberovi, který měl vládu nad městy a zámky, byl majitelem klíčů k palácům a městským branám (*V kapitole 4. sice nětco podobného čtu o nějakým* Bengaber *jménem ...* Bengaber *muž vzáctný vládl vší krajinou v Argob, šedesáti městy velkými/ kteráž měla zámky měděné/ a železné ...*; s. 421). Mluví se o tom, že pokud byl Pánem nad branami a zámky, musel tedy mít klíče, což ho tudíž staví do pozice Šalomounova nejvyššího komorníka. Stejně tak jako jsou komorníci Krista mučedníci svatý Jan a Pavel, vládci nad počasím a povětřím. Toto je podbarveno paralelou Bengaberových železných zámků a mraků, jakožto zámků nebe.

Vyjádřeno metaforicky: *Když Bůh chce trestati zemi/ oblaky v železo obrátí/ a železnýma zámky dolejší nebe zavře* (s. 422). Z toho vyplývá, že pokud bude chtít Bůh trestat lid, zařídí, aby nastalo sucho a nebyla úroda. Kazatel ovšem lid utěšuje a vyzývá k prosbám a k úctě vůči svatému Janu a Pavlovi, kteří při projevené náklonnosti jim nebesa vždy otevřou, bude-li to potřeba. *Jen netoliko my/ zavřené nebe skusíme/ horlivě volejme:* Attollite portas Principes vestras *otevřete vrata/ a dvéře železné klíčema vašíma knížata nebeská/ a jakožto patronové naší v potřebách našich nám pomáhejte* (s. 422).

Kapitola *Numerus Tertius* (s. 422–424) začíná oznámením, že prorok Oziáš považuje za nejvyššího komorníka Eliacima, syna Helciáše, nikoliv Sobna. Sobna byl sice vzácný muž, vladař a klíčník božího domu. Ovšem kvůli tomu, že kladl na první místo urozenost před ctností, zbavil ho Bůh jeho úřadu (*... že pak byl*

urozenější než ctnostnější/ pro jisté výstupky BOhu se ošklivil/ protož poručil jej Bůh z ouřadu shoditi/a Eliacima za nejvyššího komorníka komor kostelních/ a pokladův jejích/ na tento způsob ustanoviti …; s. 423). Eliacim byl obdarován klíči a vyhlášen za komorníka.

Kazatel zde vyslovuje svůj názor o klíči – *Já povím mé zdání/ a pravím: že ten klíč znamenal klíče našich dnešních mučedlníkův/ kterýma je obdařil Král nebeský/ když je/ za své klíčníky/ a nebeské komorníky/ jako Eliacima ustanovil/ a dal jim moc/ aby nebe podlé vůle své otvírali/ a podlé potřeby lidské zavírali* (s. 423).

Dále se zde dozvídáme, že ve Starém zákoně, jak hovoří sv. Augustýn, měl Bůh za nejvyššího komorníka proroka Eliáše. V Novém zákoně měl Ježíš dva komorníky, kteří mohli přímluvou u Boha kdykoliv otevřít či zavřít nebe.

Na konci této kapitoly je opět výzva k žádosti o otevření nebe a o co nejpříznivější počasí: *Když budou železné brány nebeské/ volejme: Attollite portas Principes vestras, otevřete brány vaše knížata nebeská/ v nebezpečenství pak krůpobití/ claudite, zavřete brány vám poddané/ a od BOha poručené* (s. 424).

V kapitole *Numerus Quartus* (s. 424–426) je odkaz na zjevení svatého Jana v kapitole 11, kdy vyjevil Bůh Ježíši Kristu dva svědky, dva proroky, o nichž se takto vyjádřil: *Tito jsou dvě olivy/ a dva svícnové/ kteříž svítí před tváří Boha/ Pána vší země. Dvě olivy/ a dva svícnové byli jsou ti svědkové? Tak to jsou snad naší mučedlníci/ které jak jsem pravil olivama/ a svícnama nazývá svatá církev?* (s. 424–425). Objevuje se zde výzva k naslouchání Bibli (*Slyšme dál Písmo.*; s. 425).

Kazatel na tomto místě připomíná smrt mučedníků, které nechal ukrutně zabít Julianus, zrádce víry. Díky tomu vstoupili na nebe a byli ustanoveni za klíčníky a komorníky boží (*Tak naše mučedlníky šelma/ a zrádce víry Julianus, od církve křesťanské odpadlec/ ukrutně pomordoval. Kteří/ jak oni svědkové skrze Ducha svatého divy působili/ na nebe vstoupili/ a tam bránám nebeským za klíčníky/ a komorníky BOží představeni byli.*; s. 425). Opět vyzývá věřící k modlitbám. Tvrdí, že modlitba je klíč, díky níž prostřednictvím orodování a pokání čekáme na boží smilování. Stejnou moc mají modlitby směřované k dvěma prorokům (*… na klíče a pomoc jejích volejme. Attollite portas, o nebeská knížata/ mučedlníci/ a komorníci BOží v čas sucha otevřete nebe/ v čas děště/ a přívalu zavřete brány jako svatýma jazykama vašima/ z kterých horlivá k BOhu láska/ a vroucná modlitba klíče udělala …*; s. 425). I zde odkazuje

na sv. Augustýna – *Nebo podlé svatého Augustýna: Oratio justi clavis est cæli, … Modlitba spravedlivého jest klíč/ a z jazyku se modlicího klíč dělá* (s. 425–426).

V kapitole *Numerus Quintus* (s. 426–427) zjišťujeme, že existují dva klíče – železný (*… železný z řetězu svatého Petra/ kterým ho svázati dal Nero …*; s. 426) a zlatý. Železný klíč vrata otvírá, zatímco zlatým klíčem nám z nebe sesílají milosrdenství. Tato paralela je společná s klíči u lidských komorníků – zlatý, aby si zachoval zlaté srdce, a železný, aby byl pevný jako jeho víra. Železný klíč je potřeba k otevírání železných bran nebeských a zlatý, protože je ryzí zlato v ohni neporušitelné, je pevný stejně jako komorníci, kteří vydrželi mnohá mučednická příkoří.

Připomíná se zde, že první klíč obdržel od Krista svatý Petr. *Druhý klíče dnešní v ohni lásky na kovadle milujícího srdce kovali sobě dnešní komorníci/ šťastni jsme/ kteří je sobě za patrony naše/ a ourody naše ochrance vyvolujeme* (s. 427).

Opět je zdůrazněna nutnost modlitby a děkování za vláhu a úrodu s připomenutím doby, kdy bylo velké sucho a neúroda, dokud klíč od nebes neobdržel Eliakim (*Než dostal klíče Eliacim: bylo sucho veliké/ strach hladu/ ze všech stran byl na lidi: jak ale klíče dostal Eliacim/ hned níma otevřel nebe/ a vlážičky bylo dosti/ ourody tak mnoho/ že lidé obilím po celé krajině handlovali …*; s. 427).

Numerus Sextus (s. 427–428) vypráví o tom, že když Ezdráš viděl zkroušený lid, který se sešel v Jeruzalémě, vyzval je, aby se polepšili, vyznali z hříchů, činili dobré skutky a tím odvrátili boží hněv. Tak svou radou pomohl izraelskému lidu (*Ezdráš vida lid skroušený: Surrexit, & dixit ad eos: vos transgressi estis, vy jste zhřešili/ a hněv boží proti vám popůdili/ proto vás Bůh trestá. Chcete od vás to trestání/ déště/ a bouřky odvrátiti? Polepšte se/ Date concessionem Domino, vyznejte se též Pánu BOhu otcův vaších z hříchu vaše odstupte od nepravostí/ modlete se/ volejte/ orodůjte/ a přestane šlehati vás metla Božská …*; s. 428).

Je třeba si uvědomit, že je nutno konat dobré skutky, abychom otevřeli brány nebeské, neboť hříchy jsou závory, které naopak nebe uzavírají, přinášejí sucho a neúrodu. Odkazuje se na sv. Augustýna – *Ita laboremus, takto nám radí Augustýn svatý: … Tak pracujme/ a v dobrých skutcích se cvíčme/ aby jsme níma dvéře/ a brány nebeské sobě otevřeli/ nebo jak zlýma skutky nebe sobě zavíráme/ tak dobrýma otvíráme. … Dva klíče měli/ a až posavád mají dnešní SS. mučedlníci/ dobré skutky/ a modlitbu/ těch následujme/ klíčův jejích nikda se nespusťme/ a všem polním škodám snadno ujdeme/ a neštěstí všemu vyvázneme* (s. 428).

V kapitole *Numerus Septimus* (s. 429–431) se poukazuje na to, že bouřky a sucha ničí lidskou úrodu. Vincentius hovoří o velkém suchu ve Španělsku, velebný Beda o tříletém suchu v Sasku, následně byly bouřky, ale bez deště (*... však to všecko bez déště/ který také dřivej se z oblakův nespustil/ dokud Sassové pravou/ a samospasitedlnou víru nepřijali*; s. 429). V Cremoně naproti tomu padaly kroupy, ve Francii byla krvavá bouřka, v Římě byli bouřkami zabíjeni lidé. Tyto nečasy jsou uváděny s odkazem na osobnosti, které o nich vypovídali (Volssius, Sabelius, Livius, svatý Řehoř Veliký).

Do té doby lidé nevěděli nic o klíčích k nebesům, ale když Bůh ustanovil klíčníky, byla úroda požehnána. Bůh se nad lidmi slitoval a zasypal je deštěm mléka, ryb, chleba, rýže a dalších pokrmů. Vše bylo jen pro lidi, zvířata se toho ani nedotkla. *To byl veliký div: že zrna toho nebeského žádné hovado ani hladovitá drůbež se nedotkla* (s. 430).

Pokud budeme klíčníky vzývat a uctívat, můžeme doufat v podobný déšť, či déšť ze stříbra nebo zlata. *Za císaře Severa stříbrný déšť/ jak Dionisios svědčí/ z nebe padal: Amminianus pak přidává/ že na ostrově Pelagia zlato pršelo. Totoť jsou byli užitečni deštové/ prospěšné vlážičky. Než i my podobných doufejme z nebe/ obzvláštně zlatý/ a stříbrný déšť/ nebo když po velikém suchu prší/ že zlato prší říkáváme/ takových pravím očekávajeme/ a doufejme/ kdykoliv těch SS. klíčův užívati/ a dnešních SS. komorníkův božích vzývati budeme* (s. 430). Máme si vzít ponaučení: nehřešit a uctívat Boha i klíčníky, modlit se. Bůh uznává tři ctnosti: poníženost, trpělivost, pobožnost (*V životě SS. otcův nacházím tři muže znamenité svatosti: první byl ponížený/ druhý trpělivý/ třetí pobožný/ a modlitbě odevzdaný ...*; s. 431).

Závěr je zakončen prosbou, výzvou k modlitbě a slovem amen: *Chceme-li tedy netoliko nebe v sobě v čas potřeby otevříti/ a v čas déštův zavříti/ modlitbou BOha přemáhejme/ pobožným jazykem a zlatým/ klíče dnešních komorníkův vzývejme/ když zavřené budou nebesa/ volejme: Attolite portas Principes vestras. Ach! Otevřete vrata nebeská/ knížata nebeské/ když pak přívaly vám škoditi budou/ prosme/ a modleme se: Ostia claudite, nebe zavírejte/ a nás s naším hospodářstvím pod vaší ochranou zachovejte/ a stane se co jsem kázal/ AMEN* (s. 431). Svatý Jan a Pavel jsou ochránci proti nečasu, bleskům, krupobití. Jsou přímluvčími proti dešti, či za něj. Proto se i v závěru tohoto kázání nachází výzva k modlitbě za dobré počasí a ochranu hospodářství.

3.3.3 Kázání Na slavnost svatých apoštolův Petra a Pavla[85]

Motto: *Petr apoštol/ a Pavel národův učitel: Tito nás vyučili přikázani/ a Zákonu tvému Pane.* Je rovněž vybráno z jedné z 24 knih hebrejské bible, tedy z Ecclesiastes.

Argumentum se v tomto kázání nenachází.

Úvod (s. 432–434) dlouhého a pro posluchače náročného kázání začíná větou, která se objevuje již ve staročeské Alexandreidě. Svatý Jarolím zde tvrdí, že cesta hada po skále je chytrost ďábla, který po skále chodí, a pokouší přesvědčení ukotvené ve skále. I když bez úspěchu, zkouší to znovu a znovu. Cesta hada po skále je symbol vzkříšení Krista.[86]

Teprve poté začíná výklad, ve kterém kazatel představuje Petra, apoštola, a Pavla, učitele národů. Síla skály je částečně z jejího zakladatele Ježíše, ale síla je utvrzena učením a kázáním sv. Petra a Pavla a všechny věřící na skále upevnila. Ani všechny síly pekelné je nezlomí (ani Petra ani Pavla, ani věřící). A to bylo to, co Šalamoun nedokázal pochopit. A za co vděčíme sv. Petrovi a sv. Pavlovi.

Úvod končí oznámením *Tomu že tak jest/ a že těmto dvoum celého světa na víru Kristovou obráceni/ v pravdě se připisuje/ to k cti a slávě jejich/ též k potěšení nejsvětějšího řádu apoštolského dnes dokáží* (s. 434).

Kapitola *Numerus Primus* (s. 434–439) seznamuje s tím, že Jeruzalém byl městem židovského lidu, kdežto Řím byl městem lidu křesťanského (*Nyní ad propo. Palestiny/ a židovstva celého hlava bylo město Jeruzalém/ celého křesťanstva hlava/ a hlavní město byl/ a jest Řím*; s. 435).

Svatý Petr pronesl první kázání v Jeruzalémě o ukřižovaném Ježíši, kterého vzkřísil Bůh, a vyzval každého, aby učinil pokání z hříchů. *Muži izrahelští připravte srdce vaše/ a slyšte slova tato: JEžíše nazaretského/ muže schváleného od BOha/ skrze*

[85] Sv. Petr a sv. Pavel, rybář a učenec, dva sloupy církve, mají svátek 29. června. (Slavnost sv. Petra a Pavla. *Biskupství litoměřické* [online]. Diecéze litoměřická, 2016 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: https://www.dltm.cz/slavnost-sv-petra-a-pavla)

[86] *První věc/ které rozuměti nemohu/ pravil on/ jest cesta orlice v povětří/ kterak totižto ta ptačí královna v svým černým aksamitovým pláští do povětří až k slunci se vynáší. Druhá věc jest/ cesta lodi v prostřed moře/ kterak to převeliké/ a předivné stavení/ rozvory na moři dělá/ a nepotopí se. Třetí věc jest/ které rozuměti nemohl moudrý král: Via colubri super petram, byla cesta hada/ když se plazí po skále […]* (s. 432–433). Jedná se o topos, který můžeme nalézt ve staročeském eposu o Alexandrovi Velikém. Bílovský ho zde vysvětluje s podporou citování svatých Otců.

ruce nešlechetných zabili jste: Toho JEžíše vzkřísil Bůh/ kteréhož jste vy ukřížovali/ jehožto my všickni svědkové jsme … Pokání z hříchů čiňte/ a pokřtí se jeden každý z vás na odpuštění hříchů vašich … (s. 435–436). Na víru tak obrátil davy lidí a ti pak toto Petrovo učení šířili dál. Stejně tak i svatý Pavel šířil mezi lidmi i pohany Kristovu víru.

Svatý Bernard o nich říká: ... *těchto dvouch apoštolských knížat/ život a učení jejich nám všem rozum/ a moudrost takovou přinesli/ která pravou víru od pohanství/ a kacířství rozeznala. To jest: co mluvím … oni nás vyučili přikázání tvému Pane/ a tak sice horlivě/ pilně/ a chtivě/ že neměli dosti na městě Jeruzalému/ ale své učení a kázání po jiných dalekých krajinách/ a královstvích rozlili/ a rozšířili …*(s. 437). Oba kazatelé moudře a rozumně kázali pravou víru. Kázali v různých krajinách (je zde uveden jejich výčet) a učili svět zákonu božímu a víře v Krista.

Kapitola *Numerus Secundus* (s. 439–442) začíná vyřčením pravdy, že na rozdíl od ostatních apoštolů, kteří naplnili vírou pouze určité krajiny, svatý Petr a Pavel naplnili vírou celý svět.

Po tomto vyřčení začíná výčet jednotlivých apoštolů a míst, která naplnili vírou. Svatý Ondřej svým učením naplnil Skýtii a Thrákii, svatý Jan Asii, svatý Jakub naplnil vírou židovský a španělský lid. Naopak svatý Filip rozséval víru ve Frýgii a Jakub v Judsku a Jeruzalémě, svatý Matouš v Etiopii, svatý Bartoloměj v Arménii, svatý Tomáš v Indii, svatý Šimon v Egyptě a svatý Judas v Mezopotámii. Pro všechny svaté to byla apoštolská práce. V místech, kde svatý Pavel a Petr nebyli, ale vyučili své žáky, promlouval k nim Bůh, vše bylo připisováno jim. *Všech jich to byla apoštolská práce! Však ale město od Ducha svatého jednomu každému vyměřené: SS. dnešním/ jako apoštolským knížatům celý svět zanechaný: a ačkoliv mnohé krajiny/ SS. Petru/ a Pavlovi neznámé/ druzí SS. apoštolové na víru obrátili/ nicméně i toto se dnešním SS. velikým učitelům připisuje/ jakožto knížatům jejich představeným* (s. 440). Svatý Pavel byl k tomu určen hned od počátku, když k němu v noci promluvil Bůh: *Budiž stálý Pavle; neb jakož jsi svědčil o mně v Jeruzalémě/ tak musíš svědčiti i v Římě* (s. 440). Svatý Petr přivedl na víru více lidí než Kristus samotný, svatý Pavel svědčil o Bohu a se zápalem kázal Římanům, které nazývali národem vyvoleným.

Poslední kapitola, *Numerus Tertius* (s. 442–456), vypravuje, že apoštol Petr a Pavel, nazývaní též učitelé národů, učili lid i zákonu. Nikdo jim nemohl odepřít titul učitelé světa. Pravda je, že i ostatní svatí dělali zázraky a pracovali pro víru

bez přestání. Nikdo z nich se však nemohl vyrovnat svatému Petrovi a Pavlovi. Tito dva dělali zázraky, pracovali, psali, kázali a získávali další pro víru v Krista.

Celá tato kapitola je jedním velkým výčtem svatých Otců, církevních řádů, vyznavačů Kristova učení, svatých mučedníků, doktorů a jejich misií do pohanských zemí. *Jest pravda že* ***svatý Bernard****/ jenž tovaryšův svatých 6842 počítá: jest pravda že s těma a jinýma mnoho tisíc duší Kristu vyučil* (s. 443); *Pravda jest že o* ***svatém řádu svatého Dominika*** *dávno mluvil svatý Řehoř IX. … Tento řád kazatelský vzbudil Bůh/ jak proti vyhlazení kacířstva/ tak proti vykořenění pohanstva/ a jiných neřádův tohoto světa* (s. 444–445). Věřící jsou zde také poučováni o tom, kde se mohou o sv. Petrovi a Pavlovi dočíst (*Zatim o svatým Petru píše svatý Bernard …; O svatým pak Pavlu svatý Jan Zlatoústý mluví …*; s. 447). Kazatel zmiňuje i Ignácia z Loyoly a jeho Tovaryšstvo Ježíšovo (*Což dobře sobě povědomo maje* ***svatý Ignacius Lojola****/ zakládatel řádu Tovaryšstva JEžíšová od svých regulí takto postavil: … Našeho povolání jest/ rozličné místa procházeti/ a tam život vedsti/ kde větší užitek duši se ukazuje. Tak ten svatý Otec. A co pérem napsal/ a jazykem mluvil/ to skutkem dokázal/ když pro větší slávu boží/ a duších spasení/ též pro víry/ a Zákona Kristového rozšíření s celým svým Tovaryšstvem společně pracoval/ a pracovati po celým světě nepřestává …*; s. 449).

Kazatel připomíná, že Kristus sám byl skála, píše se o tom v první epištole k Korintským v 10. kapitole, a nazývá skálou i svatého Petra (*A nyní čtěte svatého Matouše kapitolu šestnáctou/ v které svatého Petra skálou nazývá Kristus … Ty jsi Petr/ a na té skále vzdělám kostel můj. Znamenáte stejné jména? Kristus se jménuje skálou/ a dává mu to své vlastní jméno skála/ ty jsi skála. Měl jiné jména Petr/ jakožto: Simon, Cephas, Bariona, než nad to všechno vložil mu Ježíš své jméno/* ***Tu es Petra, ty jsi skála*** *…*; s. 451). Svatý Pavel dostal od Krista také přízvisko, které mu původně patřilo, a sice admirabilis, tj. divný, předivný (*Prve byl Saulus, Šavel/ potom Paulus, Pavel, které slovo Paulus Admirabilis, … vykládá se divný/ a zázračný. Aniž to bez příčiny/ nebo jak svatý Petr při učení víry/ a vykládání zákona Kristového byl jak skála stálý/ tak Pavel/ v tomž učení/ a kázání byl předivný a v skutkách svých æqualis Christo, Kristu podobný*; s. 451–452).

Kazatel dělá narážku na Tovaryšstvo Ježíšovo, které hlásalo evangelium v Indii, Číně, Brazílii, ale že to už před nimi učinil sv. Petr, kterému to již dávno připsal svatý Leo papež (s. 452). Svou chválu obou dotvrzuje citováním sv. Jana Zlatoústého (Chrysostoma), citáty z bible (Genesis/ První kniha Mojžíšova, Deuteronomium/ Pátá

kniha Mojžíšova, prorok Izaiáš) i ze sv. Otců (s. 453 a 454). Poukazuje i na chyby obou apoštolů církve, na Petrovo zapření Krista, jehož potom mnohokrát hořce litoval, na sv. Pavla, který byl nejprve hříšník, ale po obrácení na víru „k hříchu se více nenavrátil“ (s. 455).

V závěru kázání dodává (s. 456): ***Když člověk pokání činí/ znova se rodí/*** *a den duchovního narození drží. Blahoslavený ten a šťastný/ který takový den/ na obrácení Pavla svatého/ anebo dnes drží:* ***nebo hřích/ jest had/*** *o kterým Duch svatý: Quasi à facie colubri fuge peccata,* ***kdo tedy ten den duchovně se narodí/ z hříchův se vyspovídá/ stálý bude*** *skrze přímluvu svatého Pavla/* ***jako svatý Pavel: očištěný od hříchův skrze slze jako svatý Petr/*** *a posledně za nima do nebe půjde; do kterého skrze zásluhy dnešních knížat apoštolských pomáhej nám/ Bůh Otec/ Bůh Syn/ Bůh Duch svatý. AMEN.*

Celé toto kázání je dokazováním velikosti a zásluh svatých Petra a Pavla v porovnání s ostatními apoštoly. Klade je jako následování hodný vzor pro dobré křesťany, zdůrazňuje jejich stálost ve víře, pokání a sebezpytování.

3.3.4 Kázání Na slavnost svaté Anny[87]

Motto: *Kdo najde ženu dobrou/ najdeť dobré/ a nábude potěšení od BOha.* Je převzato z Přísloví 18, 22.

Argumentum *Svatá Anna pobožná/ pěkná/ pozorná/ peněžitá/ a pokorná* je opět v souladu s mottem.

Úvod (s. 508–512) začíná připomínkou, že Bůh poroučel Ozeášovi, aby se oženil za každou cenu, bez otázek, zda se vůbec oženit chce, a koho by si měl vzít. Svou ženu má milovat stejnou láskou, jako Bůh miluje svůj vyvolený národ (*Ozeáši! Co račte Pane? … Jdi/ a vem sobě ženu/ a zamiluj ji jak milůje Pán syny izrahelské. … Předivné poroučení božské! Neptal se Bůh/ máš-li chuť k stavu manželskému? Netázal se která se ti líbi? Nevyskoumal jeho náklonnosti: než hned vade, bez meškání jdi/ a vožeň se …*; s. 508–509). Kazatel probírá výhody a nevýhody různých typů žen: panna, vdova, plodná, neplodná, bohatá versus chudá, upovídaná versus tichá, krásná versus ošklivá.

Dává tak najevo, že rozhodnout se, kterou si vyvolit za manželku, není vůbec jednoduché, naopak je to nebezpečné rozhodnutí. A kolikrát člověk musí urazit dlouhou cestu, než najde tu správnou a dobrou ženu. Demokritos, filozof, si za manželkou vybral ženu malou, aby to bylo jen malé zlo. Aristippa[88] také radí ženu malou, pěknou – co je malé, je milé a lepší než stvoření velké. Tři velcí mužové, Lykúrgos Lakedaimonský, Prometheus Egyptský a Solón Athenský, žádají, aby se žena nevdávala mladá. *Všichni tři jedním hlasem takovému by radili: aby sobě mladé ženy nebral/ nebo ten* (Solón) *zapověděl: aby žádná ženská osoba před dvaceti/ Lycurgus před dvaceti pěti Prometheus pak ustanovil; aby žádná před třidceti léty se nevdávala: která pak to přestoupila od rodičův trestaná byla/ dětí pak takových za pancharty držání byly* (s. 510).

Pustí se do kritiky rodičů, kteří domlouvají sňatky ještě dříve, než děti odrostou, pomalu ještě v kolébce, ale to není předmět tohoto kázání. Předmětem kázání je, jaká žena by měla být nevěstou. Kdyby Bůh dal někomu jinému stejně jako Ozeášovi příkazem oženit se, kterou ženu by si vyvolil? Kazatel sám by si vybral ženu, jakou

[87] Svátek svaté Anny slavíme společně se svátkem svatého Jáchyma 26. července. A to už od dob papeže Řehoře XIII. K tomuto datu se váže pranostika „Svatá Anna, chladná z rána“ (Svatá Anna. *Osobnosti.cz* [online]. Tiscali Media, 1996 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: https://zivotopis.osobnosti.cz/svata-anna.php).

[88] Aristippos z Kyrény (435–355 př. n. l.), řecký filozof, žák Sókratův, stoupenec hédonismu, za cíl života považoval rozkoš. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Aristippos_z_Kyr%C3%A9ny

je svatá Anna, která je symbolem laskavosti, dobrotivosti, lásky. *Kdybych já měl můj hlas/ à Votum někomu dáti/ radil bych aby sobě vyvolil Annu. Nebo co jest Anna? Anna, gratia, jest milost/ dobrotivost/ a láska …* (s. 511).

Takže pokud si muž má vybrat ženu, má si vybrat Annu – nejen jménem, ale i vlastnostmi, které Anna měla. (*Kdokoliv tehdy chceš se ženiti/ Annu hleď sobě vyvoliti; však dej pozor aby netoliko podlé jména/ ale nejvíce podlé skutkův Anna byla; podobná totižto dnešní svaté Anně/ Joachyma svatého nevěstě/ která vykládaní jména svého skutky/ a ctnostmi vyplnila …*; s. 511). Navíc také dala život Panně Marii, což je v kázání bráno jako další z pozitiv světice. Měla všech pět ctností (pobožnost, pěknost, pozornost, peněžitost i pokoru) a byla lepší, než by mohla být jakákoliv nevěsta. Pokud by se muži podařilo najít ženu se stejnými vlastnostmi, jednalo by se o největší odměnu, kterou by mohl v životě dostat.

Úvod končí oznámením *A těch pět P bude dnešního kázaní materie, v kterém dokáži/ že svatá Anna všech pět P měla. Podlé oných veršu: Si quam fortè voles, habeat P. quinque Puella: Sit Pia, sit Prudens, Pulchra, Pudica, Potens. Kdo chce dobrou ženu míti/ ta musí taková býti. Pobožná/ pěkná/ pozorná/ peněžitá/ a pokorná. Zatím ty nejsvětější Anno budiž mně Anna to jest milostivá. Audite favete* (s. 512).

V kapitole *Numerus Primus* (s. 512–517) kazatel přiznává, že ze všech přívlastků svaté Anny se mu líbí ten od sv. Brigity, která ji označuje za pokladnici Všemohoucího Boha, protože pod srdcem nosila poklad největší, a to Pannu Marii (*Že totižto poklad nad všechné poklady/ Mariji Pannu pod srdcem svým nosila. A jest pravda/ že proto se může tak jménovati/* ***pokladnice BOžská****/ než ne proto že jako v pokladnicích rozličnì drazí pokladové schování bývají/ takv naší svatý Anně všech pět P jak náleží/ a sluší se vynalezlo …*; s. 512).

Dále vysvětluje všech pět P, kterými Anna disponuje – pobožná, pěkná, pozorná, peněžitá a pokorná. Vychází ze jména **Pia (Pobožná)**. Pobožnost podle sv. Pavla je všem užitečná a přináší daný účinek. A čím větší účinek, tím větší příčina, a to tedy pobožnost. U sv. Anny byla účinkem Panna Marie, rodička Boží, a tudíž účinkem Anniny pobožnosti.

Předchozí neplodnost sv. Anny je vykládána různě. Svatý Petr Chrysolog (Petrus Chrysologus „zlatý řečník“, 380–450 n. l., kazatel) praví, *že tajemství v tom vězelo: nebo plod života své Anny byl toliko dilatus, non sublatus na čas odložený … ó blahoslavená neplodnost která jsi k takovému plodu nařízená byla* (s. 515). Diviš

Kartuziánský (lat. Dionysius, misionář a pařížský biskup, 3. stol. n. l.) ji nazývá neplodnost v plodnost obrácenou, tak, aby se světu vyjevila její pobožnost, když sv. Anna po dvaceti letech porodila Pannu Marii. A po celou tu dobu se modlila, aby dostala požehnání od Boha a otěhotněla, stejně jako se Joachim modlil na poušti a oba byli Bohem požehnáni a jejich modlitby byly vyslyšeny.

V této kapitole se kazatel obrací na rodiče dětí, kterak jsou pobožní a kterak své děti nazývají a vychovávají – že děti jsou odrazem svých rodičů a často provádějí to, co vidí u rodičů. Z jejich výchovy se budou rodiče zodpovídat Bohu, pokud nebudou následovat příkladu pobožnosti sv. Anny. *Ó nešťastné dětí/ a mnohém nešťastnější rodičové; kteří netoliko ze sebe/ ale i z dítek vaších musíte BOhu odpovídati: jestliže pobožnosti svaté Anny následovati nebudete/ … nad kterou odpočinul duch pobožnosti/ a umění/ duch moudrosti/ a rozumu/ a proto netoliko měla první P Pia, pobožná/ ale i druhý P Prudens, nebo byla pozorná/ moudrá/ a rozumná* (s. 516–517).

V kapitole *Numerus Secundus* (s. 517–522) se polemizuje o tom, kolik rozumných žen se nachází v Písmu svatém, byť jsou pranýřovány příslovím „Dlouhé vlasy, krátký rozum." Kazatel říká, že nejsou jen moudří Šalamouni, ale i Šalamounky. *Dnes ale shovej se s tvým příslovím starý obyčeji/ s váma já dnes držím moudré/ a opatrne ženské pohlaví/ když nejenom mezi mužema Šalomouny/ ale i mezi ženami moudré Šalomounky/ jak z dlouhýma vlasy/ tak z dlouhým rozůmem nacházím …* (s. 517). Z registru moudrých žen vybírá – opatrnou Rebeku, rozumnou Judith, moudrou Ester a stovky jiných. Dále se zde mluví o Abigail, která byla ženou nejmoudřejší, a rozhodně u ní neplatilo „dlouhé vlasy, krátký rozum", proto toto přísloví chybuje (*Na Abigail pravím se podivejte/ a potvrzení moudrosti její/ jako BOžské Testimonium z Písma svatého slyšte: Erat mulier lila prudentissima, Abigail byla žena nejmoudřejší/ a s toho zavřete: že není vždycky pravda o ženách: dlouhý vlasy/ krátký rozům.*; s. 517). O Anně prohlašuje, že nebyla jen moudrou pannou (Virgo Prudens), ale přímo Prudentií, Moudrostí (s. 518).

Teologové se hádají, zda byl chytřejší Adam, anebo král Šalamoun. Zároveň si zde odpovídají, že to byl Adam, protože byl prvním otcem všech mužů. Je tedy Eva nejchytřejší ženou? Není tomu tak, sv. Anna je tou pravou nositelkou titulu nejmoudřejší, protože dosáhla skrze početí Panny Marie vlití Boží moudrosti. Své tvrzení kazatel podpírá konstatováním, že stejně tak to učí velebný Beda (Beda Venerabilis, sv. Beda Ctihodný, 672–735). *Z toho by mohly zavříti ženy/ že mezi ženami*

nejmoudřejší byla Eva jakožto všech žen hlava; Než spátkem táhněte vaše Vota milé matrony: ten (titul) Prudens moudrá po Mariji samotné svaté Anně patří/ která skrze početí Panny nejmoudřejší/ jakož skrze BOžské vlíti/ moudrosti/ více z ducha moudrosti/ než z muže porodila/ jak zase učí velebný Beda de Dignitate Baptismi (s. 518).

Šalomoun se ptá, komu byl kořen Boží moudrosti zjeven. Odpověď je, že sv. Anně a jejímu srdci, když prokázala, že díky své pobožnosti je hodna porodit Pannu Marii a být ženou naplněnou božskou moudrostí. *Kořen moudrosti komu jest zjeven/ a důmysl její kdo jest poznal? Ptá se nejmoudřejší Šalomoun: kterému já odpovídám: kořen moudrosti jest svatá Anna/ a srdce jeji; od kterého matka věčné/ a vtělené moudrosti/ přišla/ a ona sama dosti dokázala/ že matička jeji svatá Anna druhé P veliké měla/ a podlé spravedlnosti slouti mohla: Virgo Prudens, panna pozorná/ nevěsta moudrá/ žena božskou moudrostí naplněná* (s. 518).

Pro nevěsty platí, že začátek moudrosti je bázeň Boží, avšak v aktuální době, kdy kazatel káže, je podle něj příliš málo bázlivých panen, budoucích nevěst. Znovu se obrací na současné matky a ptá se, k čemu své dcery vedou, co je učí, v čem je cvičí, komu je budou obětovat. Plutarchos píše, že rodiče se více starají o bohatství a těla svých dítek, zanedbávají však jejich duši a ctnosti, které jsou mnohem důležitější pro přiblížení k Bohu a k věčnému životu. *Rodičové/ kteří ó tělo/ a ó bohatství svých dítek starost mají/ duši pak/ a ctnosti zanedbávají: jsou podobní poslu/ který/ aby na kamenité/ a špičaté cestě obuvi sobě neroztrhal/ střevíce zouvá/ rohy zatím sobě až do krvé raní/ a tak více milůje s. v. svínskou kůži/ než své vlástní tělo* (s. 520–521).

Numerus Tertius (s. 522–524) nás seznamuje se třetí Anninou vlastností. Vychází z toho, že je moudrá, Prudentia, počeští jméno na *Prudenka* a přidává, že je k tomu i Pulchra prudentia, pěkná Prudenka: (*Jak krásná jsi zevnitřku/ jak pak pěkná budeš vnitřku? … pravil někdy ó dceři královské svatý David/ to já též o tvé vnitřní kráse mluvím/ všeliká sláva dcery královské vnitř/ to jest na duši/ na srdci/ a svědomí/ taková byla krása/ pro kterou krásu svatý Jan Damascenský svou Annou nazývá: Immaculatam neposkvrněnou …*; s. 523). Vyniká tedy i krásou, pěkností.

Podle vyprávění se sešli všichni Bohové a rozhodli se vytvořit jednu nejkrásnější bytost – dar boží. Kazatel vychází z faktu, že pokud Panna Marie byla překrásná, musela tuto vnější krásu podědit po své matce. Ale několik mužů o sv. Anně mluví i ve spojitosti s krásou vnitřní – sv. David, sv. Jan Damascenský (*… z dcery krásu matky/ jako z oučinku/ své příčiny …*; s. 523).

Svatý Jarolím pak dodává, jak prostý a svatý život Anna podle Boha vedla. Tertulianus praví, že *svatá Alžběta pro svatého Jana syna svého milostí BOží naplněná byla/ mnohém větší milosti svatá Anna pro svou dceru Mariji nad jiné všecky stvoření naplněná býti musela …* (s. 524). Tímto jsou vyzývány všechny krásné panny, aby prokázaly, nakolik krásné jsou také uvnitř, protože vnitřní krása jim často chybí. Obě krásy jsou pak spojeny s panenskou ctností, čímž je zdůrazněna důležitost této ctnosti. *Krása zevnitřní s krásou vnitřní to jest s panenskou ctností spojená/ jest drahý prsten pěkným diamantem okrášlený/ krása pak bez ctností/ jest: … zlatý prsten na nose svinským/ tak mluví nejmoudřejší Šalomoun* (s. 524).

V kapitole *Numerus Quartus* (s. 524–527) říká Martialis své ženě, že by bylo mnohem lepší, kdyby nebyla tolik pěkná, neboť by byla více stydlivá a pokorná (*Přál bych sobě/ i tobě/ abys nebyla tak pěkná/ nebo bys byla více panenská/ stydlivá/ a více pokorná*; s. 524). Kazatel vysvětluje, že tím chtěl Martialis říct, že kdyby měla menší třetí P, bylo by čtvrté P (pokora) větší. Měla by všechna P stejná a vyvážená, tak jako tomu bylo v případě sv. Anny.

Sv. Ecclesiasticus píše o stydlivě pokorné osobě jako o milosti nad milostí a touto milostí byla okrášlena i sv. Anna natolik, že všechny ženy s výjimkou své dcery převyšovala. Stydlivost je důležitá nejenom pro stav panenský, ale také manželský a vdovský – sklopení očí, přikrytí těla, poctivý oděv a opatrné jednání vůči mužům, nezdržovat se samotná v přítomnosti mužů. Je proti ženské poctivosti, počestnosti i mravům odkrývati své tělo. Za příklad je uvedena sv. Anna, která byla v okamžiku zjevení archanděla, který jí početí Panny Marie zvěstoval, doma sama, bez manžela, archanděla se lekla a třásla se strachem před „mužem", než poznala, že se jedná o Božího posla (*… píše svatý Ambrož. Že totižto sama byla v svém pokojičku když přišel anjel. Než jak posla toho/ býti anjela BOžího potom poznala/ tak té mužské osoby se lekla/ až děšením velikým drkotala …*; s. 525). A to je ta ctnost a stydlivost panenská: *… hroziti se jediného pohledu na muže a každé jeho řeči se strachovati …* (s. 525).

Kazatel zdůrazňuje, že je třeba se této panenské ctnosti učit (*Učte se panenky od Marie Panny/ panenským mravům/ učte se panenské stydlivosti…* s. 526), ačkoliv je mnoho žen, které se tímto neřídí a namísto toho, aby od mužů odstupovaly, *jako ptáci na lep/ jako mouchy na med/ tak oní na muže berou/ a za nima se valí …* (tamtéž). Pokládá otázku, zda se v tomto případě jedná o pravé panny. V této části je kontrast, poukazuje na ženy, které ctnost porušují a dělají vše zcela naopak, což není správné

chování v očích Božích. *A jsou to panny? Toulavá Dina vyšla z domu svého panna/ aby spatřila ženy/ zatím ale podívala se i na muže/ a navrátila se domu žena. Znamenejte: jenom jednou vyšla/ jenom jednou tovaryšstvo mužské k sobě připustila/ jenom jednou s knížetským synem Sichem mluvila/ a nejenom hned ponejprv stydlivost panenskou/ ale i věneček svůj Sichemovi zanechala/ kterak vy nynějšího času panenky obstáti máte?* (s. 526). Obrací se s ostrou kritikou k matkám, které dcery špatně vychovávají, vedou si jako kuplířky, dovolují dcerám vyzývavě se oblékat a vystavují je jako na prodej (s. 526–527).

Numerus Quintus (s. 527–530) pojednává o poslední ctnosti – **Potens**, která se dá ve vztahu k Anně vykládat jako panská, tedy **peněžitá**. Svatá Anna byla peněžitá, ale i štědrá, když své statky rozdělila na tři díly – první dala kostelu, druhý žebrákům a třetí ponechala pro sebe (*Panská nebo podlé krve/ a rodu z manželem svým svatým Joachymem/ jak svědčí Hyppolitus mučedník/ Nicephorus, a jiní: z královského pokolení Davida krále pošla. Peněžitá/ a štědrá/ když svou zámožnost/ a statek na tři díly rozdělila/ a první kostelu/ druhý žebrákům obětovala/ třetí pak pro sebe zanechala …*; s. 528). Tato ctnostná žena nemůže být obětována nikomu jinému, proto by se měly všechny ženy na její příklad podívat. Svatá Anna, peněžitá, pokladnice božská, která Boha nade vše klade, má velkou moc u Boha, proto je třeba ji uctívat a její památku slavit, pro její velké zásluhy je totiž nám po smrti slíbeno věčné spasení. Připomíná Annu v souvislosti s pohanskou historií o starořímské bohyni Anně Perenně, která předsedala věčné obnově roku. Veršovci prý tím jménem nazývali Měsíc, a to prý proto, že Anna je Měsíc. Annu Perennu prý Římané uctívali proto, že město vysvobodila od hladu. Konečně Perenna znamená i věčná. Všechny tyto atributy náleží i svaté Anně, která mnohým pomohla a je věčně blahoslavená. Navíc slovem Potens je silná a mocná, a cokoliv od Boha žádá, vše je splněno. Vyzývá posluchače kázání, aby společně se všemi národy světa vykoupenými krví Kristovou slavili Anninu památku. Kazatel neopomene poznamenat, že útočiště u sv. Anny hledal a se slovy Jezus, Maria, Anna na rtech dokonal svůj život i mučedník blahoslavený Jan Sarkander (s. 528–529).

Závěr kázání je zakončen myšlenkou Gualtera Borniuse a zkratkou J. M. A., která znamená Jesus Maria Anna (*Gualterus Bornius v životě svaté Anny poznamenal: že na srdci JEžíšovém/ hned od narození jeho/ to jméno Anna Duch svatý vytlačil. To nejsvětější jméno* ***já dnes všem na srdce vtlačuji a vinšuji*** *napřed:* ***abychom***

to nejsvětější jméno za života našeho stále na srdci nosili*/ potom pak/ v hodinku smrti/ poslední na našem jazyku měli/ J. M. A*.).

3.4 Obrazné a řečnické prostředky

V této podkapitole se zaměříme na některé vybrané umělecké prostředky, které autor kázání využíval a které jsme si podrobněji vysvětlili výše (viz kapitola 1.3.2.2. Obrazné a řečnické prostředky v kázání).

Krátký teoretický výklad na připomenutí jednotlivých řečnických prostředků čerpáme především z knihy *Kapitoly ze současné rétoriky*[89], kterou napsal Edvard Lotko, a z *Encyklopedického slovníku češtiny*[90].

3.4.1 Kázání „Na den svatého Jana Křtitele“

V kázání o svatém Janu Křtiteli nalezneme sugestivní, emfatické, názorné, dramatické i ozdobné specifické řečnické prostředky.

3.4.1.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky

Z těchto řečnických prostředků v analyzovaném kázání nacházíme anaforu, epanalepsi, epanastrofu, epiforu, epizeuxis, pleonasmus, polyptoton, polysyndeton i syntaktický paralelismus.

Anafora je opakováním stejných slov na začátku sousedních vět – ***Spovídej se*** *tedy* ***spovídej se*** *člověče hříšný/ čiň pokání/ a tak z černého anjela/ v bílého obrácený budeš.* (s. 408); ***Jste vy*** *Janové?* ***Jste vy*** *anjeličkové? Jste než černi/ tak vás názývá* (s. 410); ***Svatý Jan*** *pravil jsem/…?* ***Svatý Jan*** *své outlé tělo na krátké uzdě držel/…?* ***Svatý Jan*** *ani nejedl/ […]?* (s. 413).

Epanalepse je rovněž opakovací řečnický prostředek, v jehož případě se jedná o opakování stejného slova na začátku věty – ***Jistě jistě*** *A.A. anjelem byl/ anjelem božím/ anjelem nebeským …* (s. 403).

O **epanastrofě** mluvíme v případě, kdy se opakují stejná slova na konci jednoho a na začátku druhého větného celku - *Nebo víte-li co jest* ***Jan? Jan****/ anebo Joannes na latinsko …* (s. 401). V kázání byl nalezen pouze jeden příklad.

[89] LOTKO, E. *Kapitoly ze současné rétoriky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 75–115.
[90] KARLÍK P. a kol. (ed.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

Již výše jsme zmiňovali, kapitola 1.3.2.2. Obrazné a řečnické prostředky v kázáních, podkapitola 1.3.2.2.1. Sugestivní specifické řečnické prostředky, že **epifora** je opakování stejných slov na koncích vět - *Anjele boží strážce **náš**/ raciž býti ochránce **náš*** (s. 418); *... a z nich **mají být anjeličkové?** .../ a ve všem folkujete/ a **mají být anjeličkové?** .../ a píti učíte/ a z ních **mají býti anjeličkové?*** (s. 413). Ani na epiforu není kázání bohaté.

Stejně chudé je kázání na **epizeuxis**. To je opakování stejných slov v jedné větě několikrát za sebou bezprostředně, nebo po vložení jiného slova - *Jistě jistě A.A. **anjelem** byl/ **anjelem** božím/ **anjelem** nebeským/...* (s. 403); *A takový pravdomluvný **jazyk** měl svatý Jan/ **jazyk** právě anjelský/ ...* (s. 414).

Pleonasmem je označováno seskupení souznačných nebo významově si blízkých slov k označení jedné skutečnosti – *Jan Evangelista/ všechny **titule**/ všechny **důstojnosti**/ a **hodnosti** má/ svatý Jan Křtitel ...* (s. 402); *... a ještě v mateřským životě **posvěcený/ a požehnaný**/ ...* (s. 405); *... podlé duše nepravím podlé těla od **Stvořitele** světa/ **stvořeného**/ a v takové milosti postaveného/ že ...* (s. 405). Objevují se zde i pleonasmy, které jsou kombinací latinských a českých synonym - *... Jan Křtitel: **Virginitatis speculum, castitatis exemplum, zrcadlo panenství/ a příklad čistoty**, ...* (s. 402); *První jejich **Prærogativa**, a první **Privilegium**, nebo **předek** nad jinšíma jest: že jsou stvořeni **in gratia, v milosti boží** /...* (s. 404); *... tak narození stalo se v hřichu **in peccato originali, v hřichu prvního** našeho otce Adama ...* (s. 404).

Polyptoton je rovněž řazen mezi opakovací řečnické prostředky. V tomto případě se jedná o opakování téhož slova v jiné gramatické formě - *... že jest kázal k velikým **hříšníkům/ hříšník** pak před tváři boží není člověk/ ale nerozumné hovado ...* (s. 406); *To jest zkrátka/ .../ **anjelům** nebeským rovný/ jenž byl v mladosti **anjel**/ v mužským věku jednal jak anjel/ ... z tohoto světa jak anjel. I my všichni můžeme býti **anjelové*** (s. 412).

V analyzovaném kázání se nachází **polysyndeton** (opakování spojek v jedné větě) tvořený částí *tak* ze spojení *jak – tak* s funkcí zdůrazňovací (*Jan/ **tak** jeden/ **tak** druhý/ **tak** Evangelista, **tak** Baptista obzvláštní miláčkové boží.*; s. 401) a jinými spojkami souřadicími (*My proti tomu bídni/ špatni lidé/ **ani** bez šatův/ **ani** bez jidla/ **ani** bez pití/ a nápoje býti nemůžeme?*, s. 409; *... v kteréž pížmo/ **a** balsam/ mírrha/ **a** Storax, růže/ **a** kadidlo voní/ slovem/ ...,* s. 416; *... jest nyní nejvíce na světě/ **i** mezi*

kazateli/ ***i*** *mezi spovědlníky/ ano* ***i*** *takových vlkův; málo naproti tomu/ málo pravdomluvných medvědův…*, s. 416).

V případě opakujících se stejných či podobných syntaktických konstrukcí se hovoří o **syntaktickém paralelismu** – *Nebo víte-li* ***co jest Jan****? … **Co jest Jan?** Jana Evangelistu na klín/ … **Co jest Jan?** Jan Evangelista předivný prorok/ … **Co jest Jan?** Jan Evangelista/ …* (s. 401–402); ***Čim jest pak to*** *pro Pána Boha! Že tak málo anjeličkův máme?* ***Čim jest to****/ že vy rodičové …* (s. 412).

3.4.1.2 Emfatické specifické řečnické prostředky

Z emfatických specifických řečnických prostředků objevujeme v kázání **apostrofu** (oslovení nepřítomné osoby či věci). Ta může být metaforická - *Než dobré mysli* ***ó duše hříšná****/ jestliže podlé mého kunstu chovati se budeš …* (s. 407); či metonymická - *Chceš ty věděti* ***slavné město/ ano ty celý kraji*** *anjela tvého?* (s. 417). Našli jsme zde i apostrofu vyjádřenou abstraktem - ***Ó slepoto****!* (s. 414).

Z dalších emfatických prostředků můžeme uvést **apoziopezi** (neukončená výpověď znejasňující myšlenku, která tak získává na výraznosti) - *… hle svatý Jan jest tvůj anjel/ ano více než anjel/ k tomu celý kraji/ - - - obzvláště ty město - - - se utíkej/ a nechcete-li takové neštěstí …* (s. 417); či **exklamaci** (vyjadřující zvolací větou emocionální vztah mluvčího k obsahu výpovědi) - ***Ach pro Pána Boha co myslite hřišníci!*** *Hle když hřešite/ a od Boha našeho skrze hřích odstupujete/ jako ďábli z nebe/ tak vy z milosti boží padáte/ s peklem tovaryšite/ a raráška pekelného konterfekt na sebe berete.* (s. 405 – 406); ***Ach, běda přeběda/ kam jsme přišli*** *AA. dítě nyní/ kteréžto sotva z kolibky vyjde/ bude vícejí rozuměti věcem těm/ o kterých praví svatý Pavel/ nec nominetur in vobis, že ani je do huby bráti nemáme/ než šedivý starec.* (s. 413). Z dalších prostředků připomínáme inverzi, řečnickou otázku a odpověď.

Inverze, též anastrofa, neboli obrácený pořádek slov se většinou projevuje postavením přívlastku shodného za substantivem[91]. V kázání je inverze poměrně běžným jevem. Je to způsobeno vlivem latiny, která český jazyk formovala

[91] LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem. Výkladový slovník základních pojmů literární teorie.* Praha: H&H, 2002, s. 127.

od středověku až přibližně po přelomu 19. a 20. století.[92] Nejčastěji se objevuje prohození přívlastku shodného za substantivum – *Aj já posílám **anjela svého** před **tváři tvou**/ …* (s. 401); *S níma o těle anjelův se snášel Plato, a **učedlníci jeho**/ jak svědčí svatý Augustýn/ …* (s. 403). Nacházíme zde také předsunutý přívlastek neshodný (*Jan Evangelista nejsubtylnější **Písma** svatého **doktor** …*, s. 402). S obráceným pořádkem slov se setkáme rovněž u jiných větných členů. Prohozené předměty (*Apelles by **ho** nám vyšperkoval/ jako někdy obraz Venušin […]*, s. 409) či přísudek na konci věty (*[…] že nejenom nebeští Duchové/ ale i sám Bůh tělo **má***, s. 403). V napomenutí *Pamatůjte břicháčkové/ pamatůjte/ že jest angusta via, ouzká cesta/ ouzké dvéře do **království nebeského**/ kterak vy se tam vsoukáte?* můžeme hovořit o ustálené inverzi[93]. V příkladě *… než předivné kázání které s poručení božího dělal **k lidu izrahelskému/ kamení/ dříví/ a jiným modlám se klanějícímu** Ezechiel prorok …* (s. 406) je před přívlastek *klanějícímu*, který se váže k *lidu izrahelskému*, postaven několikanásobný předmět *kamení, dříví a jiným modlám*.

Řečnická otázka nevyžaduje odpověď, ale kazatelé vzápětí odpovídají. ***Co jest Jan?** Jan Evangelista předivný prorok/ o kterého zjevení/ veliký doktor svatý Augustýn svědčí: že v tom tolik jest slov/ tolik proroctví …* (s. 401); ***Tak tedy svatý Jan Křtitel byl anjel?** Jistě jistě A.A. anjelem byl/ …* (s. 403); ***Čim jest pak to pro Pána Boha! Že tak málo anjeličkův máme? Čim jest to/ že vy rodičové tyto časy více čertíčkův mezi syny/ a dcerami vašimi než anjeličkův počítáte? Chcete věděti čim?** Tim/ že ani oni/ ani vy svatého Jana nenásledujete.* (s. 412). Otázka *Co jest Jan?* se v kázání vyskytuje celkem 10krát. Na tuto otázku navazuje otázka týkající se toho, zda byl Jan anděl. Ta se objevuje celkem 3krát. Prolínají se celým úvodem, v němž se snaží kazatel srovnávat Jana Křtitele a Jana Evangelistu.

Řečnická odpověď je spojena s řečnickou otázkou, která předběžně formuluje problém, na nějž se pak uvádí odpověď jako vlastní sdělení, které problém řeší. ***Co jest Jan?** Jan Evangelista předivný prorok/ o kterého zjevení/ veliký doktor svatý Augustýn svědčí: že v tom tolik jest slov/ tolik proroctví …* (s. 401)***; Tak tedy svatý Jan Křtitel byl anjel?** Jistě jistě A.A. anjelem byl/ …* (s. 403)***; Čim jest pak to pro Pána Boha! že tak málo anjeličkův máme? Čim jest to/ že vy rodičové tyto časy více čertíčkův mezi syny/***

[92] ZIKÁNOVÁ, Š. Vliv latiny na češtinu. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/VLIV%20LATINY%20NA%20%C4%8CE%C5%A0TINU

[93] KARLÍK P. a kol. (ed.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 188.

a dcerami vašími než anjeličkův počítáte? Chcete věděti čim? *Tim/ že ani oni/ ani vy svatého Jana nenásledujete* (s. 412)**.**

3.4.1.3 Názorné specifické řečnické prostředky

Co se týká těchto řečnických prostředků, zaměřujeme se na aluzi, antitezi, metonymii, hyperbolu, metaforu, přirovnání, synekdochu, personifikaci a bajku.

Nejrozmanitější z těchto řečnických prostředků je bezpochyby **aluze** (nepřímý odkaz k nějakému kontextu). Objevuje se zde hned několik druhů:

1) aluze na jména (starozákonní, novozákonní)
    - *… krom blahoslavené **Panny Marie**/ o které když se o hříších jedná/ žádná se zmínka činiti nemá/ ani nemůže) jak početí/ tak narození stalo se v hřichu in peccato originali, v hřichu prvního našeho **otce Adama**/ tak že všichni lidé v hřichu jsme narozeni.* (s. 404) – **Panna Marie** je matkou Ježíše z Nazareta.[94] **Ježíš Kristus** je považován za ústřední postavu křesťanství. Veřejně působil jako pocestný kazatel v oblasti dnešního Izraele a západního břehu Jordánu.[95] **Adam** je v biblickém příběhu spíše obecným označením, teprve až později se stalo i vlastním jménem. Jeho stvoření, společně s Eviným, je považováno za počátek lidstva. Biblický příběh o Adamovi a Evě spadá do Starého zákona.[96]
    - *Slyšte velmi spůsobné k tomu/ než předivné kázání které s poručení božího dělal k lidu izrahelskému/ kamení/ dříví/ a jiným modlám se klanějícímu **Ezechiel prorok*** (s. 406). – Byl jedním z velkých proroků hebrejské bible. Byl autorem textu *Kniha Ezechiel*. O jeho životě se ví jen málo a pouze to, co je psáno v Bibli.[97]

[94] Maria (matka Ježíšova). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Maria_(matka_Ježíšova)
[95] Ježíš Kristus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ježíš_Kristus
[96] Adam a Eva. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Adam_a_Eva
[97] Ezechiel. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ezechiel

- *Ne tak dnešní Jan/ o kterým věčná pravda syn Boha živého u **svatého Matouše** v II. kapitole svědčí …* (s. 409) – patří k dvanácti Ježíšovým apoštolům.[98]

2) aluze na mučedníky, světce, církevní Otce a kazatele

- *… tak ho promoviruje a vyvýšuje **svatý Damianus**, …; … ano nad **svatého Kryštofa** větší člověk …* (s. 402) - **Svatý Damian** byl křesťanský lékař a mučedník. Spolu se svým údajným dvojčetem, svatým Kosmou, byl pronásledován a popraven stětím za císaře Diokleciána v Kilikii v dnešním Turecku.[99] **Svatý Kryštof** byl mučedník a jeden ze 14 svatých pomocníků. Byl uznávaný římskokatolickou a pravoslavnou církví. O svatém Kryštofovi existuje několik legend. Nejznámější je příběh o muži jménem Reprobus. Byl to muž obrovité postavy, jenž chtěl sloužit pouze největšímu z králů. Po zjištění, že se jeho král bojí ďábla, dal se do služeb k samotnému ďáblovi. Poté ovšem zjistil, že ďábel se bojí znamení bílého kříže a od jednoho poutníka se dozvěděl, že je to Ježíš Kristus, koho se ďábel bojí. Začal tedy Ježíši sloužit tak, že přepravoval pocestné přes rozvodněnou řeku. Jednou přepravoval dítě, o němž později zjistil, že je to sám Ježíš Kristus a že spolu s ním nese na svých ramenou všechnu tíhu světa. Obr požádal Ježíše o zázrak jako důkaz, že nese na svých ramenou skutečně Ježíše Krista. V tu chvíli se obrova hůl zazelenala a objevily se na ní květy a plody. Ježíš obra pokřtil a dal mu jméno Christophorus, což v řečtině znamená *Ten, kdo nosí Krista*.[100]
- *Hladový jsem byl/ a pro psy dosti jste našli/ pro mne jste nic neměli/ a jak židé **Barnabaše**/ tak vy více psa/ jste sobě vážili …* (s. 410) – Barnabáš je jedním z prvních křesťanských misionářů, který je zmiňován v Novém zákoně. Spolu se svatým Pavlem se věnoval misionářským cestám na pohanská území. Na koncilu v Jeruzalémě

[98] Apoštol. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Apoštol

[99] Kosma a Damián. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kosma_a_Damián

[100] Svatý Kryštof. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Kryštof

obhajoval názor, že nežidovští konvertité nemusí přijmout židovské tradice, aby došli spásy.[101]

3) aluze mytologická
    - *Ach, což se bojím/ abyšte místo toho masa tvrdé kostí/ s pekelným **Cerberem** na věky nehrýzli.* (s. 410) – **Cerberus (Kerberus)** je odkaz na antickou mytologii. Jedná se o trojhlavého psa, který střeží vchod do podsvětí.[102]

4) aluze na církevní hodnostáře, básníky, malíře, učence, filozofy, historiky a teology
    - ***Jan Evangelista** předivný prorok/ o kterého zjevení/ veliký doktor **svatý Augustýn** svědčí …* (s. 401) – O těchto dvou jsme se zmínili v kapitole 2.1 Filozofové, teologové a jiné významné osobnosti v kázáních Bílovského.
    - *S níma o těle anjelův se snášel **Plato**, a učedlníci jeho/ jak svědčí **svatý Augustýn**/ a anjelský doktor **svatý Tomáš Aquinas** potvrzuje.; Těch následoval **Origenes, a Tertulianus**, však velmi omylně…* (s. 403) – **Platón** byl řecký filozof, matematik a pedagog. Byl Sokratovým žákem.[103] **Tertullianus** je považován za nejvýznamnějšího latinsky píšícího křesťanského spisovatele, který působil na přelomu 2. a 3. století n. l. Je autorem základní křesťanské terminologie v latinském jazyce.[104] O **Tomáši Akvinském** a **Origenovi** jsme se již také zmínili v kapitole 2.1 Filozofové, teologové a jiné významné osobnosti v kázáních Bílovského.
    - *Nic hroznějšího svět neviděl/ ani nic strašlivějšího peklo nemá/ nad duši hříchem smrtelným poskvrněnou/ píše **svatý Anzelm**.*

[101] Svatý Barnabáš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Barnabáš
[102] Kerberos. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-23]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kerberos
[103] CHLUBNÝ, Jiří. Platón. *Antika* [online]. ©2004 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1908
[104] CHLUBNÝ, Jiří. Tertullianus. *Antika* [online]. ©2004 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1435

(s. 407) – **Svatý Anselm z Canterbury** (1033–1109) byl opat, arcibiskup v Canterbury, teolog a filosof.[105]

- *Aby třebas* ***Apelles, anebo Zeuxis, Parrhasius, Screta****, ano všichni nejhlavnější malířové z mrtvých vstali …* (s. 409) – **Apelles** byl dvorním malířem Alexandra Velikého.[106] **Zeuxis** byl antický řecký malíř, který patřil k nejvýznamnějším malířům své doby. Jeho život se datuje přibližně do doby 464 př. n. l. – 398. př. n. l.[107] **Parrhasius** je rovněž známý malíř, který se údajně vsadil se Zeuxisem o to, kdo z nich namaluje obraz věrnější přírodě. Zeuxis namaloval hrozny vína tak věrně, že je přilétali ozobávat ptáci. Parrhasius schoval svůj obraz za záclonu. Když byl Zeuxisem požádán, aby ji odhrnul, aby si mohl obraz prohlédnout, zjistil, že sám sice oklamal ptáky, ovšem sám byl oklamán Parrhasiem. Záclona totiž byla ve skutečnosti namalovaná, tudíž byl Parrhasios uznán za vítěze.[108] O Karlu **Škrétovi** jsme se zmiňovali již v kapitole 3.3.1. Kázání „Na den svatého Jana Křtitele" v poznámce č. 81.
- *… jak učí svatý* ***Jan Zlatoustý*** *v kázání 32 …* (s. 412) – O Janu Zlatoústém již rovněž psáno v kapitole 2.1 Filozofové, teologové a jiné významné osobnosti v kázáních Bílovského.
- *Kdybyjste vy kazatelové: jak Nathan Davidovi/ Jonáš Ninivitům/ svatý Ambrož Theodoziovi/* ***František Poulanský*** *králi neapolitanskému hříšníkům pravdu povídali* (s. 414–415). – **Svatý František z Pauly** byl poustevníkem a zakladatelem řeholního řádu paulánů, což byl římskokatolický řád Nejmenších bratří sv. Františka z Pauly, který byl schválen papežem roku 1474.[109]

[105] Anselm z Canterbury. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Anselm_z_Canterbury
[106] Apellés. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Apelles
[107] Zeuxis. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zeuxis
[108] Tamtéž.
[109] František z Pauly. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/František_z_Pauly a Řád Nejmenších bratří sv. Františka z Pauly. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Řád_Nejmenších_bratří_sv._Františka_z_Pauly

5) aluze na starověké panovníky

- *A takový pravdomluvný jazyk měl svatý Jan/ jazyk právě anjelský/ kdyžto i farizeům/ i králi* ***Herodesovi*** *pravdu do nosu vetřel* (s. 414) – **Herodes** byl král Judaje. Je známý též jako Herodes I. Ukrutný. Nechal přestavět Jeruzalémský chrám. Byl to schopný vojevůdce. Jeho krutovláda se přenáší do biblické tradice, která mu přisuzuje vyvraždění betlémských kojenců.[110]
- *Kdybyjste vy kazatelové: jak Nathan* ***Davidovi****/ Jonáš Ninivitům/ svatý Ambrož* ***Theodoziovi/*** *František Poulanský* ***králi neapolitanskému*** *hříšníkům pravdu povídali* (s. 414–415) – **David** byl podle Bible králem sjednoceného Izraele. Je uznávaný jako spravedlivý panovník, výborný válečník, básník a hudebník. Je považován za autora mnoha žalmů. V katolické církvi je uctíván jako světec. Důležitou roli má i v islámu, kde je v Koránu několikrát zmíněn i se svým synem Šalomounem jako významný prorok seslaný Bohem, aby vedl Izraelity.[111] **Theodosius** byl římským císařem (379–395 n. l.). Za jeho vlády došlo k povýšení křesťanství na úroveň státního náboženství. Byly vydány četné zákony proti pohanství.[112]

V kázání se rovněž hojně objevují i odkazy na významné místo – ... *který jako někdy Cherubin* ***ráj****/ tak on hospodářství vaše hájiti bude?* (s. 418).

Antiteze je figurou, která klade do protikladu dva pojmy nebo soudy – ... *hříšník pak před tváři boží* ***není člověk****/ ale* ***nerozumné hovado/*** *a* ***neukrotitedlná bestie*** ... (s. 406–407). Je zde metaforicky vyjádřeno, co je hříšník. Zhoršuje jeho hodnocení. *A jsme my anjelové? Jsme/ než černí/ jsme duchové/ než zli/ ďábelští/ a pekelni* (s. 405).

Dále zde můžeme najít **metonymii** vyjádřenou apostrofou (*Chceš ty věděti* ***slavné město/ ano ty celý kraji*** *anjela tvého?;* s. 417), **hyperbolu** neboli nadsázku (*Jan*

[110] Herodes Veliký. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Herodes_Velik%C3%BD
[111] David (biblická postava). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/David_(biblick%C3%A1_postava)
[112] Theodosius I. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Theodosius_I.

Křtitel: Vox ante verbum, lucerna ante solem, hlas před Slovem/ svíce před sluncem/ a ***taková svíce která ještě v životě mateřským/ světlem Ducha svatého rozsvícená byla****.;* s. 402) a **synekdochu**, což je přenos pojmenování jednoho jevu na jev jiný na základě kvantitativních věcných souvislostí (*... veliký před Pánem/ nebo* ***ruka Páně*** *byla s ním ...*; s. 401), *... hříšník pak před* ***tváři boží ...***; s. 406).

V analyzovaném kázání nacházíme **přirovnání** s komparátory „jako" a „nad" – *... zda-li anjelové tělo mají/* ***jako my lidé*** *...* (s. 403); *... Screta by mu tváře vycpal/* ***jako pažatům*** *Nabuchodonozora krále ...* (s. 409); *... svatý Jan Křtitel jest major Domo: nullus major surrexit inter natos mulierum,* ***nad kterého*** *žádný větší nepovstal ...* (s. 402). Intenzita děje je vyjádřena přirovnáním k výsledku pomocí komparátoru „nežli" – *... že pak ta jáma velmi ouzká/ a tmavá byla/* ***hůře tam smrdělo/ než-li v židovské apothece****.* (s. 415).

Výsostným názorným prostředkem (tropem) je **metafora**. Představuje nepřesné obrazné pojmenování. Přináší nové významy, asociace, vyvolává nové představy. *Jana Evangelistu* ***na klín/ a k prsům připustil Ježíš*** *...* (s. 401); *...: Vox ante verbum, lucerna ante solem,* ***hlas před Slovem/ svíce před sluncem/*** *a taková svíce která ještě v životě mateřským/....* (s. 402); *Co jest Jan? ...* ***hvězda ranní****/ která slunce spravedlnosti předešla ...* (402); *... s peklem tovaryšite/ a* ***raráška pekelného*** *kontrfekt na sebe berete.* (s. 406); *... jděte zlořečeni* ***do ohně věčného****; o hrůza!* (s. 410); *Čim jest pak to pro Pána Boha! že tak málo anjeličkův máme? Čim jest to/ že vy rodičové tyto časy více* ***čertíčkův*** *mezi syny/ a dcerami vašimi než* ***anjeličkův*** *počítáte? Chcete věděti čim? Tim/ že ani oni/ ani vy svatého Jana nenásledujete.* (s. 412); *A takový pravdomluvný jazyk měl svatý Jan/* ***jazyk*** *právě* ***anjelský****/ když̌to i farizeům/ i králi Herodesovi* ***pravdu do nosu vetřel*** *[...]* (s. 414); *A zdaliž̌by tam nic/* ***coby v nos tlouklo****/ necitil?* (s. 415). Metafory můžeme také podle Josefa V. Bečky[113] rozdělit na:

1) metafory substancí - *Jan Křtitel: Virginitatis speculum, castitatis exemplum,* ***zrcadlo panenství/ a příklad čistoty*** *...* (s. 402); *Co jest Jan? Jubar veri solis,* ***světlo pravého slunce****.* (s. 403);
2) metafory činností - *... že nejenom první okamžení svého stvoření/ ale* ***nikda do hříchu nepadl.*** (s. 405); *Kolik jest nás .../ a* ***anjelskou naší sukničku nestrhali*** (s. 405); *.../* ***neobaloval nahou pravdu****/ než křičel/ ...* (s. 417);

[113] BEČKA, J. V. Metafora ve větě. *Naše řeč* [online], 1971, 54 (1), 1–14 [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531, s. 3–5. Jejich vysvětlení jsme uvedli již v kapitole 1.3.2.2.3. Názorné specifické řečnické prostředky.

3) metafory vlastností - *Poněvadž (takto on discutiruje) máme věděti/ že Ezechiel, když na sebe tuto* ***duchovní ambasádu*** *přijal/ …* (s. 406);
4) metaforické vyjádření celé výpovědi a vyšších celků - *…/ že jest kázal k velikým hříšníkům/ hříšník pak před tváři boží není člověk/ ale nerozumné hovado/ a neukrotitedlná bestie/ ano živý obraz škaredého ďábla: Peccator enim, slova jsou jeho/ imaginem Dei, injuriosé in se ipso deler, Christum ex suo depellit corde, & ipsius NB. Dæmonis induit figuram. Hříšník obličej boží hanebně/ a křivě/ ze sebe vymazuje/ Krista ze srdce svého vyhání/ a obraz čertův na sebe bere* (s. 407).

Objevuje se zde také **personifikace** (druh metafory) – *Co jest Jan? Lucifer fuit, non sua præsumptione, sed Dei Patris authoritate,* ***hvězda ranní/ která slunce spravedlnosti předešla*** *…* (s. 403); *… poněvadž mně i* ***víra*** *jináč* ***věřiti poroučí*** *…* (s. 404); ***Půst*** *nám* ***otvírá*** *nebe/* ***půst*** *nás* ***připouští*** *k Bohu.* (s. 411). V tomto kázání se setkáváme i s personifikací vyjádřenou apostrofou – *Než dobré mysli* ***ó duše hříšná/ jestliže podlé mého kunstu chovati se budeš****/ z černého/ v bílého/ ze zlého v dobrého…* (s. 407). V kapitole 1.3.2.2.7 Ostatní řečnické prostředky se zmiňujeme, že personifikace je typická pro bajky.

Bajku toto kázání obsahuje v části Numerus Quartus (s. 415–416). Bajka je krátký smyšlený příběh, který demonstruje morální pravidlo či jinou obecnou zkušenost alegorickou formou.[114] Nalezená bajka se odehrává ve lví jámě v neurčitém časovém úseku.

Hlavními hrdiny jsou lev, medvěd, vlk a liška. Nezdolná lví síla, majestátní krok a strach vyvolávající řev působil na člověka ve všech dobách. Lidé dokonce věřili, že povaha lva je bytostně příbuzná ohni. V Bibli kolísá lev mezi dobrým a špatným významem.[115] Symbol medvěda je v Bibli užíván jako metafora pro hněv a zlost.[116] Vlk je rovněž symbolem zla. V křesťanské symbolice dokonce zobrazuje závist, jeden ze sedmi smrtelných hříchů.[117] Liščí lstivost a zlomyslnost jsou charakteristickými

[114] MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 32.
[115] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 131–132.
[116] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 143–144.
[117] Tamtéž, s. 300–301.

vlastnostmi pro její biblický obraz.[118] Lze říci, že symboly lva, vlka i lišky jsou totožné s jejich vlastnostmi v bajce. Výjimkou je medvěd, který místo toho, aby byl zlý, je jako jediný pravdomluvný.

Příběh vypráví o audienci vlka, medvěda a lišky u nemocného lva v jeho lví jámě. Lev se každého zvlášť táže, co soudí o jeho příbytku. Zda tam není *nic/ co by v nos tlouklo* (s. 415). Jako první je tázán medvěd, který příbytek svého krále upřímně zkritizuje. Je za to zahuben. Vlk, který to viděl, se rozhodl lhát a svému králi polichotit. Ovšem jeho lichocení bylo pochopeno spíše jako výsměch, proto ho lev rovněž zahubil. Jako poslední šla ke králi liška. Ta se vymluvila na nemoc (*... poněvadž již několik dní přetěžkým katharem a rýmou jest obklíčená/ tak že nic vonnýho/ od nevonnýho rozeznati nemůže ...*; s. 416), kvůli níž není ve stavu, aby mohla soudit příbytek svého krále. Kazatel poukazuje na to, že máme dobře a rozumně užívat svého života, a to tak, že budeme mluvit pouze pravdu jako praví andělé, kteří by nelhali, ani kdyby je to mělo stát život. V tom by lidé měli následovat jejich příkladu a neuchylovat se ke lži, jen aby si zachránili vlastní život, což má pro Boha velkou váhu.

Bajka obsahuje dialogy, které posilují její dramatičnost a dynamiku (*... tázán byl naposledy: co by o tom lojamentu/ lva/ a o té jeho residenci držel? A zdaliž by tam nic/ co by v nos tlouklo/ necitil? ... Upřimný medvěd/ jakožto který nikdy při dvoře/ .../ pověděl pravdu/ a pravil: Velmi se tomu divím nejjasnější králi/ kterak Vaše výsoce vzáctná královská osoba/ v tak tmavým a smradlavým quartiru lojirovati může/ ...*; s. 415).

Je bohatá na řečnické prostředky ozdobné. Nacházíme zde **epiteton** (*... ta jáma jest jako **vonná Arabia** ...;... tato voní dejmem **ohně nečistého** ...;* s. 416), **eufemismus** (*... jiná vydává ze sebe **stuchlinu** cizího lože/ tato **voní dejmem ohně nečistého**/ a předce že ten jest Eliseus, ...*; s. 416), **litotes** (*... tak že nic vonnýho/ od **nevonnýho** rozeznati nemůže.*; s. 416), **metaforu** (*A zdaliž by tam nic/ **co by v nos tlouklo**/ necitil?*, s. 415), **polysyndeton** (*... v kteréž pížmo/ **a** balsam/ mírrha/ **a** Storax, růže/ **a** kadidlo voní/ slovem/ ...*; s. 416), **přirovnání** (*... že pak ta jáma velmi ouzká/ a tmavá byla/ **hůře tam smrdělo/ než-li v židovské apothece**.*; s. 415), Najdeme zde také mnoho slov cizích, především z latiny a řečtiny (řec. *anjel, apotheca, kathar, patriarcha*; lat. *bestie, obligací, patient, complementa, discurs, condolencí, residencí, ...*). Latinismy zde použité jsou uvedeny v původním pravopisu, odstraňujeme jen velká písmena na

[118] Tamtéž, s. 135–136.

počátku slov a ***y*** po sykavkách a polosykavkách, mírně upravujeme kvantitu. Setkáváme se ovšem i se staršími přejímkami s pravopisem počeštěným, jako *olej* z lat. *oleum, pížmo,* pižmo, výměšek ze zvláštních žláz ondatry, vydry aj.‘, dále *balsam,* jinde i *balšam*, novočesky *balzám*, *mírrha/myrha.* Výpůjčky z němčiny nejsou časté, např. *kunst, mustr*. Němčina někdy předává přejímku z jiného jazyka, jako např. *avize* ‚zpráva, upozornění, výzva‘. LDHBČ uvádí čtyři podoby slova: m. *avis/avíz,* f. *avisa/avíza* nebo *avise/avíze* a též *avisí/avizí* (novočesky *avízo,* do něm. přejato z italštiny) – *Přihodilo se/ že vlk/ medvěd/ a liška/ o nemoci krále svého avizi dostali […]*). Z francouzštiny pochází *lojament,* jinde psáno i *lozument/ ložument/ložament,* označující místo k přechodnému ubytování, nejčastěji vojska (LDHBČ několikrát; ASVS, s. 467). Prostřednictvím francouzštiny se už do staré češtiny dostalo *rýma* < *réma, revma, reuma* z řec. *rheuma* (ESSČ).

Kazatel se snaží bajkou poukázat na to, že ve světě existuje mnoho lstivých, prohnaných, zlých a zákeřných lidí (vlk, liška), kteří se najdou dokonce i mezi kazateli a zpovědníky. A těch dobrých, pravdomluvných (medvěd) je na světě málo (*A takových chytrých lišek jest nyní nejvíce na světě/ i mezi kazateli/ i mezi spovědlníky/ ano i takových vlkův; málo, naproti tomu/ málo pravdomluvných medvědův.* s. 416).

3.4.1.4 Dramatické specifické řečnické prostředky

Z těchto prostředků, které vzbuzují a udržují dramatické napětí projevu a přispívají k jeho dramatičnosti, vyhledáváme v kázání litotes, gradaci a návěstí.

Litotes – *... poněvadž již několik dní přetěžkým katharem a rýmou jest obklíčená/ tak že nic vonnýho/ od* ***nevonnýho*** *rozeznati nemůže.* (s. 416) – je zjemnění výrazu popřením jeho protikladu.

Gradace (z lat. gradatio = stupňování, zvyšování), též **klimax** (z řec. = žebřík) je uspořádání slov, která mají povahu postupného zesilování významu – *To jest Jan! Jan/* ***tak jeden/ tak druhý/ tak Evangelista, tak Baptista obvzláštní miláčkové BOží.*** (s. 401); ***Tak jest veliký****/ mluví o něm svatý Augustýn:* ***že předchází*** *proroky/* ***přemáhá*** *patriarchy/* ***a*** *všechny syny zemské* ***převýšuje*** (s. 402).

Návěstí je záměrně vsunutá replika do řečnického textu, díky níž se aktivizuje zvídavost a vzbuzuje se pozornost posluchačů – *A to já dnes/ co sice samo v sobě jest patrné/ na tomto kázaní dokáži/ potom pak/ ačkoliv dobře vím/ že jenom sám Bůh anjela*

stvořiti může/ nicméně já vám kunst ukáží/ kterak i vy z dítek vaších/ ano i sami ze sebe anjely můžete sformovati (s. 403).

3.4.1.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky

Jedná se o figury a tropy, které svou nápadností, neotřelostí aktualizují rétorický text a činí jej přitažlivým. Projev rovněž patetizují a zvětšují jeho estetické působení. V kázáních se zaměřujeme na epiteton, eufemismus a perifrázi.

Epiteton neboli básnický přívlastek výslovně pojmenovává vlastnost, se kterou se referent určovaného substantiva běžně spojuje – *... anjelem **BOžím**/ anjelem **nebeským**/ podlé svědectví samé **věčné** pravdy ...* (s. 403); *Výsoce **osvícený** **Origenes** dobře k mému předsevzetí přichází mně zde na pomoc/ ...* (s. 406).

Eufemismus nahrazuje tabuizovaný či v dané situaci nevhodný výraz, jehož negativně pociťovaný obsah se snaží zmírnit, zastřít záměrnou konotací – *.../ ite maledicti in ignem sternum, **jděte** zlořečeni **do ohně věčného**; o hrůza!* (s. 410).

Perifráze označuje jev opisně, tedy souborem představ, které jsou s ním spjaty: *Co jest Jan? Jan Evangelista/ Virgo in ævum permansit, **panna byl až do smrti** ...* (s. 401–402). Zde je opisem řečeno, že byl panicem až do smrti, že zachoval svou čistotu.

3.4.1.6 Neverbální signály a jejich charakteristika

Do této skupiny řadíme **symboly**. V sémiotice jsou symboly druhem znaku, který na rozdíl od ikony a indexu vyznačuje libovolnost, konvenčnost vztahu mezi formou a významem. V jazyce jde o arbitrární vztah označujícího a označovaného.

V kázání o svatém Janu Křtiteli se setkáme se symbolem *hvězdy, slunce, jazyka, svíce, pekla, tváře, panny, nebe, medvěda, vlka, zajíce, jelena, lva, lišky a města*.

O medvědu, vlku, lvu a lišce je psáno již výše v kapitole 3.4.1.3. Názorné specifické řečnické prostředky.

Slunce je uctíváno mnoha národy v kultu slunce (solarismus) jako součást astrálního kultu. Přednostně je uctíváno jako fyzický jev, který je řízený Bohem. Může být také jen formou zjevení nejvyššího boha na nebi.[119]

[119] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 267–268.

Hvězda, jakožto světlo na temném nočním nebi, je symbolem duchovního světla pronikajícího temnotou. Je také obrazem příliš vysokých ideálů.[120]

Jazyk, jak píše Lurker, jako nástroj lidské řeči může sloužit jak dobru, tak zlu. Jazyk tvoří slova, účastní se aktu stvoření.[121]

Svíce je podle Beckera[122] symbolem světla, symbolem individuální duše, vztahu ducha a hmoty. V křesťanství hrály svíce významnou roli při bohoslužbě, pohřbech, zvláštních svátcích a procesích jako symboly světla a víry. Vyskytuje se především v katolické liturgii.

Peklo je tradiční protiklad nebe, svět nemilosrdného podsvětního vládce, případně ďábla. Většinou se jedná o místo nesnesitelného žáru nebo ohnivých muk, někdy i místo mrazivého chladu.[123]

Tvář je strana obličeje, která je obrácená k pozorovateli, tedy to, co se na člověka dívá. „Představa o „Boží tváři", která zdomácněla zvlášť ve staré Mezopotámii, je antropomorfismus, který je třeba odvozovat od obrazného znázornění božstva. Výraz „dívat se na Boží tvář", vztahující se původně na kultický obraz, měl v Babylóně význam „hledat pomoc"."[124]

Panna (panenství) je symbolem nevinnosti a množství dosud neuskutečněných možností.[125]

Nebe, které bylo dříve vnímané často jako polokulovitá klenba nad diskem země, hraje v mytologických a náboženských představách téměř všech národů roli jako místo, z něhož působí bohové a božské bytosti a kam se po smrti vznese duše.[126]

Zajíc bývá v alegorickém výkladu ten, který si staví obydlí ve skále, je symbolem pohanů, kteří přes své počátečně nesprávné náboženské stanovisko nacházejí oporu ve skále Kristově.[127]

Jelen se pro své shazování a nové dorůstání paroží stal symbolem přírodního koloběhu, neustálého umírání a vznikání.[128]

---

[120] Tamtéž, s. 90.
[121] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 83.
[122] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 286.
[123] Tamtéž, s. 213.
[124] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 283.
[125] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 209.
[126] Tamtéž, s. 187.
[127] Tamtéž, s. 335.
[128] Tamtéž, s. 166.

O ***městě*** Lurker[129] píše: „Umění postavit město je darem bohů a pozemské město je odrazem města nebeského.“ U Beckera[130] se dočteme, že arabské národy dodnes nazývají město Jeruzalém jako „al Quds“, což znamená „svaté“, a že ve středověkém křesťanském umění je Jeruzalém obrazem ideálního města.

3.4.1.7 Nefigurální řečnické prostředky

Jedná se o zapojení cizího textu do řečnického projevu. Tyto prostředky odstraňují relativní monotónnost autorského projevu, stimulují posluchačovu pozornost a pomáhají při argumentaci. Mohou vytvořit příjemnou atmosféru. Musí být ovšem vhodně, střídmě a organicky vkomponovány do řečnického projevu. My jsme se zaměřili na citaci.

Citace je přesně ohraničené použití cizího slovesného projevu v řečnickém textu – *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit Viam tuam ante te. (Matt.II. v.10) Aj já posílám anjela svého před tváři tvou/ kterýžto připravi cestu tvou před tebou* (s. 401). Tato citace je následně přeložena do českého jazyka. *Hæc dicit Dominus: convertimini & recedite ab idolis vestris, & ab universis contaminationibus vestris, &c. quia homo, homo. Obraťte se a odstupte od modlí vašich/ a ode všech poškvrn vašich/ etc. nebo člověk jest člověk* (s. 406) – také v tomto případě je citace až na úvodní repliku (*Haec dicit…*) převedena do češtiny. V kázání nacházíme i nepřímé vyjádření citace – *Výsoce osvícený Origenes dobře k mému předsevzetí přichází mně zde na pomoc/ a ten uzel rozvazuje/ když píše: že Ezechiel žádné důkladnější příčiny/ k pokání přivedsti nemohl nad tuto […]*, s. 406. U citací se objevuje odkaz, odkud, příp. od koho byla převzata, uvedený buď přímo v textu, nebo je po straně textu.

[129] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 146
[130] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 171–174.

3.4.2 Kázání „Na den svatého Jana a Pavla“

V kázání o svatém Janovi a Pavlovi se soustředíme rovněž na sugestivní, emfatické, názorné, dramatické i ozdobné specifické řečnické prostředky.

3.4.2.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky

Z těchto řečnických prostředků dohledáváme v analyzovaném kázání **anaforu** (***K těm*** *tedy my/* ***k těm*** *v čas potřeby naší/* ***k těm*** *se utíkejme/ …*, s. 425; ***Ezdráš*** *svou raddou pomohl lidu izrahelskému.* ***Ezdráš*** *vykládá se* Adjutor *pomocník,* s. 428; ***Pán Bůh*** *dal/* ***Pán Bůh*** *zase vzal …*, s. 430).

Velmi chudé je kázání na **epanastrofu** (*Co zatím* ***Ezdráš? Ezdráš*** *vida lid skroušený …*, s. 428), **epiforu** (*… nebo když po velikém suchu* ***prší****/ že zlato* ***prší*** *říkáváme/ …*, s. 430) a **epizeuxis** (*Klíčové* ***zlati/ a železni/ železni a zlati****…***,** s. 426).

Pleonasmus se vyskytuje ve větě *Léta 1580 v Brandeburgku v čas velikého hladu smiloval se Bůh nad* ***strápeným/ a skroušeným*** *lidem: když dostatek rýže z nebe pustil, …* (s. 430). Objevují se pleonasmy, které jsou kombinací latinských a českých synonym – *Ezdráš vykládá se* ***Adjutor pomocník****,* s. 428.

Polyptoton nacházíme ve větě ***Klíč*** *nebe byl jazyk Eliáše/ nebo jak* ***klíčem*** *komorník dvéře/ tak on jazykem nebe otvíral/ a zavíral.* (s. 424).

V analyzovaném kázání se nachází **polysyndeton** tvořené spojovacími výrazy souřadicími – ***A*** *zase jak oliva podlé Pieria* ***a*** *jest obraz/* ***a*** *podobenství moudrosti/* ***a*** *čistoty/ tak oni nejenom obraz/* ***a*** *nějaký stín/ ale pravá/ a hluboká moudrost/ …* (s. 419)*; … k našemu požehnání/ ourodě/ a užitku* ***buď’*** *to otevříti/* ***buď’*** *to zavříti nebe/* ***a*** *brány jeho …* (s. 424). Nejvíce se zde vyskytuje spojka „a“.

Syntaktický paralelismus se v kázání o svatém Janovi a Pavlovi projevuje ve větách ***Tito dva jsou dvě*** *olivy. …* ***Tito dva/ jsou dva*** *mužové milosrdní. …,* ***tito dva jsou dva*** *svícnové/ kteří netoliko …*, s. 419; dále *Měl v Starém zákoně …* ***nebe zavíral*** *jak chtěl/* ***a otvíral*** *kdy chtěl. … tak on jazykem* ***nebe otvíral/ a zavíral****. Když se* modlil/ *jakoby poroučel/* ***zavřelo se nebe****/ a když chtěl,* ***otevřelo se*** *…*, s. 424.

3.4.2.2 Emfatické specifické řečnické prostředky

Z těchto specifických řečnických prostředků nacházíme v kázání **apostrofu** – ***Ach BOže*** *kolikrát jsme i my to již skusili?* (s. 422); *…, otevřete brány* ***knížata nebeská****/ v nebezpečenství pak krupobití/ ….* (s. 424); *…* ***o nebeská knížata/ mučedníci/ a komorníci BOží*** *v čas sucha otevřete nebe …* (s. 425); *To vy* ***hospodářové*** *dělejte …* (s. 430).

Z dalších emfatických prostředků objevujeme **deprekaci**, apelující zvolání (*Chcete od vás to trestání/ děště/ a bouřky odvrátiti?* ***Polepšte se****/ Date concessionem Domino,* ***vyznejte se*** *též Pánu BOhu otcův z vaších hříchu a* ***odstupte*** *od nepravostí/* ***modlete se****/* ***volejte****/* ***orodůjte****/ a přestane šlehati vás metla božská …*, s. 428), či **exklamaci**, jíž mluvčí vyjadřuje svůj citový vztah k obsahu sdělení (***Ach BOže kolikrát jsme i my to již skusili?*** *Nás potom nebojme se více/ budeme-li ctiti dnešní nejvyšší komorníky,* s. 422).

Hojně se zde objevují také inverze, řečnická otázka a odpověď.

Nejčastěji se i v tomto kázání objevuje postavení přívlastku shodného za substantivem (**inverze**) – *To pak obdarování těch Petrových klíčův k věcem* ***duchovním a věčným****/ též k spasení duše patří …*, s. 421; *… klíče mají SS. Jan a Pavel/ a s těma se při dvoře* ***BOžským*** *jako komorníci honosejí …*, s. 421; *SS. naší patronové/ nebeští klíčníci/ BOží komorníci komoru* ***nebeskou*** *nám otevřou/ …*, s. 422. Nacházíme ale rovněž předsunutý přívlastek neshodný (*Oziáš prorok sekretář/ a tejná* ***velebnosti BOžské*** *rada pěkně vypísuje vyvolení a ustanovení Eliacima …*, s. 422). V složených větách najdeme často sloveso v postavení na konci (*Aby třebas zámky mědennýma/ a závory železnýma brány té krajiny* ***zavřené byly****/ …/ co* ***žádati budeme****/ dolu spustí …*, s. 422; *… jestli je naší modlitbou odměkčovati/ a zlaté slova na modlení jim* ***dávati budeme*** *…*, s. 426–427). I v tomto kázání se objevuje ustálená inverze (*… toběť dám klíče* ***království nebeského****/ a moc k tomu/ abys do nebe vrata otevřel/ …*, s. 420).

Řečnická otázka patří k prostředkům velmi častým: ***Co jsou časem oblaky na obloze?*** *Když Bůh chce trestati zemi/ oblaky v železo obrátí/ a železnýma zámky dolejší nebe zavře.* (s. 422); ***Z jakého kovu jsou klíče naších SS. komorníkův?*** *Nejvyšší učitel/ a papež svatý Řehoř/ Rekardiovi králi špaňhelskému poslal darem dva klíče: ….* (s. 426); ***Ti tedy tři prosili BOha/ aby jim vyjeviti ráčil/ která by se mu ctnost nejvíce***

líbila? Zdaliž poníženost? Neb trpělivost? Nebo snad pobožnost? *Na tu jejích prosbu/ slyšán byl hlas z nebe: …* (s. 431).

Vždy na ni navazuje **řečnická odpověď** – *Co jsou časem oblaky na obloze?* ***Když Bůh chce trestati zemi/ oblaky v železo obrátí/ a železnýma zámky dolejší nebe zavře*** (s. 422); *Z jakého kovu jsou klíče naších SS. komorníkův?* ***Nejvyšší učitel/ a papež svatý Řehoř/ Rekaridovi králi špaňhelskému poslal darem dva klíče: železný z řetězu svatého Petra/ kterým ho svázati dal Nero, a druhý klíč daroval mu zlatý*** (s. 426); *Neb trpělivost? Nebo snad pobožnost?* ***Na tu jejích prosbu/ slyšán byl hlas z nebe:*** ***Humilitas me capit, Patientia me tenet, Oration me vincit*** (s. 431).

3.4.2.3 Názorné specifické řečnické prostředky

U těchto prostředků se zaměřujeme na aluzi, metonymii, hyperbolu, metaforu, přirovnání a personifikaci.

Nejrozmanitější z těchto řečnických prostředků je bezpochyby opět **aluze** (z lat. aludere = hrát si, žertovat), odkaz na jiný text. Aluze jsou důležitým kompozičním prostředkem intertextuality (srov. Lederbuchová 2002, s. 14). I v tomto kázání se objevuje hned několik druhů:

1) aluze na jména (starozákonní, novozákonní)
    - ***Oziáš*** *prorok sekretář/ a tejná velebnosti božská radda pěkně vypísuje vyvolení a ustanovení Eliacima syna Helciáše místo Sobna za nejvyššího komorníka božího …* (s. 422) – **Ozeáš** je jedním ze starozákonních proroků, který působil v Izraelském království a kázal proti odpadnutí od víry a proti upadlé morálce národa. Hrozil blížícím se asyrským vpádem a zničením národa, což se naplnilo při zničení Samaří v roce 722 př. n. l.[131]
    - *V zjevení* ***svatého Jana*** *v kapitole jedenácté …* (s. 424); *Nejvyšší učitel/ a papež svatý Řehoř/ Rekardiovi králi špaňhelskému poslal darem dva klíče: železný z řetězu* ***svatého Petra****/ kterým ho svázati*

[131] Ozeáš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ozeáš

dal Nero, a druhý klíč daroval mu zlatý. (s. 426) – Oba zmínění patří rovněž k dvanácti Ježíšovým apoštolům.[132]

2) aluze mytologická
    - *… jak oliva kozlovému plemenu se vyhýbali/ a jak samého **Asmodea** se varovali …* (s. 419) – **Asmodeus** byl démon, který údajně vzešel ze spojení Adama a Lilith, ženy stvořené z prachu země jako Adam, která byla znázorňována i jako had. Látka pochází z mezopotámských mýtů.[133]
3) aluze na církevní hodnostáře, básníky, malíře, učence, filozofy, historiky a teology
    - *To co nám navrhuje **Ezdráš** Zákona učitel* (s. 427) – **Ezdráš** byl židovský kněz a písař pověřený organizovat návrat Židů do Jeruzaléma kolem roku 458 př. n. l.[134]
    - *Velebný **Beda** píše …* (s. 429) – **Beda Ctihodný**, též svatý Beda Venerabilis byl benediktýnský mnich (kolem 672–735).[135]
    - ***Livius** pak o Římě poznamenal …* (s. 429) – **Livius** byl římský spisovatel a historik (59 př. n. l. – 17 př. n. l.).[136]
    - *Vemme sobě naučení z oné studnice/ o které **Strabo** píše …* (s. 430) – **Strabón** byl starořecký filosof, historik a geograf (63 př. n. l. – 23 n. l.).[137]
4) aluze na starověké a středověké panovníky
    - *Nejvyšší učitel/ a papež svatý Řehoř/ Rekaridovi králi španělskému poslal darem dva klíče: železný z řetězu svatého Petra/ kterým ho svázati dal **Nero**, a druhý klíč daroval mu zlatý.* (s. 426) – **Nero** Claudius Caesar Augustus Germanicus byl rovněž římský císař (37 n. l. – 68 n. l.). Je známý především kvůli své krutosti

[132] Apoštol. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Apoštol
[133] Asmodeus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-23]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Asmodeus
[134] Ezdráš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ezdráš
[135] Beda Ctihodný. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Beda_Ctihodn%C3%BD
[136] Livius. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Livius
[137] Strabón. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Strab%C3%B3n

a extravaganci. Nařídil mnoho poprav či sebevražd. Proslul také zločiny spáchanými na svých příbuzných a blízkých. Zavraždil vlastní matku, manželku i adoptivního bratra. Veřejně vystupoval v divadlech, čímž zahanboval příslušníky urozených vrstev římské společnosti.[138]

- *Za **císaře Severa** stříbrný déšť/ jak Dionisos svědčí/ z nebe padal …* (s. 430) – Lucius Septimius **Severus** byl římský císař vládnoucí 193–211 n. l. Založil novou dynastii, vyvedl římskou říši z vnitropolitické krize, přistoupil k zásadním reformám v oblasti vojenství a správy.[139] V textu je zmiňován i Dionysios Periegetes (117–138 n. l.), antický geograf, původem Řek, autor popisu tehdy známého světa. [140]
- *Tak naše mučedlníky šelma/ a zrádce víry **Julianus**, od církve křesťanské odpadlec/ ukrutně pomordoval.* (s. 425) – Flavius Claudius **Julianus** byl římský císař (330 n. l. – 363 n. l.). Jak napovídá výše uvedený příklad, Julianus se odvrátil od křesťanské víry. Předcházely tomu kontakty se stoupenci filozofického směru novoplatonismu. Julianovo odvrácení od víry bylo ještě posíleno popravou jeho bratra.[141]

5) aluze na mučedníky, světce, církevní Otce a kazatele

- ***Svatý Effrem** píše/ že ten klíč znamená rodičku BOží …* (s. 423) – svatý **Efrém** Syrský (306 – 373 n. l.) byl velkým ctitelem Panny Marie. Je považován za učitele církve. Proslul hlubokým duchovním životem a komentáři k biblickým knihám.[142]

V kázání se rovněž hojně objevují i odkazy na významná místa, kterými procházeli Kristovi apoštolové, když pokřesťovali tamní lid. Ovšem nelze je považovat za aluze – … *Bengaber muž vzácný vládl vší krajinou v **Argob** …* (= biblická krajina,

[138] Nero. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Nero
[139] Septimius Severus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Septimus_Severus
[140] Dionysius Periegetes. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Dionysius_Periegetes
[141] Julianus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Julianus
[142] Efrém Syrský. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Efrém_Syrský

s. 421); *... a učiniti ho otcem přebývajících v* ***Jeruzalémě*** *...* (s. 423); *V vodách mnohých semeno/ a zasetí* ***Nila****/ žeň řeky obilí jeho ...* (s. 427); *V městě* ***Kremona*** (Cremona = italské město v oblasti Lombardie) *naproti tomu kroupy jak vejce padaly ...; Livius pak* ***o Římě*** *poznamenal ...; Léta 1571 v* ***Athénách*** *pšenice/ též jindy v čas hladu hrách ...* (s. 429); *V* ***Karynthii*** (dnes Korutany, spolková země Rakouska) *ryby/ ovotce [...]; Léta 1580 v* ***Brandeburgku*** (Brandenburg, Braniborsko, spolková země Německa) *v čas velikého hladu smiloval se Bůh ...* (s. 430).

Dále v kázání můžeme najít **metonymie** – *Tak o dnešních mučedlnících v hodinkách knězských* ***se modlí svatá církev katolická*** (s. 418); *Třetí obraz/ a k mému předsevzetí nejspůsobnější těch svatých zase nám* ***představuje ta naše matka svatá církev*** *pod podobenstvím klíčův ...* (s. 419); *Po nejprv nařídil jej oblecti v sukni/ potom přepásati pásem/* ***posledně dáti v ruce jeho moc/ a učiniti ho otcem přebývajících*** *v Jeruzalémě* (s. 423); *Slyšme dál* ***Písmo*** (s. 425).

Druhem metonymie je **hyperbola**, (z řec. hyperbolé=nadsázka, vybočení): (*... tito dva jsou dva svícnové/ kteří* ***netoliko svítí před tváři BOží/ ale jak slunce/ a měsíc celý svět osvěcují*** *...*, s. 419; *Velebný Beda píše: Kterak Sassové tři léta bez děště byli;* ***bouřky/ blejskání/ a hromobití až vlasy vstávaly se strhovaly****/ však to všecko bez* ***děště který*** *také* ***dřivej se*** *z oblakův* ***nespustil/ dokud Sassové pravou/ a samospasitedlnou víru nepřijali****,* s. 429).

V analyzovaném kázání nacházíme rovněž **přirovnání** s komparátorem „jako“ *Potřuť pejchu tvrdosti vaší/ a dám vám nebe svrchu* ***jako železo*** (s. 422); *Onen železný/ aby stále/* ***jako železo*** *víru zastával* (s. 426); *V městě Kremona naproti tomu* ***kroupy jak vejce*** *padaly léta 1240 obrazem kříže ...* (s. 429); *Nedáleko moře nachází se čerstvá studánka/ z které* ***voda/ jak křišťál*** *vesele/ a stále vyskakuje ...* (s. 430).

Častým tropem je **metafora** – *... jenž hned od křtu svatého/* ***nehodný kozel*** *té svátosti/* ***kozlovým lejnem smrdutě zapáchal****/ jak oliva* ***kozlovému plemenu*** *se vyhýbali* (s. 419); *Tito dva/* ***jsou dvě olivy/ a dva svícny svítící*** *před Pánem mají moc zavříti/...* (s. 420); *Když Bůh chce trestati zemi/* ***oblaky v železo obrátí/*** *a* ***železnýma zámky dolejší nebe zavře****.* (s. 422); *.../ jestli je naší modlitbou odměkčovati/* ***a zlaté slova*** *na modlení jim dávati budeme* (s. 427); *Druhý klíče dnešní* ***v ohni lásky na kovadle milujícího srdce kovali*** *sobě dnešní komorníci ...*, s. 427).

Podle J. V. Bečky[143] můžeme metafory i v tomto kázání rozdělit na:

1) metafory substancí – *... **jazykové** jejích klíče nebe učiněni jsou*; *Mají moc oblakama zavříti nebe/ a zase **vrata nebe** otevřiti.* (s. 419); ***Klíč nebe** byl jazyk Eliáše/ ...* (s. 424);
2) metafory činností – *Pavel/ kteří jako Bengaber in omni regione Argob/ všechnou zemi/ **a krajinou naší/ to jest zemskýma užitky/ povětřím/ a jasnýma počasí vládnou*** (s. 422); *... a darův božích vládařové/ **klíče mají v ústech SS. svý jazyky**/ kterýma **mohou** podlé líbosti nebe **zavříti**/ ...* (s. 422); *... mají moc zavříti nebe/ aby déšť nepršel/ a **mají moc nad vodami/ obrátiti je v krev**/ ...* (s. 425);
3) metafory vlastností – *Ten snad aby **zlaté srdce**/ to jest upřímné k církvi svaté zachoval.* (s. 426); *Nebudou/ nikda nebudou/ jestli je naší modlitbou odměkčovati/ a **zlaté slova na modlení** jim dávati budeme: ...* (s. 427);
4) metaforické vyjádření celé výpovědi a vyšších celků – *Když Bůh chce trestati zemi/ **oblaky v železo obrátí/ a železnýma zámky dolejší nebe zavře***. (s. 422); *Tito jsou **dvě olivy/ a dva svícnové/ kteříž svítí před tváří BOha/ Pána vší země**. Dvě olivy/ a dva svícnové byli jsou ti svědkové? Tak to jsou snad naší mučedlníci/ které jak jsem pravil olivama/ a svícnama nazývá svatá církev?* (s. 424–425).

Objevuje se zde také druh metafory, **personifikace**, též **zosobnění**. V tomto kázání se setkáváme i s personifikací vyjádřenou apostrofou – *To pak jejich vzáctné privilegium, **klíč** zlatý na prsech pověšený **ukazuje a oznamuje***. (s. 420); *Volssius povídá/ že za jeho času **bouřka** se strhla/ a všeliké **dřívi házela***. (s. 429); *Následujte taký plavce/ a tovaryše Jonášové/ kteří/ jak **nebezpečná bouřka povstala*** (s. 431).

3.4.2.4 Dramatické specifické řečnické prostředky

Z těchto prostředků, které vzbuzují a udržují dramatické napětí projevu a přispívají k jeho dramatičnosti, vybíráme pro naše zkoumání pouze gradaci.

[143] BEČKA, J. V. Metafora ve větě. *Naše řeč* [online], 1971, **54** (1), 1–14 [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531, s. 3–5.

Klimax je patrný ve větě *Po nejprv nařídil jej* ***oblecti v sukni/ potom přepásati pásem/ posledně dáti v ruce jeho moc/ a učiniti ho otcem*** *přebývajících v Jeruzalémě…* (s. 423). Ve větách *Tito dva svědkové/ mluví dál Písmo svaté/* ***mají moc zavříti nebe****/ aby déšť nepršel/* ***a mají moc nad vodami****/ obrátiti je v krev/* ***a mají moc bíti zemi*** *velikou ránou tolikrátkoliv chtíti budou …* (s. 425) je stupňování významu vyjádřeno opakováním.

Opakem klimaxu je **antiklimax**, totiž zeslabování významu. Objevuje se vzácněji[144]. *… poněvadž netoliko v tituli oliv/ a svícnův se srovnávali/ ale i* ***v moci nad nebem/ oblaky/ děštěm/ bouřkami****/ etc. sobě stejni a rovni byli …* (s. 425).

3.4.2.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky

V kázání se zaměřujeme na epiteton a perifrázi.

Básnický přívlastek (**epiteton**) nacházíme v příkladech *Nebo ten způsob zemských majestátův/ jest vzatý z mustru* ***Monarchy nebeského*** *…*, s. 420; *… klíče mají SS. Jan a Pavel/ a s těma se při* ***dvoře božským*** *jako komorníci honosejí*, s. 421; *… a to vlastníma klíčema* ***svatýma jazykama*** *…*, s. 423; *To v Starém zákoně dělá* ***Otce nebeského/ krále věčného*** *komorník Eliáš …*, s. 424; *… jestli je naší modlitbou odměkčovati/ a* ***zlaté slova*** *na modlení jim dávati budeme …*, s. 426–427.

Perifráze (z řec. perifrasis=opis) se projevila ve spojeních *Tak naše mučedlníky* ***šelma/ a zrádce víry*** *Julianus,* ***od církve křesťanské odpadlec****/ ukrutně pomordoval* (s. 425).

3.4.2.6 Neverbální signály a jejich charakteristika

V kázání o svatém Janovi a Pavlovi se nacházejí symboly *slunce, jazyka, nebe, tváře, oleje, kozla, oblaků, brány, klíče, olivy, svíce* a *zámků*. Nacházíme také symbol barev (*zlatý, stříbrný*) a symbol kovu (*železný*).

O symbolu svíce, slunce, jazyka, nebe, tváře jsme psali již při rozboru kázání o svatém Janu Křtiteli, kapitola 3.4.1.6 Neverbální signály a jejich charakteristika.

[144] LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem. Výkladový slovník základních pojmů literární teorie.* Praha: H&H, 2002, s. 144.

Podle staré představy má nebe i podsvětí uzamčené brány. Z toho důvodu hraje ***klíč*** významnou roli v náboženských představách. Kristus předal apoštolu Petrovi moc klíčů. Ty představují nejvyšší pravomoc v Božím království. Klíč se může rovněž stát obrazem přístupu k duchovním statkům[145]. Symbolický obsah klíče souvisí s funkcí zamykání a odemykání. *Svatý Effrem píše/ že ten* ***klíč*** *znamená rodičku boží* (s. 423). – V křesťanském umění symbolizuje také pravomoc svěřenou apoštolu Petrovi, svazovat a rozvazovat. Předání klíče rovněž znamenalo, ve středověku a ještě i v novověku, symbolický právní úkon předání moci.[146]

Olej je považován v mnoha kulturách za nosič zvláštních sil. Především ten olivový jako produkt z olivovníku je symbolem duchovní síly, protože na suché půdě nese plody. Je ale také symbolem světla, protože se používal do olejových lamp.[147]

Kozel je často vnímán jako pozitivní nebo negativní ztělesnění mužské sexuální síly.[148]

Oblaka jsou často vykládána jako sídlo bohů, jelikož tajuplně zastírají nebe a jsou jeho součástí. Protože přináší déšť, bývají také symbolem plodnosti.[149] Objevují se také jako Boží poslové požehnání i kletby.[150]

Brána (dveře) umožňuje nebo znemožňuje průchod podle toho, je-li otevřená, nebo zavřená. Je spojena s představou prahu – předělu mezi dvěma oblastmi: vnějškem a vnitřkem, dneškem a zítřkem, profánním a sakrálním.[151] Podle Beckera[152] je obrazem přechodu z jedné oblasti do druhé, např. z tohoto světa na onen svět. Rozšířená je představa nebeské nebo sluneční brány představující vchod do nadzemské, božské oblasti. Existují také brány pekel jako vstup do podsvětí, do země mrtvých.

Olivy jsou jednou z nejstarších kulturních rostlin na zemi, ovšem v porovnání s jinými stromy působí skromně a pokorně.[153]

Zámek (hrad) je symbolem ochrany a bezpečí. V křesťanské symbolice je obrazem útočiště v Bohu nebo víry, která chrání před démony.[154]

---

[145] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 99–100.
[146] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 117.
[147] Tamtéž, s. 198.
[148] Tamtéž, s. 129.
[149] Tamtéž, s. 193.
[150] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 167.
[151] Tamtéž, s. 59.
[152] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 59.
[153] Tamtéž, s. 175.
[154] Tamtéž, s. 86.

Zlato (zlatý) je od nejstarších dob vnímáno jako nejušlechtilejší kov, který je tažný, leštitelný, lesklý, velmi odolný proti žáru i kyselinám. Proto je obrazem stálosti, věčnosti, dokonalosti. V křesťanství je symbolem nejvyšší ze ctností, lásky.[155]

Stříbro (stříbrný) je bělavě se lesknoucí kov a je symbolem čistoty. V křesťanské symbolice je stříbrno, které bylo získané čištěním rudy, obrazem očisty duše.[156]

Železo (železný) je bráno za velmi rozšířený obraz síly, odolnosti, neohebnosti. Železo a železné nástroje byly považovány také za symbol ochrany před zlými duchy.[157]

3.4.2.7 Nefigurální řečnické prostředky

I zde se objevují **citace**. Některé jsou následně přeloženy do českého jazyka – *Ponejprv nám maluje dvě olivy a těm podpísuje: Isti sunt duæ olivæ. Tito dva jsou dvě olivy,* s. 418–419; – jiné jsou pouze parafrázovány – *Druhý jejich titul/ druhým zase pemzlikem znamená tyto dva církev svatá/ když dí: Isti sunt duo candelabra, lucentia ante Dominum, tito dva jsou dva svícnové/ kteří netoliko svítí před tváři boží/ ale jak slunce/ a měsíc celý*, s. 419 – či pouze nepřímo cituje v českém jazyce – *Velebný Beda píše: Kterak Sassové tři léta bez déště byli;* ***bouřky/ blejskání/ a hromobití až vlasy vstávaly se strhovaly****/ však to všecko bez* ***déště který*** *také* ***dřivej se*** *z oblakův* ***nespustil/ dokud Sassové pravou/ a samospasitedlnou víru nepřijali***, s. 429.

[155] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 339.
[156] Tamtéž, s. 280.
[157] Tamtéž, s. 347.

3.4.3 Kázání „Na den svatého Petra a Pavla“

V tomto kázání se věnujeme stejným řečnickým prostředkům jako u dvou předchozích, tedy sugestivním, emfatickým, názorným, dramatickým i ozdobným.

3.4.3.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky

Ani v tomto kázání nechybí **anafora** – ***Z té příčiny****: že (prý) Pán Bůh: …*. ***Z té příčiny*** *pravím Benjamin jménoval se nejmilejší Páně/…* (s. 443); ***Čtěte*** *historie/* ***čtěte*** *knihy/ staré/ a nové spisy; …* (s. 449) – **epanastrofa** – *…, a spoluapoštol svatého Petra/* ***svatý Pavel? Svatý Pavel*** *i hned po svém předivném na víru obrácení/ …* (s. 436) – **epifora** – *…/ udatně* ***mluvil k pohanům/ hádal se s Řeky****/ Loquebatur quoque, et disputant cum Græcis,* ***mluvil také k pohanům/ a hádal se s Řeky****/ …* (s. 436) – a **epizeuxis** – *… apoštolských pomáhej nám/* ***Bůh*** *otec/* ***Bůh*** *syn/* ***Bůh*** *Duch svatý* (s. 456).

S **pleonasmem** se setkáváme v příkladech – *Nicméně nejmoudřejší Šalomoun na ty tři věcí sobě nařikal/ jakoby je svou* ***moudrosti/ a rozumem/*** *též …*, s. 432; *… nepřemohou ji: dám pak tobě* ***tovaryšše/ a spoluučitele*** *takového/ …*, s. 433; *… přikázání tvému Pane/ a tak sice* ***horlivě/ pilně/ a chtivě****/ že neměli …*, s. 437; *… a královstvích* ***rozlili/ a rozšířili*** *…*, s. 437. Jsou zde využita česká synonyma stejného nebo blízkého významu, kdežto v následujících příkladech se kombinují latinská a česká synonyma – *Co za našeho času a nového Zákona jest město* ***Řím/ Orbis Roma Caput/ hlava celého světa****/ to za onoho času/ …*, s. 434; *… z tohoto dne obrátilo se na víru* ***circiter tria millis*** ***duši na tři tisíce*** *…*, s. 436; *Co zatím svatý Pavel?* ***Admirabilis předivný****/ Pavel/ předivné …*, s. 437.

V jiné gramatické formě (**polyptoton**) se opakuje sloveso „věřiti“ – *Z té příčiny co onen biskup jeruzalémský za onoho času* ***věřiti*** *kázal/ to židovské pokolení* ***věřilo*** *…* (s. 435). Polyptoton můžeme pozorovat i v jiných příkladech – *Ptám se vás kdo těm nejhlavnějším* ***místám/*** *a skrze ty* ***místa****/ též …*, s. 435.

Polysyndeton bylo v tomto kázání tvořeno pomocí souřadicích spojek – ***Ani*** *ouzkost/* ***ani*** *protivenství/* ***ani*** *hlad/* ***ani*** *nahota/* ***ani*** *meč/* ***ani*** *život/* ***ani*** *přitomné věcí/* ***ani*** *budoucí/* ***ani*** *síla/* ***ani*** *vysokost/* ***ani*** *hlubokost/* ***ani*** *které jiné stvoření/ neodloučí* (s. 434); *… hlava celého světa/ to za onoho času/* ***a*** *za Starého zákona bylo město Jeruzalém, za našeho času/* ***a*** *Nového zákona všechné duchovní připadnosti/*

příhody/ pochybování/ rozepře/ ***a*** *cokoliv o víře samospasitedlné připadne/* ***a*** *se přihodí: to vše do Říma k rozhodení/* ***a*** *k rozeznání se podává/* ***a*** *tam odsuď odsudek pře/* ***a*** *připadkův se očekává* (s. 434).

O **syntaktickém paralelismu** hovoříme v případě – ***Jest pravda že*** *svatý Bernard/…:* ***Jest pravda že*** *s těma a jinýma mnoho ….* ***Jest pravda: že*** *onen Doctor Doctorum optimus, …, nejvýšší/ nejučenější/ nejhlavnější učitel Augustýn svatý/* ***jest pravda že*** *mnoho milionův duši …* (s. 443). Toto větné spojení se objevuje i na straně 447. Dále jsme našli *Chudobu Krista následovati/* ***jest dobrý skutek****/ poslušenství vrchním zachovati/* ***jest dobrý skutek****/ almužnu dávati* ***jest dobrý skutek****/ etc.* (s. 448).

3.4.3.2 Emfatické specifické řečnické prostředky

Také v tomto kázání se kazatel obrací k nepřítomným osobám s oslovením, **apostrofou** – *… když nás a celý svět Zákonu tvému* ***Pane*** *vyučili …* (s. 434); ***Muži izraelští*** *připravte srdce vaše/ a slyšte slova tato …* (s. 435); *Chtěl říct Bůh otec:* ***Synu můj*** *neposílám já tebe/ …* (s. 453). V jednom případě se jedná o apostrofu nepřítomné osoby, která je vyjádřena metonymií – *… po celým světě skrze tebe/* ***ó šťastné město****/ rozšířenou zastáváš/ bráníš …* (s. 442).

Apoziopezi, nenadálé odmlčení, nedopovědění začaté věty nebo přerušenou výpověď, nalézáme v latinské citaci – *… takto mluvil:* ***Viri Israëlitæ****, audite verba hæ: Jesum Nazarenum - - per manus iniquorum interemistis*, s. 435; *Cum omnia, quæ in omnibus sunt bona, anima sua una possideat - - - non solum hominum, sed etiam Angelorum*, s. 447.

Deprekace čili řečnické zvolání mající ráz apelu je patrná ve větě ***Pokání*** *z hříchů* ***čiňte/*** *a* ***pokřtí se jeden každý z vás*** *na odpuštění hříchů vašich …* (s. 436).

Věty ***BOže*** *který jsi množství národův/ skrze učitele národův svatého Pavla víře tvé/* ***i nás pohany vyveď budiž tobě věčná sláva/ a chvála na věky:*** *Vám pak SS. apoštolům čest/ a díkův činěni …* (s. 439) a ***Nechť*** *pravím ti* ***království své duše od kazatelského řádu na víru obrácení počítají****/ já je počítati nemohu/ to jenom pravím/ …* (s. 445) jsou **exklamací**, tedy zvoláním, které má emocionální ráz.

Součástí textu kázání jsou také inverze, řečnická otázka a odpověď.

Inverze se zde projevuje v postavení přísudku (*Této cesty já se* ***držím****/ a ptám se: co pak to muselo za cestu býti/ co za skálu?*, s. 432 – 433; *… to všechno do Jeruzaléma města k rozsouzení* ***nesti se muselo*** *…*, s. 435), přívlastku shodného

(*…který v* ***Písmě svatém*** *pod jménem hada vyobrazený/ pronikl* ***kámen hrobovní****/ vstal z mrtvých slavný/ …*, s. 433), či přísudku a předmětu *…/ jako na skále vzdělám církev mou/ a brány pekelné* ***nepřemohou ji****:…*, s. 433). Nacházíme zde dva přívlastky rozdělené před a za rozvíjené substantivum (*Tak znělo* ***první*** *kázání* ***Petrovo****/ …*, s. 436).

Řečnická otázka se hojně vyskytuje i v tomto analyzovaném kázání – ***Ptám se vás kdo těm nejhlavnějším místám/ a skrze ty místa/ též obyvatele a příchozí jejich/ kdo první víru Krista učil? A Zákonu novému od Krista ustanovenému vyučoval?*** *Petrus Apostolus, & Paulus Doctor Pentium, &c. Svatý Petr apoštol Páně/ a svatý Pavel …* (s. 435); ***A co tu dělají?*** *Ve dne v noci Pána BOha chválí/ ….* (s. 446); ***Chcete věděti jména?*** *Čtěte napřed první epištolu k Koryntům kapitolu desátou/ v které Spasitel náš Kristus/ Skála se jménuje/ Petra autem erat Christus* (s. 451).

A stejně jako u předchozích dvou kázání se i zde váže na řečnickou otázku **řečnická odpověď** – *…/ též obyvatele a příchozí jejich/ kdo první víru Krista učil? A Zákonu novému od Krista ustanovenému vyučoval?* ***Petrus Apostolus, & Paulus Doctor Pentium, &c. Svatý Petr apoštol Páně/ a svatý Pavel země jak v městě Jeruzalémě/ tak v Římě/ první hned po setkáni Ducha svatého Zákon nový Krista vyhlašovali…*** (s. 435); *A co tu dělají?* ***Ve dne v noci Pána BOha chválí/ ….*** (s. 446); *Chcete věděti jména?* ***Čtěte napřed první epištolu k Koryntům kapitolu desátou/ v které Spasitel náš Kristus/ Skála se jménuje…*** (s. 451).

3.4.3.3 Názorné specifické řečnické prostředky

V kázání se zaměřujeme na aluzi, antitezi, metonymii, hyperbolu, metaforu, přirovnání, synekdochu a personifikaci.

Nejrozmanitější z těchto řečnických prostředků je bezpochyby **aluze** (nepřímý odkaz k nějakému kontextu). Objevuje se zde jako v předchozích kázáních několik druhů:

1) aluze na jména (starozákonní, novozákonní)
    - *… rozumějí slavné* ***vzkříšení JEžíše Krista*** (s. 433) – o Ježíši Kristovi psáno již výše, v kázání o svatém Janu Křtiteli.
    - ***Svatý Ondřej*** *primus Christianus první křesťan …*; ***Svatý Jan*** *miláček Krista …;* ***Svatý Jakub*** *bratr svatého Jana/ zavlažoval vírou židovstvo …;* ***Svatý Filip*** *rozsíval víru ve Phrygií …* ***Svatý Matouš***

zavlažoval vlážičkou víry Aethiopiií/ ***svatý Bartoloměj*** *Armenií/* ***svatý Tomáš*** *Indií/* ***svatý Šimon*** *Egypt/* ***svatý Judas Thadæus*** *Mezapotanií/* ***svatý Matěj*** (s. 439–440) – všichni zde zmínění apoštolové patří rovněž k dvanácti Ježíšovým apoštolům, stejně jako apoštolové zmínění v předchozích kázáních.

- *… líbí se mně onen titul/ který mu dal* ***prorok Izaiáš*** (s. 451) – **Izaiáš** byl jedním z významných izraelských proroků Starého zákona. Je mu připisováno autorství biblické knihy „Izajáš“, případně jen autorství první její části.[158]

2) aluze na církevní hodnostáře, básníky, malíře, učence, filozofy, historiky a teology
    - *Pravda jest že o svatém řádu svatého* ***Dominika*** *dávno mluvil* ***svatý Řehoř IX.*** (s. 444) – **Sv. Dominik** pocházel ze Španělska, z Kastilie. V roce 1215 založil v Toulouse řád chudých kazatelů – dominikánů, jejichž pravidla vycházela z řehole sv. Augustina[159]. **Řehoř IX.** byl zvolený papežem v roce 1227. Podporoval tzv. žebravé řády (cisterciáci, dominikáni, františkáni). Za jeho působení se stalo pravidlem, že biskupové se musí pravidelně hlásit u papeže a informovat ho o své diecézi.[160]
    - *Oboum pak toto připisuje* ***svatý Bernard*** *…* (s. 437); *Což dobře sobě povědomo maje* ***svatý Ignacius Lojola****/ zakladatel řádu Tovaryšstva JEžíšová …* (s. 449) – O těchto dvou jsme se zmínili v kapitole 2.1 Filozofové, teologové a jiné významné osobnosti v kázáních Bílovského.
3) aluze na starověké a středověké panovníky
    - *… který vystavěl* ***Šalomoun*** *BOhu …* (s. 443) – Byl králem jednotného Izraelského království, známý svou moudrostí, kterou přišla obdivovat i královna ze Sáby. O jeho moudrosti svědčí i fakt, že za 40 let jeho vlády nepoznala země válku, což je v dějinách zcela

[158] Izajáš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Izajáš
[159] Svatý Dominik. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Dominik
[160] Řehoř IX. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98eho%C5%99_IX.

> výjimečné. S králem Šalomounem se pojí rčení *šalamounské rozhodnutí*. To vyplývá ze sporu dvou žen o dítě, které musel král Šalomoun rozsoudit. Ženám se narodily děti současně, ovšem jedné z nich dítě zemřelo, a tak si přivlastnila dítě druhé ženy. Pravá matka žádala o vrácení svého dítěte. Král Šalomoun rozhodl, aby dítě bylo rozděleno vedví a každá žena dostala půlku. Jedna žena chladně s rozhodnutím souhlasila, druhá úpěnlivě prosila, aby dítě nechal žít a raději ho nechal sokyni. Z toho král poznal, kdo je skutečnou matkou dítěte a dítě jí vrátil.[161]

V kázání se rovněž hojně objevují i odkazy na významná místa – *Co za našeho času a nového Zákona jest město **Řím**/ Orbis Roma Caput, hlava celého světa/ to za onoho času/ a za Starého zákona bylo město **Jeruzalém** …* (s. 434); *A cokoliv od **Jeruzaléma** přišlo/ na tom celá **Palestýna**/ veškeren židovský lid přestával.* (s. 435); *Svatý Petr sice/ když církev boží po vší **Júdské zemi/ a Galilei a Samaří** upokojil/ … prošel všecky krajiny/ a v **Lybií** krom kázání Slova BOžího/ …* (s. 437); *Vyšel z města/ a poslaný od Ducha svatého šel do **Selevije**/ odtud do **Cýpru**/ a **z Cýpra do Salaminy*** (z Kypru do Salaminy, Salamina = ostrov v severní části Sarónského zálivu Egejského moře, zhruba 20 km západně od Athén); *potom do města **Peruer v Pamphilií**/* (Pamfýlie byl region ve středu jižního pobřeží Malé Asie) *… Přišel až do **Antiochie** města hlučného* (Antiocheia nad Orontem nebo též Syrská, turecky Antakya, leží v Syrském zálivu, v nejjižnějším výběžku dnešního Turecka na hranici se Sýrií) … (s. 438); *Svatý Ondřej … celou **Scythií*** (oblast severně od Černého moře, později celá východní Evropa) *učením svým zavlažil/ potom v **Thracií*** (Thrákie, historické území na Balkáně, dnes na území Bulharska, Řecka, Turecka) */ posledně v **Achajií*** (Achája, historické území na severu Peloponésu v Řecku) *co učil …; Svatý Jan miláček Krista/ celou **Azií** vírou zavlažil.; Svatý Jakub … potom **Samarií*** (Samařsko oblast v severní části západního břehu Jordánu) */ posledně odešel do **Špaňhel**.; Svatý Filip … ve **Phrygií*** (historický název území v západní části Anatolské vysočiny) */ menší Jakub v **Júdstvu**/ a v **Jeruzalémě** třidceti lét kázal* (s. 439). Jak již bylo zmíněno výše, v kapitole 3.3 Kompozice kázání, podkapitola 3.3.3 Kázání „Na slavnost svatých apoštolův/ Petra/

[161] Šalomoun. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0alomoun

a Pavla“, toto kázání je výčtem významných jmen, míst a událostí. Proto není divu, že se v tomto kázání objevilo nejvíce odkazů na města, země či světadíly. Ovšem nelze je považovat za typické aluze.

Antiteze se projevila ve větě *... to jenom pravím/ že ta všecká práce/ učení/ cvíčení/ na víru obrácení velmi málo jest/ proti učení SS. Petra a Pavla/ též naproti řádu jeho církevního/ pod kterého řízením a správou cokoliv se v církvi svaté koná* (s. 445) a *... a bratrstva pro víru bez přestání pracovali. Však ale to všechno učení/ a práce SS. Apoštolům* ***zdáleka se přirovnati sice může/ než jim rovnati se nemůže*** (s. 447).

Vzácná je **metonymie** (*.../ Orbis Roma Caput/* ***hlava celého světa/*** *to za onoho času/ ...*, s. 434; *... že aby třebas* ***celé peklo*** *proti nim do pole* ***vytáhlo*** *...* ***nic nezvítězí*** (s. 433); *... v druhou pak sobotu* ***celý*** *téměř* ***město se sešlo****/ aby slyšeli od Pavla, Slovo BOží ...*, s. 438; *... po celým světě skrze tebe/* ***ó šťastné město****/ rozšířenou zastáváš/ bráníš,* s. 442).

Hyperbolu zde také nacházíme (*... a muži šlechetní/ ze všelikého národu/* ***který nad nebem jest****/ ti všichni/ obvzláště z oných třech tisícův na víru obrácených ...*, s. 436; *...* ***to kázání/ a učení Petrové do svých krajin roznesli/ a tak tu víru*** *od prvního kazatele a učitele Petra vyhlášenou v Jeruzalémě/* ***po celým světě rozhlásili*** *...*, s. 436; *... a netoliko to město/ ale* ***v tom městě celý svět*** *Zákonu božímu vyučoval ...*, s. 437; *... proti učení SS. Petra a Pavla: kteří* ***nejenom od moře k moři/ ale i za mořem/ i před mořem po celým světě****/ Zákon/ a víru Krista* ***rozhlásili*** *...*, s. 448).

Synekdocha je patrná v příkladech – *Muži izrahelští* ***připravte srdce vaše/*** *a slyšte slova tato: ...* (s. 435); *Celému světu pravím/ nebo kdo* ***hlavy*** *vyučí/ vyučí i* ***oudy****/ oni pak dvě hlavy světa/ Jeruzalém/ ...* (s. 442).

V analyzovaném kázání nacházíme **přirovnání** s komparátory „jako“ a „co“ – *Ty jsi Petr/ a* ***tvé učeni bude silné jako skála****/ a na tom já/ a* ***na tobě/ jako na skále*** *vzdělám církev mou/ ...* (s. 433); *... nejenom tebe Bože na ramenách svých držel/ ale* ***jako rychlá orlice*** *tvé nejsvětější jméno ...* (s. 453); *... chram a stavení církve svaté/* ***co pilířové podpírali****/ ...* (s. 444). Komparátor „než“ jsme nalezli ve větě *...* ***SS. Petr a Pavel*** *i podlé jména* ***jsou výšší/ než Tovaryšstvo JEžíšovo/ a větší/ než Jesuita Ignatius*** (s. 450).

Dalším nalezeným řečnickým prostředkem je **metafora**. *... kterak totižto ta* ***ptačí královna v svým červeným aksamitovým pláští*** *do povětří až k slunci se vynáší ...*

(s. 432); *Cesta hada na skále jest/* ***chytrost jedovatého nepřítele ďábla****/ který po skále bez přestání chodí/ a* ***duše věrné na skále víry katolické upevněné pokouší*** *…* (s. 433); *… ano takové děti divným řízením božím/* ***slinou svou ty škodné tvory mordují/ a raněným lidem slinou pomáhají*** *…* (s. 455).

Podle J. V. Bečky[162] opět můžeme metafory dělit na:

1) metafory substancí – *… bludův a temností/ tak nyní jsi* ***škola pravdy****/ a* ***božské moudrosti*** *…* (s. 442); *… před tim dávno sám* ***nejvyššího celého světa Baumeister*** *tak podepřel ten svůj chrám/ …* (s. 444); *… lidu lačnému* ***pokrm Slova božího*** *předkládají …* (s. 445); *… jak o něm sám Kristus k Ananiášovi: …,* ***nádobou vyvolenou*** *jest mi on/ aby nosil jméno mé před pohany/ i před králi …*, s. 453);
2) metafory činností – *Svatý Filip* ***rozsíval víru*** *ve Phrygií/ …* (s. 439); ***Žádný list nevzal před usta****/ žádného se neobával/ …/ jak domácím tak přespolním pohanům* ***pravdu do nosu vtíral****/ …* (s. 441); *… že Pán bydlel v něm/ jako na loži ležel/* ***a mezi kameny jeho odpočíval*** *…* (s. 443);
3) metafory vlastností – *…, první/ znamení Kristové s vírou jeho do Říma přinesl s svatým Pavlem/ proto dnes celá svatá církev* ***v hodinkách kněžských*** *říká: …* (s. 441); *…/ a pohané Ecclesiam Dei,* ***kostel boží****/ církev svatou zbořiti/ …* (s. 444);
4) metaforické vyjádření celé výpovědi a vyšších celků – *Zavlažili/ ale Petr a Pavel celý svět až do gruntu vírou/ a Zákonem Kristovým naplnili/ nebo tomu Zákonu celý svět vyučili.* (s. 439).

I zde se objevuje **personifikace** – *… jako na skále vzdělám církev mou/* ***a brány pekelné nepřemohou ji****…* (s. 433); *… život a učení jejich nám všem rozum/ a* **moudrost** *takovou přinesli/* ***která pravou víru od pohanství/ a kacířstva rozeznala*** *…* (s. 437). Nachází se zde i personifikace vyjádřená apostrofou – *… totoť jsou oni muží/ kteří tobě* ***ó město Řím*** *evangelium Krista/ a víru samospasitelnou oznámili/ a v ní (tebe) tak vyučili …* (s. 441).

[162] BEČKA, J. V. Metafora ve větě. *Naše řeč* [online], 1971, **54** (1), 1-14 [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531, s. 3-5.

3.4.3.4 Dramatické specifické řečnické prostředky

Z těchto prostředků se zaměřujeme na gradaci.

Zesílení významu je patrné ve větách *... že aby třebas celé peklo proti nim do pole vytáhlo/* ***nic dokonce neobdrží/ žádného*** *dobrého křesťana* ***neodvede/ nic nezvítězí*** *...* (s. 433); ***Ani ouzkost/ ani protivenství/ ani hlad/ ani nahota/ ani meč/ ani život/ ani přitomné věcí/ ani budoucí/ ani síla/ ani výsokost/ ani hlubokost/ ani které jiné stvoření****/ neodloučí ...*(s. 434).

V tomto kázání jsme nalezli také **antiklimax** – ***Národ svatý jsi/ lid vyvolený/ město královské****/ které* ***náboženstvím/ uměním/ a duchovenstvím/ též mocí/ a učením*** *svatého Petra celý svět prædicatione generali, řídíš/ spravuješ ...* (s. 442).

3.4.3.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky

V kázání nacházíme epiteton a eufemismus.

Epiteton, básnický přívlastek, má často podobu stálou, jako např. v dokladech: *Nebo prvnímu z nich od* ***věčné pravdy*** *slíbeno jest ...*, s. 433; *... i nás pohany vyveď budiž tobě* ***věčná sláva****/ a chvála na věky: ...*, s. 439; *... proto dnes celá* ***svatá církev*** *v hodinkách knězských říká: ...*, s. 441; nemusí však tomu tak být *... svatý Petr pro svou* ***silnou víru*** *v Krista/ ...*, s. 441; *... všech duchovních řádův správcové/ a* ***generální víry****/ a celé církve svaté ...*, s. 442; *Ten bílý/ a* ***bělostkvělý zástup*** *podlé mého zdání jest* ***bělostkvělý řád*** *svatého Norberta/ ...*(s. 448).

Eufemismus nacházíme např. v dokladu *JEžíše nazaretského/ muže schváleného od BOha/* ***skrze ruce nešlechetných*** *zabili jste ...* (s. 435); *... posledně v Achajií co učil/* ***to svou krví na kříži potvrdil****.; Znova se navrátil do Jeruzaléma/* ***a tam hlavu ztratil*** (s. 439).

3.4.3.6 Neverbální signály a jejich charakteristika

V kázání o svatém Petrovi a Pavlovi se setkáváme se symbolem *orla (orlice), hlavy, moře, města, nebe, brány, hada, skály, ramen, sloupu* a *nádoby*.

O symbolu města a nebe jsme hovořili již výše, v rozboru kázání o svatém Janu Křtiteli, kapitola 3.4.1.6 Neverbální signály a jejich charakteristika. Symbol nebe

se objevil i v kázání o svatém Janovi a Pavlovi. V rozboru kázání svatého Jana a Pavla (kapitola 3.4.2.6 Neverbální signály a jejich charakteristika) jsme se také již zmínili o symbolu brány.

Podle Lurkera je ***had*** pro člověka jedno z nejméně příjemných zvířat. Vylézá z dutin a z neproniknutelných houštin, a proto se zdá, že patří do podsvětí, ačkoli na druhé straně je ztotožňován se sluncem, protože je má v oblibě.[163]

Pro symbolické kvality ***orla*** (orlice) byla určující především jeho síla, vytrvalost a výše jeho vzletu k nebi. V bibli se setkáváme s tím, že orel je obrazem Boží všemoci, také zastupuje sílu víry. Ve středověku je symbolem nového zrození a křtu, symbolem Krista, zvláště v souvislosti s vítězstvím nad hadem, a kvůli letu také symbolem Kristova nanebevstoupení.[164]

Hlava, hlavní orgán člověka. Z důvodu, že má jako vrchol lidského těla nejblíž k nebi, odedávna se jí přiznával náboženský význam. Hlava je nositelkou vědomí, lidského já. Reprezentuje celého člověka.[165]

Moře je symbolem nevyčerpatelné životní síly, ale také pohlcující propasti. Díky své nezměrné ploše je symbolem nekonečnosti, např. u mystiků symbolem splynutí s Bohem.[166]

Skála, čím mohutnější, tím pro člověka působivější. Symbol skály na poušti, ze které Mojžíš na Boží rozkaz vyvedl vodu, je považována za předobraz Krista. Skála je ovšem také symbolem neotřesitelnosti pravé víry. Naznačuje vytrvalost a stálost.[167]

Ramena jsou nosnou částí lidského těla, silná ramena unesou břemeno života i odpovědnosti.[168]

Ve středověku byli apoštolové a jejich nástupci ***sloupy*** nesoucími církev, to ovlivnilo architekturu mnoha kostelů – na dvanáct sloupů v prostřední lodi jsou ještě umístěny sochy apoštolů[169]

Nádoba je symbolem přijímání, otevřenosti nebo také skrytosti; nádoba je rovněž považována také za symbol těla, které se vykládá jako nádoba duše[170].

---

[163] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 64–65 a BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 76–77.
[164] Tamtéž, s. 203.
[165] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s.
[166] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 180.
[167] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 235–236.
[168] Tamtéž, s. 213–214.
[169] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999, s. 238–239.

3.4.3.7 Nefigurální řečnické prostředky

Citaci nacházíme na straně 433 – *Nicméně já držím dnes s Jarolimem svatým/ jenž takto: Viam colubri super petram. Id est: astutia hostis venenati insidiari non desinit eis, quo in petra sidei sundatos esse conspicit*. V tomto případě se jedná o latinskou citaci. V dalším příkladu je latinská citace parafrázována do českého jazyka – *[…] a pozdvihší hlasu svého/ takto mluvil: Viri Israëlitæ, audite verba hæ: Jesum Nazarenum – per manus iniquorum interemistis. Muži izraheltští připravte srdce vaše/ a slyšte slova tato: Ježíše nazaretského/ muže schváleného od Boha/ skrze ruce nešlechetných zabili jste: […]* (s. 435).

I v tomto kázání se u citací objevuje odkaz, *odkud*, příp. *od koho* byla vzata, uvedený buď přímo v textu, nebo po straně.

[170] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 185.

3.4.4 Kázání „Na slavnost svaté Anny“

V posledním analyzovaném kázání hledáme stejné řečnické prostředky jako u tří předchozích.

3.4.4.1 Sugestivní specifické řečnické prostředky

Opakování stejných slov na začátku sousedních vět (**anafora**) je patrné ve větách – ***Jakou*** *tehdy/* ***jakou*** *medle ženu/* ***jakou*** *sobě vyvolite ženichove nevěstu?* (s. 510); ***Veliká pobožnost*** *byla Anny Elkána/ muže vzácného manželky/ která Anně velikého Samuele porodila/* ***veliká pobožnost*** *Sáry/ která jí velikého Izáka splodila/* ***veliká pobožnost*** *Racheli která jí velikého patriarchu Josefa přinesla …* (s. 514); ***Chval*** *nyní* ***chval*** *ó krásná matko …* (s. 523). Na anafory je toto kázání bohaté. Nejen, že jich je mnoho, ale jsou rozmanité.

Epanastrofa byla nalezena pouze ve dvou případech – *Dál co vyznamenává* ***Anna? Anna*** *vyznamenává* (s. 511); *Anna donum,* ***dar BOží. Dar*** *nejpěknější/ Anna dar nejkrásnější* (s. 522).

Epizeuxis se v tomto kázání nachází častěji než v ostatních – *Ta malá žena jest věc* ***malá a pěkná/*** *stvoření* ***malé/ a pěkné****/ než zlé veliké* (s. 510); ***Větší*** *svět Bůh učiniti může/* ***větší*** *nebe/* ***větší*** *anjely/ … .* ***Větší*** *pak Mariji nad Mariji dceru svaté Anny …* (s. 514); *… jsem-li dcera tvá* ***krásná****/ ty jsi můj Original* ***krásný****/ matka* ***krásná*** *…*(s. 523).

Pleonasmus v kombinaci latinského a českého synonyma nacházíme například v těchto spojeních – *Kdybych já měl můj* ***hlas/ à Votum*** *někomu dáti …*(s. 511); *Anna vyznamenává:* ***Misericors, liberalis, gratiosa.*** ***Milosrdná/ štědrá/ a milostivá*** (s. 511); *Mezi těma pěti P první místo má/ a musí míti/* ***Pia, pobožná****: …* (s. 513). Těchto pleonasmů se objevuje v kázání nejvíce. Ryze česká synonyma jsou ve větě – *Snad sobě vyvolite* ***pěknou/ a krásnou****?* (s. 510); *… ten najde dobré/ a potěšení/ jak svatý Joáchym/ který netoliko všecko dobré nábyl ze svatou Annou/ ale všech pět P při ní* ***skusil a nalezl*** (s. 512).

Polyptoton je patrné ve větách – ***Fabule*** *jest/ však v té* ***fabuli*** *živý obraz svaté Anny …* (s. 522); *Na zem klekla/ krk svůj tak sobě přikryla/ že jenom same místo pro meč* ***katovi*** *zanechala; … O Polexinky nynější kdež jste/ které by jste se snad i* ***katu*** *odkryly.* ***Katu*** *bych vás dal/ …* (s. 527).

Analyzované kázání je rovněž bohaté na **polysyndeton** – ***Čim*** *větší jest oučinek/* ***tim*** *větší musí býti přičína/ a* ***čim*** *větší jest přičína/* ***tim*** *větši jest oučinek …* (s. 513); *…**tolik** je rodičů/ **tolik** je dětí/ **a kde** je tatik piják/ **tam** je syn pijáček/ dcera píjavka/ **a kde** je matka pivoňka/ **tam** je obyčejně dcera bumbálka …*(s. 516); *Jdi/ **a** vem sobě ženu/ **a** zamiluj ji jak milůje Pán syny izrahelské …* (s. 508); *Všichní tři jedním hlasem takovému by radili: **aby** sobě mladé ženy nebral/ nebo ten zapověděl: **aby** žádná ženská osoba před dvaceti/ Lycurgus před dvaceti pěti Prometheus pak ustanovil; **aby** žádná před třidceti léty se nevdávala …* (s. 510). Objevuje se zde polysyndeton se spojovacími výrazy a spojkami podřadicími i se spojkami souřadicími. Převládá polysyndeton se spojovacími prostředky podřadicími.

O **syntaktickém paralelismu** hovoříme v případech – ***Kdyby se někdo ptal*** *Democrita filozofa: …* ***Kdyby se někdo radil*** *Aristippa? …* ***Kdyby žádal kdo radu*** *od Lycurga Lacedemonského …* (s. 510); *Znamenejte dobře:* ***Když se modlila*** *Maria/ přišel k ní archanjel/ …* ***Když se modlila*** *svatá Anna/ přišel též k ní archanjel boží/ a hlásil početí Marije*. (s. 514); ***Kořen moudrosti*** *komu* ***jest*** *zjeven/ a dumysl …:* ***Kořen moudrosti jest*** *svatá Anna/ a srdce její …* (s. 518).

3.4.4.2 Emfatické specifické řečnické prostředky

Apostrofa – Kazatel se zde obrací na nepřítomné osoby, ke světcům a světicím – *Zatím* ***ty nejsvětější Anno*** *budiž mně Anna to jest milostivá* (s. 512); *Chval nyní chval* ***ó krásná matko*** … (s. 523); ale možná i k přítomným osobám – *O* ***panenky*** *škoda přeškoda vaše krásy/ …* (s. 519); ***Polexinko/ Ančičko/ Marinko****/ seď ty v koutě …* (s. 527). Nacházíme zde i apostrofu vyjádřenou abstraktem – … ***ó blahoslavená neplodnost*** *která jsi k takovému plodu nařízená byla …* (s. 515).

Z dalších emfatických prostředků nacházíme **deprekaci** (*Dál co vyznamenává Anna? Anna vyznamenává: Misericors, liberalis, gratiosa. Milosrdná/ štědrá/ a milostivá. Co více! Donum, dar*; s. 511)**,** či **exklamaci** (*Ach což mne ty Slova straší/ a opravdu se bojim/ že málo moudrosti při nynějších pannách/ a velmi málo moudrých panen mezi fraucimorem se nachází …*, s. 519).

I kázání o svaté Anně je bohaté na inverzi, řečnickou otázku a odpověď.

Inverze byla nejvíce nalezena v přehození přívlastku shodného za substantivum (*… když ó svadbě/ a* ***stavu manželským*** *hlas zazni/ …,* s. 511; *Když se modlila svatá*

Anna/ přišel též k ní ***archanjel boží****/ a hlásil početi Marije …*, s. 514). Nacházíme také předsunutý přívlastek neshodný *… podobná totižto dnešní svaté Anně/* ***Joachyma*** *svatého* ***nevěstě****/ která …*, s. 511; *Veliká pobožnost byla Anny Elkána/* ***muže vzácného*** *manželky/ …* (s. 514); či obrácený pořádek v případě přísudku – *… podlé jména/ ale nejvíce podlé skutkův Anna* ***byla****; …* (s. 511); *… ó blahoslavená neplodnost která jsi k takovému plodu* ***nařízená byla*** *…*(s. 515).

Kázání o svaté Anně je také bohaté na **řečnické otázky** – (*… o nevěstách/* ***jaká žena má vyvolená býti?*** *Opravdu nevím/ více k tomu jest zapotřebí než pár střevíců/…*, s. 511; ***Kdy? A v kterou hodinu archanjel Gabriel zvěstoval Mariji Panně vtěleni Krista? A nebo co dělala Marije tenkrát/ když to anjelské legatství před ni předstoupilo?*** *Na tu otázku skoro všickní jedním perem odpovídaji: …*, s. 514; ***Kde jste nynějšího věku krásné Anny? Kde jste krásné Heleny? Které krásu těla nad zlato sobě vážite?*** *Krásu duše za bláto máte …*, s. 524) - a na ně navazující **řečnické odpovědi** – *o nevěstách/ jaká žena má vyvolená býti?* ***Opravdu nevím/ více k tomu jest zapotřebí než pár střevíců/ sice ženy mužum vyčitají/ že ani pár papirových střeviců nepotrhaly/ když jim sloužily …*** (s. 511); *A nebo co dělala Marije tenkrát/ když to anjelské legatství před ni předstoupilo?* ***Na tu otázku skoro všickní jedním perem odpovídaji: že se Maria tenkrát modlila/ a tak že v hodinu modlitby/ a pobožnosti mariánské/ anjel své poselství/ a legaci složil …*** (s. 514); *Kde jste krásné Heleny? Které krásu těla nad zlato sobě vážite?* ***Krásu duše za bláto máte*** *…*(s. 524).

3.4.4.3 Názorné specifické řečnické prostředky

I zde se setkáme s rozmanitými **aluzemi**.

1) aluze na jména (starozákonní, novozákonní)
    - *O pobožnosti píše* ***svatý Pavel*** (s. 513) – **Svatý Pavel** je sice řazen mezi apoštoly, ale nepatří k původním Ježíšovým apoštolům. O jeho osudech vypráví Nový zákon. Díky němu se křesťanství začalo šířit mezi pohany a stalo se světovým náboženstvím.[171]
    - *… kdo jest byl moudřejší* ***Adam****-li/ prvnější náš otec? a nebo Šalomoun král/ moudrosti plný?* (s. 518) – **Adam** je v biblickém

[171] Pavel z Tarsu. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_z_Tarsu

příběhu spíše obecným označením, teprve až později se stalo i vlastním jménem. Jeho stvoření, společně s Eviným, je považováno za počátek lidstva. Biblický příběh o Adamovi a Evě patří do Starého zákona.[172]

- *Na jednu **Abigail** se upamatůjte …* (s. 517); *… pravil někdy ó dceři královské **svatý David** …* (s. 523) – **Abigail** a **David** se seznámili v době, kdy Abigail byla manželkou bohatého majitele půdy Nabala. Nabal byl darebák. Nenasytil ani nenapojil Davida a jeho muže, kteří Nabalovi pomáhali chránit jeho ovce. David chtěl Nabala zabít, vybídl své muže ke zbroji. Abigail byla o chování svého muže informována jedním z Nabalových mužů. Ihned sedla na osla a Davidovi a jeho mužům přivezla jídlo. Poklonila se před Davidem a prosila ho za odpuštění kvůli chování svého muže. David svou pomstu nevykonal. Později Nabal zemřel a Abigail se stala jednou z Davidových manželek.[173]

2) aluze na mučedníky, světce, církevní Otce a kazatele

- *… tak smejšli **svatý Jarolím** …*(s. 513) – **Svatý Jarolím** (varianta jména Jeroným, původní jméno Hieronymus ze Stridonu), byl křesťanský spisovatel, církevní Otec a učitel církve, teolog a rovněž překladatel bible do latinského jazyka. Katolická církev ho řadí spolu se svatým Ambrožem, Augustinem a Řehořem Velikým mezi čtyři velké západní církevní Otce.[174]
- ***Diviš Kartuziánský** nazyvá tu neplodnost v plodnost obrácenou …* (s. 515) – **Svatý Diviš** (Dionýsius) patří mezi křesťanské mučedníky a světce. Byl to misionář a pařížský arcibiskup, který žil ve 3. stol. n. l. Je považován za jednoho ze 14 svatých pomocníků a je patronem proti bolestem hlavy.[175] **Kartuziánský řád** je katolický

[172] Adam a Eva. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Adam_a_Eva

[173] *David a Abigail* [online]. [cit. 2019-06-05] Dostupné z: https://www.jw.org/cs/publikace/knihy/biblicke-pribehy/4/david-abigail/

[174] Svatý Jeroným. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Jeroným

[175] Svatý Diviš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Diviš a Čtrnáct svatých pomocníků. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Čtrnáct_svatých_pomocníků

mnišský polopoustevnický řád, který založil svatý Bruno roku 1084. Papežem byl potvrzený roku 1176. Kartuziánským oděvem je bílý hábit s bílým koženým řemenem, široký bílý škapulíř s kapucí a venkovní černý plášť s kapucí.[176]

- ***Svatý Petr Chrysologus*** *praví …* (s. 515) – **Svatý Petr Chrysologus** (406 – 450 n. l.) byl kazatel a arcibiskup. Od roku 1729 je uctíván jako učitel církve.[177]
- *Proto sobě na vás nařikala u* ***svaté Brigity*** *…* (s. 521) – **Svatá Brigita** (1303 – 1373) byla švédská katolická mystička a světice. Jedná se o vůbec nejuctívanější švédskou světici.[178]
- *… tak ó té samotě/ a stydlivosti anjelské/ píše* ***svatý Ambrož*** *…* (s. 525) – **Svatý Ambrož** (340 – 397) byl latinský církevní otec. Od roku 374 byl biskupem v Miláně. Roku 1295 jej papež Bonifác VIII. jmenoval prvním učitelem církve.[179]
- *… jak svědčí* ***Hyppolitus*** *mučedník/ Nicephorus, a jiní: z královského pokolení Davida krále pošla …* (s. 528) – Hippolyt Římský (nejspíš 170 na východě římské říše – 235 na Sardinii) byl první vzdoropapež (od roku 217). Byl považován za nejdůležitějšího církevního Otce Západu této doby. Byl prohlášen církví za svatého a jeho svátek se slaví 13. srpna (východní církev 10. srpna).[180]
- *Následujme našeho velikého apoštola/ a mučedníka blahoslaveného* ***Jana Sarcandra*** (s. 529) – **Svatý Jan Sarkander** (1576 – 1620) byl moravský katolický kněz a farář v Holešově. Stal se zpovědníkem Ladislava Popela z Lobkovic. Jako farář vedl majetkoprávní spory se sousedním evangelickým pánem, Václavem Bítovským z Bítova. Roku 1619 se Sarkander vydal na pouť do Čenstochové a přechodně pobýval v Krakově. Ještě téhož roku v listopadu se vrátil na Moravu.

[176] Kartuziánský řád. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kartuziánský_řád
[177] Petr Chrysolog. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Petr_Chrysolog
[178] Brigita Švédská. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Brigita_Švédská
[179] Svatý Ambrož. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Ambrož
[180] Hippolyt Římský. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hippolyt_Římský

Jeho horlivost byla spojena s důvěrou v Nejsvětější svátost oltářní. Ta se projevila obzvlášť za vpádu polských kozáků a byla příčinou záchrany Holešova, ale i vzniku křivého podezření. V roce 1619 vypuklo rozsáhlé stavovské povstání proti císaři Ferdinandovi II., jak v Čechách, tak na Moravě. Ve chvíli, kdy evangelické stavy svou bitvu vyhrávaly, mnozí katolíci přecházeli k evangelíkům. Někteří z přesvědčení, jiní kvůli zachování majetku a postavení. Mezitím vtrhla na Moravu polská kozácká jízda, která měla proti evangelíkům zakročit. Nechávali za sebou spoušť. Podle vyprávění jim vyšel vstříc právě Jan Sarkander s monstrancí a s průvodem místních katolíků, zpívali „Salve Regina". Kozáci se před nimi zastavili, přidali se ke zpěvu a Holešov ušetřili. To způsobilo obvinění Jana Sarkandra. Byl od nekatolíků zatčen, obžalován z velezrady. Byl podezírán, že on či jeho pán Lobkovic sami pozvali kozácká vojska na Moravu. Podezříván byl spíše pan Lobkovic, ovšem Jan Sarkander byl vyslýchán jako jeho důvěrník a zpovědník. Čtyři týdny byl vyslýchán právem útrpným v městském vězení s mučírnou na místě dnešní Sarkandrovy kaple v Olomouci. Nutili ho k vyzrazení, o čem v Polsku jednal, kdo pozval cizí vojska do země a co mu svěřil Ladislav Popel z Lobkovic při zpovědi. Obvinění, že by vedl tajná jednání v Polsku, odmítal, a neprozradil ani to, co mu svěřil Ladislav Popel z Lobkovic, jelikož by to znamenalo prozrazení zpovědního tajemství. Na následky vážných zranění způsobených mučením zemřel v žaláři o necelé čtyři týdny později.[181]

3) aluze na církevní hodnostáře, básníky, malíře, učence, filozofy, historiky a teology
    - *… proto **svatý Jan Damascenský** z dcery krásu matky …* (s. 523) – **Svatý Jan Damascenský** (650 n. 675/676 – 749/754) byl byzantský teolog a mnich, který byl v roce 1890 papežem Lvem XIII. jmenován učitelem církve.[182]

[181] Jan Sarkander. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Sarkander

[182] Svatý Jan Damascenský. *Databázeknih.cz* [online]. ©2008-2019 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/zivotopis/svaty-jan-damascensky-49057

4) aluze na starověké a středověké panovníky

- ***Karel Osmý král franský*** *pro svou obzvláštni krásu pěkný jménovaný* ... (s. 523) – **Karel VIII.** byl francouzský král z rodu Valois vládnoucí v letech 1483–1498.[183]
- *... jak svědčí Hyppolitus mučedník/* ***Nicephorus,*** *a jiní: z královského pokolení* ***Davida krále*** *pošla ...* (s. 528) – **David** byl podle Bible králem sjednoceného Izraele (panoval v letech 1013–973 př. n. l.). Je uznávaný jako spravedlivý panovník, uznávaný válečník, básník a hudebník. Považují ho za autora mnoha žalmů. V katolické církvi je uctíván jako světec. Je důležitou osobu v islámu, kde je v Koránu několikrát zmíněn i se svým synem Šalomounem jako významný prorok seslaný Bohem, aby vedl Izraelity.[184] **Nicephorus** byl byzantský císař, který vládl v letech 802–811.[185]

Kromě zmíněných křesťanských filozofů se v kázání o svaté Anně objevuje i aluze na řecké filozofy **Aristippa**[186], **Democrita**[187] a **Aristotela**[188] (*Kdyby se někdo ptal* ***Democrita*** *filozofa: .... Kdyby se někdo radil* ***Aristippa****?*; s. 510; *... nebo jak učí* ***Aristoteles*** ... (s. 513). Aristippos z Kyrény (435 př. n. l. – 356 př. n. l.), Democritos z Abdér (přibližně 460 př. n. l. – 370 př. n. l.), Aristoteles (384 př. n. l. – 322 př. n. l.; žák Platónův a učitel Alexandra Makedonského).

Antiteze je patrná ve větě *Ta malá žena jest věc malá a pěkná/ stvoření malé/ a pěkné/ než zlé* (ve významu „zlo“) *veliké* (s. 510).

Dále zde můžeme najít **metonymii** (*... jak říkáme ještě* ***mleko má na hubě*** *...*, s. 511; *A jest pravda/ že proto se může tak jménovati/* ***pokladnice božská/*** *...*, s. 512),

[183] Karel VIII. Francouzský. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_VIII._Francouzský
[184] David (biblická postava). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/David_(biblick%C3%A1_postava)
[185] Nikeforos I. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Nikeforos_I.
[186] Viz poznámka č. 88.
[187] Démocritos. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Démokritos
[188] Aristotelés. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Aristotelés

hyperbolu (*… až mezi stvořením* ***nejvznešenější plod života svého splodila****/ a na svět* ***vice z vůle boží a pomocí své pobožnosti/ než z vůle rodičův/ porodila*** *…*, s. 513). V prvním příkladu metonymie (*… mléko má na hubě…*) se jedná o věcnou souvislost, kdy mléko mívá na bradě kojenec či batole po krmení, tedy nedospělý, nerozumný jedinec. Ve druhém případě *pokladnice božská* jde o věcnou souvislost týkající se ženy, která má všechny ctnosti.

Kázání o svaté Anně je bohaté na **přirovnání** – *Která mluvi/* ***jako by bíčem mrskal****?* (s. 509); *… a neslychanou píseň spívati budou/ vy pak nemoudré za rohatým kozlem* ***co smradlavé stádo nečistých koz*** *…* (s. 519); *… budeš-li dobrá najdou tě/* ***jak svatou Annu v koutě*** *stydlivou/ a pobožnou našel archanjel …* (s. 527); *…: že to dítě jest* ***Maria/ nad kterou větší Bůh stvořiti nemůže*** *…* (s. 516); [Dívky] *Které* ***krásu těla nad zlato*** *sobě vážite?* (s. 524). Objevuje se zde přirovnání s komparátory „jako“, „co“ a „nad“.

Metafora je patrná ve spojeních – *… a kde je matka* ***pivoňka****/ tam je obyčejně dcera* ***bumbálka*** *…* (s. 516); ***Moudré panenky v bílým rouše v nebi za beránkem choditi****/ a neslychanou píseň spívati budou/…* (s. 519); *O panenky škoda přeškoda vaše krásy/* ***škoda přeškoda vašich věnečku/ škoda přeškoda vašeho panenského oleje/ vašich lamp****/ které/ co nemoudré/ …* (s. 519); *… abychom* ***to nejsvětější jméno za života našeho krále na srdci nosili****/ potom pak/ v hodinku smrti/* ***poslední na našem jazyku měli …*** (s. 530).

I zde si můžeme rozdělit metafory podle J. V. Bečky[189] na:

1) <u>metafory substancí</u> – *Dcera pak jest* ***oučinek matky****: …* (s. 513); *Některých snad rodičův mohou se jménovati: filij iræ, & furoris,* ***synové hněvu/ a zlosti****/ dcery snad mohou slouti: …* (s. 516); *… jakož skrze BOžské vlití/ moudrost od BOha dosáhla/ když sedem Sapientiæ,* ***stolici moudrosti****/ více z Ducha moudrosti/ …* (s. 518);
2) <u>metafory činností</u> – *Snadno jest manželku do domu uvedsti/* ***než z domu vyvedsti tvrdý ořech****/ věc nemožná/ leč po smrti.* (s. 511);
3) <u>metafory vlastností</u> – *Štědrá byla/ a* ***dar BOží*** *veliký.* (s. 511); *Na Abigail pravím se podivejte/ a potvrzení moudrosti její/ jako* ***BOžské Testimonium*** *z Písma svatého slyšte …* (s. 517);

[189] BEČKA, J. V. Metafora ve větě. *Naše řeč* [online], 1971, **54** (1), 1–14 [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531, s. 3–5.

4) metaforické vyjádření celé výpovědi a vyšších celků – *Snad zase jiné mohou nazvané býti děti ďábla/ a Lucipera/ děti sto milionů Sacramentu, když vy rodičové dítky vaše proklínáte/ čertům odevzdáváte/ a Sacramentami po nich bijete; nebo to jsou mnohých rodičův pobožnosti.* (s. 516)

Personifikaci, jakožto druh metafory, nalézáme ve větách – *Které všecky **ctnosti/ a chvály** do stavu manželského patří; a tu velikou svátost **ozdobují**.* (s. 511); *Mezi jinýma velikýma chvály/ kterýma svatou Annu **rozličné pera ozdobili**/ nejlépe se mně líbí daný titul od svaté Brigity/ …* (s. 512).

3.4.4.4 Dramatické specifické řečnické prostředky

Litotes je v tomto kázání obsažen poměrně často. *Která žena hubou mele/ jest **břemeno nevesele …*** (s. 510); *… kterak smíti budou před strašlivým soudcem se ukázati/ takový **nemoudří**/ a bláznivý **rodičové**.* (s. 520); *Tak dělají **nemoudré** matky: …* (s. 521);

Nechybí zde ani **klimax** – ***Modlila se/ postila/ a tak dlouho/ a horlivě** v prvním P **pobožnosti se cvičila/ až** mezi stvořením **nejvznešenější plod života svého splodila**/ a na svět více z vůle boží a pomoci své pobožnosti/ než z vůle rodičův/ porodila …* (s. 513).

Návěstí neboli vsunutá replika, je patrná ve větě *Pamatujte rodičové na to nařikání svaté Anny a častěji dítky vaše; mateřské jeji pečlivosti pobožně odevzdávejte* (s. 521).

3.4.4.5 Ozdobné specifické řečnické prostředky

Básnický přívlastek (**epiteton**) nacházíme ve větách – *… učí z jinýma **anjelský/ a serafínský doctor*** (s. 514); *… tak **z dlouhým rozůmem** nacházím: …* (s. 517); *Na oči sklopení/ těla svého přikryti/ **v poctivým oděvu**/ a od jednání …* (s. 525).

Eufemismus se objevuje poskrovnu nejen v tomto kázání, ale přesto si můžeme několik příkladů uvést – *…/ škoda přeškoda **vašich věnečku**/ škoda přeškoda **vašeho pannenského oleje/ vašich lamp*** (s. 519); *… naposledy též **v hodinku smrti** s těma slovma **život dokonal** J. M. A. AA. i my někdy budeme **v poslední hodinku** …* (s. 529).

3.4.4.6 Neverbální signály a jejich charakteristika

V kázání o svaté Anně nalézáme symboly *pokladnice, nebe, hlavy, pekla, panny, diamantu, perly, zlata* a *rodičky boží*.

O symbolu *panny, nebe* a *pekla* jsme již psali v rozboru kázání o svatém Janu Křtiteli (kapitola 3.4.1.6. Neverbální signály a jejich charakteristika). Naopak se symbolem *hlavy* jsme se setkali již v kázání o svatém Petrovi a Pavlovi (kapitola 3.4.3.6 Neverbální signály a jejich charakteristika) a se symbolem *zlata* v kázání o svatém Janovi a Pavlovi (kapitola 3.4.2.6 Neverbální signály a jejich charakteristika).

Pokladnice, jak píše Becker[190], je schránka na šperky. Ovšem ve středověkém umění, konkrétně na mariánských obrazech, se jednalo o symbol panenství. V analyzovaném kázání se hovoří o svaté Anně jako o *pokladnici božské/ než ne proto že jako v pokladnicích rozličnì drazi pokladové schováni bývají/ tak v naší svatý Anně všech pět P jak náleži/ a sluši se vynalezlo* (s. 512), která měla všech pět P, tzn. byla pobožná, pěkná, pozorná, peněžitá a pokorná.

Perla je v Novém zákoně obrazem pro vše, co je zemi vzdálené, tedy nebeské. Znázorňuje výsostným způsobem inkarnaci, zázrak početí a Kristovo narození.[191] Znamenala čistotu a drahocennost. Pro svou kulatost a lesk je rovněž obrazem dokonalosti.[192]

Diamant je symbolem světlem prostoupené hmoty, absolutní čistoty, duchovnosti a neměnnosti.[193]

Rodička boží znamená „nositelka Boha“ či „Boží rodička“. Tento titul církev připisovala Ježíšově matce Marii už ve starověku a byl schválen Efezským koncilem roku 431 jako dogma[194].

[190] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 225.
[191] LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 190.
[192] BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 214.
[193] Tamtéž, s. 54.
[194] Theotokos. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Theotokos

3.4.4.7 Nefigurální řečnické prostředky

Hned v úvodu tohoto analyzovaného kázání je možné vidět latinskou **citaci** – *Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum, & hauriet salutem à Domino* Prov. 18. V. 22. U této citace je hned vzápětí uvedeno, z kterého přísloví Starého zákona pochází.

Parafrázovaná citace, bez latinské předlohy – *Velebný Beda píše: že k této neplodnosti v nedostatku natury/ z nebe na pomoc stoupila* (s. 515). V tomto případě je uvedena pouze citovaná osoba. Neuvádí se zde, z kterého jeho díla je citace parafrázována.

Na straně 525 tohoto kázání nacházíme latinskou citaci s uvedením citované osoby a parafrázováním této citace do českého jazyka – *Sola inpenetrallibus, quam nemo virorum viderit, solus Angelus reperit: Sola finè teste, nè quo degenere depravaretur affatu ab Angelo salutatur, tak o té samotě/ a stydlivosti anjelské/ píše svatý Ambrož. Že totižto sama byla v svém pokojičku když přišel anjel. Než jak posla toho/ býti anjela božího potom poznala/ tak té mužské osoby se lekla/ až děšením velikým drkotala.*

I u citací tohoto kázání se objevuje odkaz, odkud, příp. od koho byla citace převzata buď přímo v textu, nebo po straně.

3.4.5 Shrnutí

V kapitole 3.3 Kompozice kázání jsme podrobně rozebrali jednotlivé části všech čtyř analyzovaných kázání a popsali jejich obsah.

V následující kapitole (3.4 Obrazná pojmenování) jsme se již zaměřili na obrazná pojmenování, tropy a figury. Tropy jsou jazykové prostředky uměleckého stylu, které jsou založeny na přenášení významu, kdežto figury jsou založené na opakování slov, hromadění slov, příp. jejich zvláštním pořádku, a jazykových jevů, jež spadají spíše do syntaktické oblasti. Tropy se dělí na metaforické (realizace na základě podobnosti pojmenovávaných jevů), sem patří např. personifikace a přirovnání, a na metonymické (realizace na základě věcné souvislosti), sem naopak patří např. synekdocha, hyperbola, litotes, eufemismus, ironie, perifráze a epiteton. Figury se dělí na syntaktické (dají se definovat svým tvarem), např. polysyndeton, figury vznikající opakováním týchž slov (např. epizeuxis, anafora, epifora, epanastrofa), figury vznikající hromaděním celých struktur (paralelismus), figury vznikající hromaděním významů (pleonasmus) a figury řečnické (např. apostrofa, apoziopeze, řečnická otázka či odpověď).[195]

V analyzovaných kázáních jsme ovšem použili dělení řečnických prostředků podle Edvarda Lotka[196]. Tedy dělení na sugestivní, emfatické, názorné, dramatické a ozdobné specifické řečnické prostředky. Věnovali jsme se rovněž nefigurálním řečnickým prostředkům a neverbálním signálům a jejich charakteristice.

V tomto shrnutí budeme využívat zkratky, které jsme sestavili z názvů kázání:

- svJK – kázání *Na den svatého Jana Křtitele* (s. 401–418),
- svJP – kázání *Na den SS. mučedlníkův/ Jana/ a Pavla* (s. 418–431),
- svPP – kázání *Na slavnost svatých apoštolův/ Petra/ a Pavla* (s. 432–456),
- svA – kázání *Na slavnost svaté Anny* (s. 508–530).

Ze **sugestivních specifických řečnických prostředků**, tedy z těch, které umocňují, stimulují a podněcují posluchačovu pozornost, jsme ve všech kázáních

[195] *Teorie literatury - Obrazná pojmenování* [online], 1 - 10 [cit. 2019-07-18]. Dostupné z: Teorie literatury - obrazná pojmenování. Truhla.cz [online]. [cit. 2019-07-18]. Dostupné z: http://new.truhla.cz/gymnazium/wp-content/uploads/TEORIE_LITERATURY_obrazna_pojmenovani.pdf

[196] LOTKO, E. *Kapitoly ze současné rétoriky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999

nalezli anaforu, epanastrofu, epizeuxis, pleonasmus, polyptoton, polysyndeton a syntaktický paralelismus.

Pleonasmus se ve všech kázáních objevuje v rámci českých synonym, ale setkali jsme se i s kombinací českých a latinských výrazů. Kombinace českých a latinských výrazů nejvíce převládá v kázání o svaté Anně. V kázání o Janu Křtiteli jsme objevili polysyndeton tvořené podřadicími i souřadicími spojkami. Kázání o svatém Janovi a Pavlovi obsahovalo pouze polysyndeton tvořené spojkou souřadicí, nejvíce zde převládala spojka „a". V kázání o svatém Petrovi a Pavlovi jsme rovněž nalezli pouze souřadicí spojky. Zde už je ale jejich využití rozmanitější. Kázání o svaté Anně je bohaté na polysyndeton tvořené podřadicími spojkami, nalezli jsme ale také spojky souřadicí a polysyndeton s jinými spojovacími výrazy. Syntaktický paralelismus se v kázání o Janu Křtiteli objevuje mimo jiné i v rámci řečnických otázek. Celým úvodem se prolínají dvě otázky. Otázka *Co jest Jan?* se v kázání opakuje celkem 10krát. Na ni navazuje otázka týkající se toho, zda byl Jan anděl. Ta se objevuje celkem 3krát. V kázání o svatém Petrovi a Pavlovi se mimo jiné častěji vyskytuje spojení *Jest pravda že*. Setkali jsme se s ním hojně na straně 443 a znovu jsme ho objevili na straně 447. V ostatních kázáních se syntaktický paralelismus projevil maximálně třemi shodnými syntaktickými konstrukcemi.

Kromě kázání o svaté Anně, jsme nalezli ve zbývajících třech kázáních také epiforu. V kázání o svatém Janu Křtiteli byla nalezena i epanalepse.

Emfatické specifické řečnické prostředky jsou ty, jejichž znakem je spontánnost. V procesu komunikace zasahují jak posluchače, tak samotného řečníka. Dobrý řečník obsah svého projevu i jeho sdělování vždy určitým způsobem prožívá, prozrazuje osobní či profesní zájem a tím přesvědčivěji působí na posluchače.

Z těchto prostředků jsme ve všech kázáních nalezli apostrofu. Ta byla vyjádřena buď metaforicky (svJK), metonymicky (svJK a svPP), abstraktem (svJK a svA) či oslovením nepřítomných osob, světců či světic.

Ve dvou kázáních, svJK a svPP, byla nalezena apoziopeze. S deprekací jsme se setkali v kázání o svatém Janovi a Pavlovi, o svatém Petrovi a Pavlovi a v kázání o svaté Anně. Exklamaci jsme objevili ve všech čtyřech kázáních.

Velmi hojně se ve všech kázáních objevovala inverze, řečnická otázka a řečnická odpověď. Inverze byla v kázáních velmi častá. Jak jsme se zmiňovali již výše, kapitola 3.4.1 Kázání o svatém Janu Křtiteli, podkapitola 3.4.1.2 Emfatické

specifické řečnické prostředky, bylo to vlivem latiny, která na český jazyk silně působila. Nalezli jsme inverzi v rámci postavení shodného přívlastku za substantivem, předsunutý přívlastek neshodný, prohozené předměty, postavení přísudku na konci věty, prohození předmětu a přísudku, rozdělení dvou přívlastků před a za rozvíjené substantivum.

Řečnické otázky a odpovědi byly v kázáních rozmanité. S opakováním řečnických otázek jsme se setkali v kázání o svatém Janu Křtiteli, a to hned v úvodu, ve kterém se prolínaly dvě otázky (viz výše).

Názorné specifické řečnické prostředky realizují spolu s jinými základní princip moderní didaktiky, tedy princip názornosti.

Z těchto řečnických prostředků jsme ve všech kázáních nalezli aluzi, metaforu, metonymii, přirovnání a personifikaci. Objevili jsme přirovnání vyjádřená pomocí komparátorů „jako“, „nad“, „co“ a „nežli“, „než“. Pouze v kázání o svatém Janovi a Pavlovi bylo přirovnání pomocí jediného komparátoru, a to „jako“. Metafory jsme podle J. V. Bečky[197] klasifikovali na metafory substancí, činností, vlastností a celých výpovědí a vyšších celků.

Kázání o svatém Petrovi a Pavlovi neobsahovalo aluzi mytologickou a aluzi na mučedníky, světce, církevní Otce a kazatele. Stejně tak aluzi mytologickou neobsahovalo kázání o svaté Anně. V tomto kázání byla ale naopak nalezena aluze na řecké filozofy. Ve všech analyzovaných kázáních se objevily odkazy na významná místa. Ovšem ne u všech se daly považovat za aluze (svPP). Zde jsou pouze výčtem míst, která navštívili Kristovi apoštolové.

Antiteze byla nalezena ve třech kázáních, svJK, svPP a svA. Hyperbola nebyla nalezena pouze v kázání o svatém Petrovi a Pavlovi. Naopak synekdocha chyběla v kázání o svatém Janovi a Pavlovi a v kázání o svaté Anně.

Pouze kázání o svatém Janu Křtiteli obsahovalo bajku. Jejímu rozboru jsme se věnovali v kapitole 3.4.1. Kázání o svatém Janu Křtiteli, podkapitola 3.4.1.3 Názorné specifické řečnické prostředky.

Z **dramatických specifických řečnických prostředků** jsme se v kázáních zaměřili na litotes, antifrázi, gradaci a návěstí. Jedná se o prostředky, jimiž se vzbuzuje a udržuje dramatické napětí projevu. Přispívají ke zvýšení jeho přitažlivosti. Bohužel,

[197] BEČKA, J. V. Metafora ve větě. *Naše řeč* [online], 1971, **54** (1), 1–14 [cit. 2019-10-27]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531, s. 3–5.

ne všechny námi vybrané řečnické prostředky byly v kázáních nalezeny. V kázání o svatém Janovi a Pavlovi chyběla antifráze, litotes a návěstí, stejně jako v kázání o svatém Petrovi a Pavlovi. V kázání o svatém Janu Křtiteli jsme zase nenašli antifrázi a antiklimax. Antiklimax a antifráze nebyly nalezeny v kázání o svaté Anně.

Do **ozdobných specifických řečnických prostředků** patří figury a tropy, jež svou nápadností a neotřelosti aktualizují rétorický text a dělají ho zajímavějším. Z těchto prostředků jsme si pro naši analýzu vybrali epiteton, eufemismus a perifrázi. Ovšem ani v této skupině se nám nepodařilo dohledat příklady ve všech kázáních. V kázání o svatém Janovi a Pavlovi chyběl eufemismus, v kázání o svatém Petrovi a Pavlovi zase perifráze, která nebyla nalezena ani v kázání o svaté Anně.

Do skupiny **neverbálních signálů** patří symboly. Symbol *slunce, jazyka, svíce a tváře* jsme nalezli v kázání o svatém Janu Křtiteli i v kázání o svatém Janovi a Pavlovi. Nalezený symbol *pekla a panny* se objevil v kázání o svatém Janu Křtiteli i v kázání o svaté Anně. Symbol *města*, nalezený v kázání o svatém Janu Křtiteli, byl rovněž nalezen v kázání o svatém Petrovi a Pavlovi. Kázání o svatém Janovi a Pavlovi má shodný symbol s kázáním o svatém Petrovi a Pavlovi, tedy symbol *brány*. Symbol *hlavy* se objevil jak v kázání o svatém Petrovi a Pavlovi, tak v kázání o svaté Anně. Jeden jediný symbol, a to symbol *nebe*, byl nalezen ve všech analyzovaných kázáních. V kázání o svatém Janu Křtiteli jsme vyhledali nejvíce symbolů. Nejspíše to bylo způsobeno i vloženou bajkou.

Nakonec jsme se zaměřili na **nefigurální řečnické prostředky**. Zde jsme se zajímali o citace. Ty se objevují ve všech analyzovaných kázáních. Setkali jsme se s latinskými citacemi, které byly následně buď přeloženy do českého jazyka, nebo jen parafrázovány. Objevili jsme také citace ryze české, či jen latinské. U citací bylo vždy uvedeno, a to buď přímo v textu, nebo po straně, odkud a příp. od koho byla převzata.

Velmi nápadné je, kromě již zmíněných opakovacích řečnických prostředků, opakování stejných výrazů či slov. V kázání o svatém Janu Křtiteli se například slova *anjel, anjelové, anjeličkové* objevila 92krát, spojení *člověk je člověk* 7krát a *hříšník, hřích, hříšný, hřešiti, nezhřešiti* se vyskytlo 23krát.

V kázání o svatém Janovi a Pavlovi jsme se setkali se substantivem *komorník,* které se se vyskytovalo 16krát, k tomu 1krát ve spojení *nejvyšší komorník,* 8krát *boží komorník* a 9krát *nebeský komorník*. Verbum *otevřít, zavřít* se objevilo 58krát, spojení

mají moc 8krát, substantivum *klíč* 48krát. Titul *klíčníci* jim přisoudil celkem 17krát, k tomu 4krát jako *nebeští klíčníci* a 1krát jako *boží klíčníci*. Takovéto časté opakování jistě přispívalo k zapamatování důležitých slov věrouky v mysli těch nejprostších věřících.

Rovněž kázání o svatém Petrovi a Pavlovi bylo plné opakujících se slov. Například verbum *učiti, vyučiti, naučiti* jsme našli celkem 47krát, *učení, naučení, učený* 33krát, substantivum *had* 9krát, *skála* 29krát.

V kázání o svaté Anně jsme se s častým opakováním setkali zejména u slov *panna, panenka, panenský* (35krát), *krása, krásný, pěkný* (84krát), *rozum, moudrost, rozumný, moudrý* (69krát), *pobožnost, pobožná* (39krát).

3.5 Lexikum

V této části se zabýváme rozborem slovní zásoby. V analyzovaných kázáních se soustředíme na archaismy, výrazy dobové, zvláštní tvary a slova cizího původu.

U slov přejatých doplňujeme za pomoci *Českého etymologického slovníku*[198] Jiřího Rejzka, z kterého cizího jazyka a z jakého tvaru bylo dané slovo převzato a odvozeno.

U archaismů a zvláštních tvarů se zaměřujeme pouze na výrazy, které jsou slovanského původu. Pro vysvětlení významů využíváme databázi souborných slovníků *Vokabulář webový*[199] a *Lexikální databázi humanistické a barokní češtiny* (LDHBČ)[200]. Používáme také slovníky z databáze *Internetová jazyková příručka*[201]. Ve Vokabuláři webovém pracujeme s těmito slovníky:

Elektronický slovník staré češtiny (ESSČ),

Staročeský slovník (StčS),

Malý staročeský slovník (MSS),

Slovník staročeský od J. Gebauera (GbSlov),

Slovníček staré češtiny od F. Šimka (ŠimekSlov).

V Lexikální databázi pracujeme se slovníkem V. J. Rosy *Thesaurus linguae Bohemicae* (RosaSlov) a se slovníky Daniela Adama z Veleslavína *Nomenclator quadrilinguis* (VelNomQ) a *Silva quadrilinguis* (VelSilva). Pokud heslo nenajdeme ani v jednom z uvedených slovníků, využijeme i jiných dokladů, především excerpta z kázání *Nebe svatosvaté* (BílNebe) B. J. H. Bílovského, příp. jiné prameny.

V Internetové jazykové příručce nejvíce využíváme *Slovník spisovné češtiny* (SSČ), *Slovník spisovného jazyka českého* (SSJČ) i *Akademický slovník cizích slov* (ASCS).

Substantiva a adjektiva uvádíme v 1. pádě singuláru nebo plurálu, slovesa v infinitivu. Hesla jsou řazena v abecedním pořadí. Jako první je uveden význam slova

[198] REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2015.
[199] *Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. © 2006 – 2018. Verze dat 1.1.4. (citován stav z 9. 3. – 16. 3. 2019). Dostupné z http://vokabular. ujc.cas.cz
[200] NEJEDLÝ, P. a kol. *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i, 2010 (citován stav z 9. 3. – 23. 3. 2019). Dostupné z: https://madla.ujc.cas.cz
[201] Internetová jazyková příručka. *Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky* [online]. 2008 [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: http://prirucka.ujc.cas.cz/

a z kterého jazyka pochází. Heslo, které se objevuje ve více analyzovaných kázáních, uvádíme pouze jednou a v kontextu. U vybraného příkladu je uvedena již dříve vytvořená zkratka (viz kapitola 3.4.5 Shrnutí) analyzovaného kázání, v němž se uváděný příklad nachází, a rovněž číslo stránky. S ohledem na rozsah práce neuvádíme všechna hesla, nýbrž vybíráme pouze některá.

3.5.1 Archaismy

V lexikálním systému se rozlišují s ohledem na časový aspekt slova zastarávající a slova dobová. Zastarávající slova se dělí na tzv. archaismy a historismy.[202] Zajímají nás především archaismy, které mají svůj původ už ve staré češtině, z nichž některá slova později vyšla z užívání, jiná se ve slovní zásobě zachovala jako knižní, další jako prostředky neutrální, bez stylového příznaku.

- ✓ **bázeň** – strach, obava z někoho nebo něčeho, bázlivost, bojácnost, ustrašenost; stč. *bázn, bázen, bázeň* (ESSČ, GbSlov), strach, hrůza (RosaSlov), zděšení (VelSilva);
  - svA: *... a blaznic/ to jest hříšníkův/ kteří bez **bázně** jsou živí/ bez **bázně** BOží umírají/ a proto na svadbu ženicha ...* (s. 519);
- ✓ **blaznice** – bláznivá, pošetilá, nemoudrá žena; je už stč. *bláznicě*, srov. v ESSČ, GbSlov;
  - svA: *... plno jest bláznu/ a **blaznic**/ to jest hříšníkův/ kteří bez bázně jsou živí/ bez bázně BOží umírají/ ...* (s. 519);
- ✓ **blud** – (po)bloudění, pochybení, omyl, chyba, odchýlení se od správné cesty, klam, šálení, obluzující jev, co odvádí od náležité cesty, víry, poznání ap.; už stč. (ESSČ, GbSlov);
  - svPP: *... a v ní (tebe) vyučili/ že jak jsi prve bylo místo mistrem chyb/ **bludův** a temností/ tak nyní jsi štola pravdy/ a božské moudrosti.* (s. 441–442);
- ✓ **jitro** – ráno, zítřejší den; stč. *jutro* (ESSČ, GbSlov);
  - svPP: *Vydávaje svědectví o království BOžím/ a dovozujic jim o JEžíšovi z Zákona Mojžíšova/ a prorokův od **jitra** až do večera* (s. 440);

[202] GREPL, M. a kol.: *Příruční mluvnice češtiny.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 94.

- ✓ **krůpěj** – stč. *krópě, krópěje*=krůpěj, kapka; ESSČ, GbSlov, MSS;
  - svJK: *... jako boháč na Lazara/ a o **krůpějíčku** vody někdy ne* supplicirovali (s. 410);
- ✓ **lože** – lůžko, ložní, ložnice, ložnicový (Rejzek, 2015, s. 388), místo určené k ležení a spánku (ESSČ, GbSlov);
  - svPP: *... Eneáše od osmi lét ležícího na **loží** v jménu Ježíše uzdravil.* (s. 437);
- ✓ **medle** – proboha; vyjádření citového vzrušení nad překvapivou skutečností; tedy, nuže; z původního *mnedle* (ESSČ, GbSlov, MSS);
  - *Než **medle** odtud tomu lidu křesťanskému taková nepřemoženost?* (s. 433)
- ✓ **nádoba** – už stč. nástroj, pomůcka k nějaké činnosti; relig. nádobou myšlen člověk vyvolený k zprostředkování něčeho (StčS);
  - svPP: *Beatus ještě na tom světě za blahoslaveného od nejvyššího biskupa Krista/ vyhlášený/ svatý pak Pavel: Vas electionis, **nádoba** vyvolená/ od samého Krista jménovaný byl: ...* (s. 446-447);
- ✓ **nepřemoženost** – nepřemožitelnost, nepřekonatelnost, neporazitelnost, již stč., srov. StčS, GbSlov *nepřěmoženost*;
  - svPP: *Než medle odtud tomu lidu křesťanskému taková **nepřemoženost**?* (s. 433);
- ✓ **nesnášeti se** (od snášeti se) – stč. *snášěti sě*=shodovat se; souhlasit (BílNebe); srovnávat se v názoru, shodovat se (JgSlov); zde ve významu nesouhlasit;
  - svA: ***Nesnáším se**: nebo zase do ucha šeptá veršovec: Mulier res onerosa loquax.* (s. 509–510);
- ✓ **pachole**, **pacholata** – dítě, zvl. chlapeček, hošík, mladý služebník, sloužící hoch; již stč., srov. StčS, MSS;
  - svJK: *... ale ne podlé srdce/ vy mládenci mnozí jste Janové podlé jména/ ale ne podle skutku/ vy **pacholata** jste krásni anjeličkové podlé tváře/ a ne podlé svědomí ...* (s. 413);
- ✓ **panna** – dívka, neprovdaná žena, služebná dívka, jeptiška; již stč. (StčS); ovšem zde i ve významu čistého, nevinného muže;
  - svA: *... bez bázně BOží umírají/ a proto na svadbu ženicha s nemoudrýma pěti **pannami** připouštěné nebývají.* (s. 419);
  - svJK: *Co jest Jan? Jan Evangelista/ Virgo in ævum permansit, **panna** byl až do smrti ...* (s. 401–402);

- ✓ **peruť**, **perutí** – ptačí křídlo (Rejzek, 2015, s. 510), stč. *perut* i *peruta* (StčS); zde ve tvaru *perutí*, n. – rybí ploutev (srov. KomDveřeJ aj.), jak je patrné z následujícího příkladu:
  - svPP: *Křídlati tvorové křídlami/ a peřím letají/ vodní živočíchové* ***perutím*** *plavají/ zeměplazové po zemi lezou …* (s. 432);
- ✓ **počas** – stč. *počasie/počěsie* – očekávaný čas, počasí i poměry (StčS); roční období (LékRantz); povětří (VusSlov);
  - svJP: *Pavel/ kteří jako Bengaber in omni regione Argob, všechnou zemi/ a krajinou naší/ to jest zemskýma užitky/ povětřím/ a jasnýma* ***počasy*** *vládnou.* (s. 422);
- ✓ **polizač** – již stč. mlsoun, příživník, pochlebník (StčS, MSS); synonymum k břichopásek; *mlsný polizač mlsá, popíjením srká* (KomDveřeP);
  - svJK: *O strach; kde jste nesýtové/ kde mlaskačové/ a mlsni* ***polizačové****/ kteří abyjste snad/ pro jeden/ neb druhý půst/ na břichách vaší panskou podstatu …* (s. 410);
- ✓ **připadek** – případ, záležitost (BílNebe); stč. *případek*=vnější nepodstatná vlastnost;
  - svPP: *… to vše do Říma k rozhodení/ a k rozeznání se podává/ a tam odsuď odsudek pře/ a* ***připadkův*** *se očekává/ na tom též římským uznání a naučení/ …* (s. 434);
- ✓ **připadnost/případnost** – už stč. případnost, nahodilost (ESSČ), nepodstatná vlastnost; záležitost (BílNebe); okolnost, příznak (JgSlov); také zvláštní znak, vlastnost (KomDveřeP); nebo druhotný znak, nepodstatná vlastnost (KomDveřeP); vhodnost (ŠtajPost); příhoda, náhoda (VelSilva);
  - svPP: *… a za Starého zákona bylo město Jeruzalém, za našeho času/ a Nového zákona všechné duchovní* ***připadnosti****/ příhody/ pochybování/ …* (s. 434);
- ✓ **robotovati** – pracovat, namáhat se; stč. *robota*=poddanství, *robotiti*=robotovati (MSS, ESSČ);
  - svJK: *… a toho naučení následovati chcete sedláčkové/ když vořete/ vláčite/* ***robotujete****/ etc.* (s. 413);
- ✓ **rozor/rozhor/rozvor** – stč. *rozor*=záhon (MSS), *rozvor* =brázda (RešSlovA); *dělati rozvory/ rozhory* = dělat brázdy v poli (VelSilva); v našem kázání brázdy na vodě;
  - svPP: *Druhá věc jest/ cesta lodi vprostřed moře/ kterak to převeliké/ a předivné stavení/* **rozvory** *na moři dělá/ a nepotopí se* (s. 432);

- ✓ **slouti** – stč. *slúti* =jmenovat se (MSS), nazývat se, být známý (Rejzek, 2015, s. 640);
  - svPP: *... a silni sloupové církve svaté/ ale i Amantissimi Domini, miláčkové BOží* ***slouti*** *mohou.* (s. 444).
- ✓ **vejstupek/výstupek** – stč. *výstupek*=přestupek (MSS, JgSlov); přečin, přestupek (BiblVácl);
  - svJP: *... že pak byl urozenější než ctnostnější/ pro jisté* ***vejstupky*** *BOhu se ošklivil/ ...* (s. 423);

Slova dobová a nová

Jazykové prostředky nesoucí určitý příznak (stylový, dobový, útvarový, expresivní ap.) označujeme jako „příznakové“. Vedle termínu příznak se užívá také výraz „odstín“, „zabarvení“[203]. V této skupině jsou zařazena dobová slova patřící do období středněčeského, z nichž některá jsou známá od 16. století, jiná z doby pozdější (17. – 18. století). Patří k nim i mnohé přejímky, ty jsme však vyčlenili zvlášť. Z dobových slov domácího původu vybíráme jen některá:

- ✓ **břichopásek** – označuje obžerného člověka holdujícího jídlu a pití; BílNebe břichopáskům říká tak *břichatí Bachusové*; Bakchus byl bůh vína, bůh břicha, Dionýsios (VusSlov);
  - svJK: *Kde jste vy kde evangeličtí boháčové/ nenasyceni* ***břichopáskové****/ břichati Bachusové/ kde jste kteří od rána až do večera/ od večera do rána hodujete/ ...* (s. 409);
- ✓ **buclatý/puclatý**– baculatý, mor. puclatý; expr. tvar od bucati; puclatý=naditý (ESJČ 1997, s. 74);
  - svJK: *... na způsob nějakého krásného/ červeného/ puclatého/ a bílého mládenečka ...*, s. 409;
- ✓ **cancor/cancour** – hadr na šatech visící, capart, cár, útržek (RosaSlov); 1. hadr, 2. třepení na okraji tkaniny (ESJČ 1997, s. 81);
  - svJK: *... anjelové/ žádných šatův/ ... / žádných cancorův/ žádného jidla/ ani pití nepotřebují/...*, s. 409;

[203] KRČMOVÁ, M. Příznakovost jazykových prostředků. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2020-03-03] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/P%C5%98%C3%8DZNAKOVOST%20JAZYKOV%C3%9DCH%20PROST%C5%98EDK%C5%AE

- ✓ **kopulétý**, **kopuletý** – šedesátiletý, letitý; jde o jazykový prostředek čerpaný z mluveného jazyka; jedná se o slovo, které Josef Jungmann nemá doloženo z literatury, ale které získal od sběratelů; patří to do prostředků mluveného jazyka v širokém slova smyslu (hovorové a obecné češtiny, slova nářeční, oblastní apod.)[204]
  - svJK: ***Kopulétý*** *lev ležel v jámě nemocný/ a skoro již duši na jazyku měl: že pak ta jáma velmi ouzká/ …* (s. 415);
- ✓ **mlaskač** – líže jazykem a mlaská (VelSilva), mlsný člověk; Bílovský je označuje na jiném místě jako *světské mlaskače, bachoraté hejsky, smrduté kvasovníky* (BílNebe 707);

  - svJK: *O strach; kde jste nesýtové/ kde* ***mlaskačové****/ a mlsni polizačové/ kteří abyjste snad/ pro jeden/ …* (s. 410);
- ✓ **nesýt** – pl. nesýtové; nenasyta; též *nesejt, žráč, žrout* (VelSilva);
  - svJK*: … kde jste* ***nesýtové/*** *kde mlaskačové/ a mlsni polizačové/ kteří abyjste snad/ pro jeden/ neb druhý půst/ na břichách vaších panskou podstatu/ a Authoritatem nestratili/ ani v postě od žraní masa se zdržujete …* (s. 410);
- ✓ **odpadlec** – muž neužitečný (BiblVácl); vypadlec, poběhlec, kterýž od svého pána aneb od pravého vyznání víry odpadl; nevěrný, nestálý (VelSilva);
  - svJP: *… a zrádce víry Julianus, od církve křesťanské* ***odpadlec****/ ukrutně pomordoval …* (s. 425);
- ✓ **rarášek** – čert, démon i skřítek jevící se vírem větrným, jakožto kocour, kohout, drak, plivník povětroň; *rarah* je česká obměna *raroh*, stč. i *raroch* (= druh sokola); u Poláků a Ukrajinců též obluda, démon, u Slováků kníže zlých duchů; v češtině se mytický význam oddělil a vlivem obměny hlásek a zakončení vzniklo nové slovo, které až dodnes patří k lidovým výrazům (Machek, 1957, s. 415);
  - svJK: *… tak života svého polepšili/ kontrfekt černého* ***raráška*** *vymazali/ a figuru nevinného člověka/ na tom pak anjelička BOžího …* (s. 407);
- ✓ **veršovec** – básník; je slovo dobové; mají mnozí kazatelé (WaldtKáz 13);
  - svA: *… nebo zase do ucha šeptá* ***veršovec:*** *…* (s. 510).

[204] DOLEŽEL, Lubomír. K stylistické a normativní charakteristice ve slovníku spisovného jazyka. *Naše řeč* [online]. 1955, **38**(1–2), 12–21 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4396

Bílovský užil v kázání o svaté Anně nově několik slov k označení osob se sklonem k pití.

svA: *Kde je tatík **píják**, tam je syn **píjáček**, dcera **píjavka**, a kde je matka **pívoňka**, tam je obyčejně dcera **bumbálka …*** (BílNebe, s. 516).

Staročeské *piják* označovalo kromě původního významu i opilce, zdrobnělé *pijáček* je užito ironicky. Nově Bílovský užil označení ***píjavka**/pijavka* pro dívku se sklonem k pití. Rovněž označení pro matku závislou na alkoholu ***pívoňka*** užil nově, možná jde o metaforický přenos. Pivoňka, lat. paeonia, je uvedena v lékařské knize Jana Černého (ČerHerb), v Mattioliho herbáři (MattHerbHáj) a jinde. V Rešeliově slovníku znamená *pivonka* také *žídké pivo* „řídké, zředěné“ (RešSlovB). Označení *bumbálek, bumbálka* pro pijany a pijanky jsou dobová, slovo *bumbal, bumbálek* má ve slovníku Rosa a užili je i další kazatelé. Pojmenování pro závislou ženu *bumbalka* užil už na počátku 17. století ve své postile Scipio Berlička (BerlPOst), jak dokládá LDHBČ. Jako proprium je *Bumbálek* uvedeno už v ESSČ.

3.5.2 Přejímky z latiny

Přejímka neboli výpůjčka je výsledek jazykového kontaktu dvou nebo více jazyků. „K lexikálním výpůjčkám dochází zpravidla tam, kde vzniká pojmenovávací potřeba, aniž jsou tyto výpůjčky nutně vázány na bilingvismus, zatímco repliky vzorů se bez bilingvismu neobejdou. Lexikální výpůjčky plnovýznamových slov jsou s ohledem na jejich identifikovatelnost zpravidla vědomé.“[205]

Latinismy obohacují český jazyk od nejstarších fází jeho vývoje. K adaptaci latinismů docházelo buď přímo, nebo prostřednictvím jiných jazyků. Některé přejímky mají svůj původ v řečtině, odtud se dostaly do latiny a jejím prostřednictvím do češtiny, jiné přejímky mající původ v latině nám byly zprostředkovány němčinou. Novější výpůjčky pocházejí z jiných románských jazyků, např. z francouzštiny. Od 13. a 14. století přejímá čeština z latiny náboženské a lékařské výrazy, termíny z přírodních věd a další.

[205] NEKULA, M. Výpůjčka (přejímka). In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2019-09-09] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/V%C3%9DP%C5%AEJ%C4%8CKA#evropeismus

V této části jsme mimo jiné (již výše zmíněné slovníky) využili také Latinsko-český slovník od J. Kábrta a kolektivu[206].

Z náboženské terminologie a příbuzenských či jiných vztahů jsme v našich kázáních dohledali tyto výpůjčky:

- ✓ **almužna** – milosrdný dar potřebnému, dar určený církvi (ESSČ), skutek milosrdný, to, což se chudým pro Bůh dává (VelSilva); z řec. *elemosýne* přes lat. *almosna* a střhn. *almuosen* (Rejzek, 2015, s. 53);
  - svJK: *… k obrazu BOžímu stvořenému/ a pro milosrdenství BOží* ***almužny*** *prosicímu/ více pravím psu …* (s. 410);
- ✓ **amicus** – přítel (Kábrt, 1957, s. 29);
  - svJK: *Co jest Jan? Jan Evangelista: Apostolus, Propheta, Evangelista, Martyr, Confessor, Virgo, Doctor, Cognatus,* ***Amicus****, & si quid …* (s. 402);
- ✓ **anjel/anděl** – nadpozemská bytost zprostředkující styk mezi Bohem a člověkem (boží posel), nebo ochraňující člověka, anděl strážný (ESSČ); stč. *anjel*, z latinského *angelus* vzaté z řec. *ángelos* (Rejzek, 2015, s. 57);
  - svJK: *Aj já posílám* ***anjela*** *svého před tváři tvou/ kterýžto připravi cestu tvou před tebou …* (s. 401);
- ✓ **antiphona/antifona** – z lat. *antiphona*, bohoslužebný zpěv střídavě zpívaný sólovým hlasem a sborem nebo střídavě dvěma sbory; krátký sólový předzpěv před sborovým předzpíváním žalmu nebo chválořeči (ESSČ);
  - svJP: *Z které příčiny v čas nebezpečných bouřek/ a nečasův tuto* ***Antiphonu*** *církev svatá obyčejně spívá …* (s. 419-420);
- ✓ **apoštol** – jeden z dvanácti učedníků Kristových, šiřitel křesťanství (ESSČ); stč. *apoštol*, z latinského *apostolus* převzaté z řeckého *apóstolos* (Rejzek, 2015, s. 61);
  - svPP: *Petr* ***apoštol****/ a Pavel národův učitel …* (s. 432);
- ✓ **baptista** – křtitel, křtící osoba (ESSČ); z latinského *baptista* přes řecké *baptistēs* (Rejzek, 2015, s. 74);
  - svJK: *To jest Jan! Jan/ tak jeden/ tak druhý/ tak Evangelista, tak* ***Baptista*** *obvzláštní miláčkové Boží …* (s. 401);

[206] KÁBRT, J. a kol. Latinsko český slovník. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957.

- ✓ **biskup** – představený církevní obce, představený náboženského společenství nebo chrámu (ESSČ); z pozdnělat. *episcopus* vzaté z řec. *episkopos*, původně nejspíš ze sthn. *biscof* (Rejzek, 2015, s. 85);
  - svPP: *Beatus ještě na tom světě za blahoslaveného od nejvyššího* ***biskupa*** *Krista/ vyhlášený/ svatý pak Pavel …* (s. 446);
- ✓ **ceremonie** – církevní obřad (ESSČ), ustálený pořádek úkonů slavnostního obřadu; střlat. *caerimonia*; fran. *cérémonial* z pozdnělat. *caerimōniālis* (Rejzek, 2015, s. 113);
  - svJK: *Posledně jakoby o ničemž nic nevěděla/ přistoupila liška/ a když po vykonaných* ***ceremoniích****/ o té vůni vyptávaná byla …* (s. 416);
- ✓ **cognatus** – krevní příbuzný, jako adjektivum znamená sourodý, pokrevně příbuzný (Kábrt, s. 82);
  - svJK: *Co jest Jan? Jan Evangelista: Apostolus, Propheta, Evangelista, Martyr, Confessor, Virgo, Doctor,* ***Cognatus****, Amicus, & si quid …* (s. 402);
- ✓ **confessor** – zpovědník, vyznavač; u tohoto slova je ve slovníku hvězdička, která podle zkratek (Kábrt, 1957, s. 8) znamená, že se jedná o výraz či význam neklasický (Tamtéž, s. 99);
  - svJK: *Co jest Jan? Jan Evangelista: Apostolus, Propheta, Evangelista, Martyr,* ***Confessor,*** *Virgo, Doctor, Cognatus, Amicus, & si quid …* (s. 402);
- ✓ **ďábel** – čert, zlý duch (ESSČ); stč. *diábel* (GbSlov), z latinského *diabolus* převzatého z řec. *diábolos* (Rejzek, 2015, s. 131);
  - svPP: *Cesta hada na skále jest/ chytrost jedovatého nepřítele* ***ďábla****/ který po skále bez přestání chodí …* (s. 433);
- ✓ **doktor/doctor** – učitel, učenec (často světec) přijímaný jako věroučná autorita; z lat. *doctor* (ESSČ);
  - svJK: *Jan Evangelista předivný prorok/ o kterého zjevení/ veliký* ***doktor*** *svatý Augustýn svědčí …* (s. 401);
- ✓ **evangelista** – jeden ze čtyř autorů evangelia, šiřitel evangelia (ESSČ); ze střlat. *euangelium* převzaté původně z řec. *euangélion* (Rejzek, 2015, s. 176); stč. též *evanjelista, evandělista*;
  - svJK: *To jest Jan! Jan/ tak jeden/ tak druhý/ tak* ***Evangelista****, tak Baptista obvzláštní miláčkové BOží.* (s. 401);

- ✓ **klášter** – církevní instituce řídící se řádovými předpisy (řeholí) a uzavřená životu zvenčí (ESSČ); ze střhn. *kloster* ze sthn. *klōster*, a to z lat. *claustrum* (Rejzek, 2015, s. 303);
  - svPP: *… jest pravda že svatý Benedićtus, a jeden jeho kašinský* ***klášter*** *půlnoční krajiny víře křesťanské vyučil …* (s. 443);
- ✓ **letanie/litanie** – společná modlitba kněze a laiků složená z invokací a proseb; z latinského *litania* (ESSČ);
  - svJK: *… o kterým skoro celý* ***letanie*** *píše svatý Chrysologus …* (s. 411);
- ✓ **lucifer/luciper** – anděl pro pýchu svržený z nebe (ESSČ); z lat. *lūcifer* (Rejzek, 2015, s. 388);
  - svA: *Snad zase jiné mohou nazvané býti děti ďábla/ a* ***Lucipera****/ děti sto milionů Sacramentu …* (s. 516);
- ✓ **martyr** – svědek, mučedník; z řeč.; u tohoto slova je rovněž *, která znamená, že se jedná o výraz či význam neklasický (Kábrt, 1957, s. 275); SSJČ i ASCS uvádí, že jde o slovo básnické a knižní;
  - svJK: *Co jest Jan? Jan Evangelista: Apostolus, Propheta, Evangelista,* ***Martyr****, Confessor, Virgo, Doctor, Cognatus, Amicus, & si quid …* (s. 402);
- ✓ **orodovati** – z lat., prosit za někoho u Boha, prostřednictvím světců, P. Marie (ASCS, s. 550); stč. *orodovati*, *orudovati* (StčS, MSS);
  - svJP: *… vyznejte se též Pána BOhu otcův vaších z hříchu vašeho odstupte od nepravostí/ modlte se/ volejte/* ***orodůjte****/ a přestane šlehati vás metla BOžská …* (s. 428);
- ✓ **pastýř** – pastevec, přeneseně duchovní vůdce a strážce (StčS), strážný dobytka (VelSilva); stč. *pastéř, pastieř*, z latinského *pāstor* (Rejzek, 2015, s. 498);
  - svPP: *… a podle toho podobný byl Kristu/ jako Petr svatý/ s dobrým* ***pastýřem*** *jednu mě povinnost ovce učením/ a Slovem BOžím pásti …* (s. 454);
- ✓ **patriarcha** – praotec, zejm. starozákonní (StčS); z pozdnělat. *patriarcha* přes původně řecké *patriárkhēs* (Rejzek, 2015, s. 501);
  - svPP: *Jest pravda (abych toliko nám některé řeholníky známé/ a klášterníky/ též veliké jejich* ***patriarchy*** *a SS. Otce jménoval) jest pravda …* (s. 442–443);

- ✓ **patron** – z lat. *patrōnus*, feudální ochránce církevní instituce mající právo prezentace, světec-ochránce (StčS); ochránce, zástupce klientů či propuštěnců, soudní zástupce, vlastník půdy, zakladatel a podporovatel církevní instituce (Kábrt, 1957, s. 317); zde ve významu ochránců;
  - svJP: *Proti bouřkám/ a škodlivýmu povětří* ***patronům*** (s. 418);
- ✓ **propheta** – prorok, věštec; z řeč.; i zde je uvedeno, že se jedná o výraz či význam neklasický (Kábrt, 1957, s. 346);
  - svJK: *Co jest Jan? Jan Evangelista: Apostolus,* ***Propheta****, Evangelista, Martyr, Confessor, Virgo, Doctor, Cognatus, Amicus, & si quid …* (s. 402);
- ✓ **prorok** – zvěstovatel a vykladač boží vůle z vnuknutí, zvl. do budoucnosti (StčS); z pozdnělat. *prophēta* přes řec. *pró* (Rejzek, 2015, s. 557);
  - svJP: *Měl v Starém zákoně král nebeský Bůh otec za nejvyššího komorníka Eliáše* ***proroka****/ kterého jazyk rovně klíčem nebeským/ učiněný …* (s. 424);
- ✓ **řeholník** – člen mnišského řádu (ESSČ), ze střlat. *regula* (Rejzek, 2015, s. 610);
  - svJK: *… a svatého Jana pravdomluvnost náleží/ tedy vám duchovní pastýřové/ vám kazatelové/ vám zpovědlníci/ vám* ***řeholnici/*** *kterým jest řečeno …* (s. 414);
- ✓ **virgo** – panna, dívka (Kábrt, 1957, s. 476); zde ovšem ve významu neposkvrněného, čistého muže;
  - svJK: *Co jest Jan? Jan Evangelista: Apostolus, Propheta, Evangelista, Martyr, Confessor,* ***Virgo****, Doctor, Cognatus, Amicus, & si quid …* (s. 402).

Ve 14. století se začaly v českém jazyce objevovat přejímky související s rozvojem v oblasti administrativně-právní. V 15. – 17. století přibyly další výrazy z oblasti školství, právní problematiky, ale rovněž z běžného života.[207]

[207] KARLÍKOVÁ, H. Latinismy v českém lexiku. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2019-09-09] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/LATINISMY%20V%20%C4%8CESK%C3%89M%20LEXIKU

Z administrativně-právní oblasti jsme v našich kázáních dohledali např:

- ✓ **audience** – slyšení (BílNebe, 415); z latinského *audientia* (Rejzek, 2015, s. 66);
  - svJK: *První **audienci** měl medvěd/ který jak své Complementa složil a v Discursu svým velkou Condolenci/ kterou s jeho Milosti královskou měl* … (s. 415);
- ✓ **autorita** – vážnost, vliv, uznávaná osobnost; z latinského *au(c)tōritās* (Rejzek, 2015, s. 67 – 68);
  svJK: … *neb druhý půst/ na břichách vašich panskou podstatu/ a **Authoritatem** nestratili/ ani v postě od žraní masa se zdržujete* … (s. 410);
- ✓ **interese** – zájem; ze střlat *interesse* – náhrada škody (placení, činže, zisk, užitek), též úrok; pohledávka; zájem, výhoda; rozšířený význam „zájem" přišel přes Francii (Rejzek, 2015, s. 264);
  - svJK: … *pro špatný Respećt, pro bídné/ a někdy pro mokré **Interesse** …* (s. 414);
- ✓ **kolega** – druh v úřadě, spoluúředník; z lat. *collēga* (Rejzek, 2015, s. 316);
  - svPP: *Co dělal/ a kterak se choval **Collega**, a spoluapoštol svatého Petra/ svatý Pavel?* (s. 436);
- ✓ **komplement/complement** – kompliment, poklona, úklona, úcta (Rejzek, 2015, s. 321), přes něm. *Kompliment;*
  - svJK: *První audienci měl medvěd/ který jak své **Complementa** složil…* (s. 415);
- ✓ **kondolence/kondolencí/condolenci** – projevovat soustrast; z lat. *condolēre* (Rejzek, 2015, s. 324), zde ve významu soucit;
  - svJK: *První audienci měl medvěd/ který jak své complementa složil a v Discursu svým velkou **Condolenci/** kterou s jeho milosti královskou měl* … (s. 415);
- ✓ **majestát** – důstojnost, vznešenost, nejvyšší panovnická hodnost, vnější odznaky moci panovníka, tj. klenoty, honosný oděv apod. (ESSČ); z lat. *maistās* (Rejzek, 2015, s. 395);
  - svJP: *Nebo ten způsob zemských **majestátův**/ jest vzatý z mustru Monarchy nebeského/ při kterého trůnu/ krom knížat* … (s. 420);

- ✓ **monarcha** – panovník (ESSČ), z pozdnělat. *monarchia* přes řec. *monarkhía* / samovláda (Rejzek, 2015, s. 427); osoba stojící v čele monarchie (ASCS, s. 505);
  - svJP: *Nebo ten spůsob zemských majestátův/ jest vzatý z mustru* ***Monarchy*** *nebeského/ při kterého trůnu/ krom knížat …* (s. 420);
- ✓ **obligací/obligace –** závazek, povinnost; dlužný list; z lat. (ASCS, s. 536);
  - svJK: *… a ihned podlé své* ***Obligaci*** *patienta toho navštívili …* (s. 415);
- ✓ **orací/orace** – řeč; věta, promluva, z lat. *oratio*;
  - svJK: *Slyšel tu* ***Oracy****/ a latinku lev/ a domnívaje se/ že by se mu vlk posmíval/ za živa mu kůži až pod uši svlekl …*, s. 416;
- ✓ **pestilencí/pestilence** – mor, morová epidemie; morová nákaza (RešSlovA), z lat. *pestis;*
  - svJK: *...nebylo by div/ kdyby vaše královská velebnost z toho samýho smradu* ***Pestilency*** *dostala…*, s. 415;
- ✓ **potestat –** z lat. potestās, (úřední) moc, úřad, vláda (Kábrt, 1957, s. 333);
  - svJP: *Nebo ten spůsob zemských majestátův/ jest vzatý z mustru Monarchy nebeského/ při kterého trůnu/ krom knížat/ a mocnářův/ Principatu, a* ***Potestatu****, krom panstva/ a tejných rady/ krom seraffinův/ a cherubinův/ …* (s. 420);
- ✓ **prerogativa/prerogativum** – z lat., výsada, přednost; dnes prerogativ, m. (ASCS, s. 616);
  - *První jejich* ***Prærogativa****, a první Privilegium, nebo předek nad jinšíma jest: že jsou stvořeni in gratia, v milosti BOží /…* (s. 404);
- ✓ **principat** – z lat. *principātus*, přední, první místo; vrchní moc, vláda, nadvláda, císařská vláda (Kábrt, 1957, s. 341);
  - svJP: *Nebo ten spůsob zemských majestátův/ jest vzatý z mustru Monarchy nebeského/ při kterého trůnu/ krom knížat/ a mocnářův/* ***Principatu****, a Potestatu, krom panstva/ a tejných rady/ krom seraffinův/ a cherubinův/ …* (s. 420);
- ✓ **privilegium** – výsada (StčS); z latinského *prīvilēgium* (Rejzek, 2015, s. 553);
  - svJK: *Ani to* ***Privilegium*** *neschází dnešnímu anjelu/ …* (s. 408);

- ✓ **register** – rejstřík, seznam (BílNebe); ze střlat. *registrum*; též uzavřený úřední spis (PrávOsvět); soupis, inventář (ASCS, s. 653);
  - svA: *... nebo zdaliž v Písmě svatém malý* ***Register*** *moudrých žen nalézám ...* (s. 517);
- ✓ **residencí/ residence** – sídlo, sídelní budova, přepychové sídlo (ASCS, s. 663);
  - svJK: *... tázán byl naposledy: coby o tom* ***Lojamentu****/ lva/ a o té jeho* ***Residenci*** *držel?* (s. 415);
- ✓ **respekt** – vážnost, úcta; ohled, zřetel; z lat. *respectus* (Rejzek, 2015, s. 592);
  - svJK: *Než ó můj BOže/ jak nyní i mezi kazateli/ i mezi spovědlníky/ málo Janův se nachází/ proč? Pro špatný* ***Respećt****, pro bídné ...* (s. 414);
- ✓ **titul** – z lat. *titulus*, vyjádření hodnosti; jméno, název; církv. práv. hmotné zabezpečení kandidáta kněžství, bez něhož nemůže být vysvěcen (ASCS, s. 764; Rejzek, 2015, s. 725);
  - *Jan Evangelista/ všechny* ***titule****/ všechny důstojnosti/ a hodnosti má/ svatý Jan Křtitel ...* (s. 402);

Ze světského života a z oblasti školství byla z latiny do češtiny začleněna tato v kázáních dohledaná slova:

- ✓ **ad propo/ à propos** – při té příležitosti; mimochodem, abych nezapomněl, právě mě napadá (ASCS, s. 66);
  - svPP: *Nyní* ***ad propo****.* (s. 435);
- ✓ **aksamit** – samet, hedvábná látka s krátkým hustým vlasem (ESSČ); ze střlat. *examitum* z řec. *heksámitos* (Rejzek, 2015, s. 51);
  - svPP: *... kterak totižto ta ptačí královna v svým černým* ***aksamitovým*** *pláští do povětří až k slunci se vynáší.* (s. 432);
- ✓ **bestie** – dravé zvíře či krutý, zlý člověk; z lat. bēstia (Rejzek, 2015, s. 82);
  - svJK: *Židé dobře vědí/ že člověk jest člověk/ a ne* ***bestie****/ proč pak jim to opakuješ ...* (s. 406);
- ✓ **bibliotéka** – knihárna, kněhochovárna (RosaSlov), knihovna; přes lat. *bibliothēca* z řec. *bibliothēkē* (Rejzek, 2015, s. 83);

- svPP: *Plný knihy jsou horlivých skutkův jejich/ plné kroniky/ práci jejích/ plné* ***bibliotéky*** *učení/ a mučedlnictví jejích/ kterým co učili …* (s. 446);

- ✓ **diskurs** – rozhovor (BilNebe, 415), rozmluva; z lat. *discursus* (Rejzek, 2015, s. 147);
  - svJK: *První audienci měl medvěd/ který jak své Complementa složil a v* ***Discursu*** *svým velkou Condolenci/ kterou s jeho milosti královskou měl …* (s. 415);
- ✓ **disputace** – vědecká, učená hádka, zvl. veřejně vedená (ŠimekSlov); z latinského *disputātiō* (Rejzek, 2015, s. 147); zkoumání, bádání (Kábrt, 1957, s. 144);
  - svJK: *Mezi předešlýma starýma filozofy/ otázka/ a* ***Disputaci*** *byla; zda-li anjelové tělo mají/ jako my lidé?* (s. 403);
- ✓ **exemplum** – z lat., kratší prozaické vyprávění s morálním naučením (ASCS, s. 211); ale také vzor, doklad, **příklad** (Kábrt, 1957, s. 168);
  - svJK: *… byl až do smrti/ Jan Křtitel: Virginitatis speculum, castitatis* ***exemplum****, zrcadlo panenství/ a příklad čistoty …* (s. 402);
- ✓ **fabule** – pověst, báchorka (ESSČ), smyšlená, nejistá, nepravá, báseň, rozprávka (VelSilva); z latinského *fābula* (Rejzek, 2015, s. 181);
  - svA: ***Fabule*** *jest/ však v té fabuli živý obraz svatá Anna/ a pravá historije.* (s. 522);
- ✓ **figura** – podoba, tvar, forma, obraz, symbol, předobraz, předznamenání (ESSČ); z latinského *figūra;*
  - svJK: *… tak života svého polepšili/ kontrfekt černého raráška vymazali/ a* ***figuru*** *nevinného člověka/ na tom pak anjelička BOžího …* (s. 407);
- ✓ **historie** – psáti historii, kroniku, psáti letopisy i paměti věcí stálých spisovati, poznamenávati (GbSlov; VelSilva); z lat. *historia* z řec. *historía* (Rejzek, 2015, s. 221);
  - svPP: *Čtěte* ***historie****/ čtěte knihy/ staré/ a nové spisy …* (s. 449);
- ✓ **kronika** – letopisové, t. pořádně minulých let popsání, co se v nich dálo (RosaSlov), historie, letopisy i poznamenání věcí před námi stálých (VelSilva), letopis, záznam událostí v časové posloupnosti, písemné vylíčení nějaké události, písemná historie (ESSČ); z latinského *chronica* (Rejzek, 2015, s. 347);

- svPP: *Plný knihy jsou horlivých skutkův jejich/ plné* ***kroniky****/ práci jejích/ plné bibliotéky učení/ a mučedlníctví jejích/ kterým co učili …* (s. 446);

- ✓ **kvartýr** – byt; ze střlat. *quarterium* převzaté přes raně nhn. *quartier* a fran. *quartier* (Rejzek, 2015, s. 359);

  - svJK: *… kterak Vaše výsoce vzáctná královská osoba/ v tak tmavým a smradlavým* ***Quartiru*** *lojirovati může …* (s. 415);

- ✓ **kvintlík/quintlik/kventlík** – z lat., váhová jednotka; čtvrt lotu (asi 4,26 g); lot se dělil na čtyři kvintlíky; od poloviny 16. století se kvintlík dělil na čtyři denáry; tak byla hřivna rozdělena až na 256 drobných dílů (Sedl Míry, 156); též nepatrné množství (ASCS, s. 443); zastaralé;

  - svA: *Jakoby v nich moudrost/ a rozům na* ***quintliky****/ vlasy pak na centnyře se prodávaly.* (s. 517);

- ✓ **matrona** – paní (ESSČ), starší žena silnější postavy; z lat. *mātrōna* (Rejzek, 2015, s. 407);

  - svA: *Taková moudrá matka/ a žena byla Cornelia* ***matrona*** *římská/ proto ji taky Plutarchus nad jiné vynáší …* (s. 519);

- ✓ **olej** – kapalina mastné povahy užívaná zvláště v lékařství, kuchařství, ke svícení a k obřadnému pomazání (StčS), mastná míza z olivy, máku, semena lnu etc. vytlačená (RosaSlov); z latinského *oleum* (Rejzek, 2015, s. 470);

  - svJK: *… a předce že ten jest Eliseus, který někdy sud naplní sládkovským* ***olejem****/ onen Farizeus který nětco do pokladnice hodí …* (s. 416);

- ✓ **pacient** – nemocný (BílNebe, 480), snášející, trpící trpělivý; z lat. *patiēns* (Rejzek, 2015, s. 484);

  - svJK: *Přihodilo se/ že vlk/ medvěd/ a liška/ o nemoci krále svého avizi dostali/ a ihned podlé své Obligacy* ***Patienta*** *toho navštívili.* (s. 415);

- ✓ **pilíř** – kamenný sloup, podpora klenutí nebo stěny (RosaSlov); ze střlat. *pilāre* (Rejzek, 2015, s. 514);

  - svPP: *… a pod figurou toho kostel chrám a stavení církve svaté/ co* ***pilířové*** *podpírali/ a svýma rameny od pádu zdržovali …* (s. 444);

- ✓ **pižmo** – silně aromatická látka (zvl. vylučovaná žlázami ondatry, vydry aj.) užívaná k léčení, vonění (StčS); ze sthn. *bisam* a tam ze střlat. *bisamum* (Rejzek, 2015, s. 518); původ asi v hebrejštině;

- svJK: *… ta jáma jest jako vonná Arabia/ v kteréž **pížmo**/ a balsam/ mírrha/ a Storax, růže/ a kadidlo voní …* (s. 416).

3.5.3 Přejímky z němčiny

Germanismy jsou slova původem z němčiny. Jedná se o slova vývojově ranějších podob, která byla přejata do češtiny a začlenila se do její slovní zásoby. Může se jednat rovněž o slova původem z jiných jazyků, která se ale do češtiny dostala prostřednictvím německého jazyka. Nejvíce přejímek pochází z doby 13. – 14. století v souvislosti s tzv. německou kolonizací na východě.[208]

- ✓ **centnýř** – původně se jedná o starou jednotku váhy, která měla v různých zemích různou hodnotu; stč. název *centnéř* nebo *centnýř* (označení váhy 61,60 kg, dělený na 120 liber po 0,513 kg) pochází z německého *Zentner* a to z lat. *centarius*[209]*;* závaží stoliberní, přibližně 100 kg;
  - svA: *Jakoby v nich moudrost/ a rozům na quintliky/ vlasy pak na **centnyře** se prodávaly …* (s. 517);
- ✓ **církev** – kostel; církevní shromáždění, soubor příslušníků církve (ESSČ); obec křesťanská, všecko množství věřících, všeobecný sbor křesťanský (VelSilva); z řec. *kyriakón* přes němčinu (Rejzek, 2015, s. 115);
  - svJP: *Tak o dnešních mučedlnících v hodinkách kněžských se modlí svatá **církev** katolická …* (s. 418);
- ✓ **grunt** – základ, podstata, důvod, příčina (ESSČ); z raně nhn. *grunt* (Rejzek, 2015, s. 208);
  - svPP: *… ale Petr a Pavel celý svět až do **gruntu** vírou/ a Zákonem Kristovým naplnili …* (s. 439);
- ✓ **handlovati** – kupčiti (RosaSlov), jednati, konati, dělati (VelSilva), projednávat (ESSČ), obchodovat, vyměňovat; z raně nhn. *handeln* (Rejzek, 2015, s. 213);
  - svJP: *… a vlážičky bylo dosti/ ourody tak mnoho/ že lidé obilím po celé krajině **handlovali …*** (s. 427);

---

[208] NEWERKLA, S. M. Germanisy v českém lexiku. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, 2017. [cit. 2019-09-09] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/GERMANISMY%20V%20%C4%8CESK%C3%89M%20LEXIKU

[209] TEJNOR, Antonín. Není cent jako cent. *Naše řeč* [online]. 1966, **49**(3), 187 - 188 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=5211

- ✓ **hofmistr** – správce dvora; z raně nhn. *hofmeister* (z *Hof* = dvůr, *Meister* = mistr) (Rejzek, 2015, s. 227;
  - svJK: *... jako pažatům Nabuchodonozora krále jejích* ***hofmístr****/ které nejlepšíma jidlama krmil …* (s. 409);
- ✓ **kacířstvo** – shromáždění kacířů (RosaSlov); ze střhn. *ketzer* (Rejzek, 2015, s. 282–283); stč. *kacéř, kacieř, kacieřstvie, kacieřstvo* (ESSČ);
  - svPP: *... a moudrost takovou přinesli/ která pravou víru od pohanství/ a* ***kacířstva*** *rozeznala …* (s. 437);
- ✓ **kuplířka** – kdo zprostředkovává nemanželský pohlavní styk; z něm. *Kuppler* od *kuppeln* (= spojovat, dohazovat), přes fran. *copler*, *coupler* (Rejzek, 2015, s. 356);
  - svA: *O* ***kuplířky*** *a ne matky/ co děláte? Když dcery vaše v hospodách/ jak řezníci telata a kozy v krámě/ na prodej vykládáte?* (s. 526);
- ✓ **kuns**t – umění, dovednost, zvláštní schopnost, obratnost, zručnost v nějaké činnosti, lest, úskok (ESSČ); z něm. *kunst* (Rejzek, 2015, s. 355);
  - svJK: *Než dobré mysli ó duše hříšná/ jestliže podlé mého* ***kunstu*** *chovati se budeš …* (s. 407);
- ✓ **mustr** – vzor, vzorek, model (ŠimekSlov), k jehož podobě se něco dělá (RosaSlov), příklad (VelSilva); z raně nhn. *muster* (Rejzek, 2015, s. 437);
  - svJP: *Nebo ten spůsob zemských majestátův/ jest vzatý z* ***mustru*** *Monarchy nebeského/ při kterého trůnu/ krom knížat …* (s. 420);
- ✓ **otaflovati** – dřevem obložit; má BiblKral, známé od 16. století; pochází z němčiny, ale základ je latinský;
  - svJP: *Dum/ palac/ a komoru svou* ***otafloval*** *dřívím cedrovým/ kterýž stál na čtyrydceti pěti sloupích …* (s. 421);
- ✓ **penzlik/penzlík –** štěteček, malý štětec, později též ve významu spínací špendlík či jehlice do vlasů (StčS), štětec (WaldtKáz a RačRob); odvozeno od *penzl* z něm. *Pensel*, *Pinsel*, do němčiny se dostalo přes lat. *penicillus* (J. Holub, S. Lyer, 1968, s. 367);
  - svJP: *Druhý jejich titul/ druhým zase* ***penzlikem*** *znamená tyto dva církev svatá/ když dí: Isti sunt duo candelabra, lucentia ante Dominum, tito dva jsou dva svícnové …* (s. 419);

- ✓ **(po)mordovati –** vraždy se dopustiti, života zbaviti, o hrdlo připraviti, do hrobu sprovodit (VelSilva), vraždit, zabíjet, ničit něco, škodit něčemu, trápit, trýznit (ESSČ, GbSlov); ze střhn. *mort*, příp. ze sthn. *mord* (Rejzek, 2015, s. 428 – 429);
  - svJP: *Tak naše mučedlníky šelma/ a zrádce víry Julianus, od církve křesťanské odpadlec/ ukrutně* ***pomordoval***. (s. 425);
- ✓ **šelma** – dravec, darebák, mor, morová rána (ESSČ); darebák, mor, morová rána (stč.), ze střhn. *schëlme* (mor, epidemie, zdechlina); toto označení ve významu nákaza, zdechlina se stejně jako v němčině začalo i v češtině používat jakožto nadávka; původní význam (darebák, padouch) byl zmírněn na význam čtverák, šibal; v době Jana Husa se vyvinul ještě další význam, divoké, líté zvíře (Rejzek, 2015, s. 687);
  - svJP: *Tak naše mučedlníky* ***šelma****/ a zrádce víry Julianus, od církve křesťanské odpadlec/ ukrutně pomordoval.* (s. 425) – v tomto případě má význam darebák;
- ✓ **vinšovati** – přát (MSS), žádám buď sobě, nebo někomu jinému (RosaSlov), žádati, přáti (VelSilva); z raně nhn. *wünschen* (Rejzek, 2015, s. 779);
  - svPP: *… že svatý Augustýn mezi jinýma byl by sobě* ***vinšoval****/ Pavla kázání slyšeti …* (s. 441).

Na konci 16. století proniká k sufixu *-ovati* adaptujícímu slovesa z němčiny do češtiny rozšiřující sufix *-ír-/-ýr-* pod vlivem němčiny. Jedná se vesměs o slovesa tvořená ze základů latinských nebo románských. Tento způsob tvoření sloves je u humanistických spisovatelů běžný. Ovšem v době obrození se v této rozšiřující příponě vidí německý vliv, a proto je ze spisovného jazyka postupně vytlačována.[210]

V kázáních Bílovského jsme několik takovýchto sloves objevili. Dokonce i adjektivní a substantivní deriváty.

- ✓ **citirovati** – citovat (VesPost), vyzývat (NovPražPošt), pohnat, předvolat (NáchPost), obeslat (HolicKor);
  - svJK: *Co jest Jan? Angelus, anjel/ odpovídá nahoře* ***citirovaný*** *svatý Petr Chrysologus.* (s. 403); *… k soudu BOžímu spravedlnosti BOžská vás* ***citiruje****/…* (s. 406);
  - zde je v prvním příkladu uvedeno adjektivum utvořené tímto způsobem;

[210] KAMIŠ, Adolf. Citovat x citýrovat, pauzovat x pauzírovat. *Naše řeč* [online]. 1981, 64 (3), 162–163 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6259

- ✓ **discutirovati** – rozprávět (BílNebe), probírat, vyjasňovat (ASCS, s. 170);
  - svJK: *Poněvadž (takto on **discutiruje**) máme věděti/ že Ezechiel …* (s. 406);
- ✓ **galanizirování** – dvoření se, od slovesa *galanizírovati/kalanisírovati* (ZíbrtTanc);
  - svA: *V **galanizirování**/ v šperkování/ v milování/ etc.* (s. 520);
- ✓ **lojirovati/ložírovati** – ložírovat, bydlit (BílNebe), být ubytován (ASCS, s. 467);
  - svJK: *… kterak Vaše výsoce vzáctná královská osoba/ v tak tmavým a smradlavým Quartitu **lojirovati** může/ nebylo by dív/ …* (s. 415);
- ✓ **panketýrovati/banketýrovati, banketovati/panketovati** – hodovat, účastnit se hostiny (ASCS, s. 92);
  - svJK: *… kde jste kteří od ráno až do večera/ od večera až do rána hodujete/ **panketýrujete**/ žerete/ a noc v den obracujete?* (s. 410);
- ✓ **protestýrovati** – protestovat, prohlašovat; ohrazovat se, vyslovovat námitky (ASCS, s. 627);
  - svJK: *… i SS. Otcové skoro všichni jedním jazykem proti anjelskému tělu **protestiruji**/ kteráž tedy já dokáží/ …* (s. 404);
- ✓ **supplicirovati/suplicirovati** – obracet se k někomu s prosbou (RosaDisk)
  - svJK: *… jako boháč na Lazara/ a o krůpějíčku vody někdy ne **supplicirovali*** (s. 410).

3.5.4 Přejímky z dalších cizích jazyků

V analyzovaných kázáních se kromě germanismů a latinismů objevují přejímky i z dalších cizích jazyků. Jedná se především o přejímky z francouzštiny a řečtiny. Najdeme zde ovšem i anglicismus či hungarismus.

- ✓ **ambasáda** – velvyslanectví; z fran. *ambassade* přes it. *ambasciata* (Rejzek, 2015, s. 54); v textu se ovšem jedná o význam poselství, poslání, vyslanectví;
  - svJK: *… že Ezechiel, když na sebe tuto duchovní **ambassadu** přijal […]* (s. 406);
- ✓ **apotéka** – apatyka, lékárna; z řec. *apotheca* (ESSČ);
  - svJK: *… že pak ta jáma velmi ouzká/ a tmavá byla/ hůře tam smrdělo/ než-li v židovské **apothece*** (s. 415);

- ✓ **balsam/balsan**, dobové je i *balšám/balšam* – novočesky balzám, vonná polotekutá olejnatá pryskyřice i léčivý, uklidňující prostředek‘ (ze španělštiny); (ASCS, s. 91);
  - svJK: *… ta jáma jest jako vonná Arabia/ … **balsam**/ mírrha/ a Storax, růže/ a kadidlo voní …* (s. 416)
- ✓ **diamant** – drahokam vysoké tvrdosti z lat. *diamantus* (ESSČ); přes střlat. *diamans;*
  - svA: *… jest drahý prsten pěkným **diamantem** okrášlený/ krása pak bez ctností/ …* (s. 524);
- ✓ **filozof** – myslitel, mudrc z lat. *philosophus* (ESSČ); z řec. *philosophia* Rejzek, 2015, s. 188);
  - svA: *Kdyby žádal kdo radu od Lycurga Lacedemonského/ a nebo od Promethea Egyptského **filozofa/** a nebo od Solona Atenského?* (s. 510);
- ✓ **galanterie/kalanterie** – galantní dar; ze španělštiny;
  - svJK: *… anjelové/ žádných šatův/ žádných **kalanterií**/ žádných cancorův/ žádného jidla/ ani pití nepotřebují/…*, s. 409;
- ✓ **kathar** – katar, med. zánětlivé onemocnění sliznice, z řec. (ASCS, s. 380);
  - svJK: *… poněvadž již několik dní přetěžkým **katharem** a rýmou jest obklíčená/ tak že nic vonnýho/ od nevonnýho rozeznati nemůže …* (s. 416);
- ✓ **kord** – dlouhá bodná zbraň (ESSČ); z maď. *kard* (Rejzek, 2015, s. 332);
  - svJK: *… vezměte na ně metlu/ a jistě je napravite/ nebo i čertí se metly/ a **kordu** bojí …* (s. 414);
- ✓ **konterfekt/conterfect** – obraz, podobizna, portrét; z fr. *contrefait* (kontrfé);[211]
  - svJK: *… tak vy z milosti BOží padáte/ s pekelným tovaryšite/ a raráška pekelného **konterfekt** na sebe berete.* (s. 406);
- ✓ **myrha/mirrha** – myrha, vonná tekutá pryskyřice z myrhovníku; z egypt. do řečtiny a dále; (ASCS, s. 516);
  - svJK: *… ta jáma jest jako vonná Arabia/ … balsam/ **mírrha**/ a Storax, růže/ a kadidlo voní …* (s. 416);

[211]KOTT, Fr. Št. *Česko - německý slovník* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i (citován stav z 9. 3. – 23. 3. 2019). Dostupné z : http://kott.ujc.cas.cz/index.php?vstup=&idHeslo=112848&zpusob=heslo&Zvyraznit=&hledat=&popis=&heslo=

- ✓ **páže** – z fr., mladý muž, chlapec šlechtického původu žijící na panském dvoře a konající drobné služby (ASCS, s. 576);
  - … *Screta by mu tváře vycpal/* ***jako pažatům*** *Nabuchodonozora krále …* (s. 409);
- ✓ **sentiment** – cit, citlivost, citovost; z angl. *sentiment* (cit, myšlenka) a z fran. *sentiment* (Rejzek, 2015, s. 624); zde ve významu cítění;
  - svJK: *Aby ji královská velebnost ráčila odpustiti/ že nemůže své* ***Sentimentum*** *dáti/ poněvadž již několik dní …* (s. 416).

3.5.5 Shrnutí

V analyzovaných kázáních jsme našli slova, která v nové češtině stále existují, jejich význam se nezměnil, ale jsou knižní a užívají se výběrově, nebo úplně vyšly z užívání (*bázeň, lože, slouti*). Některá jsou už zastaralá (*centnýř, kvintlík, pachole, panna* ve významu dívka, neprovdaná žena, nebo světice; *perutí* ve významu *ploutve, rarášek*, čert‘), nebo se řadí už k historismům (*páže, robotovati*).

Kázání obsahují mnoho slov přejatých, především latinismů. Nejvíce jich obsahuje kázání o svatém Janu Křtiteli, a to právě v části vyprávěné bajky. Použité latinismy se zde objevují většinou v původním pravopisu, tzn., nemají počeštěnou formu, nebo jen zčásti (např. *authoritatem, condolencí, obligací, quartir, respect*). Počeštěné přejímky z latiny, jako např. *anjel/anděl* a *apoštol* najdeme v kázáních i ve složeninách *archanjel*/*archanděl* a *spoluapoštol* – svPP: *Co dělal/ a kterak se choval Collega, a spoluapoštol svatého Petra/ svatý Pavel?* (s. 436); svA: *Kdy? A v kterou hodinu archanjel Gabriel zvěstoval Mariji Panně vtěleni Krista?* (s. 514). Někdy je počeštěno pouze zakončení latinismu, jako *audiencí/audience* (z *audientio*), *condolencí/ kondolencí* (z *condolentio*), *obligací/obligace* (z *obligatio*). Latinismy jsou v analyzovaných kázáních užívány nejčastěji.

Dále se ve větším množství objevují přejímky z němčiny. Některé z nich jsou dnes součástí spisovné slovní zásoby (*církev, hofmistr, kacířstvo, kuplířka*), jiné patří k nespisovné slovní zásobě (*grunt, handlovati, mustr, pomordovati, vinšovati*). Nalezli jsme také několik zastaralých, z němčiny přejatých sloves, k jejichž latinskému či románskému základu byl v němčině připojen rozšířený sufix *-ieren*, jehož část byla po přejetí do češtiny spojena se sufixem *-ovati* (např. *citirovati, panketýrovati, suplicirovati*).

Slov přejatých z ostatních jazyků je minimum. Pocházejí z řečtiny (*apotéka, kathar*), francouzštiny (*ambasáda, kontrfekt*), španělštiny (*balzám*), maďarštiny (*kord*).

Závěr

V této práci jsme se zaměřili především na obrazné a řečnické prostředky, které tvořily náplň čtyř námi vybraných kázání B. H. J. Bílovského (1659–1725).

Než jsme se pustili do analytického rozboru vybraných kázání ze souboru *Coelum Vivum/ Nebe svatosvaté* (1724), vymezili jsme v teoretické části obsah pojmu baroko, popsali jsme výstavbu kázání, podali přehled a základní charakteristiku obrazných a řečnických prostředků, jimiž jsme se poté zabývali v analytické části práce.

Barokní čeština, které jsme věnovali samostatnou kapitolu, je ve svém negativním začátku brána jako počátek novodobé češtiny. Negativní postoje k barokní češtině vznikaly jako osvícenské reakce na minulá období. Teprve ve 2. polovině 19. století se v Německu objevují první pokusy o rehabilitaci. Nejznámějším kritikem baroka u nás byl Josef Dobrovský, který baroko hodnotil jako tragické období českého jazyka a literatury. Spolu s Josefem Jungmannem ovlivnili vnímání barokní češtiny. Teorie úpadku byla rozvíjena až do 30. let 20. století. O úpadku se hovořilo především z toho důvodu, že v jazyce nastalo rozkolísání původní jednotné normy vyspělého humanistického jazyka z důvodu pronikání dialektismů, germanismů a nenáležitých neologismů. O změnu pohledu se zasloužil až Pražský lingvistický kroužek.

Kapitolu zabývající se českým barokním kazatelstvím jsme rozdělili do dvou podkapitol, 1.3.1 Vznik kázání a 1.3.2 Výstavba kázání. Kázání jako duchovní řeč si klade za cíl působit na náboženské vědomí, morálku a vzdělání určitého okruhu posluchačů. Naše analyzovaná kázání jsou obsahem kázání panegyrická, tedy chválořeči o svatých. Promluva, která byla určena lidovým posluchačům, byla doplňována o exempla či vložené rozsáhlejší vyprávění z legend. Tištěná kázání však byla také vzorem pro začínající kazatele, a proto byla často ve větší míře rozšiřována o citace z Bible, z děl antických a křesťanských autorů. Bílovský svá kázání doplňoval o latinské citáty a jejich parafráze. Do kázání *Na den svatého Jana Křtitele* vložil i bajku. Jejím smyslem bylo poučit o tom, že ve světě existuje mnoho lstivých, prohnaných, zlých a zákeřných lidí, kteří se najdou dokonce i mezi kazateli a zpovědníky. Těch dobrých, pravdomluvných je na světě málo.

V podkapitole 1.3.2 Výstavba kázání jsme naznačili, že každé kázání má svůj úvod, vyložení tématu, odůvodnění a proslov i závěr. Dobře je to patrné například v kázání o svatém Janu Křtiteli. Začíná mottem, perikopou, krátkým úryvkem

z evangelia (*Aj já posílám anjela svého před tváři tvou/ kterýžto připravi cestu tvou před tebou*), pokračuje argumentem (*Svatý Jan vtělený anděl*), které potvrzuje téma kázání. Následuje úvod (exordium), které nastínilo samotný text kázání. Objevila se zde dvě oznámení tématu. První – ***A to já dnes****/ co sice samo v sobě jest patrné/* ***na tomto kázaní dokáži****/ .../* ***nicméně já vám kunst ukáži****/ .../ ano i sami ze sebe* ***anjely můžete sformovati****. ... Audite, favete* (s. 403). Druhé v závěru úvodu končí signální větou – (*...* ***to tedy pravím já/ a dokáži/ že Jan byl anjelem****/ .../ jak anjelové.* ***Což uslyšite*** (s. 404). Následuje hlavní stať, kterou Bílovský člení na části slovně označené latinskými čísly (Numerus Primus, Numerus Secundus, …). V závěru kázání byly shrnuty nejdůležitější myšlenky a byla v něm i prosba, modlitba na ochranu úrody: *Anjele BOží strážce náš/ račiž býti ochránce náš/ pole naše létos šetři/ ať nám neškodí povětří/ odvrať od nás krůpobití/ dej všem s tebou v nebi býti*. Celé kázání končilo modlitbou *Amen staniž se tak milý Kriste Pane/ Ať tvého království všem se nám dostane.*

Pro jazykový rozbor jsme si vybrali čtyři kázání – *Na den svatého Jana Křtitele, Na den SS. mučedlníkův Jana a a Pavla*, *Na slavnost svatých apoštolův Petra a Pavla* a *Na slavnost svaté Anny* – z Bílovského sbírky *Coelum vivum* (***Nebe Svatosvaté anebo: Kázaní sváteční ke cti a slávě Nejsvětější Rodičky Boží Marie Panny a všech milých vyvolených Božích*** *kterých svátky svatá církev světí / složené a k spasení duší lidských / též k příkladu jejich na světlo vydané / ...Janu Sarkandrovi ...obětované od Gottfrida Jozefa Bilovského ...*) vydané v roce 1724 v Opavě.

V kapitole 3.1 Metodologie jsme představili postup při jazykovém rozboru. Pro rozbor kompozice vybraných kázání jsme si stanovili za cíl zodpovědět otázku, zda autor, jako jeden z představitelů konceptualismu, dodržuje ve svých kázáních koncept, a zda jsou vybraná kázání pro dnešního čtenáře zajímavá.

Všechna naše analyzovaná kázání začínala mottem, perikopou (např. svPP – *Petr apoštol/ a Pavel národův učitel: Tito nás vyučili přikázáni/ a Zákonu tvému Pane. Eccl.*) a většinou bylo doplněno argumentem (např. svA – *Svatá Anna pobožná/ pěkná/ pozorná/ penězitá/ a pokorná.*). Pouze v kázání o svatém Petrovi a Pavlovi argumentum chybí. Jen jedno kázání, o svatém Janovi a Pavlovi, mělo i dodatek (*Proti bouřkám/ a škodlivýmu povětří patronům*). Vše se vztahovalo k tématu kázání. Poté následoval úvod, v němž autor objasnil účel kázání a poukázal na hlavní témata, jichž se kázání bude týkat. Hlavní stať dělil na latinsky číslované oddíly, jak už bylo zmíněno.

Všechna kázání zakončil závěrem, ve kterém auditoriu připomněl hlavní body svého kázání a zdůraznil podstatné sdělení. Naše analyzovaná kázání, kromě kázání o svatém Janu Křtiteli, nekončí přímo modlitbou, ale naučením, přáním nebo výzvou (např. svJP – *… vzývejme/ když zavřené budou nebesa/ volejme: … Ach! Otevřete vrata nebeská/ knížata nebeské/ když pak přívaly vám škoditi budou/ prosme/ a modleme se: Ostia claudite, nebe zavírejte/ a nás s naším hospodářstvím pod vaší ochranou zachovejte/ a stane se co jsem kázal./ AMEN.*).

Kázání jsou protkána různorodými výroky autorit, které Bílovský doslovně cituje či parafrázuje. Pro tohoto nadaného kazatele bylo velice časté a typické používání exempel. V kázání o svatém Janu Křtiteli se objevil biblický příběh Lazara a v něm je vložena bajka. V kázání o svatém Petrovi a Pavlovi začíná úvod sentencí, která se objevuje již ve staročeské Alexandreidě – *První věc/ které rozuměti nemohu/ pravil on/ jest cesta orlice v povětří/ kterak totižto ta ptačí královna v svým černým aksamitovým pláští do povětří až k slunci se vynáší. Druhá věc jest/ cesta lodi v prostřed moře/ kterak to převeliké/ a předivné stavení/ rozvory na moři dělá/ a nepotopí se. Třetí věc jest/ které rozuměti nemohl moudrý král: Via colubri super petram, byla cesta hada/ když se plazí po skále …* (s. 432–433). V kázáních o sv. Janu Křtiteli a o sv. Anně jsou roztroušena rčení a přísloví (svJK: *bráti něco do huby*, s. 413*; mít mléko na bradě*, s. 413*; mít duši na jazyku*, s. 415*; být zralý do pekla*, s. 413*;* svA: *mít všech pět P*, s. 512*;* přísloví *… dlouhé vlasy/ krátký rozům/ …*, s. 517).

Kázání o svatém Janovi a Pavlovi bylo výčtem jejich ctností. Velmi nápadným opakováním se Bílovský snaží vrýt posluchačům co nejvíce do paměti, že šlo o apoštoly velmi důležité. Neustále je nazývá nejvyššími komorníky, božskými komorníky, nebeskými klíčníky apod.

Kázání o svatém Petrovi a Pavlovi bylo také chválící. K oběma apoštolům měl autor jen po jedné malé výtce. Připomněl Petrovo zapření Krista, čehož potom Petr mnohokrát litoval, a poukázal na sv. Pavla, který byl nejprve hříšník, ale po svém obrácení *k hříchu se vice nevrátil* (s. 455). Kázání o svatém Petrovi a Pavlovi bylo jedním velkým výčtem svatých Otců, církevních řádů, vyznavačů Kristova učení, svatých mučedníků, doktorů a jejich misií do pohanských zemí. Autor zde uvádí rovněž odkazy, kde všude se mohou věřící o svatém Petrovi a Pavlovi dočíst, kdo o nich psal, příp. v kterých knihách.

Kázání o svatém Janu Křtiteli obsahuje silný příběh, proto bylo pro tehdejšího posluchače jistě přitažlivé. Příběh svatého Jana Křtitele posluchači dobře znali. Věděli, jaký vedl poustevnický a svatý život. Jan Křtitel hlásal pravdu a pro pravdu, kterou řekl králi Herodesovi, byl také usmrcen. V jednom ze svých kázání Jan Křtitel Herodesa odsoudil za zavržení manželky a sňatek se ženou vlastního bratra.

V kázání o svaté Anně mohl Bílovský aktualizovat a přiblížit tuto světici, matku Panny Marie a babičku Ježíše Krista, prostému posluchači. I z pohledu dnešního čtenáře je kázání o svaté Anně čtivější, zábavnější. Obsahuje dramatické prvky. K nim se totiž Bílovský ve svých kázáních rád uchyloval, sloužily mu i k aktualizaci. Příkladem je: *Ozeáši! Co račte Pane? Vade, & dilige mulier rem dilectam amico, sicut diligit Dominus filios Israel. Jdi/ a vem sobě ženu/ a zamiluj ji jak milůje Pán syny izrahelské. Tak někdy volal na Ozeáše proroka Bůh/ a tam mu přísně stav manželský poroučel. Předivné poručení BOžské! Neptal se Bůh/ máš-li chuť k stavu manželskému? Netázal se která se ti líbí? Nevyskoumal jeho náklonnosti: než hned* ***vade, bez meškání jdi/ a vožeň se****. A. A.: kdyby někomu z nynějších mládenců takové nařízeni z nebe přišlo/ a měl sobě ženu pojiti:* ***jakouby jste sobě vy páni mládenci vyvolili? A jakou vy páni vdovci vybrali?*** *Snad by sobě někdo vzal pannu? Nevím. Nebo poëta hrozi: Hæc forsan veniet, non satis apta tibi. Nekaždá se/ tá šikuje panna/ která tě milůje …* (s. 508-509). Kazatel na sebe bere hned několik rolí a tím mění kazatelnu v divadlo[212].

Jak jsme se zmiňovali již v kapitole o konceptualismu, Bílovský je považován za hlavního představitele konceptualismu. Ve čtyřech kázáních podrobených analýze jsme pozorovali jen některé konceptuální prvky. Ztotožňujeme se s názorem Miloše Sládka[213], že Bílovský má ke konceptualismu sice nejblíže, ale nevyužívá koncept v celém svém homiletickém díle. Naše analyzovaná kázání nejsou ryze konceptuální, dvě mají spíše tradiční humanistickou strukturu (svJP a svPP), dvě (svJK a svA) obsahují pouze konceptuální prvky.

V další části jsme analyzovali obrazné a řečnické prostředky ve vybraných kázáních. V této části jsme se věnovali tomu, zda Bílovský ve všech čtyřech kázáních využívá stejné obrazné a řečnické prostředky, či jestli se použité figury a tropy liší.

[212] KOPECKÝ, M. *Nic stálého přítomného: K literárnímu baroku*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 95.
[213] SLÁDEK, M. *Slovo ze srdce jejich* … Praha: Památník národního písemnictví, 2017, s. 92 – 97.

Jak píše M. Kopecký[214], Bílovský projevuje svou individualitu nezřídka ironií, která občas přechází až do jízlivosti. To se projevilo v osloveních, která jsme našli v kázání o svatém Janu Křtiteli (*Kde jste vy kde evangeličtí boháčové/* ***nenasyceni břichopáskové/ břichati Bachusové****/ … O strach; kde jste* ***nesýtové****/ kde* ***mlaskačové****/ a* ***mlsni polizačové****/ kteří aby jste snad/ pro jeden/ neb druhý půst/ na břichách vaších panskou podstatu/ a Authoritatem nestratili/ ani v postě od žraní masa se zdržujete* (s. 409–410).

Apostrofy byly v kázáních velice oblíbené. Bílovský užíval oslovení metaforická (svJK – *Než dobré mysli* ***ó duše hříšná****/ jestliže podlé mého kunstu chovati se budeš …*, s. 407), metonymická (svPP – *… po celým světě skrze tebe/* ***ó šťastné město****/ rozšířenou zastáváš/ bráníš …*, s. 442), abstraktní (svJK – ***Ó slepoto?***, s. 414), či oslovoval nepřítomné osoby (svJP – *…* ***o nebeská knížata/ mučedníci/ a komorníci BOží*** *v čas sucha otevřete nebe …*, s. 425; *To vy* ***hospodářové*** *dělejte …*, s. 430).

Texty byly velice často prokládány řečnickými otázkami pro udržení a zvýšení posluchačovy pozornosti. Například v kázání o svatém Janu Křtiteli jsme se setkali s opakováním řečnických otázek. Celým úvodem se prolínaly dvě otázky. Otázka *Co jest Jan?* se v kázání vyskytovala celkem 10krát. Na ni navazovala otázka, zda byl Jan anděl. Ta se objevila celkem 3krát. Miloš Sládek[215] píše, že Bílovský je zřejmě největší český mistr řečnických otázek. S tím se dá také souhlasit, jelikož řečnické otázky byly i v námi zvolených kázáních poměrně četné.

Bílovský hodně používal pleonasmy. Buď v rámci českých synonym, nebo v kombinaci českých a latinských synonymních výrazů (např. svJP – *… smiloval se Bůh nad* ***strápeným a skroušeným*** *lidem: …*, s. 430; svPP – *… z tohoto dne obrátilo se na víru* ***circiter tria millis duši na tři tisíce …***, s. 436).

Hojně byl využíván také polysyndeton (např. svJK – *… v kteréž pížmo/* ***a*** *balsam/ mírrha/* ***a*** *Storax, růže/* ***a*** *kadidlo voní/ …*; s. 416). Inverze, která se v kázáních objevovala, byla projevem nápodoby latiny, která český jazyk ovlivňovala (např. svPP – *Této cesty* ***já se držím****/ a ptám se …*, s. 432; svJK – *Aj já posílám* ***anjela svého*** *před* ***tváři tvou****/ …*, s. 401; *Jan Evangelista nejsubtylnější* ***Písma*** *svatého* ***doctor*** *…*, s. 402). Vliv latiny byl patrný i v délce českých souvětí. Upozorňuje na to

[214] KOPECKÝ, M. *Staří slezští kazatelé. Rlzné rozprávky a příběhy k naučení a ku potěše způsobné vybrané i uvedené Milanem Kopeckým*. Opava: Profil, 1970.
[215] SLÁDEK, M. *Slovo ze srdce jejich …* Praha: Památník národního písemnictví, 2017, s. 88.

opět M. Sládek[216] a tvrdí, že kazatelé střídají dlouhá, členitá souvětí a jednoduché věty mnohdy úmyslně, čímž dynamizují text a zvyšují napětí. S tímto výrokem souhlasíme, jelikož v analyzovaných kázáních se tato střídání objevovala (např. svPP – *Cesta hada na skále jest/ chytrost jedovatého nepřítele ďábla/ který po skále bez přestání chodí/ a duše věrné na skále víry katolické upevněné pokouší; a ačkoliv stale ouklady jim strojí/ předce všechno nadarmo pracuje/ a bez svého užitku proti nám bojuje. Než medle odkud tomu lidu křesťanskému taková nepřemoženost? Moc/ a síla/?*; s. 433).

Velmi bohatá byla Bílovského kázání také na aluze. Už dříve jsme zmiňovali, že svá kázání obohacoval o výroky autorit, ať už šlo např. o biblické postavy, světce, starověké či středověké filozofy, teology, panovníky (např. svA – *... kdo jest byl moudřejší* ***Adam****-li/ prvnější náš otec,* s. 518; *Proto sobě na vás nařikala u* ***svaté Brigity*** *...*, s. 521).

Kromě těchto prostředků jsme v početném množství nalezli také obrazné prostředky, a to metafory (např. svJK – *... voní dejmem ohně nečistého,* s. 416*; neobaloval nahou pravdu,* s. 417*;* svJP – *Mají moc oblakama zavřiti nebe/ a zase vrata nebe otevřiti ...*, s. 419), metonymie (např. svJP – *Tak o dnešních mučedlnících v hodinkách kněžských* ***se modlí svatá církev katolická*** *...*, s. 418), přirovnání (např. svA – *Která mluvi/* ***jako by bíčem mrskal****?*; s. 509).

Z řečnických prostředků byly častější anafory (např. svJK – ***Spovídej se*** *tedy* ***spovídej se*** *člověče hříšný/ ...*, s. 408). Z ozdobných řečnických prostředků se vyskytovala epiteta (např. svPP – *Nebo prvnímu z nich od* ***věčné pravdy*** *slíbeno jest ...*, s. 433), eufemismy (např. svPP – *... muže schváleného od BOha/* ***skrze ruce nešlechetných*** *zabili jste ...*, s. 435) a další. Ostatní řečnické prostředky se v analyzovaných kázáních vyskytovaly ojediněle – např. epanastrofa (svA – *Dál co vyznamenává* ***Anna? Anna*** *vyznamenává,* s. 511).

Dospěli jsme tedy k závěru, že použité obrazné a řečnické prostředky se v našich analyzovaných kázáních opakují, byť jsou reprezentovány rozdílnými doklady. Nelze říci, že by se jejich využití výrazně lišilo. Nápadné jsou metafory, metonymie, symboly, aluze, opakování, citace.

Poslední kapitolu jsme věnovali lexikální stránce textu. Zjistili jsme, že autor hojně používal latinismy. Ty se objevovaly buď v počeštěné a částečně přizpůsobené podobě (např. *anjel/anděl*), nebo v podobě zachovávající původní pravopis

[216] Tamtéž, 2017, s. 85.

(např. *respect, quartir*). Kázání obsahovala i množství jednotek citátových, případně okřídlených slov (např. svJP: *Isti sunt duæ olivæ*, tito dva jsou dvě olivy; *Isti sunt duo viri misericordiæ*, tito dva/ jsou dva mužové milosrdní; *Isti sunt duo candelabra, lucentia ante Dominum*, tito dva jsou dva svícnové …, s. 418-419; ... aj.).

Texty obsahovaly i mnoho přejímek z němčiny. Některé se dobře začlenily do českého jazykového systému a jsou dnes součástí spisovné slovní zásoby (např. *kacířstvo, církev*), jiné naopak patří k nespisovné slovní zásobě (např. *mustr, grunt*). Bílovský používal také slovesa, k jejichž latinskému či románskému základu byl v němčině připojen sufix *-ieren* a jeho část byla po přejetí do češtiny spojena s českým sufixem *-ovati* (např. *citirovati, discutirovati*). V menším množství kazatel použil slova přejatá z jiných cizích jazyků (např. *ambasáda, balzám, kord, apotéka*). Slova domácího původu, která se v nové češtině vyskytují stále a jejichž význam se nezměnil, jsou dnes chápána jako bepříznaková, stylově neutrální, nebo jako knižní (např. *lože, slouti*). Skupina slov zastaralých obsahovala pojmenování osob i věcí, měrných jednotek (např. *pachole, centnýř, kvintlík*).

Bílovský se ve svých kázáních obrací k lidu, před nímž byla jeho kázání většinou přednášena. V tištěné verzi se jeho texty berou jako kazatelská pomůcka pro mladé kněze.[217] Nebylo ojedinělým jevem projevovat citový vztah k chudým věřícím. Také Bílovský v kázáních projevil silné sociální cítění (svJK: *A když na vaše dveře zatluče chudý Lazarus, ani kousek chléba pro něho nemáte? A více psu/ než vašemu bližnímu/ k obrazu božímu stvořenému/ a pro milosrdenství boží almužny prosicímu/ více pravím psu/ přejete;* s 410).

Úplným závěrem této práce bychom chtěli poukázat na to, že Bílovský byl z velké části konceptuálním autorem. Kompozici kázání dodržoval s naprostou přesností. Poznali jsme však, že výstavba jeho kázání mnohdy vycházela z tradičních postupů. Svá kázání obohacoval obraznými a řečnickými prostředky, ať už některé byly použity více, či méně. Snažil se, aby si posluchačovu pozornost udržel, aby svůj text obohatil, zpestřil, aby posluchače i překvapil a udivil. Svou sečtělost dokazoval výroky jiných autorů, jimiž svá kázání prokládal. S výroky dále tvořivě pracoval, aby dosáhl svého záměru.

[217] KOPECKÝ, M. *Staří slezští kazatelé. Různé rozprávky a příběhy k naučení a ku potěše způsobně vybrané i uvedené Milanem Kopeckým*. Opava: Profil, 1970, s. 100.

Rozbor zvolených kázání byl náročný, ale velice přínosný. A to nejen z hlediska historiografického a stylistického, ale přínosem byla i možnost bližšího poznání tvorby B. H. J. Bílovského a jeho živého, nápaditého projevu. Téma nebylo zcela vyčerpáno, přesto věřím, že tato práce bude alespoň dílčím přínosem pro další zkoumání barokní češtiny.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Prameny

BÍLOVSKÝ, B. J. H. *Coelum vivum et firmamentum dogmatum Christi, id est: Doctrinales de Gloriosa, ac Immaculata Virgine Panegyrici, per annuas ejusdem Deiparae Solemnitates distributi, nec non: Dogmatica de Sanctis: in singula forum festa, encomia, pro necessaria simplicis plebeculae, et aliorum eruditione accomodata, idiomate boemico edita, et Moraviae nostrae coelo, Quod vitâ, ac morte enarrabat Gloriam Dei, zelantissimo Curatorum Speculo, fideli Dei servo Joani Sarcandro de Skotzovia ad piam munificentisssimi maecenatis mentem sacra, et dedicata, a Sarcandrophilo multis titulis eidem obligato, Godefrido Josepho Bilowsky, Protonotario, et Sacerdote Apostolico, Anno, quo electus est sanCtIssIMVs pontIfeX BeneDICtVs. Cum Approbatione, ac Licentia Ordinarij. Oppaviae, Typis Joannis Wenceslai Schindler.* (1724). Vytištěno v Praze „v Královým Dvoře u Matěje Adama Högra, arcibiskupského impressora“.

Literatura

Akademický slovník cizích slov I. A - K. Praha: Academia, 1995.

Akademický slovník cizích slov II. L - Ž. Praha: Academia, 1995.

ALEXOVÁ, J. Větný řetězec jako stylistický a syntaktický prostředek barokní prózy. In: JAKLOVÁ, A. (ed.) *Komunikace – styl – text.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006.

BECKER, U. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002.

BEČKA, Josef V. Metafora ve větě. *Naše řeč,* ročník **54** (1971), číslo 1, s. 1 – 14.

ČECHOVÁ, M. Řeč a jazyk: Komunikační a strukturní vztahy. In: JAKLOVÁ, A. (ed.) *Komunikace – styl – text.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008.

ČERNÝ, V. *Až do předsíně nebes. Čtrnáct studií o baroku našem i cizím.* Praha: Mladá fronta, 1996.

ČMEJRKOVÁ, S. a kol. *Mluvená čeština: Hledání funkčního rozpětí.* Praha: Academia, 2011.

DAVID, M. Barokní text a současný čtenář. In: JAKLOVÁ, A. (ed.) *Komunikace – styl – text.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006.

GREPL, M. a kol. *Příruční mluvnice češtiny.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

HAVRÁNEK, B. *Vývoj českého spisovného jazyka.* Praha: SPN, 1980.

HAVRÁNEK, B. – JEDLIČKA, A. *Stručná mluvnice česká*. Praha: Fortuna, 2002.

HIRSCHOVÁ, M. *Pragmatika v češtině.* Praha: Karolinum, 2013.

HOLUB, J. a LYER, S. *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968.

JANEČKOVÁ, M. Stylistická funkce aktuálního členění větného v počátcích české barokní prózy. In: JAKLOVÁ, A. (ed.) *Komunikace – styl – text.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006.

JANEČKOVÁ, M. K jazyku naukové prózy z počátků českého baroka. In: DAVID,

Milan. *K jazyku a stylu českých barokních textů II*. České Budějovice: PF JU, 2000, s. 86 – 142.

JANEČKOVÁ, M., ALEXOVÁ, J. a POSPÍŠILOVÁ, V. *V nuznej slávě, v slavnej nouzi: svět Ondřeje Jakuba Františka de Waldta*. Praha: Arsci, 2011.

JANEČKOVÁ, M. a kol. *Růže prší krásná… Disputace o barokním jazyku a (chválo)řeči.* Praha: ARSCI, 2016.

KÁBRT, J. a kol. *Latinsko český slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957.

KADLEC, K. *Bohumír Hynek Bílovský*. Sborník Historického kroužku 22. 1921, s. 65 – 76.

KALISTA, Z. (ed.) *České baroko: studie, texty, poznámky*. Evropský literární klub. Praha. 1941.

KARLÍK P. a kol. (ed.) Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

KING, Peter J. *Sto filozofů. Život a dílo největších světových myslitelů*. Praha: Metafora, 2007.

KOPECKÝ, M. *K české barokní homiletice*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1968.

KOPECKÝ, Milan. *Nic stálého přítomného: K literárnímu baroku*. Brno: Masarykova univerzita, Spisy Filozofické fakulty č. 329, 1999.

KOPECKÝ, M. *Slovesnost českého baroka*. Brno: Masarykova univerzita, 1997.

KOPECKÝ, M. *Staří slezští kazatelé. Různé rozprávky a příběhy k naučení a ku potěše způsobně vybrané i uvedené Milanem Kopeckým*. Opava: Profil, 1970.

KOSEK, P. *Enklitika v češtině barokní doby.* Brno: Host a Masarykova univerzita, 2011.

KOSEK, P. *„Spojovací prostředky v češtině období baroka"*. Spisy filozofické fakulty ostravské univerzity, 147/2003 Ostrava: Ostravská univerzita, 2003.

KUSÁKOVÁ, H. *Podoby a proměny žánru kázání v době vrcholného baroka*. Česká literatura. Časopis pro literární vědu 54, č. 5, 2006, s. 93 – 106.

KVÍTKOVÁ, N. Vertikální členění stylů v náboženských komunikátech. In: JAKLOVÁ, A. (ed.) *Komunikace – styl – text.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006.

JELÍNEK, M. Další významný přínos k poznání českých barokních textů. *Naše řeč,* ročník 82 (1999), číslo 5, s. 261 – 264.

LAMPRECHT, A. – ŠLOSAR, D. – BAUER, J. *Historická mluvnice češtiny.* Praha: SPN, 1986.

LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem. Výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: H&H, 2002.

LEHÁR, J. a kol. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006.

Lexikon české literatury – osobnosti, díla, instituce – 1, A – G. Praha: Nakladatelství Academia, 2000.

LOTKO, E. *Kapitoly ze současné rétoriky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999.

LOTKO, E. *Slovník lingvistických termínů pro filology.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000.

LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1999.

MACHEK, V. *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957.

MACHEK, V. *Etymologický slovník jazyka českého*. Fotoreprint podle 3. vyd. z roku 1971. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 1997.

MAROSZOVÁ, J. (ed) *Vera mundi lumina: výbor dominikánských barokních kázání*. Praha: Karolinum, 2016.

MINÁŘOVÁ, E. Nástin typologie textů církevní komunikace. In: JAKLOVÁ, A. (ed.) *Komunikace – styl – text.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006.

MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka v Praze a Litomyšli, 2004.

PLESKALOVÁ, J. a kol. *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky.* Praha: Nakladatelství Academia, 2007.

Pravidla českého pravopisu. Praha: Academia, 2002.

REJZEK, J. *Český etymologický slovník.* Voznice: Leda, 2001.

SLÁDEK, M. *Svět je podvodný verbíř aneb Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století.* Praha: Nakladatelství Argo, 2005.

SLÁDEK, M. *Slovo ze srdce jejich … Evangelium za onoho času. Slovo ze srdce jejich aneb Nedělní kázání v pobělohorských bohemikálních postilách a tradičních perikopní systém.* Praha: Památník národního písemnictví, 2017.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1994.

ŠKARKA, A. *Půl tisíciletí českého písemnictví.* Praha: Odeon, 1986.

VANČURA, Z. Počátek a konec baroku (K otázce literární periodisace). *Slovo a slovesnost* , ročník **9** (1943), číslo 9, s. 169 – 181.

VAŠICA, J. *Eseje a studie ze starší české literatury.* Opava: Občanské sdružení Verbum a nakladatelství Tilia, 2001.

VAŠICA, J. *České literární baroko.* Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 1938.

VAŠICA, J. Účast Slezska na českém literárním baroku. In: *Slezsko, český stát a kultura. Cyklus přednášek pořádaný Masarykovou universitou v Brně*. Opava: Matice opavská, 1946.

VÁŽNÝ, V. *Alexandreida*. 2. vyd., (V NČSAV 1. vyd.). Praha: Československá akademie věd, 1963.

VILLARI, R. *Barokní člověk a jeho svět.* Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2004.

VINTR, J. Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické*, 121, 1998, s. 341–346.

VLAŠÍN, Š., ed. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977.

Diplomové a bakalářské práce

BLAŽKOVÁ, L. *Analýza barokního textu*. Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2011.

BUTULOVÁ, K. *Jazyk barokních kazatelů Bílovského a de Waldta Kázání o sv. Anně.* Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2010.

FORSZTÁKOVÁ, J. *Barokní text a diachronní koprus*. Nepublikovaná bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2016.

FRANTÁLOVÁ, M. *Jazyková a stylistická analýza barokního kázání o svaté Ludmile.* Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2009.

FRIEDRICHOVÁ, P. *Jazyková analýza barokního textu*. Nepublikovaná bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2009.

FRIEDRICHOVÁ, P. *Jazyková analýza barokního textu.* Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2011.

HROUDNÁ, K. *Jazyková a stylistická analýza barokního kázání o svatém Václavu*. Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2008.

JANÁČKOVÁ, E. *Jazyková a stylistická analýza barokního kázání*. Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2009.

KUKLOVÁ, L. *Analýza barokního textu*. Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2011.

MAŘINCOVÁ, Š. *Jazyk kázání tří barokních autorů: Bílovský, Kelský, de Waldt*. Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2011.

MĚŠŤANOVÁ, K. *Obrazné prostředky v barokních kázáních.* Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2014.

NĚMCOVÁ, H. *Jazyková analýza barokního náboženského textu*. Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2012.

POPELKOVÁ, H. *Kazatelské umění v období pozdního baroka.* Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2018.

SLAVÍČKOVÁ, L. *Srovnání dvou kázání z doby pozdního baroka*. Nepublikovaná diplomová práce. České Budějovice: JU PF, Katedra bohemistiky, 2007.

VOJTOVÁ, K. *Jazyková analýza barokního kázání*. Nepublikovaná diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2012.

Elektronické zdroje

1) České baroko. *IReferáty.cz* [online]. [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: http://ireferaty.cz/310/5175/CESKE-BAROKO%20
2) České baroko. *Elektronické učebnice* [online]. [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: http://www.eucebnice.cz/literatura/baroko.html
3) Bitva na Bílé hoře. *Bellum.cz* [online]. [cit. 2014-05-01]. Dostupné z: https://www.bellum.cz/bitva-na-bile-hore.html
4) ČMEJRKOVÁ, Světla a Ivana SVOBODOVÁ, ed. *Oratio et ratio: Sborník k životnímu jubileu Jiřího Krause* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2005 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z:

http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/ujc/publikace/pdf/Oratio_et_ratio.pdf

5) Slavnost sv. Petra a Pavla. *Biskupství litoměřické* [online]. Diecéze litoměřická, 2016 [cit. 2014-07-23]. Dostupné z: https://www.dltm.cz/slavnost-sv-petra-a-pavla
6) Svatý Jan Křtitel. *Biskupství litoměřické* [online]. [cit. 2014-09-01]. Dostupné z: http://farnostvb.wz.cz/svatky/jankrtitel.htm
7) Svatý Jan a Pavel, mučedníci, připomínka. *Institut svatého Josefa* [online]. [cit. 2014-09-01]. Dostupné z: http://www.stjoseph.cz/sv-jan-a-pavel-mucednici-pripominka/
8) Baroko chtělo přiblížit nebe člověku. *Katolický týdeník* [online]. [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: http://www.katyd.cz/clanky/baroko-chtelo-priblizit-nebe-cloveku.html
9) Pojem kapucín. *SCS.ABZ.CZ Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: https://slovnik-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kapucin
10) Katedrála sv. Petra a Pavla. *Průvodcebrnem.cz* [online]. 2017 [cit. 2015-07-20]. Dostupné z: http://www.pruvodcebrnem.cz/katedrala-sv-petra-a-pavla
11) Pojem stylistika. *SCS.ABZ.CZ Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2015-10-21]. Dostupné z: https://slovnik-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/stylistika
12) Stylistika. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2015-10-21]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Stylistika
13) Svatá Anna. *Osobnosti.cz* [online]. Tiscali Media, 1996 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: https://zivotopis.osobnosti.cz/svata-anna.php
14) Přání všem Andulkám: Buďte věrné svému jménu! Nejlepší volně dostupný lék na bezdětnost. Kdo je Svatá Anna samotřetí? Přímluva je víc než pranostika. *Protiproud* [online]. 2013 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: http://www.protiproud.cz/duchovni-svet/1835-prani-vsem-andulkam-budte-verne-svemu-jmenu-nejlepsi-volne-dostupny-lek-na-bezdetnost-kdo-je-svata-anna-samotreti-primluva-je-vic-nez-pranostika.htm
15) Donatismus. *IEncyklopedie.cz* [online]. [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: http://www.iencyklopedie.cz/donatismus/
16) Manicheismus. *IEncyklopedie.cz* [online]. [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: http://www.iencyklopedie.cz/manicheismus/

17) Pelagianismus. *IEncyklopedie.cz* [online]. [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: http://www.iencyklopedie.cz/pelagianismus/
18) BAJGAR, Mirek. Svatý Augustin. *Antika* [online]. 2004 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1954
19) Svatý Augustin. *Církev.cz* [online]. [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: https://www.cirkev.cz/archiv/100824-svaty-augustin
20) Tomáš Akvinský. *Databazeknih.cz* [online]. 2008 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/zivotopis/tomas-akvinsky-8758
21) Tomáš Akvinský. *Osobnosti.cz* [online]. Tiscali Media, 1996 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: https://www.spisovatele.cz/tomas-akvinsky#cv
22) Ignác z Loyoly. *Jesuit.cz* [online]. 2006 [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://www.jesuit.cz/osobnost.php?id=12
23) Sv. Ignác z Loyoly. *Královská cesta* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://www.kralovskacesta.cz/cs/texty/svetci/sv-ignac-z-loyoly.html%20
24) Origenes - Jak jeho učení ovlivnilo církev? [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: https://wol.jw.org/cs/wol/d/r29/lp-b/2001529#h=14
25) Jan Zlatoústý. *IEncyklopedie.cz* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://www.iencyklopedie.cz/jan-zlatoústý/
26) Sv. Bernard z Clairvaux. *Životopisy svatých* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://catholica.cz/?id=3848
27) Bernard z Clairvaux. *Theofil.cz* [online]. 2006 [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://revue.theofil.cz/krestanske-osobnosti-detail.php?clanek=505
28) Jan Evangelista. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Evangelista
29) Sv. Jan Evangelista. *Královská cesta* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: http://www.kralovskacesta.cz/cs/texty/svetci/sv-jan-evangelista.html
30) JELÍNEK, Milan. Další významný přínos k poznání českých barokních textů. *Naše řeč* [online]. 1999, **82**(5), 261 - 264 [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7544
31) VANČURA, Z. Počátek a konec baroku (K otázce literární periodisace). *Slovo a slovesnost* [online]. 1943, **9**(4), 169 - 181 [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=506

32) ZAPLETAL, Petr. Co je aluze. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* [online]. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2008, 51 - 63 [cit. 2016-08-02]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/104916/V_BohemicaLitteraria_07-2004-1_4.pdf?sequence=1

33) BEČKA, Josef V. Metafora ve větě. *Naše řeč* [online]. 1971, **54**(1), 1 - 14 [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5531

34) *Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. © 2006 – 20018. Verze dat 1.1.4. (citován stav z 9. 3. – 16. 3. 2019). Dostupné z http://vokabular. ujc.cas.cz

35) NEJEDLÝ, P. a kol. *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i, 2010 (citován stav z 9. 3. – 23. 3. 2019). Dostupné z: https://madla.ujc.cas.cz

36) KOTT, Fr. Št. *Česko - německý slovník* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i (citován stav z 9. 3. – 23. 3. 2019). Dostupné z: http://kott.ujc.cas.cz/index.php?vstup=&idHeslo=112848&zpusob=heslo&Zvyraznit=&hledat=&popis=&heslo=

37) Pojem kolega. *SCS.ABZ.CZ Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: https://slovnik-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kolega

38) KARLÍKOVÁ, H. Latinismy v českém lexiku. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/LATINISMY%20V%20%C4%8CESK%C3%89M%20LEXIKU

39) Personifikace. *Arts Lexikon* [online]. [cit. 2019-04-13]. Dostupné z: http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Personifikace

40) NEWERKLA, S. M. Germanisy v českém lexiku. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny,* 2017. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/GERMANISMY%20V%20%C4%8CESK%C3%89M%20LEXIKU

41) KAMIŠ, Adolf. Citovat x citýrovat, pauzovat x pauzírovat. *Naše řeč* [online]. 1981, **64**(3), 162 - 163 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6259
42) TEJNOR, Antonín. Není cent jako cent. *Naše řeč* [online]. 1966, **49**(3), 187 - 188 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=5211
43) DOLEŽEL, Lubomír. K stylistické a normativní charakteristice ve slovníku spisovného jazyka. *Naše řeč* [online]. 1955, **38**(1-2), 12 - 21 [cit. 2019-04-07]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4396
44) Karel Škréta - Významný barokní malíř. *Praque city line* [online]. 2019 [cit. 2019-04-13]. Dostupné z: http://www.praguecityline.cz/osobnosti-prahy/karel-skreta-vyznamny-barokni-malir
45) Pierios. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pierios
46) Aristippos z Kyrény. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-04-27]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Aristippos_z_Kyr%C3%A9ny
47) CHLUBNÝ, Jiří. Platón. *Antika* [online]. ©2004 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1908
48) CHLUBNÝ, Jiří. Tertullianus. *Antika* [online]. ©2004 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: http://antika.avonet.cz/article.php?ID=1435
49) Apellés. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Apelles
50) Zeuxis. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Zeuxis
51) Anselm z Canterbury. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Anselm_z_Canterbury

52) Beda Ctihodný. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Beda_Ctihodn%C3%BD
53) Livius. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Livius
54) Strabón. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Strab%C3%B3n
55) Svatý Dominik. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Dominik
56) Démocritos. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Démocritos
57) Aristotelés. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Aristotelés
58) Řehoř IX. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98eho%C5%99_IX.
59) Svatý Jan Damascenský. *Databázeknih.cz* [online]. ©2008-2019 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://www.databazeknih.cz/zivotopis/svaty-jan-damascensky-49057
60) Herodes Veliký. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Herodes_Velik%C3%BD
61) David (biblická postava). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/David_(biblick%C3%A1_postava)
62) Theodosius I. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Theodosius_I.

63) Septimius Severus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Septimus_Severus
64) Šalomoun. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0alomoun
65) Julianus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Julianus
66) Karel VIII. Francouzský. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_VIII._Francouzský
67) Nero. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Nero
68) Nikeforos I. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Nikeforos_I.
69) Maria (matka Ježíšova). In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Maria_(matka_Ježíšova)
70) Ježíš Kristus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ježíš_Kristus
71) Adam a Eva. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Adam_a_Eva
72) Asmodeus. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-23]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Asmodeus
73) Kerberos. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-23]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kerberos

74) Ezechiel. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ezechiel
75) Ozeáš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ozeáš
76) Apoštol. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Apoštol
77) Pavel z Tarsu. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_z_Tarsu
78) Izajáš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Izajáš
79) *David a Abigail* [online]. [cit. 2019-06-05] Dostupné z: https://www.jw.org/cs/publikace/knihy/biblicke-pribehy/4/david-abigail/
80) Kosma a Damián. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kosma_a_Damián
81) Svatý Kryštof. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Kryštof
82) Svatý Barnabáš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Barnabáš
83) Efrém Syrský. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Efrém_Syrský
84) Svatý Jeroným. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Jeroným

85) Svatý Diviš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Diviš
86) Čtrnáct svatých pomocníků. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Čtrnáct_svatých_pomocníků
87) Kartuziánský řád. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kartuziánský_řád
88) Hippolyt Římský. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hippolyt_Římský
89) Petr Chrysolog. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Petr_Chrysolog
90) Brigita Švédská. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Brigita_Švédská
91) Svatý Ambrož. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Svatý_Ambrož
92) Jan Sarkander. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Sarkander
93) František z Pauly. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/František_z_Pauly
94) Řád Nejmenších bratří sv. Františka z Pauly. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Řád_Nejmenších_bratří_sv._Františka_z_Pauly

95) Ezdráš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ezdráš

96) HOFFMANNOVÁ, J. Aluze. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2019-09-09] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/ALUZE

97) *Teorie literatury - Obrazná pojmenování* [online], 1 - 10 [cit. 2019-07-18]. Dostupné z: Teorie literatury - obrazná pojmenování. Truhla.cz [online]. [cit. 2019-07-18]. Dostupné z: http://new.truhla.cz/gymnazium/wp-content/uploads/TEORIE_LITERATURY_obrazna_pojmenovani.pdf

98) UHLÍŘOVÁ, L., KUČEROVÁ, I. Slovosled. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2019-09-09] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/SLOVOSLED

99) KARLÍK, P. Přívlastek (atribut). In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2019-09-09] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/P%C5%98%C3%8DVLASTEK

100) UHLÍŘOVÁ, L. Slovosled nominální skupiny. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2019-09-09] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/SLOVOSLED%20NOMIN%C3%81LN%C3%8D%20SKUPINY

101) ZIKÁNOVÁ, Š. Vliv latiny na češtinu. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2019-09-09] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/VLIV%20LATINY%20NA%20%C4%8CE%C5%A0TINU

102) NEKULA, M. Výpůjčka (přejímka). In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2019-09-09] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/V%C3%9DP%C5%AEJ%C4%8CKA#evropeismus

103) Internetová jazyková příručka. *Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky* [online]. 2008 [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: http://prirucka.ujc.cas.cz/

104) Theotokos. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-07-09]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Theotokos

105) KRČMOVÁ, M. Příznakovost jazykových prostředků. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny, 2017. [cit. 2020-03-03] Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/P%C5%98%C3%8DZNAKOVOST%20JAZYKOV%C3%9DCH%20PROST%C5%98EDK%C5%AE

Seznam použitých zkratek

Zkratky jazyků a dialektů

angl.	anglický
egypt.	egyptský
fr./fran.	francouzský
hl.	hornolužický
it.	italský
lat.	latinský
maď.	maďarský
něm.	německý
nhn.	novohornoněmecký
psl.	praslovanský
pozdnělat.	pozdnělatinský
řec.	řecký
stč.	staročeský
sthn.	starohornoněmecký
střhn.	středohornoněmecký
střlat.	středolatinský

Jiné zkratky

aj.	a jiné
ap./apod.	a podobně
at.	a tak
círk.	církevně
f.	femininum (ženský rod)
kol.	kolektiv
m.	mužský rod (maskulinum)
med.	medicínsky
např.	například

pl.	plurál (množné číslo)
práv.	právní
příp.	případně
stol.	století
srov.	srovnáno
s./str.	strana
sv.	svatý
tj.	to je
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaně
zvl.	zvláště

Zkratky titulů a databází

ASCS	Akademický slovník cizích slov
BerlPost	Šebestian Vojtěch Berlička (Scipio), S. J. – „Postila Scipiona Berličky“
BiblKral	Bible Kralická
BiblVácl	Bible svatováclavská
BílNebe	B. H. J. Bílovský – „Nebe svatosvaté“
ČerHerb	Jan Černý – „Kniha lékařská, kteráž slove Herbář neb zelinář“
ESJČ	V. Machek – „Etymologický slovník jazyka českého“
ESSČ	Elektronický slovník staré češtiny
GbSlov	J. Gebauer – „Slovník staročeský“
HolicKor	Korespondence hraběte Václava Jiřího Holického ze Štemberka
JgSlov	Josef Jungmann – „Slovník česko – německý“
KomDveřeP	J. A. Komenský – „Dvéře jazyků otevřené“
LDHBČ	Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny
LékRantz	Henrik Rantzau – „Regiment zdraví“
LomnPýcha	Šimon Lomnický z Budče – „Pejcha života“
MattHerbHáj	Pierandrea Mattioli – „Herbář, jinak bylinář“
MSS	Malý staročeský slovník

NáchPost	Š. F. Náchodský – „Sancta curiositas, to jest Svatá všetečnost“
NovPražPošt	Outerní/ sobotní pražské poštovské noviny
PrávOsvět	Soudní knihy osvětimské a zátorské z r. 1440-1562
RačRob	K. Račín – „Operae ecclesiasticae, Robota církevní“
RešSlovA	Tomáš Rešel – „Dictionarium latino–bohemicum“
RešSlovB	Tomáš Rešel – „Dictionarium bohemico–latinum“
RosaDisk	Václav Jan Rosa – „Discursus Lypirona, to jest smutného kavalíra de amore aneb o lásce…vedený“
RosaSlov	V. J. Rosa – „Thesaurus linguae Bohemicae“
SedlMíry	A. Sedláček – „Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách“
SlavPam	V. Slavata – „Paměti Viléma hr. Slavaty z Chlumu a z Košmberka“
SSČ	Slovník spisovné češtiny
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého
StčS	Staročeský slovník
ŠimekSlov	F. Šimek – „Slovníček staré češtiny“
ŠtajPost	M. V. Štajer – „Postilla katolická, na dvě částky rozdělená, nedělní a sváteční“
VelDict	Daniel Adam z Veleslavína – „Dictionarium linguae latinae“
VelNomQ	D. A. z Veleslavína – „Nomenclator quadrilinguis“
VelSilva	D. A. z Veleslavína – „Silva quadrilinguis“
VesPost	Fabián Veselý, S. J. – „Kázání na svátky přes celý rok. Sv. 1“
VusSlov	K. Z. Vusín – „Dictionarium von dreyen Sprachen, Teutsch, Lateinisch und Boehmisch“
WaldtKáz	O. F. J. de Waldt – „Chválo-řeč neb Kázání na některé svátky“
ZatŠvéd	J. N. Zatočil z Löwenbrucku – „Leto- a dennopis“
ZíbrtTanc	Č. Zíbrt – „Jak se kdy v Čechách tancovalo“
ŽerKor	Karel Starší ze Žerotína – „Listoví“

Seznam příloh

Příloha č. 1 – transkribovaný text *kázání o svatém Janu Křtiteli*

Příloha č. 2 - transkribovaný text *kázání o svatém Janu a Pavlovi*

Příloha č. 3 - transkribovaný text *kázání o svatém Petrovi a Pavlovi*

Příloha č. 4 – transkribovaný text *kázání o svaté Anně*

Příloha č. 1

Na den svatého Jana Křtitele.
Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem
tuam, qui præparabit viam tuam ante te.
Matt.II.v.10.

Aj já posílám anjela svého před tváři tvou/
kterýžto připravi cestu tvou před tebou.

Argumentum. Svatý Jan vtělený anjel.

Srdečně toho lituji/ že mně neřikají Jan; a kdy- */S. Joannes. Exordium. Hieron: Beda, Orig. Rupertus./*
bych dnes mohl býti znovu křtěný? Žádal bych
a prosil/ aby mně dali jméno Jana. Nebo
víte-li co jest Jan? Jan/ anebo Joannes na latinsko se
vykládá gratiosus, gratia, milostný/ samá milost. To
jest Jan! Jan/ tak jeden/ tak druhý/ tak Evangelista,
tak Baptista obvzláštni miláčkové BOží. Evangeli-
sta: Discipulus duem diligebat JEsus, učedlník které-
ho miloval JEžíš/ a s kterým byl JEžíš; Jan Ba-
ptista: Erit magnus coram Domino, veliký před Pá-
nem/ nebo ruka Páně byla s ním.
Co jest Jan? Jana Evangelistu na klín / a k */Joann: 21./*
prsům připustil JEžíš: In cæa super pećtus Domini
recubuit, Jana Křtitele v životě mateřským navští-
vil JEžíš. Co jest Jan? Jan Evangelista předi-
vný prorok/ o kterého zjevení/ veliký doktor sva-
tý Augustýn svědčí: že v tom tolik jest slov/ tolik
proroctví: Jan Křtitel podlé vyrčení samé pravdy/
plus quàm Propheta, více než-li prorok. Co jest Jan?
Jan Evangelista/ Virgo in ævum permansit, panna
byl

byl až do smrti/ Jan Křtitel: Virginitatis speculum,
castitatis exemplum, zrcadlo panenství/ a příklad
čistoty. Co jest Jan? Jan Evangelista nejsubtyl-
nější Písma svatého doktor: Hoc divinæ sapientiæ
dono excelluit Joannes, (tak ho promoviruje a vy-
výšuje svatý Damianus) ut meritò dicatur os Dei, */S. Damian:/*
lingua Spiritûs Sanćti, & legotheca Divinitatis, ta-
kovou moudrost měl svatý Jan/ že hodně/ a slušně
může býti nazván jazykem Ducha svatého/ usta-
ma/ a veytahem vejmluvnosti BOžské. Jan Křti-
tel: Vox ante verbum, lucerna ante solem, hlas před */Lucerna ardens Spiritus S. igne succesfus ex per lucis iam testis est veritatis S. Aug. Ser: 20. de Sanćtis./*
Slovem/ svíce před sluncem/ a taková svíce
která ještě v životě mateřským/ světlem Ducha

svatého rozsvícena byla. Co jest Jan? Jan Evangelista: Apostolus, Propheta, Evangelista, Martyr, Confessor, Virgo, Doćtor, Cognatus, Amicus, & si quid in Ecclesia dignitatis est, & gratiæ, totum perfećtissimè possidet. Jan Evangelista/ všechny tituly/ všechny důstojnosti/ a hodnosti má/ svatý Jan Křtitel jest major Domo: nullus major surrexit inter natos mulierum, nad kterého žádný větší nepovstal. Præcellit cæteros, eminet universis, antecellit Prophetas, supergreditur Patriarchas, & quis quis de muliere natus est, inferior est Joanne. Tak jest veliký/ mluví o něm svatý Augustýn: že předchází proroky/ přemáhá patriarchy/ a všechny syny zemské převýšuje? Abyjsme pak opustili Jana Evangelistu/ poněvadž dnes jeho slavnost není; co jest medle dnešní svatý Jan? Jest Baptista, Křtitel / který byl hoden onoho nejvyššího kněze/ Syna BOžího křtiti. Qui est Joannes? Ptá se v 44. kázání svatý Augustýn? A odpovídá sobě sám: Magnus homo, veliký/ ano nad svatého Kryštofa větší člo- /Idem ùt Ser: 21. de SS./ /Idem Hom: 44./

věk.

věk. Quid est Joannes? Co jest Jan? Jubar veri solis, světlo pravého slunce. Odpovídá svatý Petr Chrysologus. Co jest Jan? Lucifer fuit, non sua præsumptione, sed Dei Patris authoritate, hvězda ranní/ která slunce spravedlnosti předešla: odpovídá svatý Bernard: Co jest Jan? Angelus, anjel/ odpovídá nahoře citirovaný svatý Petr Chrysologus. Co jest Jan? Homo missus à Deo, odpovídá Jan o Janovi. Člověk poslaný od BOha; člověk poslaný? Missus? To jest tak mnoho/ jako anjel/ nebo missus, nuncius, Angelus, tři jsou slova/ jedna věc. Tak tedy svatý Jan Křtitel byl anjel? Jistě jistě A.A. anjelem byl/ anjelem BOžím/ anjelem nebeským/ podlé svědectví samé věčné pravdy: Hic est: de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum. Tento jest/ o kterým psáno jest/ aj já posilám anjela mého. A to já dnes/ co sice samo v sobě jest patrné/ na tomto kázaní dokáží/ potom pak/ ačkoliv dobře vím/ že jenom sám Bůh anjela stvořiti může/ nicméně já vám kunst ukáží/ kterak i vy z dítek vaších/ ano i sami ze sebe anjely můžete sformovati. První bude ke cti a slávě svatého Jana/ druhé k našemu naučení. Audite, favete. /S. Chrysos:/ /Mat. ùt sup:/

Mezi předešlýma starýma filozofy/ otázka/ a Disputacy byla; zda-li anjelové tělo mají/ jako my lidé? Tak tomu chtěli Saducæi, a Manichæové/ kteří se domnívali: že nejenom nebeští Duchové/ ale i sám Bůh tělo má. S níma o těle anjelův se snášel /Confirmatio./

Plato, a učedlníci jeho/ jak svědčí svatý Augustýn/ a anjelský doktor svatý Tomáš Aquinas potvrzuje. Těch následoval Origenes, a Tertulianus, však velmi omylně: kdyby tak tomu bylo/ lehce bych já mohl dokázati: že svatý Jan byl vtělený anjel/ než poně-

poněvadž mně i víra jináč věřiti poroučí/ i Theologie jináč učí/ i SS. otcové skoro všichni jedním jazykem proti anjelskému tělu protestiruji/ kterak tedy já dokáži/ že svatý Jan byl anjel? Který měl tělo jako my/ byl člověk jako my/ z masa/ a krve/ jako my? Kdybych chtěl věřiti Origenovi/ ještě bych snadno do toho trefil/ nebo on soudil: že Jan nebyl takový člověk jako my/ než že z anjela učiněn jest člověk. Poněvadž pak jináče zní Písmo svaté u svatého Jana v I. kapitole: Fuit homo missus á Deo, cui nomen erat Joannes, poslán byl člověk od BOha/ kterému bylo jméno Jan; člověk pravil ne anjel; to tedy pravím já/ a dokáži/ že Jan byl anjelem/ a že z svatého Jana učiněn jest anjel? Svatý Jan mně pomůže/ který všechny vlastnosti má/ jak anjelové. Což uslyšite. */Origenes sanctũ Joannem non nobis similem judicat fuisse hominem./*

Numerus Primus.

První jejich Prærogativa, a první Privilegium, nebo předek nad jinšíma jest: že jsou stvořeni in gratia, v milosti BOží/ a v takové sice milosti/ že první jejích skutek/ nemohl býti hřišný/ anebo že primo infanti temporis Angelici, prvního okamžení nemohli hřešiti/ jak učí všech doktorův anjel svatý Tomáš Aquinský. O šťastní Anjelové! Ó kyž jste všichni v tom stavu setrvali! Ne tak my ne tak/ nešťastni lidé/ kterých všech (excerpta B. V. šeptá mně zde svatý Augustýn L. 2. de gratia, & natura c. 36. de qua dům de peccatis agitur, nullam prorsus? haberi volo quæstionem, krom blahoslavené Panny Marie/ o které když se o hříších jedná/ žádná se zmínka činiti nemá/ ani nemůže) jak početí/ tak narození/ stalo se v hříchu in peccato originali, v hříchu prvního našeho otce Adama/ tak že všichni lidé v hří- */Confirmatio, Angeli in gratia creati./* */S. August:/*

hříchu jsme narozeni. Než kterak medle jest narozený náš anjel svatý Jan? Ó šťastný Jene! In gratia, tak nebeští anjelové jsou v milosti na tento svět stvořeni/ tak on jako zemský anjel v milosti BOží na tento svět jest narozený/ a ještě v mateřském životě posvěcený/ a požehnaný/ co jest Zachariášovi prorokoval anjel: Spiritu Sancto replebitur in utero matris suæ, Duchem svatým bude naplněný ještě v životě matky své; a Jeremiáš ve jmé- */Etiam & Joannes./*

nu BOžím předpovídal: Antequam exires de utero sanctificavi te, dříve nežs vyšel z života matky/ posvětil jsem tebe. Co jest pak jiného naplněným býti Duchem svatým/ a ještě v životě matky posvěceným? Než v milosti boží postaveným/a narozeným? Aj hle tedy hle anjela dnešního svatýho Jana v milosti BOží podlé duše nepravím podlé těla od Stvořitele světa/ stvořeného/ a v takové milosti postaveného/ že nejenom první okamžení svého stvoření/ ale nikda do hříchu nepadl. AA. i my všichni po křtu svatým/ v milosti BOží potvrzeni/ a postaveni anjeličkama učiněni jsme byli/ ale kolik jest nás/ kteří jsme v té milosti/ v té nevinnosti anjelské/ jak svatý Jan setrvali? Ach jak málo! Kolik je nás? Který jsme s dobrýma anjelickama a ne se zlýma/ kolik jest nás? Jsme/ s svatým Michalem? A ne s Luciperem drželi? Ach jak málo! Kolik jest nás (abych pověděl/ co mám na srdci) kteří jsme smrtedlně nezhřešili/ a anjelskou naší sukničku nestrhali! Ach jak málo? A jsme my anjelové? Jsme/ než černí/ jsme duchové/ než zli/ ďábelští/ a pekelni. Nepravím já to/ než praví to svatý Evagrius: Homo, qui per pecatum á Deo recedit, diabolo conjungitur, & ipsi similis evadit. Ach pro Pána BOha co myslite hří-

/Etiam nos eramus post Baptismum in gratia. S. Evagrius./

hřišníci! Hle když hřešite/ a od BOha našeho skrze hřích odstupujete/ jako ďábly z nebe/ tak vy z milosti BOží padáte/ s peklem tovaryšite/ a raráška pekelného konterfekt na sebe berete. Nevěřite tomu? Slyšte velmi spůsobné k tomu/ než předivné kázaní které s poručení božího dělal k lidu izrahelskému/ kamení/ dříví/ a jiným modlám se klánějicímu/ Ezechiel prorok. Exordium toho kázaní/ anebo začátek byl takový: Hæc dicit Dominus: convertimini & recedite ab idolis vestris, & aby univerfis contaminationibus vestris, &c. quia homo, homo. Obraťte se a odstupte od modlí vaších/ a odevšech pošvrn vašich/ etc. nebo člověk jest člověk. Abych se opravdu přiznal toto kázaní/ a tyto slova jsou mně velmi divná: Obraťte se/ čiňte pokání/ polepšte se/ nebo člověk jest člověk. Odpusť mne milý boží kazateli/ co pak to mluvíš? Židé dobře vědí/ že člověk jest člověk/ a ne bestie/ proč pak jim to opakuješ. Polepšte se nebo člověk jest člověk? Kdybys byl řekl: Obraťte se nebo ultio Domini, vindicta Dei, pomsta BOží na vás se strojí/ peklo jest otevřené/ smrt se přiblížuje/ k soudu božímu spravedlnosti božská vás citiruje/ &c.&c. to bych se nedivil/ ale řící homo homo, člověk jest člověk/ to já pochopiti nemohu. Výsoce osvícený Origenes dobře k mé-

/??? non homines fed pecudes./

/Ezech: 14. 6./

/Origenes./

mu předsevzetí přichází mně zde na pomoc/ a ten uzel rozvazuje/ když píše: že Ezechiel žádné důkladnější příčiny/ k pokání přivedsti nemohl nad tuto: Obraťte se nebo člověk jest člověk. Poněvadž (takto on discuriruje) máme věděti/ že Ezechiel, když na sebe tuto duchovní ambasadu přijal/ že jest kázal k velikým hříšníkům/ hříšník pak před tváři BOží není člověk/ ale nerozumné hovado/ a neukrotitedlná

dlná bestie/ ano živý obraz škaredého ďábla: Peccator enim, slova jsou jeho/ imaginem Dei, injuriosé in se ipso deler, Christum ex suo depellit corde, & ipsius NB. dæmonis induit figuram. Hřišník obličej BOží hanebně/ a křivě/ ze sebe vymazuje/ Krista ze srdce svého vyhání/ a obraz čertův na sebe bere. Protož zavírá tento výsoce učený doktor: Dobře kázal prorok/ aby upamatujíce se/ že člověk jest člověk/ oni pak že jsou vtěleni ďábly/ tak života svého polepšili/ kontrfekt černého raráška vymazali/ a figuru nevinného člověka/ na tom pak anjelička BOžího skrze křest svatého pokání znova vymalovali; Terribilius nihil vidit mundus, & possidet infernus, quá in animam peccato mortali conspurcatam. Nic hroznějšího svět neviděl/ ani nic strašlivějšího peklo nemá/ nad duši hříchem smrtelným poskvrněnou/ píše svatý Anzelm. Toto pak strašidlo skrze pokání/ ze sebe můžeme vymazati. Tu hle máte druhou probu AA. která dokazuje že hříšník jest anjel černý/ zlý/ pekelný/ v nebezpečným/ v hrozným a strašlivým stavu/ ano na prahu samého pekla postavený. Než dobré mysli ó duše hříšná/ jestliže podlé mého kunstu chovati se budeš/ z černého/ v bílého/ ze zlého v dobrého/ z pekelného v nebeského anjelička proměniti se můžeš. Chcete věděti AA. jaký jest ten kunst? Convertimini, obraťte se na pokání/ litujte hříchu/ polepšte života vašeho/ poslechněte dnešního anjela/ jenžto kázal na poušti/ prædicans baptismum poenitentiæ ad remissionem peccatorum. Ohlašuje křest pokání na odpuštění hříchův/ a jak jste skrze první křest/ v milosti BOží potvrzeni a anjeličkové učiněni byli/ tak skrze tento druhý křest svatého pokání/ a svaté spovědi v nové anjely se pro-

se proměnite. Eo namque momento ex bestia reviscit homo, volando tendit ad Cælum, victoriam reportat de hostibus triumphat dæmones, & ipsam Dei omnipotentiam ad indulgendum flectit. Tak o pokání svaté spovědi učí svatý Augustýn. Nebo hned od toho okamžení/ kdy se spovídá/ a pokání činí hříšník

z divoké šelmy obracuje se v člověka/ a jako nový anjeliček letí k nebi/ nad ďábly svitězuje/ a samého BOha ukrocuje. Spovídej se tedy spovídej člověce hříšný/ čiň pokání/ a tak z černého anjela/ v bílého obrácený budeš. Než to jest byla dost dlouhá píseň neb jak studentí říkají/ velká Parenthesis: Obraťme se zase k našemu anjelovi/ který v milosti BOží se narodil/ a v této až do hrobu setrval. Může nyní býti otázka: kde se narodil? A na kterým místě ten anjel jest stvořený? Veliká Disputacy povstává mezi svatým Tomášem/ a Písma svatého doktory/ kde jsou anjelové stvořeni? Někteří se domnívají/ že in Caelo Empyreo, v nebi nejvýšším. Jiní praví že v nížším/ nebo in Sidereo, kde jsou hvězdy; v tom pak se všichni snáší/ že je Bůh stvořiti ráčil v některým nebi: Ani to Privilegium neschází dnešnímu anjelu/ kterýžto ačkoliv z zemské matky Alžběty/ a Zachariáše otce jest splozený/ však ne na zemi/ ale na nebi jest narozený/ a dříve byl v nebi/ než na tento svět přišel. Jak učí svatý Chrysologus Serm: 77
Joannes ante pervenit ad Cælum, quám tangent tetram, ante accepit divinam Spiritum, quám humanum, ante suscepit divina munera, quám humanum corporis membra, ante cæpit vivero Deo, quám fibi.
To jest jedním slovem/ dříve byl v nebi/ jako anjel/ než na zemi jako člověk.

Dál

Numerus Secundus.

/Angeli neque manducant neque bibunt neque vestiuntur./

Dál k anjelům: Aby třebas Apelles, anebo Xeuxis, Parrhasius, Screta, ano všichni nejhlavnější malířové z mrtvých vstali/ jinák by nám anjela nevymalovali/ než na spůsob nějakého krásného/ červeného/ puclatého/ a bílého mládenečka. Apelles by ho nám vyšperkoval/ jako někdý obraz Venušin/ Parrhasius by mu pověsil nějaký hedbábný / Xeuxis by mu přidal křidla/ Screta by mu tváře vycpal/ jako pažatům Nabuchodonozora krále jejích hoffmístr/ které nejlepšíma jidlama krmil; mezi tim pak anjelové/ žádných šatův/ žádných kalanteryí/ žádných cancorův/ žádného jidla/ ani pití nepotřebují/ a proto archanjel Raphael mluvil k Tobiášovi:
Videbar quidem vobis manducare, & bibere, sed ego invisibili cibo, & potu utor, zdálo se zajistě vám/ že jsem s vámi jedl/ a pil/ ale já pokrmu/ a nápoje nevidaného požívám. My naproti tomu bídni/ špatni lidé/ ani bez šatův/ ani bez jidla/ ani bez pití/ a nápoje býti nemůžeme? A to proto: že jsme lidé. Ne tak dnešní svatý Jan/ o kterým věčná pravda syn BOha živého u svatého Matouše v II. kapitole svědčí/ Venit Joannes neque manducans, neque bibens, přišel

Jan ani jida/ ani pije/ ano ani žádných šatův nepotřebuje: Plane neque vestiens dokládá svatý Bernard/ Sicut enim non est locusta cibus, nisi aliquorum forté irrationalium animalium, sic nec pilus cameli humanum est indumentum. O spravedlivý anjele/ ó pravdivý anjele/ ó BOží anjele svatý Jene/ který jako anjel/ ani nejíš/ ani nepiješ/ ani se nešatíš. Kde jste vy kde evangeličtí boháčové/ nenasyceni břícho páskové/ břichati Bachusové/ kde jste kteří od ráno až do večera/ od večera až do rána hodujete/ panke-

/Talis angelus s. Joannes./

410

panketýrujete/ žerete/ a noc v den obracujete? A když na vaše dveře zatluče chudý Lazarus, ani kousek chléba pro něho nemáte? A více psu/ než vašemu bližnímu/ k obrazu BOžímu stvořenému/ a pro milosrdenství boží almužny prosicímu/ více pravím psu/ přejete. Ach což se bojím/ abyšte pro psa/ a ve jménu psa k čertu nešli. Ach, což se bojím/ abyšte nekřičeli: jako boháč na Lazara/ a o krůpějičku vody někdy ne supplicirovali. Ach, což se bojím/ abyšte neslyšeli ona hrozná slova: Esurivi, & non dedistis mihi. Hladový jsem byl/ a pro psy dosti jste našli/ pro mne jste nic neměli/ a jak židé Barnabaše/ tak vy více psa/ jste sobě vážili/ než mne/ a mého žebráčka/ ušetřili. Protož/ ite maledicti in ignem sternum, jděte zlořečeni do ohně věčného; o hrůza! O strach; kde jste nesýtové/ kde mlaskačové/ a mlsni polyzačové/ kteří abyjste snad/ pro jeden/ neb druhý půst/ na břichách vaších panskou podstatu/ a Authoritatem nestratili/ ani v postě od žraní masa se zdržujete. Jste vy Janové? Jste vy anjeličkové? Jste než černi/ tak vás nazývá svatý Chrysostomus v kázaní I. in Genesim: Ab hac jejunij lege, non Dei amici, sed Dæmonis mancipia se eximunt: od přikázaní postu/ ne BOží služebníci/ a přátelé/ ale čertoví chlapy a otrokové se vynímají. Ach, což se bojím/ abyšte místo toho masa tvrdé kostí/ s pekelným Cerberem na věky nehrýzli. Ukazujete někteří papežské Bulli, arcibiskupské Privilegia, Consistorialni dovolení/ než jak jste se vyšroubovali? Kolik jste lží od vaších Supplicacy položili? Jaké přičiny předstírali? Abyšte dovolení obdrželi? A koho jste šidili? Ne církev/ ale sami sebe. Slyšte co o postu mluví svatý Petr Chrysologus, Jejunium nobis aperit Cælum, jejunium nos

/Invectiva in ???sericordes./

/Jejunium ??????/

411

nos intromittit ad DEum. Půst nám otvírá nebe/ půst nás připouští k BOhu. A výsoce učený Alcuinus: Poft 40. dies Noë fenestram apetit, significans jejunantibus per quadragesimam Cælum aperiri. Noc

po 40. dnech okno v korábu otevřel/ aby nám naučení dal/ že po čtyrydceti dnech postních/ nebe se nám otvírá: nebo pravdu mluví svatý Pavel/ Non in comessationibus, non in ebrietatibus, že ne v hodování/ ani v opilství/ přijdete do království nebeského/ než skrze půst/ skrze mrtvení těla/ skrze následování svatého Jana anjela dnešního/ kterého takto maluje svatý Bernard: Joannes innocentissimum ill. d corpus sic castigat, sic attenuat, sic affligit. Vos indui festinatis bysso, & purpura, & splendide epulari. svatý Jan to své nevinné/ a anjelské tělo/ tak mrtví/ tak trápí/ tak sužuje/ a vy kteří na vašem těle více hříchů/ než vlasů na hlavě máte/ vy s tim vaším hříšným tělem/ jako s vejcetem zacházíte/ a skoro do bavlny se zaobalujete? Pamatůjte břicháčkové pamatůjte/ že jest angusta via, ouzká cesta/ ouzké dvéře do království nebeského/ kterak vy se tam vsoukáte? Pomáhej vám Pán Bůh/ a svatý Jan/ který ačkoliv byl jako anjel/ nicméně mrtvil se/ postil se/ trápil se/ jako hříšník/ slovem nejedl/ nepil/ nešatil se jako anjel.

Numerus Tertius.

Než jestli v čem byl pravý anjel? Tedy v nevinnosti/ v svatosti/ v nepoškvrněným/ a v neporušeným panenství/ o kterým skoro celý letanie píše svatý Chrysologus v tato slova: Joannes Apollatur Schola virtutum, Magister vitæ, Sanctitatis forma, Norma justitiæ, Virginitatis speculum, Pudiciæ titulus, Castitatis exemplum, Patrum via, peccatorum, venia

/Innocentia angelos facit, & virginitas./

venia, Fidei disciplina, Major homine, Par Angelis.
To jest zkrátka/ Jan má všechny ctnosti/ jest větší než kterýkoliv člověk/ anjelům nebeským rovný/ jenž byl v mladosti anjel/ v mužským věku jednal jak anjel/umřel/ ano lépeji zmízel z tohoto světa jak anjel. I my všichni můžeme býti anjelové. AA. jak učí svatý Jan Zlatoustý v kázaní 32. Materia est homo, fieri autem potest, & Angelus, & bestia, člověk jest taková věc/ z které může býti anjel/ i šelma a potvora. A po několika řádcích takto píše: Si virtus Angelos facit, utique possumus Angelos facere, Jestliže (prý) ctnost činí anjelé/ snadno/ a bez veliké práce i my anjelé dělati můžeme. Čim jest pak to pro Pána BOha! Že tak málo anjeličkův máme? Čim jest to/ že vy rodičové tyto časy více čertíčkův mezi syny/ a dcerami vašími než anjeličkův počítáte? Chcete věděti čim? Tim/ že ani oni/ ani vy svatého Jana nenásledujete. Co jest on učinil aby byl anjelem? Hned za své mladosti varoval se všetečné šusky/ zlého tovarýšstva/ šel na poušť; a vy

dítky vaše/ do hospod mezi zlý tovaryše/ k tanci/ k muzice pouštite/ a z ních mají býti anjeličkové! Svatý Jan ještě maličký s BOhem/ a s anjely na modlitbách jednal/ a více v nebi/ než na zemi bydlel/ a tak jest anjel učiněný/ podlé zdání svatého Chrysostoma: Homo qui cum Deo (in oratione) loqui didicit, erit deinceps Angelus, etiamsi sit pauper famulus, si privatus, si indoctus; non Quirit enim. Deus linguæ elegantiam, sed animæ pulchritudinem. Člověk který často s BOhem v modlitbě mluví/ bude brzy anjelem; nechť jest on třebas chudý/ třebas služebný/ třebas sprostý/ třebas sedlák/ jestliže s BOhem mluví/ BOžím anjelem může býti; o kyž vy tomu rozu-

413

rozumíte/ a toho naučení následovati chcete sedláčkové/ kdyžto vořete/ vláčite/ robotujete/ etc. A kyž vy se tenkrát Pánu BOhu modlite/ cožby mnoho anjelův mezi vámi bylo. Svatý Jan pravil jsem/ s BOhem často na modlitbách mluvil/ a vy dítky vaše ani modliti se neučite/ co jste povinni; a z nich mají býti anjeličkové? Svatý Jan své outlé tělo na krátké uzdě držel/ a vy jim/ jak oni sami chtějí uzdu pouštite/ a ve všem folkujete/ a mají být anjeličkové? Svatý Jan ani nejedl/ ani nepil/ a vy dítky vaše žráti/ a píti učite/ a z ních mají býti anjeličkové? Slovem svatý Jan byl podlé těla/ a duše panna/ a proto anjel/ nebo jak učí svatý Basilius, Hiprofecto, qui Virginatatem servant, Angeli sunt. Tito/ kteří panenství zachovávají/ anjelové jsou. A vy panny mnohé jste panny/ podlé věnce/ ale ne podlé srdce/ vy mládenci mnozí jste Janové podlé jména/ ale ne podlé skutku/ vy pacholata jste krásni anjeličkové podlé tváře/ a ne podlé svědomí/ takovi: že se může o vás říci/ Angelus apparet, Angelitate caret. Zdá se býti anjeliček/ podlé srdce jest čertiček/ a z vás mají býti anjeličkové? Ach, běda přeběda/ kam jsme přišli AA. dítě nyní/ kteréžto sotva z kolibky vyjde/ bude vícejí rozuměti věcem těm/ o kterých praví svatý Pavel/ nec nominetur in vobis, že ani je do huby bráti nemáme/ než šedivý starec. A vy o tom víte/ slyšite to rodičové/ a všechno dětinství a nerozumu připisujete? Ach, kam jsme přišli/ prve bylo pravda/ Angelicus juvenis senibus satanizat in annis, nyní jest pravda/ Angelicus juvenis teneris satanizat in annis, že mládenec který ještě má mléko na bradě/ již jest zralý do pekla. Ach běda přeběda kam jsme přišli? A diví-

414

A dívite se že Bůh na nás vojnu/ mor/ hlad/ neourodu/ drahotu posílá? Dívite se? Toto jest metla

s kterou vás rodičové Bůh bičuje/ že vy dítky vaše metlou netrestáte. Chcete-li tedy i to trestání BOží od vás odvrátiti/ i z dítek vaších anjeličky míti? Dejte pozor: aby jak podlé těla/ tak podlé duše panny byli/ a jestliže mají tak neproměnitedlnou vůli/ jak zlí anjelové/ kteří se již nemohou polepšiti/ vezměte na ně metlu/ a jistě je napravite/ nebo i čertí se metly/ a kordu bojí; jak svědčí Tritenius. Než ačkoliv dnes, není svatého Jana Evangelisty/ ještě předce do naších anjelův/ naposledy svatého Jana Kyliana: Anjelové tak jsou pravdomluvni (kterak pak mluvějí? Dlouhoby bylo zde vykládati) že lháti nemohou/ ale každému pravdu náležitě povědí: A takový pravdomluvný jazyk měl svatý Jan/ jazyk právě anjelský/ kdyžto i Saryzeům/ i králi Herodesovi pravdu do nosu vetřel/ a s textem mu pověděl/ Non licet tibi, nesluší tobě míti/ Herodiadu manželku bratra tvého. Jestliže komu tato anjelská vlastnost/ a svatého Jana pravdomluvnost náleží/ tedy vám duchovní pastýřové/ vám kazatelové/ vám zpovědlníci/ vám řeholnici/ kterým jest řečeno/ Ite Angeli veloces, jděte po všem světě rychlí anjelové. Než ó můj BOže/ jak nyní i mezi kazately/ i mezi spovědlníky/ málo Janův se nachází/ Poč? Pro špatný respect, pro bídné/ a někdý pro mokré Interesse. Nebo někteří/ že se bojí aby u toho/ a onoho pána milost nestratili; u té nebo jiné paní mámy polívku nerozlili; mnozí pravdu tajíte/ a snad ještě nepravosti jejich dobře vykládate. O slepoto? Kdybyjste vy kazatelové: jak Nathan Davidovi/ Jonáš Ninivitům/ svatý Ambrož Theo-

Theodoziovi/ František Poulanský králi neapolitanskému/ hříšníkům pravdu povídali; a kdybyste častěji křičeli Non licet, nesluší/ není dovoleno/ zapovídá to Pán Bůh: ach jak by bylo lépeji za dnův našich. Směšná mně zde otázka na mysl přichází; totiž: jakých jest zvířat nejvíc na světě? Co se domníváte? Vlkův? Ne. Zajicův: ne. Medvědův: ne. Jelenův: ne. Já soudím že jest nejvíce lišek/ a to z následující bájky poznáte.

Numerus Quartus.

/Fabula ad veracitatem angelorum & s. Joannem apts./

Kopulétý lev ležel v jámě nemocný/ a skoro již duši na jazyku měl: že pak ta jáma velmi ouzká/ a tmavá byla/ hůře tam smrdělo/ než-li v židovské apothece. Přihodilo se/ že vlk/ medvěd/ a liška/ o nemoci krále svého avizi dostali/ a i hned podlé své Obligacy Patienta toho navštívili. První audienci měl medvěd/ který jak své Complementa složil a v

Discursu svým velkou Condolency/ kterou s jeho milosti královskou měl/ ukázal: tázan byl naposledy: coby o tom Lojamentu/ lva/ a o té jeho Residency držel? A zdaliž by tam nic/ coby v nos tlouklo/ necitil? Já/ pravil lev/ několik časův/ zde stále bydlim/ proto nic rozeznati nemohu. Upřimný medvěd/ jakožto který nikdy při dvoře/ a nebo málo kdy býval/ a neznal Stylum curiæ aulicæ, to jest/ že neuměl mluviti po dvořácku/ pověděl pravdu/ a pravil: Velmi se tomu divím nejjasnější králi/ kterak Vaše výsoce vzáctná královská osoba/ v tak tmavým a smradlavým Quartitu lojirovati může/ nebylo by dív/ kdyby vaše královská velebnost z toho samýho smradu Pestilency dostala/ já jsem tu byl malou chvílku/ a bojím se/ abych o nos nepřišel. Řekl to medvěd/ a do smrtě více nemluvil/ nebo pro tu pravdu/ tak se lev rozlobil/

bil/ že ho i hned na kousky roztrhal. Díval se na tu Tragædyí vlk/ a když/ k Audiency byl povolaný/ a timto spůsobem o té jámě/ puchu/ a smradu tázaný/ myslil ten neřád pláštěm přikryti/ a dobrou lži tomu smradu zakouřiti; protož odpověděl: Vaše královská velebnost/ zde na tom vašem paláci/ nejináč se mně zdá/ ne jako v zahradách Hesperidis, ta jáma jest jako vonná Arabia/ v kteréž pížmo/ a balsam/ mírrha / a Storax, růže/ a kadidlo voní/ slovem/ v ty naši Infirmarií/ jest jako v ráji. Slyšel tu Oracy/ a latinku lev/ a domnívaje se/ že by se mu vlk posmíval/ za živa mu kůži až pod uši svlekl/ aniž lež tomu nic nespomohla. Posledně jakoby o ničemž nic nevěděla/ přistoupila liška/ a když po vykonaných Ceremonyích/ o té vůni vyptávaná byla/ odpověděla: Aby ji královská velebnost ráčila odpustiti/ že nemůže své Sentimentum dáti/ poněvadž již několik dní přetěžkým katharem a rýmou jest obklíčená/ tak že nic vonnýho/ od nevonnýho rozeznati nemůže. To jest mně byla liška! A takových chytrých lišek jest nyní nejvíce na světě/ i mezi kazateli/ i mezi spovědlníky/ ano i takových vlkův; málo naproti tomu/ málo pravdomluvných medvědův. O jak často tento Pán Patronus smrdí kozlem/ to jest neřádem Venušiným/ jiný zapáchá psem/ to jest závisti/ ten Minister kostelním puchem/ to jest věcma k záduši/ a fáram náležejicíma/ zase onen soudce/ a Officir vdovama/ a sirotkama/ to jest krví vdov/ a sirotkův/ jak často tato jeho milost paní/ u BOha žádné/ u čerta má mnoho milosti/ jiná vydává ze sebe stuchlinu cizího lože/ tato voní dejmem ohně nečistého/ a předce že ten jest Eliseus, který někdý sud naplní sládkovským olejem/

onen Farizeus který nětco do pokladnice hodí/ tato
Sára/

Sára/ anebo Marta/ která kuchyní zaopatří/ ona Rebeka která místo kůže/ do plátna oblíká/ a na některý šátek daruje/ žádného není který by upřimně s pravdou ven vyšel? Anebo má vymyšlenou rýmu/ co liška/ nebo pochlebný jazyk/ co vlk. Než Væ vobis, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, běda nám/ a na věky běda/ kteří říkáte/ že zlé jest dobré/ a dobré zlé. Ne tak dnešní svatý anjel/ který ačkoliv věděl/ že mu půjde o kůži/ i o život/ nicméně nebral žádného listu před hubu/ neobaloval nahou pravdu/ než křičel/ jako pravdomluvný anjel: Non licet, nesluší tobě/ nesluší tobě. Než ani mně víc/ a dýl kázati nesluší/ protož zavírám s slovmi svatého Jana Zlatoustého/ a všechny vás napomínám: Ne abutamur natura nostra in damnum nostrum, nihil enim nos prohibet Angelos fieri statim, si voluerimus. Dobře uživejte stavu vašeho/ který kdykoliv chcete proměniti/ a v anjely jako svatý Jan se obrátiti můžete: dejte pozor všichni na to: co ste? Pauló minorati ab Angelis, nětco menší než anjelové/ jim pak vyrovnati se můžete/ jestliže svatého Jana následovati budete. Než špatný host/ který hospodáři nepřipije/ já jsem na vás zapomněl toho města obyvatelé. Co pak vám za naučení dáti mám? Učejí theologové/ a Písma vykládatelové/ že města/ a království/ mají svého obvzláštního anjela. Chceš ty věděti slavné město/ ano ty celý kraji anjela tvého? Ecce plus quám Angelus hic, hle svatý Jan jest tvůj anjel/ ano více než anjel/ k tomu celý kraji/ - - - a obzvláště ty město - - - se utíkej/ a nechcete-li takové neštěstí/ neourody a krůpobití/ jako před tim jste nebozí lide skusili/ na polích míti/ dnes všichni hospodářové vyvolte sobě toho anjela za

/Epilogus./

stráž-

strážce/ který jako někdý Cherubin ráj/ tak on hospodářství vaše hájiti bude? Vyvolte jej sobě za patrona/ za anjela strážce polí vaších/ a pobožným srdcem všichni semnou k němu volejte:

Anjele BOží strážce náš/
račiž býti ochránce náš/
pole naše létos šetři/
ať nám neškodí povětří/
odvrať od nás krůpobití/
dej všem s tebou v nebi býti.

Amen staniž se tak milý Kriste Pane/
Ať tvého království všem se nám
dostane.

Příloha č. 2

Na den SS. mučedlníkův/ Jana /a
Pavla/
Proti bouřkám/ a škodlivýmu povětří patronům.
Linguae eorum Caeli claves faćtæ sunt. Eccl.

Jazykové jejích nebeští klíčové jsou učiněni.
Tak o dnešních mučedlnících v hodinkách kněžských
se modlí svatá církev katolická.
Argumentum. Svatý Jan/ a Pavel nebe komorníci:
A vrat nebeských klíčnici.

Trojím podobenstvím/ co trojnásobným pen-
zlikem dnešní mučedlníky nám vyobrázuje
církev svatá v hodinkách kněžských. Po- *?? 4.1*
nejprv nám maluje dvě olivy/ a těm podpísuje: Isti
sunt

sunt duæ olivæ, tito dva jsou dvě olivy. A to vel-
mi dobře: nebo jak z olivového stromu/ a z oliv/ */Apoc: II.4./*
od olejníka olej/ tak z nich obouch/ co z dvouch stro-
mův/ krev pro Krista/ a víru jeho vytlačená byla.
A zase jak oliva podlé Pieria a jest obraz/ a podobenství */Olea castitatis, & Sapientæ Symbolum/*
moudrosti/ a čistoty/ tak oni nejenom obraz/ a nějа-
ký stín/ ale pravá/ a hlůboká moudrost/ tež samá pa-
nenská čistota byli/ kteří smradlavého kozla Juliana/
jenž hned od křtu svatého/ nehodný kozel té svá-
tosti/ kozlovým lejnem smrdutě zapáchal/ jak oliva ko-
zlovému plemenu se vyhýbali/ a jak samého Asmodea
se varovali. Olivy jsou byli dnešní svatí mučedl-
níci/ nebo oleje milosrdenství plni/ a proto je dobře
nazývá/ a první titul dává svatá církev: Isti
funt duo virimisericordiæ, tito dva/ jsou dva mu-
žové milosrdní. Druhý jejich titul/ druhým zase pen-
zlikem znamená tyto dva církev svatá/ když dí: Isti
sunt duo candelabra, lucentia ante Dominum, tito
dva jsou dva svícnové/ kteří netoliko svítí před tvá-
ři BOží/ ale jak slunce/ a měsíc celý. Svět osvě-
cují.
Třetí obraz/ a k mému předsevzetí nejspůsobnějš-
ší těch svatých zase nám představuje ta naše mat-
ka svatá církev pod podobenstvím klíčův/ řka:
Linguæ eorum claves Cæli sunt, jazykové jejích klí-
če nebe učiněni jsou. To zase velmi dobře a spůsobně:
nebo jak klíč dvéře otvírá/ a zavírá/ tak oni: Habent
potestatem claudere cælum nubibus, & aperire portas

ejus. Mají moc oblakama zavříti nebe/ a zase vrata nebe otevříti. Z které příčiny v čas nebezpečných bouřek/ a nečasův tuto Antiphonu církev svatá obyčejně spívá: Isti funt duæ Olivæ, & duo Candelabra lucentia ante Dominum, &c. Tito dva/ jsou

420

jsou dvě olivy/ a dva svícny svítící před Pánem mají moc zavříti/ i otevřiti nebe/ nebo jejich jazykové jsou učeni nebeští klíčové. Oni pak dva Kristoví mučedlníci představeni jsou v nebi/ jako nebes klíčníci/ a BOží komorníci. Co já dnes ke cti a slávě jejich/ k našemu pak potěšení/ a naučení z krátka dokáží.

Numerus Primus

Mezi jinýma přednějšíma ouřady při komonstvu/ a dvoře královským krom hofmistrů/ maršalkův/ truksasův/ mundšenkův/ stolmistrův/ a kanclířův: jsou také: Supremi Camerarij, nejvýšší komorníci/ kteří klíčem zlatým obdarováni/ moc mají/ a dovolení palác královský/ a dvéře jeho otvírati/ a zavírati. Mají též moc/ a to veliké obdarování/ a milost/ že ke králi/ bez žádané Audiency dvéře sobě otevříti/ a před obličej královský předstoupiti mohou. To pak jejich vzáctné Privilegium, klíč zlatý na prsech pověšený ukazuje a oznamuje. Takto jest při dvořích císařských/ a královských na tom světě: kterak jest/ a jaký obyčej při dvoře krále všech králův v nebi/ na druhým světě? Nejináč. Nebo ten spůsob zemských majestátův/ jest vzatý z mustru Monarchy nebeského/ při kterého trůnu/ krom knížat/ a mocnářův/ Principatu, a Potestatu, krom panstva/ a tejných rady/ krom seraffinův/ a cherubinův/ Supremus Camerarius, nejvýšším komorníkem/ však NB. v duchovních/ nebeských/ a církevních věcech jest onen zasloužilý stareček: ku kterému pravil král nejvýšší Kristus: Tibi dabo claves Regni Cælorum, toběť dám klíče království nebeského/ a moc k tomu/ abys do nebe vrata otevřel/ komu se tobě líbiti/ a zavřel komu se

/Confirmatio. In cælis sunt inter cæteros aulæ dirinæ ministros etiãm supremi camerarii./

421

mu se tobě viděti/ a zdáti bude. To pak obdarování těch Petrových klíčův k věcem duchovním a věčným/ též k spasení duše patří. Co se týká věcí časných/ užitku obecních/ požehnání ourody/ oblakův/ déště/ sucha/ jasnosti/ zč. V těch/ a podobných případnostech od těch dolejších vrat/ klíče mají SS. Jan a Pavel/ a s těma se při dvoře BOžským jako komorníci honosejí. Totižto: jazykové jejích jsou zlati klíčové/

oni nebeští klíčníci/ BOží komorníci.

Numerus Secundus.

Král Šalomoun/ tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis sustentabatur. Dum/ palác/ a komoru svou otafloval dřívím cedrovým/ kterýž stál na čtyrydceti pěti sloupích. Tak se čte o komoře jeho: o komorních nic nenacházím. Heliorefa / a Hája písaře nacházím: Jozefata a Joíada kanclíře nacházím/ a tak dále; žádného pak pod tim jménem nejvyšší komorník/ komorníka nenacházím. V kapitole 4. sice nětco podobného čtu o nějakým Bengaber jménem: Ipse præerat in omni regione Argob sexaginta Civitatibus magnis, atque muratis, quæ habebant seras ferreas. Bengaber muž vzáctný vládl vší krajinou v Argob, šedesáti městy velkými/ kteráž měla zámky měděné/ a železné. Znamenejme: vládl městy/ které měli zámky/ tedy ten Bengaber byl vládařem nad zámky/ a nad bránami městskými pánem. Bylli pak Pánem nad bránami/ a zámky/ musel míti k těm zámkům klíče/ a podlé toho ouřadu Šalomouna krále komorníkem.

/3. reg: 7. 3. ss. hodierni martires sunt cæli clavigeri Dei camerarii./

/Argob gleba, vel terra/

Podobni komorníci krále všemohoucího Krista jsou dnešní SS. mučedlníci svatý Jan/ a Pavel/

Pavel/ kteří jako Bengaber in omni regione Argob, všechnou zemi/ a krajinou naší/ to jest zemskýma užitky/ povětřím/ a jasnýma počasy vládnou.

Nad zámky železnýma zase pozorůjme byl Bengaber od Šalomouna představený. Co jsou časem oblaky na obloze? Když Bůh chce trestati zemi/ oblaky v železo obrátí/ a železnýma zámky dolejší nebe zavře. Jak hrozil/ a zavřel někdy Izrahelitům. Conteram superbiam duritiæ vestræ, daboque vobis cælum desuper fcut ferrum. Potřuť pejchu tvrdosti vaší/ a dám vám nebe svrchu jako železo.

/Lev: 26. 19/

Ach BOže kolikrát jsme i my to již skusili? Nas potom nebojme se vice/ budeme-li ctiti dnešní nejvýšší komorníky/ kteří Regionis aëreæ, krajině hořejší představeni jsou: aby třebas zámky měděnýma/ a závory železnýma brány té krajiny zavřené byly/ SS. naší patronové/ nebeští klíčníci/ BOží komorníci komoru nebeskou nám otevřou/ a skrze otevřené brány/ a dvéře/ co žádati budeme/ dolu spustí. Potestatem habent claudere cælum, & aperire, poněvadž oni jakožto pokladův časných/ a darův BOžích vládařové/ klíče mají v ustech SS. svý jazyky/ kterýma mohou podlé líbosti nebe zavříti/ a podlé vůbe nebe otevřiti. Jen toliko my/ když zavřené nebe skusíme/

horlivě volejme: Attollite portas Principes vestras, /Psal: 23. v. 7./
otevřete vrata/ a dvéře železné klíčema vašíma
knížata nebeská/ a jakožto patronové naší v po-
třebách naších nám pomáhejte.

Numerus Tertius.

Oziáš prorok sekretář/ a tejná velebnosti BOž- /Camerarii sunt similes eliachimo, & eliæ is. c. 22. v. 22./
ské rada pěkně vypísuje vyvolení a ustanovení Elia-
cima syna Helciáše místo Sobna za nejvýššího
komorníka BOžího/ v kapitole 22. Byl/ praví on

Sobna

Sobna muž sice vzáctný Præpositus templi, vlá-
dař/ a klíčník domu BOžího; že pak byl urozenější
než ctnostnější/ pro jisté vejstupky BOhu se ošklivil/
protož poručil jej Bůh z ouřadu shoditi/ a Eliacima
za nejvyššího komorníka komor kostelních/ a po-
kladův jejích/ na tento spůsob ustanoviti. Ponejprv
nařídil jej oblecti v sukni/ potom přepásati pásem/
posledně dáti v ruce jeho moc/ a učiniti ho otcem
přebývajících v Jeruzalémě. Aby pak znamení měl
nejvýššího komorníka takto Bůh k Izaiášovi:
Dabo clavem Domus David super humerum ejus. Et aperiet, & non erit, qui clauda, & claudet, & non erit qui aperiat. Jakožto komorníkovi mému dám klíč domu
Davidova na rameno jeho: a otevře/ a nebude/ kdo by
zavřel/ zavře/ a nebude kdo by otevřel. Takových ce-
remonií při vyhlášení svého komorníka Eliacima
užíval/ když jej klíčema obdaroval/ Nebeský král.
Skrze toho Eliacima někteří vykládají Krista/ a skrze
klíč/ kříž jeho na ramena daný/ nimžto on/ co klí-
čem nebe otevřel. Jiní skrze ten klíč rozumí: Poten-
tiam dei. Svatý Effrem píše/ že ten klíč znamená
rodičku BOží/ kterou jménují: Clavim Regni cæle-
stis, klíč království nebeského. Já povím mé
zdání/ a pravím: že ten klíč znamenal klíče naších
dnešních mučedlníkův/ kterýma je obdařil Král nebe-
ský/ kdyžto je/ za své klíčníky/ a nebeské komorníky/
jako Eliacima ustanovil/ a dal jim moc/ aby nebe
podlé vůle své otvírali/ a podlé potřeby lidské zavírali.
Protož taký oni co otevřou/ žádný nezavře/ a co zavřou/
žádný neotevře/ nebo: Habent potestatem claudere
cælum, & aperire portas ejus, a to vlastníma klíčema
svatýma jazykami/ kteří factæ sunt claves cæli, klí-
čové domu Davidova/ to jest: Klíčové nebe uči-

něni

něni jsou/ a skrze ně dnešní svatí mučedlníci za BO-
ží komorníky potvrzeni.

Měl v Starém zákoně král nebeský Bůh otec
za nejvýššího komorníka Eliáše proroka/ kterého

jazyk rovně klíčem nebeským/ učiněný/ nebe zavíral jak chtěl/ a otvíral kdy chtěl. Clavis cæli fit lingua Eliæ, jubet enim, & clauditur cælum, orat & aperitur. Mluví nejučenější Augustýn. Klíč nebe byl jazyk Eliáše/ nebo jak klíčem komorník dvéře/ tak on jazykem nebe otvíral/ a zavíral. Když se modlil/ jakoby poroučel/ zavřelo se nebe/ a když chtěl otevřelo se. To v Starém zákoně dělal Otce nebeského/ krále věčného komorník Eliáš. V Novém zákoně JEžíš nazaretský král židovský má dva takové komorníky: kteří podobné klíče mají Eliášovi/ a jak on měl moc jazykem svým/ to jest modlitbou nebe otevřiti/ a zavřiti/ tak dnešní SS. mučedlníci mají moc/ svou silnou přimluvou u BOha/ k našemu požehnání/ ourodě/ a užitku buď to otevříti/ buď to zavříti nebe/ a brány jeho. Protož zase opakují: Když budou železné brány nebeské/ volejme: Attolite portas Principes vestras, otevřete brány vaše knížata nebeská/ v nebezpečenství pak krůpobití/ claudite, zavřete brány vám poddané/ a od BOha poručené.

Numerus Quartus.

V zjevení svatého Jana v kapitole jedenácté vyjevil Bůh otec tomu miláčkovi Kristovému dva svědky/ dva proroky: a takto o ních mluvil: Isti sunt duæ olivæ, & duo candelabra in conspectus Domini terræ stantes. Tito jsou dvě olivy/ a dva svícnové/ kteříž svítí před tváří BOha/ Pána vší země. Dvě olivy/ a dva svícnové byli jsou ti svědkové? Tak to jsou snad naší mučedlníci/ které jak *Ss. hodiernorum figura duo viri. Apoc: II. v. 4/*

jsem

jsem pravil olivama/ a svícnama nazývá svatá církev?

Slyšme dál Písmo. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus Prophetiæ insorum, & potestatem habent super aquas, convertendieas in fanguinem, & percutere terram omni plaga, quotiescunque voluerint. /v. 5???/ Tito dva svědkové/ mluvíl dál Písmé svaté/ mají moc zavříti nebe/ aby déšť neprršel/ a mají moc nad vodami/ obrátiti je v krev/ a mají moc biti zemi všelikou ránou tolikrátkoliv chtíti budou. Tak Duch svatý o těch dvou mužích/ kteří nebyli sice dnešní SS. mučedlníci/ ale byli obrazové a figura jejích: poněvadž netoliko v tituli oliv/ a svícnův se srovnávali/ ale i v moci nad nebem/ oblaky/ déštěm/ bouřkami/ etc. sobě stejni a rovni byli. A co více? Bestia quæ ascendit de abysso, šelma/ kteráž vystoupila z propasti/ učinila boj proti oným prorokům/ přemohla/ a zabila je. Tak naše mučedlníky šelma/ a zrádce víry Julianus, od cír- */v. 7./*

kve křesťanské odpadlec/ ukrutně pomordoval. Kteří/ jak oni svědkové skrze Ducha svatého divy působili/ na nebe vstoupili/ a tam bránam nebeským za klíčníky/ a komorníky BOží představeni byli. K těm tedy my/ k těm v čas potřeby naší/ k těm se utíkejme/ BOhu mučedlnictví jejích pro víru vystálé předkládejme/ skrze to BOha pro naše hříchy rozhněvaného kroťme/ na klíče a pomoc jejích volejme. Attollite portas, o nebeská knížata/ mučedlníci/ a komorníci BOží v čas sucha otevřete nebe/ v čas déště/ a přívalu zavřete brány jeho svatýma jazykama vašíma/ z kterých horlivá k BOhu láska/ a vroucná modlitba klíče udělala. Nebo podlé svatého Augustýna: Oratio justi clavis est cæli, ascendit oratio, /v. 13./

tio, descendit Dei miseratio. Modlitba spravedlivého jest klíč/ a z jazyku se modlicího klíč dělá. Vystupuje nahoru orodování/ a sstupuje dolu BOží smilování. Modlitba tedy SS. mučedlníkův byl klíč/ a jazykové jejích klíčové/ skrze modlitbu učiněni/ když netoliko tenkrát/ jak k ním Terentiana Julianus poslal aby víru/ a Krista zapřeli/ erant orantes, horlivě se modlili/ ale stále k Velebnosti BOžské o trpělivost/ a v mučedlnictví stálost prosili/ a orodovali, Julianovi směle skázali/ a srdce své klíčema/ to jest; jazykama otevřeli: Pro Christi fide, quam mente, & Ore venerabantur, non dubitanter mortem subituros. Že pro víru Krista/ kterého/ mysli/ a jazykem vyznávají/ bezevšeho rozmyšlení umřiti chtějí.

Numerus Quintus.

Komorníci obyčejně mají klíče zlatý. Z jakého kovu jsou klíče naších SS. komorníkův? Nejvýšší učitel/ a papež svatý Řehoř/ Rekaridovi králi španělskému poslal darem dva klíče: železný z řetězu svatého Petra/ kterým ho svázati dal Nero, a druhý klíč daroval mu zlatý. Ten snad aby zlaté srdce/ to jest upřímné k církvi svaté zachoval. Onen železný/ aby stále/ jako železo víru zastával. Zlati/ a železni jsou taký klíčové naších komorníkův. Železni/ a silni/ aby silné/ a železné brány nebeské otvírati mohli/ zlati též jsou tito klíčové/ nebo: Ut fulvum spectator in ignibus aurum, jak rýzí zlato v ohni jest neporušitedlné/ tak oni v mučedlnickém protivenství jak v prutkým ohni nepohnuti byli: Klíčové zlati/ a železni/ železni a zlati. OSS. klíčové! Kyž jste nám vždycky zlati/ a nikda železni/ nikda jako železo tvrdi/ aproti nám zatvdili. Nebudou/ nikda nebudou/ jestli je naší modlitbou odměkčovati/ a zlaté slova /Ss. Joannes & Paulus sunt aureæ et ferreæ claves./

slova na modlení jim dávati budeme: Skusime je vždy klíče zlaté/ na ourodu/ železné a silné/ ne naproti nám/ ale proti železným vratem/ a zámkům nebe: tito otevrou v čas potřeby/ a zlato dolu spustí/ jakožto klíčové milosrdní/ klíčové dobrotiví/ klíčové od BOha za klíče nebe uznáni/ a nám k našemu užitku představeni/ a učiněni.

Theodorus Sancius nalezl první klíče od truhel/ a komor. Do komory nebeské/ a do truhle pokladů BOžích/ první klíč vynašel/ a Petrovi dal spasitel náš Kristus. Druhý klíče dnešní v ohni lásky na kovadle milujícího srdce kovali sobě dnešní komorníci/ šťastni jsme/ kteři je sobě za patrony naše/ a ourody naše ochrance vyvolujeme.

Jak Eliacim/ o kterým nahoře/ klíč od BOha dostal/ a komorníkem učiněn byl/ hned/ píše Izaiáš: In aquis multis semen Nili messis fluminis, fruges ejus, & facta est nehotiatio gentium. V vodách mnohých semeno/ a zasetí Nila/ žeň řeky obilí jeho/ a učiněná jest krajina kupectví národův. Jakoby řekl: Než dostal klíče Eliacim: bylo sucho veliké/ starch hladu/ ze všech stran byl na lidi: jak ale klíče dostal Eliacim/ hned níma otevřel nebe/ a vlážičky bylo dosti/ ourody tak mnoho/ že lidé obilím po celé krajině handlovali. To I my doufati můžeme/ a od našich SS. patronův očekávati/ jenom na klíče nezapomínejme/ ale často horlivou modlitbou na ně pamatůjme. Co více? To co nam navrhuje Ezdráš Zákona učitel/ který v kapitole I. takto: */Isa: c. 23. 3i/*

Numerus Sextus.

Jistého roku sešli se všichni muži z rozličných krajin/ a pokolení do Jeruzaléma/ a posadil se lid na ulici chrámu BOžího: trementes pro peccato, & pluvjis, */Suadet israëlitis poenitentiam. Esdræ I .c. 10 v. 9./*

vjis, třesouce se pro své hříchy/ kteří tak velké déště/ a bouřky spůsobili/ že větší díl světa hladu se obávati mohl. Co zatim Ezdráš? Ezdráš vida lid skroušený: Surrexit, & dixit ad eos: vos transgressi estis, vy jste zhřešili/ a hněv boží proti vám popůdili/ proto vás Bůh trestá. Chcete od vás to trestání/ déště/ a bouřky odvrátiti? Polepšte se/ Date concessionem Domino, vyznejte se též Pánu BOhu otcův vaších z hříchu vašeho odstupte od nepravostí/ modlte se/ volejte/ orodůjte/ a přestane šlehati vás metla BOžská. Jak se taký stalo. Nyní my obyvatelé země/ upamatůjme se/ co jsme někdy provinili/ a dřívej složme naše proviněnní místo drži- */Tempore occivo ità nobis agendum./*

cím Krista/ polepšme života našeho/ a potom se modleme/ a skusíme pomoc/ o kterou jsme tak dlouho orodovali; Ezdráš svou radou pomohl lidu izrahelskému. Ezdráš vykládá se Adjutor pomocník. Pomocníci naší jsou SS. Jan/ a Pavel/ k ním se utíkejme/ a netoliko modlitby/ ale I dobré skutky obětujme. Iti laboremus, takto nám radí Augustýn svatý: Ut nobis bonorum operum clavibus januam Regni cælestis aperire possimus. Sicut enim malis operibus, quasi quibusdam seris, & vectibus janua cæli clauditur, iti bonis operibus operitur. Tak pracujme / a v dobrých skutcích se cvíčme/ abyjsme níma dvéře/ a brány nebeské sobě otevřeli/ nebo jak zlýma skutky nebe sobě zavíráme/ tak dobrýma otvíráme. Hříchové jsou zámky veliké/ závory/ a sochory silné/ ctnosti pak jsou klíčové generalní/ k otvírání bran nebeských velmi spůsobni. Dva klíče měli/ a až posavád maji dnešní SS. mučedlníci/ dobré skutky/ a modlitbu/ těch následujme/ klíčův jejích nikda se nespusťme/ a všem polním škodám snadno ujdeme/ a neštěstí všemu vyvázneme. Nume-

/S. August: sermi 252. de temp:/

Numerus Septimus.

Jak rozličné sucha/ a parné vedra/ tak rozličné bouřky/ a nečasy na tom světě v jiných/ a jiných královstvích/ častěji veliké škody/ jak na polních ourodech/ tak vinicích/ a zahradech/ ano i na lidech působili.

/Infaustæ & faustæ tempestates./

V Špaňhelích jak svědčí Vincentius, tak veliké sucho bylo/ že ani jedné krůpějičky vláhy z nebe nespadlo. Velebný Beda píše: Kterak Sassové tři léta bez déště byli; bouřky/ blejskání/ a hromobití až vlasy vstávali se strhovali/ však to všecko bez déště/ který take dřivej se z oblakův nespustil/ dokud Sassové pravou/ a samospasitedlnou víru nepřijail. V městě Kremona naproti tomu kroupy jak vejce padali léta 1240 obrazem kříže/ a tváře Krista/ též těmi slovy I. N. R. I znamenané. Volssius povídá/ že za jeho času bouřka se strhla/ a všeliké dřívi házela. Sabellius svědčtví vydává/ že ve Frankrejchu krvavá bouřka byla. Livius pak o Římě poznamenal/ že rovně taková in area concordiæ, na placu bohyně svornosti padla. Svatý Řehoř Veliký napsal: že podobně v Římě corporali visu sagittæ cælitus venire, & singulos quosque ferire videbantur. včas jisté bouřky/ z nebe šípy a střely/ jako koule z kusu/ na zem lítali/ a pořád lid mordovali. Než to všecko se dálo/ dokud lidé na světě/ o klíčech nebe nic nevěděli; jak ale dnešní mučedlníky za nejvýšší

/Vincentius apud majolum./

/Saball: lib: II. c. 4. liv. decad: 4. L. 9. s. Greg:Matiti I/

komorníky ustanovil/ a klíčema obdařil milostivý Bůh/ nic takového obávati se nepotřeby/ nýbrž požehnání též ourody/ přihodných deštův očekávati máme.

Od vystavení města Říma/ roku 643. tři dni mléko z nebe teklo. Léta 1571 v Athénách pšenice/

též

430

též jindy v čas hladu hrách/ řípa/ a obilí z nebe padalo. V Katynthii ryby/ ovotce/ růž/ a na dvě hodiny/ pecny chléba pršeli. Léta 1580 v Brandeburgku v čas velikého hladu smiloval se Bůh nad strápeným/ a skroušeným lidem: když dostatek rýže z nebe pustil. Která rýž nejenom chléba dosti celému knížectví přinesla/ ale i všechny pole zasyla. To byl veliký div: že zrna toho nebeského žádné hovado ani hladovitá drůbež se nedotekla.

Za císaře Severa stříbrný déšť/ jak Dionisos svědčí/ z nebe padal: Amminianus pak přidává / že na ostrově Pelagia zlato pršelo. Totoť jsou byli užitečni deštové / prospěšné vlážičky. Než i my podobných doufejme z nebe/ obzvláštně zlatý/ a stříbrný déšt/ nebo když po velikém suchu prší/ že zlato prší říkáváme/ takových pravím očekávajeme/ a doufejme/ kdykoliv těch SS. klíčův užívati/ a dnešních SS. komorníkův BOžích vzývati budeme. Nebo Isti sunt Viri misericordiæ, titoť jsou muži milosrdní/ jazykové jejích zlati klíčové/ kterýma nebesa otvírati/ a zavírati moc mají. Však to napomínám: kdyby Bůh předce nás navštívil/ a ani naše modlitby/ ani přímluvy SS. mučedlníkův někdy nepřijal/ ale nás bouřkama trestal: Vemme sobě naučení z oné studnice/ o které Strabo píše: Nedáleko moře nachází se čerstvá studánka/ z které voda/ jak křišťal vesele/ a stále vyskakuje/ jak pak bouřka se strhne/ a moře bouřiti začne/ ta Fontana předivná hned se upokojí/ a vodičkou svou/ ani nepohne. To vy hospodářové dělejte/ bouři Bůh pro vaše hříchy/ krůpobití/ škody na škody činí/ kořte se před metlou tatička/ a řekněte s Jobem: Pán Bůh dal/ Pán Bůh zase vzal. Nebo což? Zdi hlavou neprorazite. Následujte

/Dionys: Ammianus L. 17./

/Epilogus. Eliae I. 2./

/Strabo I. 2. c. 10./

taký

431

taký plavce/ a tovaryše Jonášové/ kteří/ jak nebezpečná bouřka povstala: omnes unanimiter, všichni vespolek se modlili/ před BOhem kořili/ a ruce k nebi spínali. Tak my dělejme.

/Jonae. ???/

Posledně pak toto dobře znamenejme. V životě SS. otcův nacházím tři muže znamenité svattosti: první byl ponížený/ druhý trpělivý/ třetí pobo-

žný/ a modlitbě odevzdaný. Ti tedy tři prosili BOha/ aby jim vyjeviti ráčil/ která by se mu ctnost nejvíce líbila? Zda-liž poníženost? Neb trpělivost? Nebo snad pobožnost? Na tu jejích prosbu/ slyšán byl hlas z nebe: Humilitas me capit, Patientia me tenet, Oration me vincit. Všecky tři se mně líbí: poníženosti jímaný/ trpělivosti zdržený/ pobožnosti/ a modlitbou vázaný/ a přemožený bývám. Tak hlas z nebe.

Chceme-li tedy netoliko nebe sobě v čas potřeby otevříti/ a v čas déštův zavříti/ modlitbou BOha přemáhejme/ pobožným jazykem a zlatým/ klíče dnešních komorníkův vzývejme/ když zavřené budou nebesa/ volejme: Attolite portas Principes vestras. Ach! Otevřete vrata nebeská/ knížata nebeské/ když pak přívaly vám škoditi budou/ prosme/ a modleme se: Ostia claudite, nebe zavírejte/ a nás s naším hospodářstvím pod vaší ochranou zachovejte/ a stane se co jsem kázal/

AMEN

Příloha č. 3

Na slavnost svatých apoštolův/
Petra/ a Pavla.

Thema, U Argumentum: ùt sequitur.

Petrus Apostolus, & Paulus Doctor gentium,
Ipsi nos docuerunt legem tuam Domine. Eccl.

Petr apoštol/ a Pavel národův učitel: Tito
nás vyučili přikázáni/ a Zákonu tvému
Pane.

Křídlati tvorové křídlami/ a péřím letají/ */Exordium. Resolvit quæ sit via colubri super petram/*
vodní živočíchové perutím plavají/ země-
plazové po zemi lezou/ sípějící hadové po
skále se plazejí: nicméně nejmoudřejší Šalomoun
na ty tři věcí sobě nařikal/ jakoby je svou moudrosti/ a
rozumem/ též bystrým vtipem pochopiti nemohl/
Tria mihi sunt difficilia, tři věcí jsou nesrozumitedl-
né mně/ a čtvrté o všem nevím. První věc/ které
rozuměti nemohu/ pravil on/ jest cesta orlice v po-
větří/ kterak totižto ta ptačí královna v svým čer-
ným aksamitovým pláští do povětří až k slunci se
vynáší. Druhá věc jest/ cesta lodi v prostřed mo-
ře/ kterak to převeliké/ a předivné stavení/ rozvo-
ry na moři dělá/ a nepotopí se. Třetí věc jest/ které
rozuměti nemohl moudrý král: Via colubri super pe-
tram, byla cesta hada/ když se plazí po skále. Této ces-
ty já se držím/ a ptám se: co pak to muselo za cestu býti/
co za

co za skálu? Co za hada? Kterým Šalomoun nero-
zuměl? Vím sice že hlavní vykládatelové Písma/
skrze to třetí tajemství/ a cestu hada po skále/ rozu-
mějí slavné vzkříšení JEžíše Krista/ který v Pí-
smě svatém pod jménem hada vyobrazený/ pronikl
kámen hrobovní/ vstal z mrtvých slavný/ a žádné-
ho znamení/ jak jiní synové Adamovi po sobě nene-
chal. Nicméně já držím dnes s Jarolimem svatým/
jenž takto: Viam colubri super petram. Id est: astu- */Joan: 3. 14. Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, etc./*
tia hostis venenati insidiari non desinit eis, quo in pe-
tra sidei sundatos esse conspicit. Cesta hada na ská-
le jest/ chytrost jedovatého nepřítele ďábla/ který po
skále bez přestání chodí/ a duše věrné na skále víry

katolické upevněné pokouší; a ačkoliv stále ouklady jim strojí/ předce všechno nadarmo pracuje/ a bez svého užitku proti nám bojuje. Než medle odtud tomu lidu křesťanskému taková nepřemoženost? Moc/ a síla? Od té samé svatosvaté skály: odtudž ale ta skála takovou moc dosáhla? Ačkoliv té celé stálosti nejpřednější příčina jest: Kristus této skály zakladatel: nicméně učení/ a kázaní dnešních SS. učitelův Petra/ a Pavla té skále/ a dušem té skály přivlastněným/ nejvíce síly přidalo/ a tak všechny křesťany na té skále upevnilo; že aby třebas celé peklo proti nim do pole vytáhlo/ nic dokonce neobdrží/ žádného dobrého křesťana neodvede/ nic nezvítězí. Nebo prvnímu z nich od věčné pravdy slíbeno jest: Tu es Petrus, & super hanc Perram ædificabo Ecclesiam meam, &c. Ty jsi Petr/ a tvé učeni bude silné jako skála/ a na tom já/ a na tobě/ jako na skále vzdělám církev mou/ a brány pekelné nepřemohou ji: Dám pak tobě tovarýšše/ a spoluučitele takového/ kterého odemne/ a od skály víry mé/ též od učení mého/ Neque instantia,

tia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque kreatura alia poterit separare. Ani ouzkost/ ani protivenství/ ani hlad/ ani nahota/ ani meč/ ani život/ ani přitomné věcí/ ani budoucí/ ani síla/ ani výsokost/ ani hlubokost/ ani které jiné stvoření/ neodloučí: netoliko pak jenom jeho/ to jest svatého Pavla/ ale ani žádného na té skále upevněného neodvede. A to Šalomoun pochopiti nemohl. Já pak to tim silněji věřím/ čim jistěji vím: že po Kristu/ té pevnosti/ a síly při té skále/ příčina jest/ vysoké učení SS. Petra/ a Pavla/ o kterých svatá církev: Petrus Apostolus, & Paulus Doctor gentium, etc. Svatý Petr apoštol/ a svatý Pavel učitel národův/ titoť nás na skále víry upevnili/ když nás a celý svět Zákonu tvému Pane vyučili. Tomu že tak jest/ a že těmto dvoum celého světa na víru Kristovou obráceni/ v pravdě se připisuje/ to k cti a slávě jejich/ též k potěšení nejsvětějšího řádu apoštolského dnes dokáží.

/Ad rom: 8.v. 35.38.30/

Numerus Primus.

Co za našeho času a nového Zákona jest město Řím/ Orbis Roma Caput, hlava celého světa/ to za onoho času/ a za Starého zákona bylo město Jeruzalém, za našeho času/ a Nového zákona všechné duchovní připadnosti/ příhody/ pochybování/ rozepře/ a cokoliv o víře samospasitedlné připadne/ a se přihodí: to vše do Říma k rozhodení/ a k rozeznání se podává/ a tam odsuď odsudek pře/ a připadkův se očekává/ na tom též římským uznání a nau-

/Confirmatio, olim solima nan: Roma orbis caput./

čení/ celý křesťanský svět přestává: za onoho čas-
su v Starém zákoně/ cobykoliv pochybného se přiho-
dilo/ co by se BOžského zákona/ obětí/ aneb ceremo-
nie jeho týkalo/ a v pochybným stavu/ a rozepři by-
lo stalo/

435

lo stalo/ to všechno do Jeruzaléma města k rozsouzení
nesti se muselo. A cokoliv od Jeruzaléma přišlo/ na
tom celá Palestýna/ a veškeren židovský lid přestá-
val. Z čehož zavírám: jak nyní Zákon nový od
Říma/ a římského papeže/ jakožto nejvýššího uči-
tele/ a víry místra visí/ a nim se řídí: tak Starý zákon
od Jeruzaléma/ a kněze nejvyššího visel. Z té pří-
činy co onen biskup jeruzalémský za onoho času věřiti
kázal/ to židovské pokolení věřilo. Nyní pak/ co v na-
ším Zákoně nejvyšší pastýř náš věřiti neomylně po-
roučí/ to všechno bez pochybováni jakožto našemu
pravdomluvného učiteli i my věříme/ a toho za ce-
lého světa učitele držíme. Nyní ad propo. Pale-
styny/ a židovstva celého hlava bylo město Jeruzalém/
celého křesťanstva hlava/ a hlavní město byl/ a jest
Řím: ptám se vás kdo těm nejhlavnějším místám/
a skrze ty místa/ též obyvatele a příchozí jejich/ kdo
první víru Krista učil? A Zákonu novému od Kri-
sta ustanovenému vyučoval? Petrus Apostolus, &
Paulus Doctor Pentium, &c. Svatý Petr apoštol Pá-
ně/ a svatý Pavel učitel země jak v městě Jeruza-
lémě/ tak v Římě/ první hned po setkáni Ducha sva-
tého Zákon nový Krista vyhlášovali: a svatý Petr
sice první toho dne/ kterého seslaný byl Duch svatý/
jakožto syn Ducha svatého první/ Primus Simon, */Filius Jonæ seu columba .Mat: 10. v. 1 & 3./*
první kázaní mužům nábožným ze všelikého ná-
rodu kteréž pod nebem jest: první kázaní dělal. Le-
vavit vocem suam, a pozdvíhší hlasu svého/ takto
mluvil: Viri Ifraëlitæ, audite verba hæ: Jesum Na- */Act: 2.v.22./*
zarenum - - per manus iniquorum interemistis. Muži
izrahelští připravte srdce vaše/ a slyšte slova
tato: JEžíše nazaratského/ muže schváleného od BO-
ha/ skrze ruce nešlechetných zabili jste: toho JEžíše
vzkří-

436

vzkřísil Bůh/ kteréhož jste vy ukřižovali/ jehožto my
všickni svědkové jsme. Protož bratří mojí: Poe- */v. 38/*
nitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in
remissionem peccatorum vestorum. Pokání z hříchů
čiňte/ a pokřtí se jeden každý z vás na odpuštění hříchů
vaších. Tak znělo první kázaní Petrovo/ v hla-
vním městě Jeruzalémě s takovým sice užitkem/ z
tohoto dne obrátilo se na víru circiter tria millis */41/*
duši na tři tisíce. Poněvadž pak tohoto prvního

kázaní/ a víry cvíčení/ byli poslouchačí Viri Religiosi ex omni natione, quæ sub cælo est, lidé/ a muži šlechetní/ ze všelikého národu/ který nad nebem jest/ ti všichni/ obvzláštně z oných třech tisícův na víru obrácených/ to kázaní/ a učení Petrové do svých krajin roznesli/ a tak tu víru od prvního kazatele a učitele Petra vyhlášenou v Jeruzalémě/ po celým světě rozhlasili. Tak učil/ a kázal v Jeruzalémě svatý Petr a skrze to kázaní a učení i nás v předkách naších Zákonu Krista vyučoval. /v.5./

Co dělal/ a kterak se choval Collega, a spoluapoštol svatého Petra/ svatý Pavel? Svatý Pavel i hned po svém předivném na víru obrácení/ rovně jak svatý Petr v Jeruzalémě kázal Krista/ směle vyznával jméno JEžíše/ udatně mluvil k pohanům/ hádal se s Řeky/ Loquebatur quoque, et disputabat cum Græcis, mluvil také k pohanům/ a hádal se s Řeky/ potvrzuje Písmo. A tak netoliko obyvatel města/ ale i přespolní/ a daleký lid v Jeruzalémě shromážděný Zákonu novému/ a víře Kristové vyučoval/ a skrze ten lid Krista po celým světě vyhlášoval/ jak se tomu zná/ a to potvrzuje církev svatá/ když se o svatým Pavlu modlí: Deus qui universum mundum Beati Pauli prædicatione docuisti, BOže /Act: 9.29./

jenžs

jenžs kázanim blahoslaveného Pavla celý svět vyučil. Oboum pak toto připisuje svatý Bernard: Apostolurum vita, & doctrina in iprædcatione sapientiam nobis attulerunt, těchto dvouch apoštolských knížat/ život a učení jejich nám všem rozum/ a moudrost takovou přinesli/ která pravou víru od pohanství/ a kacířstva rozeznala. To jest: co mluvím: Petrus Apostolus, & Paulus Doctor gentium, ipsi nos docuerunt legem tuam Domine, oni nás vyučili přikázaní tvému Pane/ a tak sice horlivě/ pilně/ a chtivě/ že neměli dosti na městě Jeruzalému/ ale své učení a kázaní po jiných dalekých krajinách/ a královstvích rozlili/ a rozšířili. /S. Ber: ser: 3. de ss. Apostolis Petro & Paulo./

Svatý Petr sice/ když církev BOží po vší Jůdské zemi/ a Galilei a Samaří upokojil/ dum per transiret universos, prošel všecky krajiny/ a v Lybií krom kázaní Slova BOžího/ Eneáše od osmi lét ležicího na loží v jménu Ježíše uzdravil. V Jopen mímo učení víry Tabuthu/ skutkův dobrých/ a almužen plnou/ po smrti k ní povolaný/ z mrtvých vzkřísil. Pro který skutek/ a učení Petra/ crediderunt in Domino, uvěřili mnozí v Pána. V Cesarce od Kornelia zázračně poznaný/ a povolaný/ před mnohýma kázal umučení Krista/ a vzkříšení jeho vykládal/ /Act: 9. v. 33./ /v. 42/

a když k nim horlivě kázal/ sstoupil Duch svatý na všecky/ Petr pak přitomným bratřím svým přikázal: aby pokřtěni byli ti vespolek všichni ve jménu JEžíše Krista. Odtud pak navrátil se do Jeruzaléma a tam znova kázal/ a netoliko to město/ ale v tom městě celý svět Zákonu božímu vyučoval.

Co zatím svatý Pavel? Admirabilis předivný / *[Salmeron & Hier:co: in Fpt ad Philip: ??? Paulus idé/*
Pavel/ předivné věcí/ v rozličných krajinách působiti nepřestával: Nebo jak jednou na modlitbě v chrá-

chrámě/ u vytržení mysli uslyšel hlas: Festina & exi *[quod admirabilis/*
velociter ex Jerusalem, a zase: Vade quoniam ego in *[Act: 22.v.17.38.21./*
nationes longe mittam te, pospěš a vyjdi rychle z Jeruzaléma/ a zase: jdi/ neb já daleko mezi pohany pošli tebe. Vyšel z města/ a poslaný od Ducha svatého šel do Selevije/ odtud do Cýpru/ a z Cýpra do Salaminy: potom do města Peruer v Pamphilií/ všudy Slovo BOží/ a Zákon Páně káže: přišel až do Antiochie města hlučného/ v kterým podlé příkladu svatého Petra takto kázal: Muži izrahelští/ a kteří se bojíte BOha. Vyvedl Bůh lidu izrahelskému Spasitele JEžíše Krista. Knížata jeruzalémská toho JE- *[Act: 12.v.26./*
žíše neznajíce odsoudili. Et nullam causam mortis invenientes in eo, petierunt a Pilato, ut interficerent eum. Ni žádné viny hodné smrti nenalezše prosili Piláta/ aby jej zabil. Což i se stalo. Ale Bůh vzkřísil jej z mrtvých třetího dne. Protož známo buď vám muži bratři/ že skrze toho zvěstuje se vám odpuštění hříchův. Tak Petra následoval v kázaní Pavel/ *[In urbe Antiochia primum nomen Christiani auditum./*
v hlavním městě Antiochií s timto užitkem: secuti sunt multi Judæorum: že mnoho židův/ a jiných národův následovalo Pavla; v druhou pak sobotu celý téměř město se sešlo/ aby slyšeli od Pavla Slovo BOží/ že pak zatvrdili židé někteří/ i v Antiochií věřiti nechtěli: směle jim domlouval Pavel řka: Poněvadž vy židé Slovo BOží zamitate Ecce convertemur ad gentes, ej obracujeme se k pohanům (to jest k nám kteří z pohanův pocházíme) neb jest nám tak přikázal Pán. To uslyšavše pohané/ zradovali se/ a zvelebili Slovo BOží/ a uvěřili všichni což jích koliv bylo. Na ten spůsob se dálo v Ikonií/ v Listrií/ a mezi jinými národy bez konce/ a skoro bez počtu. Protož dobře a svatě se modli o svatém Pavlu sva-

svatá církev/ a já s ní: Deus qui multitudinem Pentium Beati Pauli Apostoli prædicatione docuisti. BOže který jsi množství národův/ skrze učitele národův svatého Pavla víře tvé/ i nás pohany vyveď

budiž tobě věčná sláva/ a chvála na věky: vám pak SS. apoštolům čest/ a díkův činěni: Nebo vy jste vy/ Ipsi nos docuerunt legem tuam Domine, celý svět a spolu nás vyučili Zákonu božímu/ a víře Krista.

Numerus Secundus.

Pravda jest: co znamenal o jiných apoštolech výsoce učený Incognitus: Apostoli & SS. Pædicatores side mundum irrigâtunt. Jiní SS. apoštolové tento svět vírou Kristovou NB. Zavlažili/ ale Petr a Pavel celý svět až do gruntu vírou/ a Zákonem Kristovým naplnili/ nebo tomu Zákonu celý svět vyučili. */Incognitus in Psal. 67. akta apostolorü reliquorum./*

Svatý Ondřej primus Christianus první křesťan/ celou Scythií učením svým zavlažil/ potom v Thracií/ posledně v Achajií co učil/ to svou krví na kříži potvrdil. Což jest to naproti SS. Petru/ a Pavlu?

Svatý Jan miláček Krista/ celou Azií vírou zavlážil.

Svatý Jakub bratr svatého Jana/ zavlažoval vírou židovstvo; potom Samarií/ posledně odešel do Špaňhel. Znova se navrátil do Jeruzaléma/ a tam hlavu ztratil. To jest sice mnoho. Než proti knížatům svým velmi málo.

Svatý Filip rozsíval víru ve Phrygií/ menší Jakub v Judstvu/ a v Jeruzalémě třidceti lét kázal. Než což jest to proti celému světu?

Sva-

Svatý Matouš zavlažoval vlážičkou víry Aethiopií/ svatý Bartoloměj Armenií/ svatý Tomáš Indií/ svatý Šimon Egypt/ svatý Judas Thadæus Mezapotanií/ svatý Matěj království mouřenínův vyučoval. Než což jest to proti SS. apoštolům Petru/ a Pavlu?

Všech jich byla apoštolská práce! Však ale město od Ducha svatého jednomu každému vyměřené: SS. dnešním/ jako apoštolským knížatům celý svět zanechaný: a ačkoliv mnohé krajiny/ SS. Petru/ a Pavlovi neznámé/ druzí SS. apoštolové na víru obrátili/ nicméně i toto se dnešním SS. velikým učitelům připisuje/ jakožto knížatům jejich představeným. Protož mohu zase opakovati mé/ a církve svaté slova: Petrus Apostolus, & Paulus Doctor gentium, tito nás vyučili víře/ a Zákonu tvému Pane. Ne jen v Jeruzalémě/ a skrze Jeruzalém/ ale i v Římě/ a skrze město Řím. Svatý Pavel sice byl k tomu nařízený hned při začátku/ když k němu v noci takto mluvil Pán. Constans esto; sicut enim */Act: 23.v.II./*

testificatus es de me in Jerufalem, sic te oportet, & Romæ testificari. Budiž stálý Pavle; neb jakož jsi svědčil o mně v Jeruzalémě/ tak musíš svědčiti i v Římě. A tak se stalo/ jak nejenom slovem/ ale i skutkem dokázal svatý Pavel/ slovem sice/ když mluvil o sobě: Oportet me, & Romam videre, musimeť potom i Řím ohledati: skutkem pak/ když osobně do Říma přišel: Exponebat testificans Regnum Dei, suadenque eis de JEsu, ex lege Moysi & Prophetis, à manè usque ad vesperam. A kázaní Římanům dělal: vydávaje svědectvi o království BOžím/ a dovozujic jim o JEžíšovi z Zákona Mojžíšova/ a prorokův od jitra až do večera. To jest byl kazatel/ od rána až do zá-

/Act: 19.21./

/Act: 28.28./

do západu slunce kázal s takovou horlivosti/ umělosti/ moudrosti/ vejmluvnosti: že svatý Augustýn mezi jinýma byl by sobě vinšoval/ Pavla kázaní slyšeti/ a učení jeho poslouchačem býti. Žádný list nevzal před usta/ žádného se neobával/ ale všem jak Římanům tak židům/ jak domácím tak přespolním pohanům pravdu do nosu vtíral/ a ten ouřad kazatele v Římě bienniô totô, za celé dvě léta konal/ prædicans Regnum Dei, et docens, quæ sunt de Domino JEsu Christo, káže jim o království BOžím/ a uče těm věcem/ kteréž jsou o Pánu JEžíši Kristu. Tak se zachoval učitel národův v Římě: Kterak se choval apoštol svatý Petr? Svatý Jan Zlatoustý rozjímajíc oné slova Kristová u svatého Jana v kapitole 14. Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, et majora horum faciet, praví/ že žádný tak nevěřil/ ani nevyznal Krista/ jak svatý Petr řka: Tu es Christus Filií Dei vivi, ty jsi Kristus syn BOha živého. A proto zavírá: Hinc probatur ingens illa, multitudo accendentium ad fidem Christi: Major profećtò, quàm prædicanti Christo, svatý Petr pro svou silnou víru v Krista/ větší množství lidu přivedl svým učením k Kristu/ a k jeho víře/ nežli sám Kristus/ netoliko v Jeruzalémě/ nejenom v rozličných krajinách a zemích/ ale i v nejhlavnějším městě Římě. On Christi signa primus Romæ intulit, první/ znamení Kristové s vírou jeho do Říma přinesl s svatým Pavlem/ proto dnes celá svatá církev v hodinkách knězských říká: Isti sunt Viri per quos tibi Evangelium Christi Roma resplenduit, et quæ eras Magistra erroris, faćta es disciplina veritatis, totoť jsou oni muží/ kteří tobě ó město Řím evangelium Krista/ a víru samospasitedlnou oznámili/ a v ní (tebe) tak vyučili/ že jak jsi

/v. 25/

/v. 30 v. ulae/

/Joa: 14 v. 12/

jsi prve bylo místo místrem chyb/ bludův a temností/ tak nyní jsi škola pravdy/ a božské moudrostí. Gens sanćta, populus elećtus, Civitas sacerdotalis de Regiæ, per sacram BeatiPetri sedem caput orbis effećta, latius præsides Religione divina, quàm Dominatione terrena. /Breviar./ Národ svatý jsi/ lid vyvolený/ město královské/ které náboženstvím/ uměním/ a duchoventstvím/ též mocí/ a učením svatého Petra celý svět prædicatione generali, řídíš/ spravuješ/ a vírou katolickou od svatého Petra po celým světě skrze tebe/ ó šťastné město/ rozšířenou zastáváš/ bráníš/ vyjádřuješ. Isti sunt Patres tui, verique Pastores, titoť jsou otcové tvoji/ i naší/ a pravi pastýřové/ kteří co po celým světě učili/ to svou krví/ a životama v Římě pod Neronem císařem potvrdili. Slovem titoť jsou místrové naší/ učitelové světa/: Petrus Apostolus, & Paulus Doctor gentium, ipsi nos docuerunt legem tuam Domine, svatý Petr apoštol/ a svatý Pavel učitel národův/ titoť nás vyučili zákonu tvému Pane/ a celému světu/ jakožto hlavy všech apoštolův/ knížata všech Kristových učitelův/ místří všech mužův apoštolských/ marináří lodičky Kristové/ všech duchovních řádův správcové/ a generální víry/ a celé církve svaté gubernatorové: celému světu pravím víru Krista oznámili/ vyložili/ vyhlásili. Celému světu pravím/ nebo kdo hlavy vyučí/ vyučí i oudy/ oni pak dvě hlavy světa/ Jeruzalém/ a Řím/ víře/ a Zákonu Kristovému vyučili/ tak i jiné města jako oudy/ slovem celý svět vyučili.

Numerus Tertius.

Jest pravda (abych toliko nám některé řeholníky známé/ a klášterníky/ též veliké jejich patriarchy /E...rantur gloriosa pro fide acta ss. ???? in compendio./

chy a SS. otce jménoval) jest pravda že svatý Benedićtus, a jeden jeho kašinský klášter půlnoční krajiny víře křesťanské vyučil/ a mnoho jiného lidu ke Kristu obrátil: však to ne bez místrův SS. Petra a Pavla/ též ne bez jejích následovníkův.

Jest pravda že svatý Bernard/ jenž tovaryšův svatých 6842 počítá: Jest pravda že s těma a jinýma mnoho tisíc duší Kristu vyučil. Než nic neudělal takového/ co Petr a Pavel/ též jejích církevní řád. Petrus Apostolus, et Paulus Doctor gentium, etc. Tito nás vyučili Zákonu/ a víře tvé Pane.

Jest pravda: že onen Doctor Doctorum optimus, učitel všech učitelův nejlepší/ Excellentissimus, Illustrissimus, Superminentissimus, nejvýšší/ nej- /S. Hier: ept. ad ????/

učenější/ nejhlavnější učitel Augustýn svatý/ /Comit: flo: v. Beda L. de temp:/
jest pravda že mnoho milionův duši skrze své syny/ a řády svaté na víru obrátil/ a Zákonu Kristovému vyučil/ než což jest to proti celému světu? Beniamin a pokolení jeho jménuje se: Amantissimus Domini, nejmilejší Páně. Z té příčiny: že (prý) Pán Bůh: Habitavit confidenter in eo, quasi in Thalamo tota die morabitur, et inter humeros ejus requiescet. Z té příčiny pravím Benjamin jménoval se nejmilejší Páně/ že Pán bydlel v něm/ jako na loži ležel/ a mezi kameny jeho odpočíval. To jest jak vykládá Oleaster. Terra Beniamin erat in utroque latere templi, aut templum in terra ejus. /Oleaster/ Grunty a země Beniaminova byla z obouch stran chrámu BOžího/ který vystavěl Šalomoun BOhu/ aby v tom bydlel/ anebo raději/ ten kostel byl vystavený na gruntech Benjamina. Bydlel tedy Bůh mezi rameny Benjaminova/ když bydlel v kostele tom/ který byl založený na gruntech Benjamina. Jestli proto Benjamin byl Amantissimus,

dva

dva zajisté výšší/ a větší miláčky Páně nacházím já v Novém zákoně/ na svatých Dominikovi/ a Františkovi/ kteří ne šalomounský/ ale vatikánský kostel/ a pod figurou toho kostela chrám a stavení církve svaté/ co pilířové podpírali/ a svýma rameny od pádu zdržovali: jak zjeveno bylo Innocenciusovi papeži toho jména třetímu. Usilovali totižto na všechen způsob kacířové/ a pohané Ecclesiam Dei, kostel BOží/ církev svatou zbořiti/ v rum/ a v říčeniny obrátiti/ zatím ale Dominicus, a Franciscus svým uměním/ a učením těm tak odporovali/ že spíknutím svým dokonce nic nedovedli: Protož tito dva SS. nejenom Atlantové/ a silni sloupové církve svaté/ ale i Amantissimi Domini, miláčkové BOží slouti mohou. Než oba ti pilířové dnešním SS. knížatům apoštolským jakožto pilířům BOžským vstoupiti musejí/ nebo těma před tim dávno sám nejvýšší celého světa Baumeister tak podepřel ten svůj chrám/ že proti tomu/ ani brány pekelné nic svedsti nemohly/ ani nesvedou: Jak se zná skrze usta /Psal: 77/
Davidova Bůh. Ego confirmavi columnas ejus,
jak jsem potvrdil dávno kostel můj/ a dvouma sloupy jakožto prvníma/ a nejpřednějšíma pilířemi/ a hlavníma podporami zaopatřil.

Byli sice taký byli SS. Dominicus, a Franciscus, církevní sloupové/ než sloupama apoštolskýma opraveni/ a podlé ních pro své utvrzení postaveni však proto předce co SS. apoštolové/ to oni nedovedli.

Pravda jest že o svatém řádu svatého Dominika dávno mluvil svatý Řehoř IX. Ecce ordinem dilectorum Filiorum Prædicatorum Dominus suscitavittam contra profligandas hæreses, quàm contra pestes

stes alias extirpandas. Tento řád kazatelský vzbudil Bůh/ jak proti vyhlazení kacířstva/ tak proti vykořenění pohanstva/ a jiných neřádův tohoto světa: Nebo oni spasení lidské žížnějí/ a po celým světě administrant pabulum Verbi Dei, lidu lačnému pokrm Slova BOžího předkládají. Však s pomoci/ dovolením/ a požehnáním svatého Petra/ a náměstka jeho/ též s vůli jiných hlav apoštolských. Nic bez pomoci/ a moci Petra a Pavla v církví svaté státi se nemůže.

Petrus Apostolus, & Paulus Doctor gentium, to jsou všech řádův hlavy/ všech SS. patriarchů/ a základatelův klášterních správcové a ředitelové. Jest pravda/ že sám svatý Dominik více než sto tisíc kacířův víře Kristové vyučil. Svatý Vincentius Ferrerius přes sto tisíc lidu nezbedného k pokání/ a k dobrému životu přivedl/ a k víře samospasitedlné obrátil/ více než dvaceti pět tisíc židův/ a osm tisíc Saracenův Zákonu Krista vyučil. Po smrti svatého Dominika/ tak velikou BOží milosti obdařený byl ten svatý řád jeho/ že hned první rok v Lombardií sto tisíc kacířův víře křesťanské vycvíčili: jiné nechť počítá Catalonia, Affrica, Syria, Majorica, mouřenínská/ řecká/ a bulgarská země/ India/ China/ Sina/ etc. Nechť pravím ti království své duše od kazatelského řádu na víru obrácení počítají/ já je počítati nemohu/ to jenom pravím/ že ta všecká práce/ učení/ cvíčení/ na víru obracení velmi málo jest/ proti učení SS. Petra a Pavla/ též naproti řádu jeho církevního/ pod kterého řízením a správou cokoliv se v církvi svaté koná/ všeckno se s vědomosti/ radou a pomoci vykonává. Protož opakují/ Petrus Apostolus, et Paulus Doctor gentium, tito dva

dva místři nad místrama tvému Zákonu Pane/ nás/ a celý svět vyučili.

Nullum omnipotenci Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum, učí svatý Řehoř papež žádná oběť všemohoucímu BOhu není tak vděčná/ a milá/ jak jest horlivá láska k dušem/ a obrácení jejích. Tomu dobře rozuměl nerozdilný tovarýš svatého Dominika/ svatý František Serafinský: Proto podobným způsobem/ a rovnou horlivosti pro duše pra- */S. Greg: L. I. s. 12 in Eze:/*

coval/ a na všech stranách světa skrze své bratry/ pohany/ a kacíře vyučoval. Píše Cornelius, a skušenost to potvrzuje/ že na celým světě přes jeden krát sto tisíc synův serafinských se nachází. A co tu dělají? Ve dne v noci Pána BOha chválí/ a oběť jemu nejmilejší bez přestání obětuji/ když po rozličných zemích rozeslani/ duše Zákonu/ a víře Krista vyučují/ a vprostřed tureckého tyranství v zemi svaté jeruzalémské víru Krista hájí/ a zachovávají. Plný knihy jsou horlivých skutkův jejich/ plné kroniky/ práci jejích/ plné bibliotéky učení/ a mučedlnictví jejích/ kterým co učili/ potvrdili/ a lidu bezpočtu tim příkladem/ jak na víru obrátili/ tak u víře potvrdili.

Jednoho svatého Antonína jménovati dosti bude/ který Defensor fidei, et malleus hæreticorum, ochrance víry/ a kladivo kacířův/ pro své horlivé učení/ a kázaní slouti zasloužil. Mnoho jest to/ co jsem mluvil/ než proti dnešním SS. apoštolům/ a řádu jejich málo/ protož taký Petr pro své vyznání Krista/ a všem jiným apoštolům naučení dané/ ty jsi Kristus syn BOha živého. Beatus ještě na tom světě za blahoslaveného od nejvyššího biskupa Krista/ vyhlášený/ svatý pak Pavel: Vas ele-

electionis, nádoba vyvolená/ od samého Krista jménovaný byl: Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, et Regibus, et Filiís Israël. /Act: 9. ???/
Tak Kristus o dnešních knížatech apoštolských. A bude někdo? Který se osmělí: odpírati jim ten titul/ učitelův světa? Petrus Apostolus, opakuji já: Petr apoštol/ a Pavel učitel národův/ titoť nás naučili Zákonu tvému Pane/ jako naší místrové/ a světa učitelové.

Pravda jest že svatý Romuald svýma Camaldulenskýma/ při obrácení na víru zázraky dělal/ pravda jest/ že svatý František Paulánský veliké houfy lidu/ víře/ a Zákonu Kristovému vyučil. Pravda jest že páni PP. kapuciní/ karmelitání/ a všelijací jiní SS. řádové/ a bratrstva pro víru bez přestání pracovali. Však ale to všechno učení/ a práce SS. apoštolům zdáleka se přirovnati sice může/ než jim rovnati se nemůže. Všech všudy řádův SS. práce/ horlivost/ kázaní/ proti vroucnosti/ a pilnosti SS. apoštolův stín jest/ ne pak skutek/ podobenství/ ne pak rovnost. Nebo který řád/ a kterého řádu základatel pro svou apoštolskou práci jako svatý Petr/ BOhu/ a Bůh jemu přirovnaný byl? Žádný. Zatim o svatým Petru píše svatý

Bernard. Præter ipsum Deum non est similis ei neque in cælo, neque in terra. Na celým světě/ ano i v nebi krom BOha/ svatý Petr žádného nemá sobě podobného. O svatým pak Pavlu svatý Jan Zlatovský mluví: Quæ lingua laudibus ejus invenietur æqualis? Který jazyk bude schopný chváliti svatého Pavla? Cum omnia, quæ in omnibus sunt bona, anima sua una possideat - - - non solum hominum, sed etiam Angelorum. Poněvadž on sám všechné

/S. Bernard/

/S. Chrystomus apud novan./

chné ctnosti/ všechné skutky/ všechno učení/ etc. v sobě obsahuje/ a cokoliv ve všech jiných kazatelích/ učitelích/ a SS. řádův Fundatořích se nachází/ v tom jediným všechno shromážděno jest. Protož opakuji mé slova: Jiní SS. učitelové/ a SS. řádův otcové podobni mohou slouti/ však SS. apoštolům rovni nemohou býti. Petrus Apostolus, & Paulus Doctor Pentium, svatý Petr apoštol/ a svatý Pavel učitel národův/ tito dva nás/ a celý svět Zákonu tvému Kriste naučili.

Svatý Jan miláček Páně viděl zástup veliký/ quam dinumerare nemo poterat, který žádný nemohl zpočítati/ a ti všichni byli amicti stolis albis, et palmæ in manibus eorum, oblečení do oděvu bílého. Spívali pak vespolek/ a BOha chválili/ až se po celým nebi rozlíhalo. Ten bílý/ a bělostkvělý zástup podlé mého zdání jest bělostkvělý řád svatého Norberta/ ten netoliko stále BOha chválí hlasem/ ale svým učením/ podlé svědectví Urbana papeže IV. à Mari usque ad Mare, od moře až k moři dosahuje; kdežto víru/ a Zákon Krista vyučuje. To všeckno jest pravda/ nicméně to kázaní/ a učení od moře až k moři jest jistě jeden písek/ proti moři/ proti učení SS. Petra a Pavla: kteří nejenom od moře k moři/ ale i za mořem/ i před mořem po celým světě/ Zákon/ a víru Krista rozhlásili/ Petrus Apostolus, &c.

/Apoc: 7. 9./

/Urb: 4 in bulla/

Svatý Diviš když vykládá ouřad/ a práci / apoštolskou/ takto píše: Omnium divinorum divinissimum est cooperari in salutem animarum. Chudobu Krista následovati/ jest dobrý skutek/ poslušenství vrchním zachovati/ jest dobrý skutek/ almužnu dávati jest dobrý skutek/ etc. Než pracovati pro spasení duši lidských/ víře/ a Zákonu duše vyučovati

Dion: c. 3. de cælesti hierchia. Nihil tam gratum est Deo, & ita curat, quam animarum salut. S. Chrisost: hom: 3. in Gent/

vati jest právě BOžský skutek/ a ctnost/ která se Kristu rovná. Což dobře sobě povědomo maje svatý Ignacius Lojola/ zakládatel řádu Tovarýšstva JEžíšová od svých regulí takto postavil: Nostræ

vocationis eft diversa loca peragrare, et ibi vitam degere, ubi majus animarum lucrum. Našeho povolání jest/ rozličné místa procházeti/ a tam život vedsti/ kde větší užitek duši se ukazuje. Tak ten Svatý otec. A co pérem napsal/ a jazykem mluvil/ to skutkem dokázal/ když pro větší slavu BOží/ a duších spasení/ též pro víry/ a Zákona Kristového rozšíření s celým svým Tovarýšstvem společně pracoval/ a pracovati po celým světě nepřestává. Říkával on/ že aby třebas hned k spasení přijíti mohl/ nicméně to pochybnosti svého spasení chtěl by na tom světě na čas zůstati/ aby mohl jednu duši od zatracení vysvoboditi: to jest byla veliká horlivost/ a láska! A opravdu tak o duše se staral/ že jediná peče jeho byla: Animas, animas, duše k víře samospasitedlné přivedsti/ a skrze živou víru/ kterážto jest brána do nebe/ Kristu připojiti.

Co svatý Xaverius nejpřednější jeho syn a tovarýš? Ten tak pro duše pracoval: že v Azií/ a jinde více než milion duši svou vlastní rukou pokřtil/ tolik pak pohanův na víru obrátil/ tolik všichni pohané od víry neodvedli. Čtěte historie/ čtěte knihy/ staré/ a nové spisy; horlivosti/ a práce Xaveria/ kterou pro duše vynaložil/ nepochopite. To jeden Xaverius! Co jiní? */Bogius in historia/*

Léta 1561 za Řehoře XIII. papeže/ Armenia/ a Syria/ od Ignacia/ a tovarýšův jeho ke Kristu jest přivedená. Zdi chinenské/ ti rychlí anjelové přeskočili/ a tam víru/ a Zákon nový vyhlásili.

V Ja-

V Japonií šedesáte tři království/ dvacet králův/ z kterých jeden v městě Tara/ 150. lét starý byl na víru obrátili.

Prošli ti tovarýšové Ignacia Afriku/ a to království mouřenínském jeden P. Alphonfus Mendez léta 1628. více než jedenkrát sto tisíc duši Kristu zejskal. Mlčím Libyí/ Mezapotanií/ Arabií/ Maroko/ a jiné království Kristu připověděné. Má co děkovati Ignaciusovi Amerika/ ano i naše Evropa/ v kterých víře/ a Zákonu Krista tovarýší jeho obyvatelé vyučili/ a v říši nejvíce Kalvínovi/ a Luterovi do očí se postavivše do nosu pravdu křesťanskou jim vtírali/ bludy jejích lidu předkládali/ a chyby makavé dokazovali. Slovem tak učil zákonu BOžímu Ignacius/ a synové jeho/ že bez počtu duši k JEžíši Kristu obrátili/ a svým učením/ kázaním/ a horlivým jednáním jméno JESUS po krajinách světa až za moře roznesli. A proto snad Tovarýšstvo Ignacia Societas JESU, synové pak

JEsuitæ od JESUS se jménovati dají. Než všechno jest to málo; ani ta apoštolská jejích práce/ ani to jméno JESUS jim k rovnosti apoštolské nepomáhá/ SS. Petr a Pavel i podlé jména jsou výšší/ než Tovarýšstvo JEžíšovo/ a větší/ než Jesuita Ignatius. Nebo medle které jméno jest vzáctnější? Toli/ které sám Bůh vloží? Nebo které člověk člověka dá? Bez pochyby že jméno od BOha dané více platí/ než jméno ačkoliv božské člověku od člověka vložené. Poněvadž tedy Ignacius synům svým to jméno Jesuitæ, a Societas JEsu vložil/ a tak jménoval/ dnešním pak apoštolům sám JEžíš Kristus obzvláštní jména dal/ nejenom svým učením/ ale i jménami Ignacia převýšují.

Chce-

Chcete věděti jména? Čtěte napřed první epištolu k Koryntům kapitolu desátou/ v které Spasitel náš Kristus/ skála se jménuje/ Petra autem erat Christus. A nyní čtěte svatého Matouše kapitolu šestnáctou/ v které svatého Petra skálou nazývá Kristus: Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Ty jsi Petr/ a na té skále vzdělám kostel můj. Znamenáte stejné jména? Kristus se jménuje skálou/ a dává mu to své vlastní jméno skála/ ty jsi skála. Měl jiné jména Petr/ jakožto: Simon, Cephas, Bariona, než nad to všechno vložil mu Ježíš své jméno/ Tu es Petra, ty jsi skála. O kterým svatý Ambrož: Rectè meretur consortium nominis, qui consortium meretur operis. Dobře Petr zasloužil společnosti jména s Kristem/ který společnost skutkův měl s Kristem: nebo jak Kristus v kázaní/ a učení byl stálý co skála: tak Petr byl v práci/ a cvíčení víry Kristové neustálý/ a pevný jak skála. Protož dobře zasloužil od Krista jménován býti Skála.

/I. ad con: c. 10. v. 4./

/S. Ambr: Serm 47. de s. Petro./

Krom toho jména Skála/ bez počtu jiných slavných jmén měl Kristus k našemu předsevzetí/ líbí se mně onen titul/ který mu dal prorok Izaiáš: Vocabitur nomen ejus, Admirabilis, nazváno bude jméno jeho divný/ poněvadž život jeho/ a skutkové byli nejen předivni/ ale pouzí divové/ a sami zázrakové. To pravím jméno se mně líbí/ nebo i to jméno své vlastní dal učitelovi národův/ Šavel sice jménovanému/ Kristus/ když jej nazval Paulum, Pavlem. Prve byl Saulus, Šavel/ potom Paulus, Pavel/ které slovo Paulus, jak Salmeron, a svatý Jarolím poznamenal/ Admirabilis, vykládá se divný/ a zázračný. Aniž to bez příčiny/ nebo jak svatý Petr

/Salmeron. S. Hieron: com in ep: ad Philip:/

při

při učení víry/ a vykládání Zákona Kristového byl jak skála stálý/ tak Pavel/ v tomž učení/ a kázaní byl předivný a v skutkách svých æqualis Christo, Krista podobný. Z čehož zavírám/ a opakuji: že svatý Ignacius ani tim jménem JESUS dnešní apoštolské knížata nepřemáhá. /Ignat: Continet tract: 4.consid:4 in convers: s. Pauli/

Jest pravda/ že se může říci o tom Tovarýšstvu JEžíšovým: Isti sunt Viri per quo tibi India, China, Brasilia, Evangelium Christi resplenduit. Než již to dávno připsal svatý Leo papež SS. Petrovi/ a Pavlovi národův učiteli. Což dobře věděl Ignacius/ a proto tyto SS. spoštoly za své místry uznal/ řádu svému obvzláštní domácí slavnosti/ za patrony představil/ aby tak učitelé celého světa/ a hlavy své uctil/ a zvelebil/ nebo jest/ a až do skonání světa pravda bude: Petrus Apostolus, etPaulus Doctor gentium, etc. že i Ignacia/ i tovarýše jeho víře/ a Zákonu Krista SS. Petr a Pavel vyučili. Nezapírám já že zázraky dělali. SS. řádové v učení víry katolické/ však to pravím: cokoliv proti pohanům/ Turkům/ Tartarům/ Mouřenínům/ etc. a jakýmkoliv jiným neznabohům/ též proti kacířům starým/ i v nově povstalým/ dělali/ pracovali/ psali/ kázali/ učili/ a pro víru Krista/ též k slávě BOží/ a k rozšíření svatého evangelium konali/ a vykonali/ jiní všickni duchovní řádové/ ačkoliv toho nezčislná suma jest/ a zlatem poznamenání hodná/ též věčné slávy zasloužilá/ nicméně Petrus Apostolus, et Paulus, etc. slov těch/ a pravdy jejích/ všema svýma skutky nezrušili/ ani zrušiti nemohli/ ani též se jim v tom rovnati mohou. Poněvadž cokolivěk tito působili/ to všeckno sub Annulo Piscatoris, pod moci svatého Petra/ pod ochranou/ radou/ po- /S. Leo ser: I. de ss. Petro & Paulo./

rou-

roučením/ a plnomocenstvím/ Petrových náměstkův působili/ pak jako orličátka podlé příkladu orlice svatého Pavla pokračovali: o kterým Glossa ordinaria na ona slova Joba: Nunquid ad præceptum tuum elevabitur aquila. Takto: hoc intelligitur de Paulo, qui post raptum ad tertium cælum, descendit ad subsidium peccatorum. Pavel byl taková orlice/ který po vyzdvížení do třetího nebe/ sstoupil na svět z nebe/ k pomoci hříšníkův/ a tak rychle jim přispěl/ že o něm napsal svatý Jan Zlatoustý: Per totum orbem terratum volat alatus, jakoby po celým světě co křídlatý orel/ lítal. Proto svatě svatá církev: Deus qui universum mundum B. Pauli Apostoli prædicatione docuisti. BOže jenž jsi celý svět /Job: 39. 72/ /Chrysosto: Tomo s. ??? orando Deum./

skrze svatého Pavla vyučil. A tak z Pavla nejenom rychlou orlici/ ale i nejmilejšího Benjamina /Gen: 49. 27./
učinil/ který z pokolení Benjamina/ nejenom tebe BOže na ramenách svých držel/ ale jako rychlá orlice tvé
nejsvětější jméno expendens alas suas assumpsit /Deuter. 32. V. II./
eum, atque portavit in humeris suis. Roztahše křídla svá/ vzal na sebe/ a po celým světě nesl na ramenách svých; jak o něm sám Kristus k Ananiášovi: Vas /Act: 9. 15./
electionis est mihi iste, ut portet Nomen meum coram
gentibus, nádobou vyvolenou jest mi on/ aby nosil
jméno mé před pohany/ i před králi. Což on tak
učinil/ jak sám Kristus. O tom Spasiteli našem/ a
celého světa nejvýšším učiteli/ takto Izaiáš prorok v osobě Otce nebeského: Ecce dedi te in lucem /Isaiæ 49. V. 6./
gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ,
Dal jsem tě za světlo národův/ abys byl spasení mé/
až do konce země. Chtěl říct Bůh otec: Synu můj
neposílám já tebe/ abys řídil/ a spravoval lid izrahelský/ ale posílám tebe na svět/ abys celý svět z bludův

dův vyvedl/ temnosti jeho osvítil/ a spravedlivému
Zákonu vyučil. Tak tyto slova vykládají SS. Otcové.

Výsoce pak učený Janquas znamená nětco po- /Serm: 3. de hoe sesto actor: 13. v. 470./
dobného o svatým Pavlu; o kterým Písmo: Posui
te in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extramum terræ. Položil jsem tebe za světlo pohanům/
aby byl jim k spasení až do končin země. To znamená
ten učený vykládač Písma/ a zavírá/ že svatý Pavel
jeden/ a stejný ouřad měl s Kristem: Národy totižto
vyučovati/ a podle toho podobný byl Kristu/ jako
Petr svatý/ s dobrým pastýřem jednu měl povinnost
ovce učením/ a Slovem BOžím pásti: Pasce oves
meas, pas ovce mé. Z čehož všeho zase nic jiného
nezavru/ než co jsem až posavád mluvil: Petrus
Apostolus, et Paulus Doctor gentium, ipsi nos docuerunt legem tuam Domine, svatý Petr apoštol, a
svatý Pavel národův učitel/ titoť nás učili Zákonu tvému Pane; za onoho času/ a učejí nás až posavád na svých potomcích za našeho času. Svatý
Petr sice učí nás/ a celý svět Zákonu cum Vicario Do- /Tertul: lib: de Velan: Virg: ???/
mini Spiritu Sancto, učí nás jakožto místodržicí Krista/ s místodržicím Krista/ Duchem svatým/ když
svatou církev skrze potomky řídí/ pochybné věcí s
Duchem svatým vykládá: Proto vždy se přidává/
Visum est Spiritui Sancto, et nobis. Svatý Pavel
učí nás podobně skrze své potomky/ a zanechané v epištolách naučení/ o kterých anjelský učitel: Epistoles /D. Thom: in prolog: in epi: ad dom./
Pauli frequentari in Ecclesia, ut ex hoc peccatores ad

spem veniæ erigantur. Epištoly svatého Pavla
opakují se/ jak v kostele/ tak při modlení/ aby hříšníci z nich sobě naučení/ a doufání vzali/ že jak svatému Pavlu/ tak jim Bůh milosrdný hříchův odpuštění

štění uděliti ráčí. To abychme všickni od BOha milostivého dosáhli/ jak dnešní SS. apoštolové/ ačkoliv oba hříšní/ obdrželi/ následujme/ netoliko učení/ ale i příkladův jejích. Svatý Petr zapřel Krista/
však nejenom toho zase vyznal: Tu es Christus, ale
tolikrát kohouty kokrhati slyšel/ tolikrát skroušenosti
slzel. Toho našeho místra příklad následujme/ a aspoň při svaté spovědi upřimnou skroušenosti hříchy naše oplakávejme.

Svatý Pavel jaký byl hříšník? Sám se zná:
Quorum (peccatorum) primus ego sum, přišel Kristus JEžíš na svět/ aby hříšné spasené učinil/ z níchžto já první jsem/ nicméně milost nejvýšší/ a největší u BOha obdržel/ tim/ že po obrácení na víru/ k hříchu se více nenavrátil/ a svou připověd BOhu učiněnou až do smrti zachoval. Toho též následujme/ a dnes začátek učiňme.

Divná věc jest/ kterou mnozí učeni znamenali:
že ti hříšníci/ kteří dnes/ a na obrácení svatého Pavla
se vyspovídají/ obyčejně v svým předsevzetí/ a následovně v milosti boží stále trvají/ též zřídka se k předešlému neřádu navracují.

Nad to znamenitou věc povidá Lorinus, která k *[/Lorin: in c. 27. v. 6. act: apost:/]*
našemu předsevzetí mnoho slouží. Totižto: že děti na den svatého Pavla narozené/ žádného hada/
ještěrky/ a jiných jedovatých žížal se nic nebojí: ano
takové děti divným řízením BOžím/ slinou svou
ty škodné tvory mordují/ a raněným lidem slinou
pomáhají. Bez pochyby na památku onoho hada/
který na ostrově molitinským někdy svatého Pavla
kousl/ a štípl/ však žádné rány neudělal.

Když člověk pokání činí/ znova se rodí/ a den duchovního narození drží. Blahoslavený ten a šťastný/

stný/ který takový den/ na obrácení Pavla svatého/
anebo dnes drží: nebo hřích/ jest had/ o kterým Duch
svatý: Quasi à facie colubri fuge peccata, kdo tedy *[/Eccl: 21. 1./]*
ten den duchovně se narodí/ z hříchův se vyspovídá/
stálý bude skrze přímluvu svatého Pavla/ jako svatý Pavel: očištěný od hříchův skrze slze jako svatý
Petr/ a posledně za nima do nebe půjde; do kterého skrze zásluhy dnešních knížat apoštolských pomáhej
nám/ Bůh Otec/ Bůh Syn/ Bůh Duch svatý.

AMEN

Příloha č. 4

Na slavnost svaté Anny.
Matky nejsvětější Panny Marije
bez poškvrny počaté.
Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum, & hauriet salutem à Domino *Prov. 18. v. 22.*
Kdo najde ženu dobrou/ najdeť dobré/ a nábude potěšení od BOha.
Argumentum. Svatá Anna pobožná/ pěkná/ pozorná/ penězitá/ a pokorná.

Ozeáši! Co račte Pane? Vade, & dilige mulierem dilectam amico, sicut diligit Dominus filios Israel. Jdi/ a vem sobě ženu/ a zamiluj ji jak milůje Pán syny izrahelské. Tak někdy volal na Ozeáše proroka Bůh/ a tak mu přísně stav manželský porou- /*Exordium. Ozeæ c. 3. v. I.*/

poroučel. Předivné poručení BOžské! Neptal se Bůh/ máš-li chuť k stavu manželskému? Netázal se která se ti líbi? Nevyskoumal jeho náklonnosti: než hned vade, bez meškání jdi/ a vožeň se. A. A.: kdyby někomu z nynějších mládenců takové nařizeni z nebe přišlo/ a měl sobě ženu pojíti: jakouby jste sobě vy páni mládenci vyvolili? A jakou vy páni vdovci vybrali? Snad by sobě někdo vzal pannu? Nevím. Nebo poëta hrozi:
Hæc forsan veniet, non satis apta tibi.
Nekaždá se/ tá šikuje panna/ která tě milůje. /Alphonsius Rex Aragonum ajebat: tunc inter conjuges uuionem fore,quando maritus surdus, uxor foret muta/
Snad by se někomu líbila vdova? Není co věřit? Nebo zase poëta:
Dominam, quis posset ferre tonantem?
Vdova ráda rozkazuje/ a často v domě hromuje? Snad by sobě někdo pojal takovou/ která by plodná byla? Neradim/ nebo hrubě plodná:
Fæcunda Domum tibi prole oneraret.
Plodná tobě dům naplní a často lip/ než ty splní? Snad tehdy by se někdo zamiloval do neplodne? To taky ne
- - - Sterilis non Decus arbor habet.
Strom jenž ovotce nenese/ nemá státi ani v lese? Snad bohatou někdo by sobě vybral? Nebezpečné vybirání!
Magis nihil est intolerabile dite.
Nemůže být většího/ nad bohatou ženu zlýho. Snad tehdy chudou/ a potřebnou? Quid opis serre va-

lebit in ops.

Kterak ti chudá pomůže? Ta z bláta/ nikam nemůže. Jakou tehdy bys sobě vyvolil milý Jene/ Petře/ Pavle/ Jozefe/ etc. Kdyby jste se museli oženiti? Vejmluvnou? Která mluvi/ jako by bíčem mrskal? Nesnáším se: nebo

nebo zase do ucha šeptá veršovec: Mulier res onerosa loquax.

Která žena hubou mele/ jest břemeno nevesele. Snad tehdy tichou a mlčívou? Non te posset recreare loquendo.

Při tej není vyražení/ která milůje mlčení. Snad sobě vyvolite pěknou/ a krásnou? Varijs est subdita forma periclis.

Než krásná není bezpečná/ na čas trvá/ není věčná. Snad tehdy škaredou? Poenam ducere nunquid ames.

Co sobě mysliš počíti/ obludu do domu vziti? Jakou tehdy/ jakou medle ženu/ jakou sobě vyvolite ženichové nevěstu. Nebezpečná jest to kostka. Procul & de ultimis finibus pretium ejus, daleko musi svět převandrovati/ kdo chce sobě dobrou ženu vyhledati. Kdyby se někdo ptal Democrita filozofa: radil by mu ženu malou: nebo on sán vzal sobě maličkou osobu/ tázan proč? Odpověděl: ex omnibus malis minimum elegi ze všech věcí zlých/ nejmenší zlé/ jsem sobě vybral. Kdyby se někdo radil Aristippa? On by mu jinou zaspival: nebo ten když viděl ženu pěknou/ a malou vykřikl: Parvum pulchrum, magnum autem malum. Ta malá žena jest věc malá a pěkná/ stvoření malé/ a pěkné/ než zlé veliké. Kdyby žádal kdo radu od Lycurga Lacedemonského/ a nebo od Promethea Egyptského filozofa/ a nebo od Solona Atenského? Všichni tři jedním hlasem takovému by radili: aby sobě mladé ženy nebral/ nebo ten zapověděl: aby žádná ženská osoba před dvaceti/ Lycurgus před dvaceti pěti/ Prometheus pak ustanovil, aby žádná před třidceti léty se nevdávala: která pak to přestoupila od rodičův trestaná byla/ děti pak takových za pancharty držání byly: A to před časý u pohanu svatě/ a chvalitebně ustano-

ustanoveno/ co za naších lét? Nyní rodičové dětem svým ještě v kolibce o ženichy/ a nevěsty se starají; nyní sedmi/ osmi léty pacholátka/ a děvčátka namlouvati se umějí/ nyní mládež/ která/ jak řikáme ještě mleko má na hubě/ když ó svadbě/ a stavu manželským hlas zazni/ jako mlady valašek/ aneb klíšenka/ když oves v pytli zašustnouti uslyší/ uši pozdvihuje. To sem ale nepatří/ otázka jest dnes: o nevěstách/ ja-

ká žena má vyvolená býti? Opravdu nevím/ více k tomu jest zapotřebi než pár střevicu/ sice ženy můžum vyčitají/ že ani pár papirových střeviců nepotrhali/ když jim sloužily. Snadno jest manželku do domu uvedsti/ než z domu vyvedsti tvrdý ořech/ věc nemožná/ leč po smrti. Než to sem zase nepatři. Já se ptám znovu/ kdyby někomu Pán Bůh to nařidil/ co Ozeášovi/ a mohl sobě ženu vyvoliti/ jakou by sobě vybral/ a vybrati měl? Kdybych já měl můj hlas/ à Votum někomu dáti/ radil bych aby sobě vyvolil Annu. Nebo co jest Anna? Anna, gratia, jest milost/ dobrotivost/ a láska: Co pak jest potřebnějšího mezi manželi nad lásku. Dál co vyznamenává Anna? Anna vyznamenává: Misericors, liberalis, gratiosa. Milosrdná/ štědrá/ a milostivá. Co více! Donum, dar. Které všecky ctnosti/ a chvály do stavu manželského patři; a tu velikou svátost ozdobuji. Kdokoliv tehdy chceš se ženiti/ Annu hleď sobě vyvoliti; však dej pozor aby netoliko podlé jména/ ale nejvíce podlé skutkův Anna byla; podobná totižto dnešní svaté Anně/ Joachyma svatého nevěstě/ která vykládaní jména svého skutky/ a ctnostmi vyplnila. Milostivá byla/ a jest/ nebo samé milosti nám činí a připovídá: Štědrá byla/ a dar BOží veliký. Nebo *ad Rom. 8.* nám skrze Mariji Ježiše dala: Cum quo nobis Deus omnia

omnia donavit. S kterým nám Bůh všechno daroval. Krom toho pak všeho svatá Anna naše nejmilejší matička/ krom/ toho pravim/ všech pět P a ctností těch pěti P které míti má jedna každá nevěsta tak v sobě obsahovala/ že jiné všechny/ které od počátku světa byly/ a budou/ nevěsty převyšovala: proto o této mohu řict ona slova: Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum &c. Kdo najde ženu dobrou/ jak našel svatý Joáchym svatou Annu/ ten najde dobré/ a potěšení/ jak svatý Joáchym/ který netoliko všecko dobré nábyl ze svatou Annou/ ale všech pět P při ní skusil a nalezl. A těch pět P bude dnešního kázaní materie, v kterém dokáži/ že svatá Anna všech pět P měla. Podlé oných veršu: Si quam fortè voles, habeat P. quinque Puella: sit Pia, sit Prudens, Pulchra, Pudica, Potens. Kdo chce dobrou ženu míti/ ta musí taková býti. Pobožná/ pěkná/ pozorná/ pěnězitá/ a pokorná. Zatím ty nejsvětější Anno budiž mně Anna to jest milostivá. Audite favete.

Numerus Primus.

Mezi jinýma velikýma chvály/ kterýma svatou Annu rozličné pera ozdobili/ nejlipe se mně líbí daný titul od svaté Brigity/ která ji nazývá: Omni- */Confirmat./*

potentis Dei Gazophilacium všemohoucího BOha pokladnici: Z té přičiny: Quia thesaurum super omnia sibi amabilem in suo utero recondebat. Že totižto poklad nad všechné poklady/ Mariji Pannu pod srdcem svým schovaný nosila. A jest pravda/ že proto se může tak jménovati/ pokladnice BOžská/ než ne proto že jako v pokladnicích rozličnì drazí pokladové schování býváji/ tak v naší svatý Anně všech pět P jak náleží/ a sluší se vynalezlo/ nebo byla:

pobo-

pobožná/ pěkná/ pozorná/ pěnězitá/ a pokorná. Mezi těma pěti P první místo má/ a musí míti/ Pia, pobožná: poněvádž od samé církve svaté/ ženské pohlavi ten titul má: Devotus foemineus Sexus. Pobožné ženské pohlaví. O pobožnosti píše svatý Pavel. Pietas ad omnia utilis. Pobožnost jest ke všemu užitečná. To jest: příčina/ a nebo Causa věcí nám užitečných/ jest pobožnost/ Effectus, a oučinek jeji/ jest ten užítek/ který ona působi/ ze sebe vyvádi/ a nám přináší. Nyní podlé filozofu. Čim větší jest oučinek/ tim větší musí býti přičína/ a čím větší jest přičína/ tim větší jest oučinek: nebo jak učí Aristoteles: Sicut se habet simpliciter ad Simpliciter, ità magís, ad magís, & maximè ad maximè. Žádáte nyní věděti/ jak veliké první P měla svatá Anna! To jest jak pobožná byla? Upamatůjte se/ že nejsvětější rodička BOží dcera byla svaté Anny. Dcera pak jest oučinek matky: jakožto přičíny; a podivejte se na to zázračné dítě/ a předivné dílo BOžské/ to jest na Mariji/ kterou pobožnost matky svaté Anny/ a modlitba její splodila/ a jako vlastní oučinek způsobila. Totižto: Gloria Israelitarum à partu, & à Conceptu. Sláva lidu židovského byla od porodu/ zlořečenství pak a ohavnost žena neplodná/ proto že jsou z pokolení svého Mesiáše očekávali. Pozustávala v té neplodnosti a proto v žádné slávě/ a potěšení/ ale v stále potupě/ a v zármutku svatá Anna dvacet lét/ však ale bez přestání pracovala jako Causa effectiva to jest: Modlila se/ postila/ a tak dlouho/ a horlivě v prvním P pobožnosti se cvičila/ až mezi stvořením nejvznešenější plod života svého splodila/ a na svět více z vůle BOží a pomoci své pobožnosti/ než z vůle rodičův/ porodila; tak smejšli svatý Jarolím. O magnum pie-

/I. ad Tim. c. 4. v. 8./

/Terra nostra dans fueto suum S. Vincent. Ferr. in Psal. 48./

/Ozee 9 v. III./

tatis

tatis opus. O veliké dílo pobožnosti/ ó možná a mocná modlitba/ která takový oučinek způsobila. Veliká pobožnost byla Anny Elkána/ muže vzácného manželky/ která Anně velikého Samuele porodila/ ve-

liká pobožnost Sáry/ která ji velikého Izáka splodila/ veliká pobožnost Racheli která ji velikého patriarchu Jozefa přinesla; než větší/ a bez konce větší musela býti pobožnost svaté Anny/ kterážto takový oučinek/ to jest takovou/ a tak velikou Maryji nám způsobila; že sám všemohoucí Bůh/ ačkoliv Prima, & Causa, Incausata přičína největší/ větší Maryji stvořiti nemůže. Majorem mundum Deus facere potest, majus, Coelum, majores Angelos &c. At majorem Matrem, quàm sit Mater Dei facere non potest, učí z jinýma anjelský/ a serafínský doktor. Větší svět Bůh učiniti může/ větší nebe/ větší anjeli/ zč. Větší pak Mariji nad Mariji dceru svaté Anny/ a Matku BOží učiniti nemůže/ kterou silná pobožnost/ a modlitba svaté Anny spůsobila! */S. Thom. & Bonav./*

Otázka jest mezi svatě všetečnýma učenýma hlavy: kdy? A v kterou hodinu archanjel Gabriel zvěstoval Mariji panně vtěleni Krista? A nebo co dělala Marije tenkrát/ když to anjelské legatství předdni předstoupilo? Na tu otázku skoro všickní jedním perem odpovídaji: že se Maria tenkrát modlila/ a tak že v hodinu modlitby/ a pobožnosti mariánské/ anjel své poselství/ a legaci složil. */Angeli, si Matrem habere possent, majorem non eligerent quàm Dei Parà Matrè idem S. Thomas/*

Znamenejte dobře: když se modlila Maria/ přišel k ní archanjel/ a zvěstoval ji předivné vtělení Krista. Když se modlila svatá Anna/ přišel též k ní archanjel boží/ a hlásil početi Marije. Jak tehdy prvniho legatství přičina byla pobožnost/ a modlení Marije/ tak druhého poselství pobožnost/ a modlitby sva-

svaté Anny; a jak pobožnost s jinýma ctností vtělení Krista/ pod srdcem Marije obdržela/ tak pobožnost svaté Anny početi/ a narození Marije při svaté Anně spůsobila/ jak učí svatý Fulbertus. O převeliká/ a předivná pobožnost svaté Anny/ která netoliko dvadceti létou neplodnost přetrhla/ ale i archanjela z nebe za posla k svaté Anně vypravila. A co nejvíce: Grande opus non homini, sed Deo. Veliké dílo/ a skutek ne pro člověka/ ale pro samého BOha/ po té neplodnosti/ i největší věc Mariji spůsobila; když zázrak nad zázraky světa porodila. */Ep. de nativ. Bea. V. idem constat ex revel. S. Brigi./*

Tu neplodnost svaté Anny/ svatí otcové rozličně vykládají. Svatý Petr Chrysologus praví: že tajemství v tom vězelo: nebo plod života svaté Anny byl toliko dilatus, non sublatus na čas odložený/ a proto vykřikuje ten svatý otec: O felix sterilitas, quæ ad talem partum suisti ordinata, ó blahoslavená neplodnost která jsi k takovému plodu nařízená byla. Diviš Kartuziánský nazyvá tu neplodnost v plod-

nost obrácenou/ zázračnou/ nebo jestliže prej zázračná věc byla/ když neplodná Alžběta svatého Jana zplodila/ mnohém divnější věc byla/ když Maria/ které sotva stín svatý Jan mohl býti/ z matky své Anny dvadcet lét neplodné na svět přišla. Velebný Beda píše: že k té neplodnosti v nedostatku natury/ z nebe na pomoc stoupila/ já ale k mému předsevzetí pravím/ že proto dvadcet lét neplodná byla svatá Anna/ a potom z neplodné narodila se Maria: aby se pobožnost/ svaté Anny/ jako příčina té veliké dcery celému světu vyjevila. O té pobožnosti takto píše Epiphanius: Anna orabat in horto, & Joachim in eremo, */De Laud. Virg./*
Anna se modlila BOhu v zahradě/ Joáchym pak se modlil na poušti/ to jest; obadva pracovaly/ aby slávu izra-

izrahelskou od plodu/ a početí obdrželi. Anižto bylo bez oučinku/ nebo jak píše Germanus patriarcha */Orat. de nativ. B. V./*
Constantinopol: Exauditæ sunt tandem eorum preces, & gemitus, Deúsque concessit infantem iísper pias preces, & natum, & educatum. Vyslyšený jsou modlitby jejich/ přijatá pobožnost svaté Anny před trůnem BOžím/ proto že ji propůjčil Bůh dítě/ jak počate a narozené skrze modlitbu/ tak skrze pobožnost vychované. Znamenejte: Bůh jim propůjčil dítě/ a upamatůjte se: že to dítě jest Maria/ nad kterou větší Bůh stvořiti nemůže/ a s toho zase zavřete/ velikost první litery P to jest vznešenost pobožnosti svaté Anny. Já to slušně přidávám/ že jak svatý Augustýn jménuje se: Filius lachrymarum, Syn již/ a pláče svaté Moniky/ jak se Maria může jménovati: Filia Pieta, tis dcera pobožnosti/ a modlitby svaté Anny. Vaše dcery a synáčkové jak se jménovati mají nynější páni rodičové? Některých snad rodičův mohou se jménovati: filií iræ, & furoris, synové hněvu/ a zlosti/ dcery snad mohou slouti: Filiæ superbiæ, & concupiscentiæ, dcery pejchy/ a chlípnosti? Snad zase jiné mohou nazvané býti děti ďábla/ a Lucipera/ děti sto milionů Sacramentu, když vy rodičové dítky vaše proklínáte/ čertům odevzdáváte/ a Sacramentami po nich bijete; nebo to jsou mnohých rodičův pobožnosti. Jisty rektor učil bratra/ a sestru děti maličké slabikovati/ tyto slova latinské: Pietatem ama. Zatim ty oboje děti místo: Pietatem ama, vždycky slabikovaly/ píji táta/ i máma/ a v pravdě/ co slabikovaly/ se našlo: když celé dní píl táta/ i máma/ takové pietatis české/ tolik je rodičů/ tolik je dětí/ a kde je tatik piják/ tam je syn pijáček/ dcera píjavka/ a kde je matka pívoňka/ tam je obyčejně dcera bumbálka. O nešťa-

stné

stné dětí/ a mnohém nešťastnější rodičové; kteří
netoliko ze sebe/ ale i z dítek vaších musíte BOhu od-
povídati: jestliže pobožnosti svaté Anny následo-
vati nebudete/ nad kterou: requievit Spiritus Pietatis
& scientiæ, Spiritus Sapientiæ, & consilii, nad kterou
odpočinul duch pobožnosti/ a umění/ duch moudrosti/ a
rozumu/ a proto netoliko měla první P Pia, pobožná/
ale i druhý P Prudens, nebo byla pozorná/ moudrá/
a rozumná.

Numerus Secundus.

Starodávní přísloví jest/ dlouhé vlasy/ krátky /S Anna Prudens/
rozům/ které nebohe ženy častějí k své potupě slyšeti
musejí. Jakoby v nich moudrost/ a rozům na quin-
tliky/ vlasy pak na centnyře se prodávaly. Dnes ale
shovej se s tvým příslovým starý obyčeji/ s váma
já dnes držím moudré/ a opatrne ženské pohlaví/ když
nejenom mezi mužema Šalomouny/ ale i mezi že-
nami moudré Šalomounky/ jak z dlouhýma vlasy/ tak
z dlouhým rozůmem nacházím: nebo zdaliž v Písmě
svatém malý register moudrých žen vynalezám?
Tam poznamenaná jest opatrná Rebeka/ tam rozůmná
Judith/ tam moudrá Ester/ a na sta jiných/ které tak mno-
ho soli moudrosti měly/ že i mužum ji zapůjčova-
ly. Na jednu Abigail se upamatůjte/ a na ni dlouhý
rozům/ na muži pak Nabaloví/ který jak podlé skut-
ku/ tak jména blazen byl/ dlouhý vlasy/ a dlouhý cep
uhlídáte. Na Abigail pravím se podivejte/ a potvr-
zení moudrosti její/ jako BOžské Testimonium z Pí- /I. Reg. c. 25. v. 3/
sma svatého slyšte: Erat mulier illa prudentissima,
Abigail byla žena nejmoudřejší/ a s toho zavřete: že
není vždycky pravda ó ženách: dlouhý vlasy/ krátký
rozům. Než dejme (čemuž sice já odporuji) že jest
to pravda ó ženách; o tobě nejmoudřejší Anno to pří-
sloví

sloví daleko chybuje/ poněvádž netoliko jsi byla: Vir-
go Prudens, & una de numero prudentum panna
moudrá/ ale sama Prudentia, sama a pouhá moudrost.

Hádají se učení theologové: kdo jest byl moudřej-
ší Adam-li/ prvnější náš otec? A nebo Šalomoun
král/ moudrosti plný? A obyčejně odpovídají/ že
Adam v tom byl předni. Jakožto všech mužů hla-
va. Z toho by mohly zavříti ženy/ že mezi ženami nej-
moudřejší byla Eva jakožto všech žen hlava; než
spátkem táhněte vaše Vota milé matrony: ten (titul)
Prudens moudrá po Maryji samotné svaté Anně pa-
tří/ která skrze početí Panny nejmoudřejší/ jakož skrze
BOžské vlíti/ moudrost od BOha dosáhla/ když sedem /Ven. Beda de dignit. Baptismi/
Sapientiæ, stolici moudrosti/ více z Ducha moudrosti/

než z muže porodila/ jak zase učí velebný Beda de Dignitate Baptismi. Proto jestliže Pallas, a nebo Minerva z té přičíny místrová moudrosti nazvaná byla: že z mostu Jupitera, mnohem více svatá Anna místrová moudrosti slouti může/ která od slávy Ducha svatého moudrosti naplněná/ nejmoudřejší učedlníci Maryji porodila.

Radix Sapientiæ, cui revelata est, & astutias illius quis agnovit! Kořen moudrosti komu jest zjeven/ a důmysl její kdo jest poznal? Ptá se nejmoudřejší Šalomoun: kterému já odpovídám: kořen moudrosti jest svatá Anna/ a srdce jeji; od kterého matka věčné/ a vtělené moudrosti/ přišla/ a ona sama dosti dokázala/ že matička jeji svatá Anna druhé P veliké měla/ a podlé spravedlnosti/ slouti mohla: Virgo Prudens, panna pozorná/ nevěsta moudrá/ žena BOžskou moudrostí naplněná. /Ecel. c. I. v. 6./

Jaká moudrost jest vaše tohoto světa nevěsty? Initium Sapientiæ timor Domini, mluví Duch mou-

moudrosti v Písmě svatém/ začátek moudrosti jest bázeň BOží.

Ach což mne ty Slova straší/ a opravdu se bojim/ že málo moudrosti při nynějších pannách/ a velmi málo moudrých panen mezi fraucimorem se nachází; poněvádž vím/ že ten nynější svět málo počítá pannen/ které bázeň BOží před očima mají/ a proto: Stultorum, Stultarum plena sunt omnia, plno jest bláznu/ a blaznic/ to jest hříšníkův/ kteří bez bázně jsou živí/ bez bázně BOží umirají/ a proto na svadbu ženicha s nemoudrýma pěti pannami připouštěné nebývají. O panenky škoda přeškoda vaše krásy/ škoda přeškoda vaších věnečku/ škoda přeškoda vašeho pannenského oleje/ vaších lamp/ které/ co nemoudré/ když se BOha nebojíte/ ďáblum obětujete/ a jim se na místě Krista ženicha vyvoleného zasnubujete. Škoda vás! Moudré pannenky v bílým rouše v nebi za beránkem choditi/ a neslychanou píseň spívati budou/ vy pak nemoudré za rohatým kozlem co smradlavé stádo nečistých koz/ na věky břeštěti budete. Škoda vás/ přeškoda!

Z moudré panny moudřejší bývá žena/ kterou moudrost nejvíce ukázati jsou povinné matky v cvíčení a vychování svých dítek. Taková moudrá matka/ a žena byla Cornelia matrona římská/ proto ji taky Plutarchus nad jiné vynáší/ a nazývá: Matrem Prudentem, matkou rozumnou: z té toliko příčiny: že své milé dítky/ jak v mravích/ tak v ctnostech pilně cvíčila/ a proto dobré vycvíčené Ornamenta

sua, svou ozdobu/ a krásu jménovala. Nejsvětější rodičku BOží svaté Anny nejkrásnější dceru: Præclarum naturæ ornamentum, znamenitou ozdobu/ a vybornou krásu nazývá Crysipus. Chcete věděti/ /In hodier. sest./

kdo

520

kdo tu krásu sformoval! Po BOhu sformovala moudrost svaté Anny/ nebo ač žádného cvíčení nepotřebovala Maria/ dala se nicméně cvíčiti/ tak dlouho/ až vycvíčená tři léta panenka z obzvláštním anjelským plesáním živému/ a pravému BOhu v kostele obětovaná byla.

V čem vy nynější matky vaše dcery cvíčite? /In hac Genealogia. non sicut in caeteris, à Parentibus descendit, sed ascendit, Progenitores illustrantur à filia, non è contra. S. Tom à Villa Nov. Ser. 2 de Nativ. Virg./ V čem jste vy samé vycvíčené: V galanizirování v šperkování/ v milování/ etc. O BOže kam jsme přišli. Dále milé matky: Komu ty vaše krásné panenky obětujete? Tomu/ komu je cvičíte? Snad mnohé ďáblu místo BOha/ Antikristovi místo Krista. Takové a jim podobné mohou slyšeti kázaní svatého Jana Zlatoustého jenž takto: Horrenda res est, si Parentes causa sint peridítionis liberorum, nec scio: quomodo ausuri sunt comparere coram supremo Judice, hrozná věc jest/ když rodičové přičína jsou zatracení svých dítek. Aniž já pochopiti nemohu/ mluví ten svatý Otec/ kterak smíti budou před strašlivým soudcem se ukázati/ takový nemoudří/ a blázníví rodičové. Jest pravda/ jsou mnozí moudří/ straný svých dítek/ co se těla/ a živobytí dotyče/ co k spalení duše patří/ na to ani nepomysli.

Z takových smich sobě dělá Plutarchus, když v kníze cvíčení dítek takto píše: Parentes, qui Filliís ditandis omnem curam impendunt, eorum autem mores negligunt, simile sunt iís, qui calceorum curam habent, interim pedem parvi pendunt. Rodičové/ kteří ó tělo/ a ó bohatství svých dítek starost mají/ duši pak/ a ctnosti zanedbávají: jsou podobní poslu/ který/ aby na kamenité/ a špičaté cestě obuvi sobě neroztrhal/ střevíce zouvá/ nohy zatim sobě až do krvé raní/ a tak více milůje s. v. svínskou kůži/ než své

vlástní

521

vlástní tělo. Tak dělají nemoudré matky: starají se aby děti jejich byly pěkné/ krásné/ na těle outlé/ zdravé/ a budoucně podlé těla zaopatřené/ na krásu duše/ a na život jejich věčný nic dokonce nepamatují. Slovem poslové jsou nemoudří/ bojí se ó smradlavou kužičku/ zatracují předrahou dušičku. Ne tak nápo potom ne tak ó matičky! opuste Prudentiam carnis, moudrost těla/ kterážto smrt jest/ jak vaše/ tak dítek vaších; následujte moudrosti svaté Anny která netoliko ó krásu vnitřní a duchovní své vlastní nej- /Ad Rom. 9 v. 6./

krásnější dcery na nejvejš se starala za onoho času/ ale i nyní o vaše milé dítky pečlivě se stará; a více by se starala: kdyby jste vy rodičové dítky vaše/ té moudré matičce častěji a horlivěji poroučeli. Proto sobě na vás nařikala u svaté Brigity: milá dcero: já sice jsem/ a ráda bych byla matka všech malých dítek/ kdyby mne jenom rodičové je odevzdávali. Než že málo/ a zřidka která matka jest/ aby mne dítě své poroučela/ proto taky/ málo jest dítek které bych já mýma milostmi obdařovala. Pamatůjte rodičové na to nařikání svaté Anny a častěji dítky vaše; mateřské jeji pečlivosti pobožně odevzdávejte.

Prudens est píše Cornelius, qui novit in quovis eventu præsertim difficili, & peruculoso Sapiens dare consilium. Tato osoba moudrá jest/ která v každé připadnosti/ obzvláštně pak v těžkých/ a nebezpečných příhodách/ moudrou radu dáti může. Ta moudrost zrozená jest/ a přirozená svatý Anně/ kterou netoliko dítkám vaším přispěti jest hotová/ ale i vám matky in difficili, & periculoso partu, v těžkým a nebezpečným vaším porodu bez počtukrát mnohým i patnácti dní pořád pracujicím/ pomohla a pomáhati milostivě chce/ a žádá/ jakožto Anna to jest: gratia & misericordia milost a milosrdenství/ jakožto Pia pobožná/ a jako prudens rozumná/ a moudrá; a tak sice Prudens že bychme ji mohli křtiti Prudentia Prudenka to jest jak jsem na hoře pravil/ sama moudrost.

/Cornele à lap. in Eccl. c. 44. v. 3/

/Trithenius testatur plurimis in partu S Annam ad fuisse/

Numerus Tertius.

Dejme tehdy ji dnes to jméno Prudentia Prudenka/ než co té Prudence k tomu jménu přidáme: já ji přidám třeti P a pravím že svatá Anna jest? Pulchra Prudentia, pěkná prudenka/ nebo tak byla pěkná/ že po rodičce BOží/ žádná mezi ženami krásnější nebyla.

/S. Anna Pulchra./

Fabule jest/ však v té fabuli živý obraz svaté Anna/ a pravá historije. Sešli se do hromady jednou všichní BOhové (píše Natalis Comes) a všeobecně zavřeli: jedno stvoření ze všech krás/ a ozdob toho světa nejkrásnější stvořiti: ku kterému cili/ a konci z celého světa nejkrásnější dámy/ nejpěknější panenky/ mládence nejvýbornější povolali; aby z nich mustry krásy vybrali/ a to nejkrásnější stvoření/ podlé jejich krásy vyobrazili. Nadto všechno každý Bůh/ a BOhyně/ svým vlastním darem tu osobu ozdobili/ a nazvali: Pandora to jest: omnium donorum pulcherrimum donum všech Bohu/ a daru dar nejpěknější; ta pak Pandora vyznamenává? donum Deorum, dar BOhu. Co jest svatá Anna? Anna

donum, dar BOží. Dar nejpěknější/ Anna dar nejkrásnější který dar ne bláznivý a vymyšlení BOhové podlé krásných panen/ a mládencu krásy/ ale tři osoby Trojice nejsvětější podlé svého BOžského podobenství vyobrazili/ a sobě připodobnili. Jestliže tehdy bláznivé BOhův stvoření mělo býti nejkrásnější? Tehdy zajisto svatá Anna stvoření BOžské/ a

stvo-

stvoření takové kterého Pulchritudo Pulcherrima omnium Pulchritudinum nejkrásnější krása nad všechny krásy/ rodička BOží pojiti měla/ nejkrásnější bylo; proto svatý Jan Damascenský z dcery krásu matky/ jako z oučinku/ své přičiny zavírá řka: Pulchræ filiæ Pulcherrima Mater. Karel osmý král franský pro svou obzvláštni krásu pěkný jménovaný/ a pro tu krásu od matky své královské chváleny: Ah quam Pulcher es fili mi, ach jak krásný jsi synu můj; odpověděl: Imago tua, ego sum ò Mater, matko jsem-li já krásný? I ty musíš býti krásná; nebo já tvé krásy/ jsem obraz krásný. Chval nyní chval ó krásná matko; krásu nejkrásnější dcery Marie/ a uslyšíš: Mater imago tua sum, matičko má/ svatá Anno: jsem-li dcera tvá krásná/ ty jsi můj Original krásný/ matka krásná; poněvádž já obrázek jsem tvůj. Zavřel tu jeji krásu/ velmi moudře/ do krásy Marie vysoce učený Lansbergius, jenž po velikým Discursu takto: Ex quo sequitur B. V. Mariæ Matrem Pulcherrimam fuisse cùm adeò Puchram filiam genuerit. Patrná věc jest: že matka Marie panny překrásná byla/ poněvádž tak pěknou dceru porodila. A to jest mluveno o kráse zevnitřni/ co řekneme ó kráse vnitřni? Můžeme sice řict/ co někdy řikal ženích o své nevěste: Quàm Pulchra es amica mea, quàm Pulchra es, jak krásná jsi přítelkyně naše svatá Anno jak krásná jsi: Absque eò, quo intrinsecus latet? Jak krásná jsi zevnitřku/ jak pak pěkná budeš vnitřku? Gloria filiæ Regis ab intus, pravil někdy ó dceři královské svatý David/ to já též o tvé vnitřní kráse mluvím/ všeliká sláva dcery královské vnitř/ to jest na duši/ na srdci/ a svědomí/ taková byla krása/ pro kterou krásu svatý Jan Damascenský svatou Annou nazývá: Immacula-

/S. Joan. Dam. orat. de nativ. Virg./

/Serm 3. de S. Anna./

/Psalm. 44. v. 14/

tam

tam neposkvrněnou. Svatý pak Jarolím tu krásu takto maluje: Vita Annæ simplex, & recta apud Deum; apud homines irreprehensibilis erat, vnitřní krása svaté Anny obzvláštní byla: nebo život sprostný/ a svatý vedla podlé BOha/ a podlé lidi právě nevinný.

/S. Hieron. de ortu Mariæ/

Více/ a dobře píše Tertulianus jenž praví: jestliže svatá Alžběta pro svatého Jana syna svého milostí BOží naplněná byla/ mnohém větší milosti svatá Anna pro svou dceru Mariji nad jiné všecky stvoření naplněná býti musela. A tak byla-li krásná podlé těla/ mnohém krásnější byla svatá Anna podlé duše. Kde jste nynějšího věku krásné Anny? Kde jste krásné Heleny? Které krásu těla nad zlato sobě vážite? Krásu duše za bláto máte. Pamatůjte na to/ co napsal někdý Propertius: Plurima millia in inferno sunt formosorum, že mnoho tisic tisicův/ krásných osob/ pro jejich krásu pohřbeno jest v pekle.

Krása zevnitřní s krásou vnitřní to jest s panenskou ctností spojená/ jest drahý prsten pěkným diamantem okrášlený/ krása pak bez ctností/ jest: Circulus aureus in nardus suis, zlatý prsten na nose svinským/ tak mluví nejmoudřejší Šalomoun. */Prov. I. v./*

Numerus Quartus

Martialis říkával své manželce: Vellem, ut esses minùs formosa, esses enim magís Pudica: přál bych sobě/ i tobě/ abys nebyla tak pěkná/ nebo bys byla více panenská/ stydlivá/ a více pokorná. Chtěl řict? Kdybys třeti P neměla tak veliké/ měla bys čtvrté P větší. Než nemají tyto slova Martialova místa při svaté Anně/ u které všechny pět P rovně a stejné byly: Nebo jak byla pobožná tak byla pozorná/ a jak pozorná/ tak byla pěkná/ jak pěkná/ tak panenská/ a stydlivě pokorná. O */S. Anna Pudica./*

stydli-

stydlivě pokorné osobě ženské píše Ecclesiastieus: Gratia super gratiam, mulier Pudorata, milost nad milosti/ žena stydlivá a pokorná. Touto milosti/ panenské stydlivosti okrášlená byla svatá Anna/ tak/ že všechné osoby ženské krom Marie/ převyšovala. Stydlivost panenská netoliko v stavu panenským/ ale i v manželským/ a vdovským vždycky i v pohanu záležela: na očí sklopení/ těla svého přikryti/ v poctivým oděvu/ a od jednání mužského na opatrném zdržení/ též od tovaryšstva jejich varování/ nebo jak napsali pravá: Inter cætus viriles mulitem conspici, contra muliebre decus, & publicam honestatem jura deputant, ženskou osobu mezi mužskýma viděti/ jest proti ženské poctivosti; tělo pak panenské odkryvati/ jest proti všem mravum/ a ženské počestnosti. Pravil jsem na hoře že ják archanjel rodičce BOží před vtělením Krista/ tak svaté Anně před početím Marije v čas modlení její/ se ukázal/ když totižto sama Anna in horto bez Joachyma může svého/ Marije pak v svem domečku sama jedinká modlitbu svou Pánu BOhu obětovala. Sola inpenetrallibus, quam nemo */Eccl. c. 24. v. 19./* */J. C./*

virorum viderit, solus Angelus reperit: Sola finè teste,
nè quo degenere depravaretur affatu ab Angelo salutatur, tak ó té samotě/ a stydlivosti anjelské/ píše svatý Ambrož. Že totižto sama byla v svém pokojičku když přišel anjel. Než jak posla toho/ býti anjela BOžího potom poznala/ tak té mužské osoby se lekla/ až děšením velikým drkotala. Totižto: Trepidare Virginum est, & ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri; píše tenž Svatý otec. Tato jest ctnost/ a stydlivost panenská/ na jedno pohlednutí mužské se hroziti/ a kažé mužské řeči se strachovati. Proto svou řeč zavírá pěkně vám panenkam k naučení.

čení. Disce Virginem verecundiâ, učte se panenky od Marije Panny/ panenských mravův/ učte se panenské stydlivosti; Discant propositum pudoris imitari, učte se studu panenského následovati/ a mužského tovaryšstva učte se varovati. Než toho napomínáš milý Otče svatý? Nynější panny? Darmo voláš/ nebo oni nejenom se nevarůjí mužův/ ale jako ptáci/ na lep/ mouchy na med/ tak oni na muže berou/ a za nima se vali. A jsou to panny? Toulavá Dina vyšla z domu svého panna/ aby spatřila ženy/ zatim ale podívala se i na muže/ a navrátila se domu žena. Znamenejte: jenom jednou vyšla/ jenom jednou tovaryšstvo mužské k sobě připustila/ jenom jednou s knížetským synem Sichem mluvila/ a nejenom hned ponejprv stydlivost panenskou/ ale i věneček svůj Sichemovi zanechala/ kterak vy nynějšího času panenky obstáti máte? Které celé dní z mužskýma galany tovaryšite/ celé dní s nima se touláte/ a celé noci tancujete? Vy pak matky mnohé k tomu je máte/ řkouce: Co pak nepůjdeš do hospody/ budeš-li ty doma seděti/ do smrti se nevdáš; jdi do hospody k tanci/ tam se prodáš. O kupliřky a ne matky/ co děláte? Když dcery vaše v hospodách/ jak řezníci telata a kozy v krámě/ na prodej vykládáte? Vy pak nestydaté jalovice vaše tělo/ a maso/ aby snad někdy prodáno bylo; nestydatě odkryváte? Co vám řeknou někdy pohanské panny/ a ženy/ který mulieres milesias nazývá Plutarchus. Ty netoliko/ jak naše řeholní jeptišky/ tělo své poctivým rouchem/ a očí florem zakrývaly/ aby na cizího muže/ ani jednim okem se nepodívaly. Co i Turkyně nynější zachovávají.
Ty pohanky zahanbi vás před celým světem. Polexina královská dcera na smrt odsouzená/ a na místo

/S. Ambro. lib. 2. in Luc./

/Gen. c. 38./

/Engeltrudis Ravennati puella Virgo, ottoni Imp. à patre pro basio oblata; pečtus sibi cultro aperire voluit, priusquam se alteri tan gendam, quàm futuro marito claret./

sto popravné přivedená: Na zem klekla/ krk svůj

tak sobě přikryla/ že jenom samé místo pro meč katovi zanechala; tak pak okolo sebe celá sukni svou se ohradila/ aby když padne/ bez hlavy na zem tělo/ nic odkrytého po smrti viděti nebylo. O Polexinky nynější kdež jste/ které by jste se snad i katu odkryly. Katu bych vás dal/ než bych se s váma obtěžoval/ vím dobře že když o tom nestydatým odkrýváním mluvím/ tak mnoho spůsobím/ jako bych hrách na stěnu rosival: To jenom vám do ucha šeptám/ co napsal Valerius Maximus, Verecundia magistra est innocentiæ, stydlivost panenská jest místrová nevínnost/ bez které přidává Cicero nihil rektum esse potest, nihil honestum, nic nemůže býti dobrého/ nic poctivého. Panna odkrytá/ a mužům všetečně přivětivá hotová putana. Polexinko/ Ančičko/ Marinko/ seď ty v koutě; budeš-li dobrá najdou tě/ jak svatou Annu v koutě stydlivou/ a pobožnou našel archanjel/ a pro jeji stydlivost/ kterou všechny ženy/ jak učí svatý Jarolím převyšovala/ z poručení BOžího anjelským jazykem pozdravil/ a tak veliké dcery/ a jediné Marije početi/ a narození oznámil. Jediné pravím/ nebo někteří byli toho myšlení/ že po smrti svatého Joachyma/ k druhé i k třetí svatbě přistoupila/ a dcery splodila; zatím ale učí z učenýma Theology S. Fulbertus? Že svatá Anna po smrti Joachyma/ pro samou stydlivost žádného více sobě muže nepojala/ a tak jenom/ jednu dceru Mariji zázračné porodila/ proto pravi svatý Damascenus: že zasloužila ten titul míti. Elećta, & præliís laude dignissima Joachimi Conjux, ó když jste všichni tak vyvolené/ byly by jste pak vyvolené/ kdyby jste byly tak stydlivé.

/Lib. 4. c. 18/

/Offic. c./

Nume-

Numerus Quintus

Poslední P Potens může se vykládati panská/ anebo peněžitá/ kdo totižto chce sobě ženu vziti/ ta má býti podlé bohatství panská a peněžitá/ což tyto časy nejvíce plati. Naše svatá Anna jak panská/ tak byla peněžitá. Panská nebo podlé krve/ a rodu z manželeme svým svatým Joachymem/ jak svědčí Hyppolitus mučedník/ Nicephorus, a jiní: z královského pokolení Davida krále pošla. Peněžitá/ a štědrá/ když svou zámožnost/ a statek na tři díly rozdělila/ a první kostelu/ druhý žebrákům obětovala/ třetí pak pro sebe zanechala/ z té příčiny v pravdě mohu ji přirovnati ona slova Šalomounova: Multæ filiæ congregaverunt sibi divitias, tu supergressa es universas, mnohé dcery shromáždily bohatství/ ale ty sama převyšila jsi všecky/ nebo ruku tvou jsi otevřela chudemu/ a dlaní svých podala nuznému. Panská byla svatá Anna jakožto

/S. Anna Potens./

/Prove. 32. v. 29./

krále všech kralův Krista bába; peněžitá/ a tak říkaje celá perlová/ nebo plná ctnosti/ ctnost pak v panně jest jako drahá perla v zlatě/ podlé svatého Ambrože: Nobilitas virtute perficictur sicut gemma in auro. Protož tu perlovou matku plnou ctnosti svatou Annu žádnému jinému obětovati nesmím/ krom vás/ vysoce urozené dámy panské slečny/ aby jste se na její příklad podivaly/ a na to co napsal svatý Jarolím pamatovaly: Sola, ac vera nobilitas est clarere virtutibus, urozenost pravá/ a spravedlivá jest ctnost má/ pobožností/ panenskou pěkností moudrou pozorností a pokory stydlivě ozdobou okrášlenou býti.

Zavírám moje dnešní P s pohanskou historiji. U kterých nejvzácnější byla Anna Perenna; veršovci tim jménem nazyvali měsíc/ z té přičiny/ že Anna/ to jest měsíc: Paní byla nad poklady. To jsi ty sva-

svatá Anno/ Anna Potens, Anna peněžitá/ kterážto jsi gazophylacium pokladnice BOžská/ tak štědrá/ že zajistě: jak máme z příkladuv/ žádného v chudobě postaveného neopouštíš. Anna Perenna, proto v uctivosti byla u Římanův/ že město od hladu vysvobodila. Taková Anna jsi ty římská/ svatá Anno kterás mnohým pomohla. Posledně Perenna jsi/ anebo Perennis to jest věčná/ netoliko/ že věčně jsi blahoslavena/ ale že i tvé služebníky na věky s tebou BOha velebiti činíš. Slovem Potens, silná/ a mocná jsi; quia Potentia tua tanta est A pud Deum, ut quod rogas sinè mora impetres, tak veliká tvoje moc jest u BOha/ že cokoliv od něho žádáš všechno obdržuješ: tak Trithemius; který nás horlivě napomíná. Nemo ergo negligat S. Annam colere, omnes gentes Christi cruore Redemptæ, memoriam illius celebrent, nam propter ipsius magna merita, salus nobis promissa est, žádný tehdy ať není z vás/ který by svatou Annu ctíti zanedbal/ nýbrž všichni národové krví Kristovou vykoupení/ památku její slavme/ poněvádž pro její veliké zásluhy ve všech ouzkostech/ pomoc/ v hodinku smrti outočiště/ a po smrti spasení věčné nám slíbeno jest. Následujme našeho velikého apoštola/ a mučedníka blahoslaveného Jana Sarcandra který v přeukrutných mukách uprostřed ohně své outočiště hledal u svaté Anny/ když krom Ježíše/ a Mariji vzyval svatou Annu: JEsus Maria Anna, v neslýchané pak žízní tak horlivě ty tří jména opakoval J. M. A. až na to poslední slovo při ustech/ jeho s tvrdého kamene voda vyskočila; naposledy též v hodinku smrti s těma slovma život dokonal J. M. A. AA. i my někdy budeme v poslední hodinku; v poslední ukrutné žízni posta-

vení/ volejme tehdy jak volal svatý Sarkander/ vzy-

vzyvejme svatou Annu/ a ona nám skrze svých pět P. přispěje a pomůže!

Gualterus Bornius v životě svaté Anny poznamenal: že na srdci JEžíšovém/ hned od narození jeho/ to jméno Anna Duch svatý vytlačil. To nejsvětější jméno já dnes všem na srdce vltačuji/ a vinšuji napřed: abychom to nejsvětější jméno za života našeho krále na srdci nosili/ potom pak/ v hodinku smrti/ poslední na našem jazyku měli/ J. M. A.